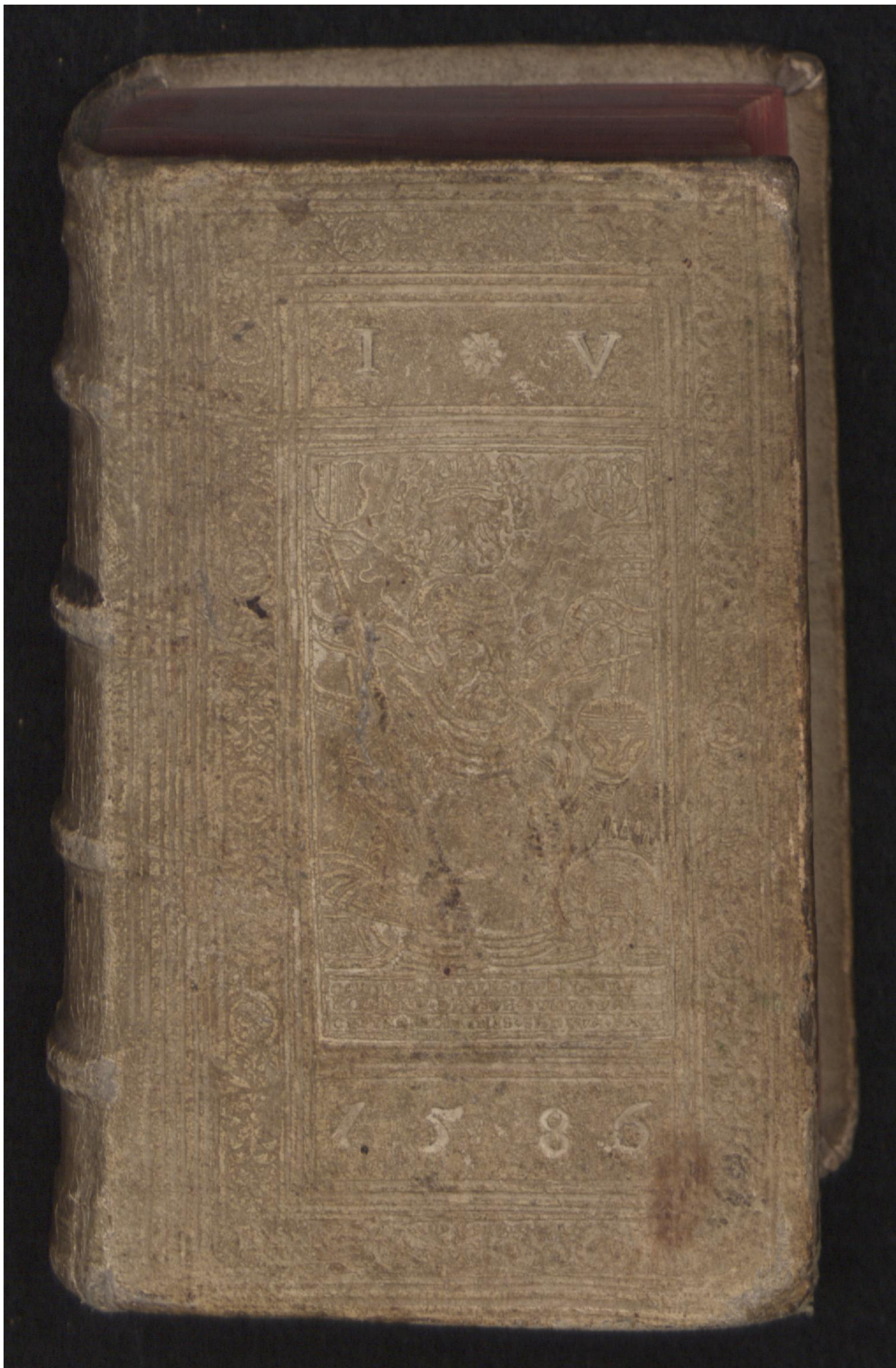
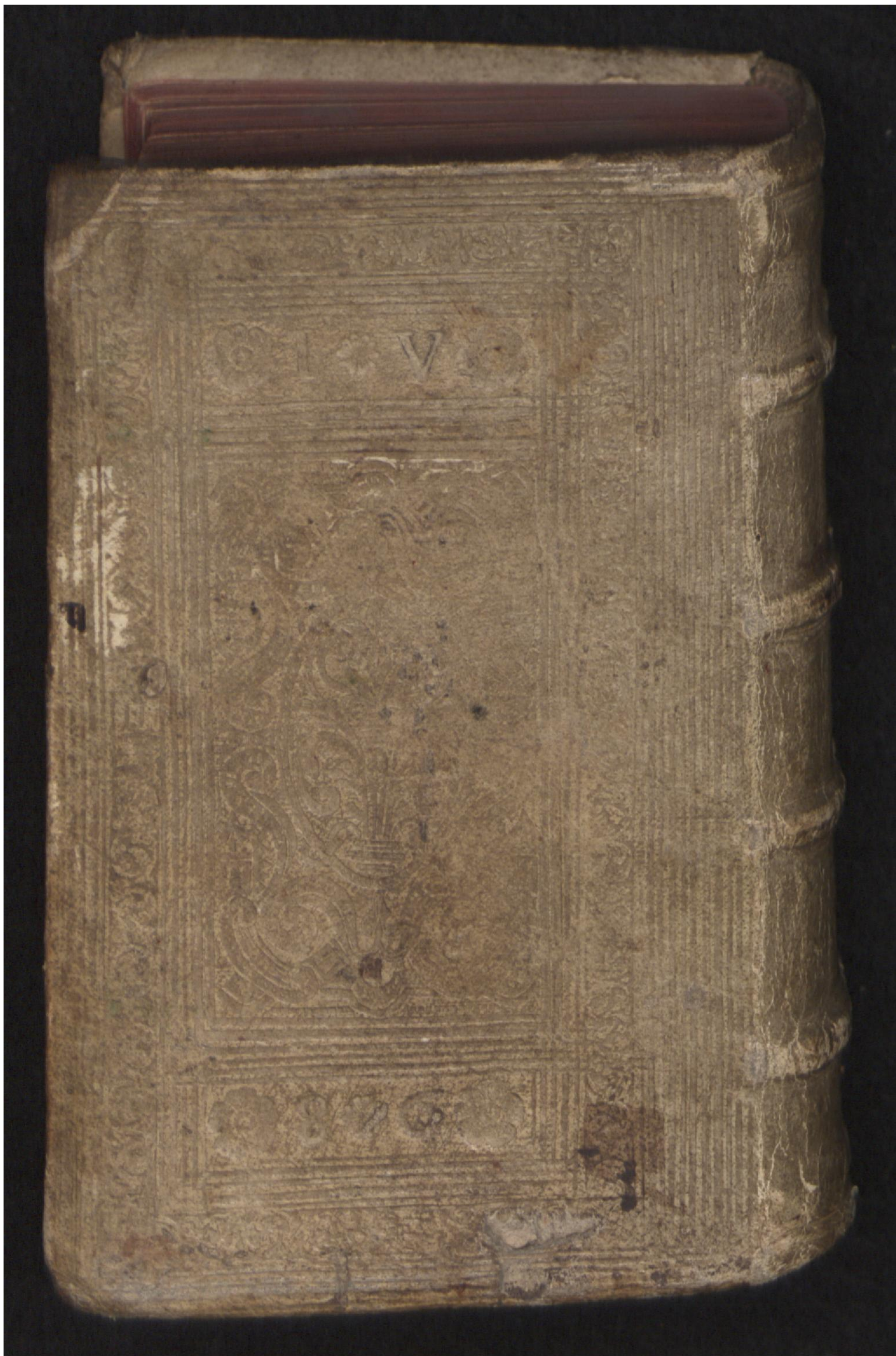

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

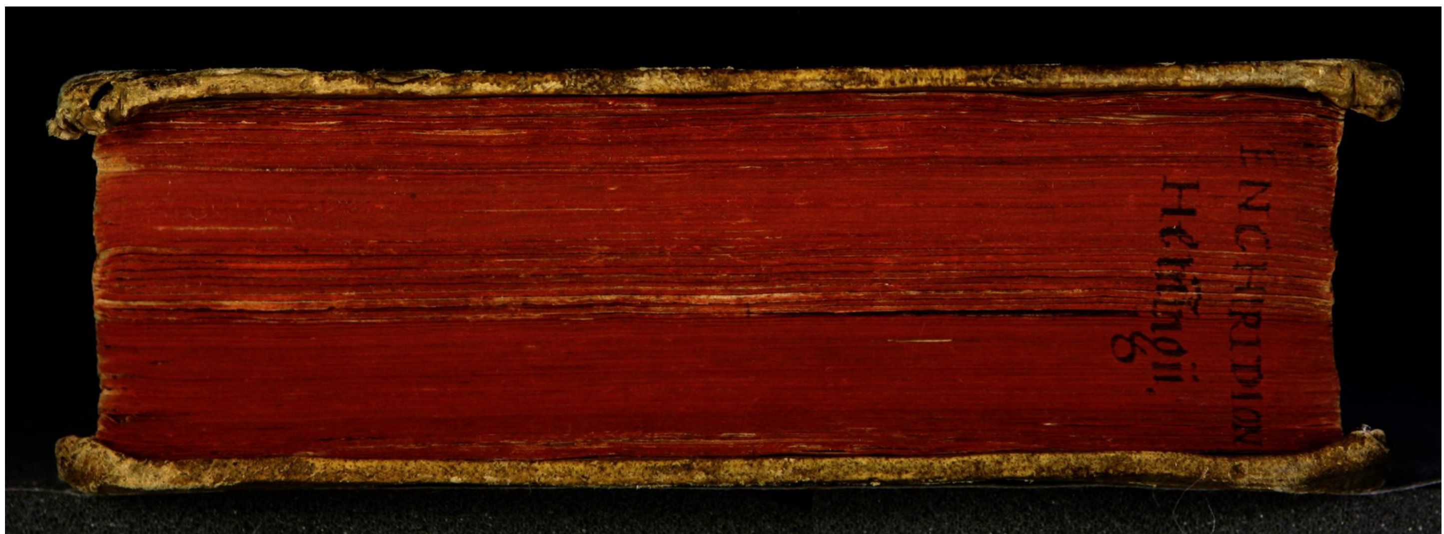

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

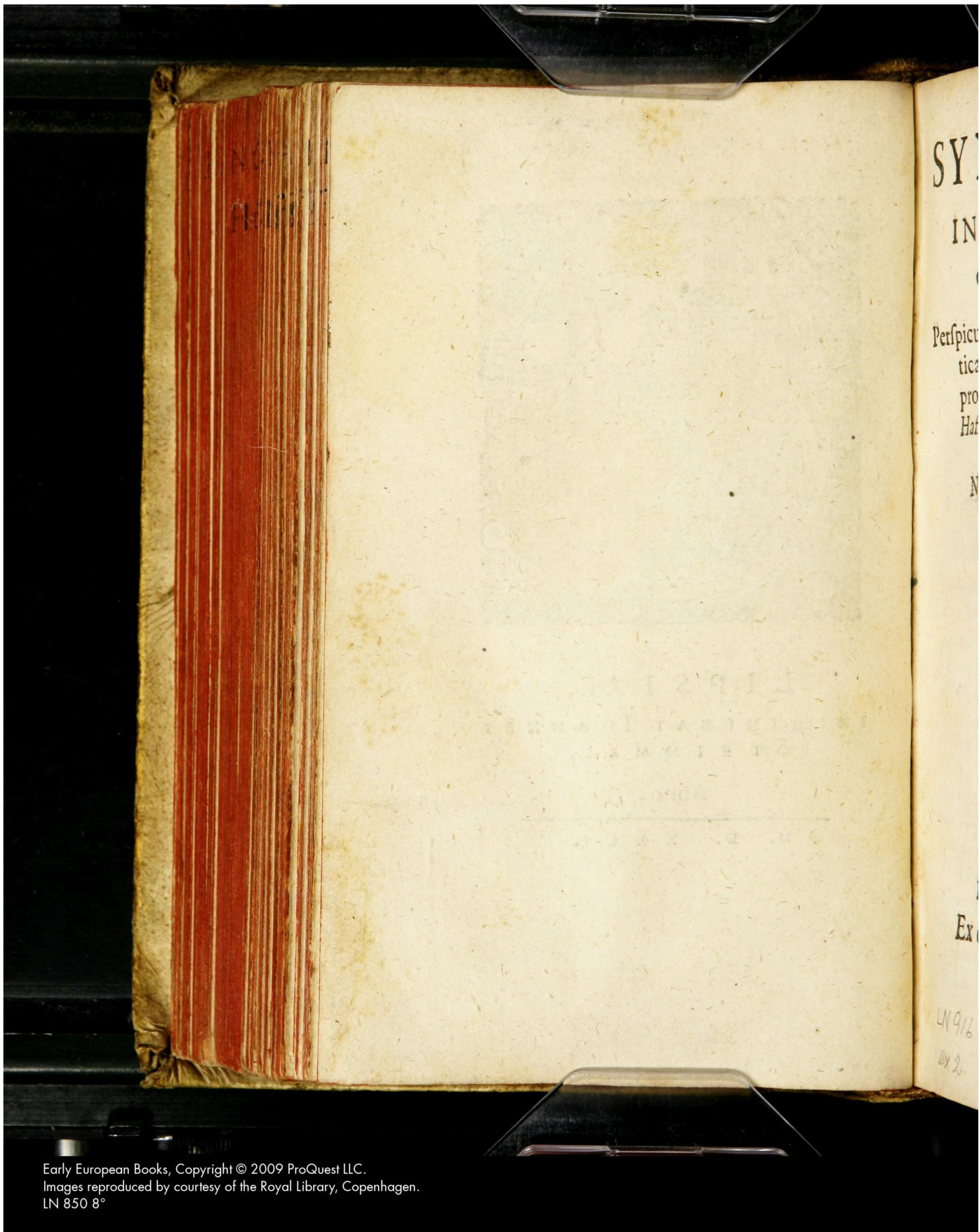

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

SYNTAGMA
INSTITVTIONVM CHRISTIANARVM,

Perſpicuis aſſertionibus ex doctrina Prophetica & Apoſtolica congeſtis (pleriſque propoſitis & diſputatis in Academia Hafnienſi) comprehenſum:

NICOLAO HEMMINGIO AVTORE.

LVGDVNI BATAVORVM,
Ex officina Iohannis Paetſij.
M. D. LXXXV.

LN 916
ex 2

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

ORNATISSIMO VIRO, DOCTRINA, PIETATE, VIRTVTE ATQVE SAPIENTIA EXCELlenti, D. Ioanni Francisco Ripensi, artis medicæ Doctori eximio, Rectori Academiæ Hafniensis magnifico, & suo collegæ ac fratri in Christo carissimo.

NICOLAVS HEMMINGIVS.

TRIA sunt homini, magnifice domine Rector, frater & collega carissime, in primis meditanda, Quomodo bene sapiat, Quomodo bene agat, &, Quomodo bene habeat. Ad hæc enim hominis natura fertur: hæc appetit: in his finem bonorũ collocat. Huc pertinent tres illæ facultates animæ, à Deo Opt. Max. homini astructæ, γνωστική, ἐπιθυμητική, & θυμική. Harum prima verum & bonũ vt inquirat, satagit: nec quicquam illi satis est priusquam ad verissimum & summum bonum peruenerit. Media verò & bono inuento se applicat, & in eo acquiescit. Postrema illud ipsum verum & bonum tuetur, & contrarijs aduersatur. Huc proinde quæcunque à maximis ingenijs acutissimè excogitata & perscripta sunt pertinent: huc scholastici labores, huc facultatum ac professionum ordinatio referuntur: quibus hic scopus præfixus est, vt & ingẽtibus corporis animiq; morbis remedium adferant, & hominem ad quietem, tranquillitatem & beatitudinem perducant.

Cæterùm, etsi omnium, qui in hoc studio occupãtur, laudandus est conatus: tamen euentus conatui & ex-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

pectationi in omnibus peræque non respondet. Nam, vt Pindarus ait: ἐπὶ μὰν βαίνει τι ϗ λάθας ἀτεκμαρτον νέφος, ϗ παρέλκει πραγμάτων ὀρθὰν ὁδόν γε ἔξω φρενῶν. *Hoc est, Accedit obscura nubes obliuionis, & rectã viam rerum agendarum aufert ex mentibus. Tametsi autem Pindarus aliquid mali in naturam humanã superuenisse, quo impediuntur homines, quo minus* ἀρετὰν ϗ χάρματα, *quæ natura appetunt, assequantur, rectè animaduertit: tamen malum illud & obscuram illam obliuionis nubem monstrare non potuit luce diuina destitutus. At Ecclesia Dei, & nouit illud malum, & habet remediũ, quo illi malo medeatur. Malum ipsum est peccatũ originis. Remedium mali est prædicatio Euangelij. Ideò ~~Paulus ait~~: Postquam in sapientia Dei non cognouit mundus, per sapientiam, Deum: placuit Deo, per stultitiam prædicationis, saluare credentes. Hoc est, Postquã in hac mũdi fabrica, quæ est veluti speculum quoddam sapientiæ Dei, non cognouerunt homines, per lumen rationis ac demonstrationes, Deum, vt par erat, visum est Deo ex gratuita ipsius bonitate per stultam coram mũdo prædicationem, de Christo crucifixo, saluare credentes. Tametsi itaq; magna laus est Sapientiæ, quam profitentur illi qui Philosophi nominantur: & profectò magnus ipsius vsus est, in vita œconomica, politica, addo etiam in Ecclesia: tamen plurimum differt humana illa Sapientia ab illa, quam Paulus stultitiam, iudicio mundi, sed Dei Sapientiã, vero iudicio, nominat. Nam siue autores spectas vtriusque Sapientiæ, siue caussas certitudinis attendis, siue effecta scrutaris, apparebit quantum Dei Sapientia sapientiam principum huius mundi, excellat.*

Primum autores discreti sunt. Deus est autor Sapientiæ Ecclesiæ: homo est inuentor Sapientiæ, quã Paulus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

lus ſapientiam nunc mundi, nunc principũ huius mundi appellat. Verum ſi quis obijcit humanam Sapientiã à Deo eſſe qui facultates naturæ indidit, quibus inuẽta, locupletata & aucta eſt Sapientia hæc, quam Philoſophiam nominamus: huic viciſſim obijcio νέφος ἀτέκμαρτον λάθας (cuius Pindarus meminit) ex quo factum eſt, vt ſæpiſſimè extra viã aberrent Philoſophi. Vt ergo Deus & homo diſtant in infinitum inter ſe, & bonitate & dignitate: (vt alia taceam) ita ſapientia Dei, bonitate & dignitate ſapientiam hominũ excellit. Hoc diſcrimen notat Paulus, in hunc modum Corinthijs ſcribens: Porrò ſapientiam loquimur inter perfectos, Sapiẽtiam autem non ſeculi huius, neque principum ſeculi huius, qui abolentur: ſed loquimur ſapientiam Dei in myſterio abſconditam, quam præfinierat Deus ante ſecula in gloriam noſtrã, quam nemo principum huius ſeculi cognouit. Hic habemus deſcriptã veram ſapientiam, quæ non hominum ſed Dei eſt. Si ergo ſapientia Dei eſt, nõ eſt contẽnenda nec reijcienda in tertiam claſſem Scientiarum, quaſi inferior multum eſſet ſcientijs humanis εἰκασίᾳ proxima. Si ſapientia Dei eſt, caueat puluis & cinis, ne menſura ſenſuum & rationis eam metiri velit. Si eſt in myſterio recondita, non eſt noua & nuper nata, ſed ante mundi conſtitutionem à Deo concepta & deſtinata in ſalutem & veram hominis beatitudinem. Si eſt in gloriam noſtram, eò pertinet vt nos perficiat, & ad gloriam veram æternæ beatitudinis perducat, vt Deo iuncti perfecto amore, optimè habeamus.

Secundum diſcrimen inter Philoſophicam ſapientiã & diuinam, à cauſſis certitudinis petendum eſſe propoſuimus. Philoſophi iactant lumen rationis: proferunt κριτήρια, quibus quaſi manu ducũtur à notis ad ignota: amuſſim philoſophicam immotam eſſe gloriantur. At

Dei ſapientia lumen Dei prætendit, experientia Sanctorum comprobatur, arrhabone Spiritus confirmatur, & multis demonſtrationib. Spiritus firmiſſima eſſe cõuincitur: adeò, vt eius reſpectu humana ſapientia omni fere teſte carere videatur.

Diſcrimen tertium ab obiectis petimus. Philoſophica Sapientia, etſi de Deo diſſerit, tamen nec naturam Dei, nec diſtinctionem ὑφισαμένων *in vna ſimpliſſima natura, nec volũtatem rectè intelligit, ſed cum de Deo philoſophatur, in horrẽdas tenebras incidit: id quod videmus omnibus philoſophis, qui Euangelij cognitione deſtituebantur, accidiſſe, qui, cũ ſibi ſapere videbantur,* ἐματαιώθησαν καὶ ἐμωράνθησαν, *vt Paulus loquitur.*

Effecta quoque variant. Quid efficit Philoſophia aliud, quàm vt hominem pædagogia quadam in officio contineat? quàm vt hominem in arcana naturæ introducat? quàm vt ſermonem regat? Quid? An non hæc magna ſunt? Permagna eſſe fateor, & veſtigia quædam diuinitatis, cum Paulo agnoſco. Sed ſapiẽtia Dei, ſi pædagogiam ſpectamus ſpiritualem, quæ locum habet in familia Dei, ſola nos regit & perficit ita vt & bene ſapiamus, & bene agamus, & bene habeamus. Nam philoſophia etſi multa præclara de virtute habet, digna quæ cognoſcantur: tamen nec vnde proficiſcãtur Chriſtianæ virtutes, nec quæ ſint, nec quomodo fiant, nec quo tendant, rectè & ſine errore monſtrat. Siquidẽ ſola pietas, quam profitetur ſapientia Dei, eſt principium, fundamentũ, formatrix, dux & gubernatrix omnium virtutum quæ Deo probantur. Principium, quia ab ea manant, vt à fonte riuuli. Fundamentũ, quia ſuper ea tanquam ædificium veræ virtutes exſtruũtur. Formatrix, quia fides quæ percipitur ex ſapientia diuina facit vt virtutes ſint, quæ ex mandato fiunt. Dux, quia re-

git eas, & continet intra suos limites, ne euagentur, & in spectra virtutum conuertantur. Gubernatrix, quia vt rectà ad finem verum ferantur, videlicet ad gloriã Dei, ædificationem Ecclesiæ, tranquillitatem vitæ, & vtilitatem proximi, facit.

Porrò, si quis ex ijs, quæ diximus, de excellẽtia virtutum, quas sapientia Dei docet, velit inferre abijciendam esse eam humanæ sapientiæ partem, quæ doctrinã de virtutibus cõtinet, ille sanè haud rectè iudicat. Nequaquam enim ideò abijciẽda est philosophia in doctrina virtutum, vt quidã (opinione sua docti) autumant, quod imperfectior sit: sed vt lumen adhibendum est illi ex doctrina cœlesti: ita illuminata vtiliter seruit Ecclesiæ Dei. Quemadmodum enim non abijciendum est cuprum, quòd aurum sit illo longè præstãtius & nobilius. (Habet enim cuprum suum vsum, modò auro relinquat suum pretium. Et rursus aurum indiget interdum cupro, vt id quod inde efficitur fiat stabilius.) Sic doctrina Ecclesiæ de virtutibus, etiamsi longè excellit philosophiam: tamẽ multùm in ædificio tabernaculi Dei, cognitione virtutum philosophicarum, tanquam exoticis quibusdam thesauris iuuatur. Quare qui illam Philosophiæ partem, quæ doctrinam de virtutibus continet, contemnit, dignus est potiùs flagris quam refutatione, præsertim, cum videamus Paulum Apostolum non rarò dicta Philosophorum & Poëtarum de virtutibus mutuatum esse.

Iam ad eam partem humanæ sapientiæ veniamus, quæ naturas rerum scrutatur. Hìc profectò fatendum est eam Philosophiæ partem, quæ rerum naturas rimatur, magnum adminiculum adferre ijs, qui in Schola Christi versantur. Multa enim in Mose, Prophetis, Psalmis, Euangelicis scriptis occurrũt, quæ sine huma-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

na ſapientia de rerum naturis & proprietatibus, intelligi non poſſunt. Quod qui negat, ei ſanè helleboro opus eſt: vt interim ſileam, eum ingratum eſſe Deo, qui dona ipſius in Philoſophis non agnoſcit & veneratur.

Quantum autem ad ſermonem attinet, Philoſophia facit vt ſermo ſit & emendatus & rectus, & elegans. Quo profectò beneficio humanæ ſapientiæ Eccleſia Dei carere non poteſt, niſi muta eſſe velit. Quid de theoria dicam, quam Epiphanius in Scripturæ ſacræ interprete requirit? certè qui ſine dialectica hanc accedit, profecto ὥσπερ ὄνος πρὸς λύραν accedit. Vt taceam theoriam planè ἀχαλίνωτον eſſe ſine dialectica & in præcipitia agere. Quomodo enim ſine dialectica collationes inſtituet? Quomodo ordinem intelliget & monſtrabit alijs? Quomodo genera, ſpecies, & differētias inueniet? Quomodo definitiones exſtruet? Quomodo diuiſiones faciet? Quomodo rationes ordinabit & iudicabit? Quo modo antilogias ſoluet?

At ſi quis Enthuſiaſta obiecerit Apoſtolos fuiſſe rudes harum rerum, Igitur neque iam requiri in doctoribus Eccleſiæ, ſed ſufficere Spiritum Sanctū. Et ſi ſpiritus Chriſti doctor veritatis ſemper eſt implorādus, vt nos doceat, & in veritate dirigat: tamen diſcernendum eſt inter miraculoſam inſtructionē: qualis fuit Prophetarum: deinde Apoſtolorum, qui die Pentecoſtes per Spiritum Sanctum plenè ſunt edocti de myſterio Euangelij: deinde paucorum aliorum: & Ordinariam, qualis eſt eorū qui ſucceſſerunt Apoſtolis. Hanc commendat Paulus ſuo diſcipulo, cum ait: Attende lectioni. Neq; poteſt hæc ordinaria inſtructio, quam requiro in interprete Scripturarum, vtiliter fieri, ſine rerum multarū notitia, quæ ex philoſophia petenda eſt. Proinde vt & rectè ſapiamus, & bene agamus, opus eſt nobis & philoſphia

losophia & Theologia: illa quidem, vt ministra: hac vero, vt imperatrice. Quando ergo humana sapiẽtia quæ Philosophia dicitur submittit se diuinæ sapiẽtiæ, id est, Theologiæ, eiq; seruit, vtilissimum est ipsius ministerium. Verum si, vt Agar ancilla dominari voluit Saræ heræ suæ, ita Philosophia incipiat dominari Theologiæ: vt meretrix de familia Dei eijcienda est. Neq; aliud vult Paulus cum hortatur Colossenses, vt caueant ne quis se decipiat, & à recta via abducat, per inanẽ philosophiam, manifestè opponens inani philosophiæ, verã & piè seruientem dominæ suæ, hoc est diuinæ sapientiæ. Porrò, qui rectè sapit & bene agit, is etiam bene habet, animo saltem. Corporis enim morbis destinata est ars medica, quæ ex media philosophia nata, obseruatione & experientia aucta & confirmata est. Quam qui nõ magnifacit, donum Dei contemnit, & Spiritui Sancto resistit, qui iubet, medicum in honore habeamus.

Hactenus exposuimus quæ sunt homini imprimis meditãda, videlicet quomodo bene sapiat, bene agat, & bene habeat, & ostendimus præstantissimorum hominum ingenia in ijs tradendis & transferẽdis in vsus hominum, elaborasse. Quorum exemplo & nos pro modulo ingenij nostri aliquid adferre conati sumus, & hoc Syntagma assertionum de præcipuis nostræ religionis articulis, euulgamus, vt studijs eorum qui bene sapere, bene agere, & bene habere cupiunt, consulamus. Deus faxit vt omnia in ipsius laudem, in ædificationem Ecclesiæ, & salutarem instructionem eorum qui hæc lecturi sunt, cedant.

Quod autem, magnifice domine Rector, frater, & collega carissimè, hoc Syntagma sub tuo nomine in lucem prodire voluerim, has habui caussas. Primũ enim quia longo tempore in hac Academia vna viximus,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

vera amicitia & summa familiaritate coniuncti, volui hoc testimonium amoris mei erga te publicè exstare, quo vterque nostrum tãquam symbolo quodam, de vinculo familiaritatis mutuæ, qua deuincti sumus, admoneamur. Deinde, vt tua autoritate, summo magistratu in nostra Academia magna cum laude fungentis studiosa iuuentus excitata, hoc Scriptum, in eorum potissimùm vsum euulgatum, legat libẽtius. Adhæc vt signum sit meæ gratitudinis erga collegas meos omnes, potissimùm propter amplissimum illud munus, quo me nuper honorarunt, te & rectore & suasore. His bene & feliciter vale, cum collegis meis & fratribus carissimis. Oro autem æternum Deum Patrem Domini nostri Iesu Christi, vt dulcissimo vinculo sui spiritus in vero amore nos coniungat, regatq; singulos, vt omnes nostros conatus eò referamus, vt qui nostræ fidei cõmissi sunt proficiant in vera sapiẽtia, pietate & virtute, quo nobiscũ sani sint & animo & corpore, Amen. Ex musæo nostro, primo Aprilis, Anno Domini 1574. Ætatis autem meæ, sexagesimo primo.

DEVS.

1 DVplex de Deo hominum eſt inſtitutio, Vniuerſalis vna, quæ omniũ hominum eſt, Pecularis altera, quæ filiorum Dei eſt propria.

2 Vniuerſalis Dei inſtructio, Natura & Demonſtratione, ex operibus Dei deſumpta, nititur. Vt enim Natura magiſtra, omnes ſani homines intelligunt Deum eſſe: ita opera Dei, & vnum eſſe Deum clamant, & eundem æternũ, omnipotentem, ſapientem, bonum, miſericordem, veracem teſtantur.

3 Huic cognitioni Dei naturali, duplex finis eſt propoſitus, proprius vnus, alter acceſſorius.

4 Proprius quidẽ finis bipartitus eſt, videlicet veri Dei vera noticia, & Dei cogniti verus cultus. Acceſſorius verò accedit hominum culpa, nimirum vt ſint inexcuſabiles, vt qui nihil prætendere poſſint, quin iure ſint damnabiles, quotquot Deum non agnoſcunt, vel agnitum non glorificant veris cultibus.

5 Etſi igitur fatendum eſt mentẽ humanam quaſdam de Deo prolepſes veras habere: tamen cum iſtæ prolepſes, hypotheſibus & actionibus accommodari incipiunt, ipſa διάνοια toto aberrat cœlo, id quod cum experientia teſtatur Apoſtolus, Roman. 1.

6 Et tametſi opera Dei ſatis euidentẽ demonſtrationẽ de Deo ſuppeditant, quantum quidem ad lucem Dei attinet: ſenſus tamen humanus, verbo Dei deſtitutus, deficit, antequam aſſequatur, aut quis ſit Deus, aut quæ ſit eius voluntas, vt in Socrate, qui iudicatus eſt ſa-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

est sapientissimus, videre est.

7 Sibi igitur relicta ratio, à vero Deo aberrat, adeò, vt nec essentiam, nec distinctionem personarum, nec beneficia erga Ecclesiam, salutariter intelligat.

8 Quare Philosophi, etsi multa disputarũt de Deo acutè, multasq; gnomas prodiderunt veras: tamen salutarẽ Dei noticiam non sunt assecuti. Nã iuxta Pauli dictum, cum se putarunt sapiẽtes, stulti facti sunt, vt qui pro vero & solido cultu Dei, speciẽ eius amplexati sunt, suis dialogismis, vt Paulus loquitur, decepti.

9 Contra verbum Dei rhetoricantur, imò nugantur potius, qui sanctis Patriarchis, Regibus & Prophetis, annumerant Scipiones, Fabios, Fabritios & alios quosdam, qui verbum Dei non didicerunt, sed potius pro ludibrio habuerunt.

10 Vano enim & erroneo nituntur fundamẽto, cũ aiunt: Gentes, lege naturæ: Iudæos, lege Mosaica: & Christianos, lege Christi, saluari, somniantes qualemcunque disciplinam morum, salutis meritum esse.

11 Siquidẽ vnica salutis via est Iesus Christus. Qui hac in cœlum nõ tendunt, ad inferos detruduntur, vt qui sub ira Dei manent damnati. Firmum enim est dictum illud Iohannis 3. Qui non credit in filium, ira Dei manet super eum.

12 Neque tamen hæc naturalis Dei noticia, pijs est inutilis, imò mirum in modum eos erigit, confirmat & consolatur. Nam dum cœlos narrare gloriam Dei vident, ipsi rapiuntur, non solum in admirationẽ potentiæ & sapientiæ Dei: verumetiam de æterno Christi regno cum Dauide, cogitant, in quo Christum, Solem iustitiæ, venerantur, Prophetas, pios reges, Apostolos, &c. tanquam stellas suspiciunt, non sine ingenti animorum voluptate.

13 Altera Dei noticia, quam propriam filiorũ Dei dixi, duobus firmissimis fundamentis nititur, nempe verbo Dei infallibili, & testimonio verbo addito. Quod enim verbo exponitur, id testimonio, tanquam

maie-

maiestatis diuinæ sigillo, confirmatur & obsignatur.

14 Verbum disertè pronunciat vnum esse Deũ, qui est Pater æternus, & Filius coæternus Patri, & Spiritus sanctus coæternus Patri & Filio. Testimonium patefactionis in baptismo Domini idem verbum confirmat & obsignat.

15 Cum ergo talis omnino sit cogitandus Deus, qualis per verbum & testimonium nobis proponitur, & oporteat omnino pios de Deo quærere ex eius verbo, de Deo loqui per eius verbum: Vt vnum æternum Deũ: ita in vna diuina & indiuidua essentia Dei, tres hypostases seu personas, Patrem & Λόγον, & Spiritum Sanctum confiteri par est.

16 Nam cum scriptura vnum solum Deum agnoscit, & eadem Patrem Deum fatetur, qui nõ sit Filius: & filium Deum veneratur, qui non sit Pater: & Spiritum Sãctum Deum colit, qui nec Pater sit, nec Filius: discernit vtique tria hyphistamena, in vna indiuidua diuina natura.

17 Nõ est igitur aliud Pater, aliud Filius, aliud Spiritus Sanctus, quia vna indiuidua & diuina est natura, licet alius sit Pater, alius Filius, alius Spiritus Sanctus. Nam nec Pater Filius est, nec Spiritus Sanctus Pater aut Filius.

18 Hinc piè Fulgentius aduersus Hæreticos: Cum vnum Deum audis, Patrẽ, & Filium, & Spiritum Sanctum, vnam naturam istius summæ Trinitatis, intellige: Cum Trinitatem audis, tres personas illius summæ Trinitatis, agnosce.

19 Proinde, etsi Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus idẽ sunt essentialiter, vt qui sunt ὁμοούσιοι, non συνούσιοι aut ταυτούσιοι: tamen realiter distinguuntur, & suas distinctas proprietates interiores & exteriores habent.

20 Interiores quidem proprietates sunt: quod solus Pater ingenitus gignit Filium: solus Filius nascitur ex Patre: solus Spiritus Sanctus procedit ab vtroque. Exteriores verò proprietates sunt, mittere & mitti.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

ti. Pater mittit: Filius miſſus eſt, & aſſumpſit naturam humanam, in qua & victima factus eſt: Spiritus Sanctus mittitur in corda hominum, vt in ijs accẽdat nouam lucem & iuſtitiam.

21 Neque hæ exteriores proprietates infringunt regulam Auguſtini, qui dicit Opera Trinitatis ad extra eſſe indiuiſa, modo eã intelligamus, ſeruata cuiuſque perſonæ proprietate: vt, Pater creat, Filius creat, Spiritus Sanctus creat. Pater ſaluat, Filius ſaluat, Spiritus S. ſaluat, ſed ſeruatis proprietatibus perſonarũ.

22 Proprietates, quibus Deus à creaturis diſtinguitur, inter alias hæ ſunt. 1. quòd in vna indiuidua natura ſint tres hypoſtaſes. 2. quòd Deus ſit eſſentia æterna. 3. quòd ſit creator & ſaluator. 4. quòd ſit in mundo & ſupra mundum. 5. quòd ſit in nullo loco, & in omni loco.

23 Præterea, cum varia prædicata in ſcripturis tribuantur Deo, obſeruandæ ſunt eorũ differentiæ, quarum prima eſt, quod quædam negatiuè, quædam affirmatiuè de Deo dicuntur. Vt negatiua quid nõ ſit Deus indicant, qualia ſunt ingenitus, immenſus, ineffabilis, ἄναρχος: ita affirmatiua ad deſcriptionem Dei pertinent, non quod vlla nomina ſatis explicant diuinam naturam, ſed vt talem nobis delineent, qualem intellectus noſter eum poteſt apprehendere.

24 Affirmatiua prædicata ſunt multiplicia. Quędã enim eſſentialiter Deo tribuuntur, ſeu ad ſe dicuntur, vt loquitur Auguſtinus: quędam relatiuè: quędam per ſimilitudinem, vt ſunt ea quę ad actionem, paſſionem, locum, ſitum, tempus, habitum referuntur: quędam ex tempore & relatiuè ſimul, vt, Dominus, creator, refugium, donatus, datus, miſſus: quędam ex tempore ſine relatione, vt, humanatus, incarnatus.

25 Eſſentialiter tribuuntur Deo voces quę Categorijs ſubſtantię, quantitati & qualitati ſubijciuntur, vt, Deus omnipotens, bonus, &c. de his ſunt duæ regulæ obſeruandę.

26 Prima,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

26 Prima, Quòd iſta varia attributa Dei, nõ diuerſitatem in eſſentia, aut vllum accidens ſignificant, (in Deum enim nullum cadit accidens) ſed vnam eandẽque eſſentiam notant, quæ effectuum ratione in creaturis, varias ſortitur appellationes. Nam ſecũdum eſſentiam non diſtinguitur bonitas à iuſtitia aut omnipotentia, ſed ſolùm reſpectu effectorum.

27 Secunda, Quicquid propriè ad ſe dicitur Deus, & de ſingulis perſonis dicitur, Patre & Filio & Spiritu Sancto, & ſimul de ipſa Trinitate, non pluraliter, ſed ſingulariter, dicendum eſt. Siquidẽ non aliud eſt Deo eſſe, aliud magnũ eſſe, aliud bonum eſſe. Quare vt vna eſſentia eſt diuina: ita vna magnitudo, vna bonitas, & ſic de alijs.

28 Quæ relatiuè dicuntur nomina, non commeant. Qui enim eſt Pater, nõ eſt Filius, nec Spiritus ſanctus. Etſi autem Pater dicitur ad Filium, & Filius ad Patrẽ, ſecundum aliquid, vt vocant: non eſt tamen accidens Patri, quod Pater ſit, nec Filio, quod Filius ſit, quia & ille ſemper Pater, & hic ſemper Filius exiſtit.

29 Quæ per ſimilitudinem dicuntur, vt Sedere ſuper Cherubin, amictum eſſe abyſſo, aſcendere, deſcẽdere, pœnitere & ſimilia, nequaquam accidentia in Deo eſſe, conuincunt, ſed tantùm Deus ſe accommodat captui humano, per huiuſmodi imagines, & ſuam prouidentiam teſtatur, quò noſtra fiducia ſuſcitetur & creſcat.

30 Hanc Dei notitiam, inauguratio Chriſtianiſmi, quæ fit per Baptiſmum, requirit. Iubemur illic baptizari in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, & vnius Dei, qui eſt Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus, fidei nos committamus, eumque ſolum colamus.

31 Hanc quoque Symbolum, quod Irenæus traditionem Apoſtolicã vocat, efflagitat. In eo enim ſymbolo duo proponũtur, Hiſtoria, & Fidei profeſſio. Hiſtoria primo loco, vnum Deum Chriſtianis commendat. 2. tres enumerat perſonas. 3. perſonales differen-

tias exprimit. 4. Opera communia Trinitatis proponit. 5. Peculiares in Ecclesia actiones personarum in Trinitate, attingit. Fidei (quæ in notitia historiæ, & fiducia misericordiæ posita est) professio, Christianum ab omnibus mundanis sectis separat.

32 Cæterùm huic notitiæ Dei, idem quidem finis propositus est, qui & naturali Dei notitiæ. Verũ quia hæc notitia salutaris est, habet eius finis plures partes. Primum enim hęc notitia eò pertinet, vt rectè formet iudicium nostrum de Deo, qui vult à nobis agnosci talis, qualem se suo verbo & testimonio patefecit. Deinde, vt rectè de creatione iudicare discamus, quæ est opus totius Trinitatis. Tum, vt rectè de reparatione generis humani cogitemus. Pręterea vt articuli fidei nostræ, perspicui sint & illustres. Adhæc, vt rectè de Deo edocti, solicitè in hac vita ambulemus coram ipso, in vero timore, fide & vera inuocatione, (est enim inuocatio in hunc solum Deum dirigenda, qui est vnus in essentia, trinus in personis) & in futura vita, perpetuò eius conspectu beati fruamur.

33 Porrò, cum hæc ex verbo Dei, & confessione Catholicæ Ecclesiæ, asserimus, damnamus simul & execramur omnes hæreses cum his assertionibus pugnantes.

34 Imprimis autem execramur Epicureorũ ἀθεΐαν cum Græcorum πολυθεΐα, & Manichæorum deorũ iugo, cumq́ue omniũ Philosophorum (quos patriarchas hæreticorum rectè appellat Tertullianus) aberrante à verbo Dei sententia.

35 Damnamus quoque Nouatianos & Sabellinũ, qui tametsi vnicam essentiam diuinam rectè agnouerunt: perperam tamen vnam tantum personam, cæcæ Philosophiæ ductu præcipitati, docuerunt.

37 Ariũ pręterea execramur, qui etsi rectè tres personas agnouit: impiè tamen tres essentias statuit, quarũ alia esset Patris, alia Filij, alia Spiritus sancti: Patris quidem increatam agnoscens, sed reliquas sacrilege in

creatu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

creaturarum ordinem redigens.

37 Similiter & Donatistas execramur, qui filiũ Dei minorem Patre, & Spiritum Sanctum minorem Filio imprudenter asseruerunt.

38 Deinde, cum his hæresiarchis, damnamus etiam impiũ & impurissimũ nebulonem, Michaelẽ Seruetũ, qui rabiosè contemtis sanctorũ patrum consilijs, Arij, & aliorum Fanaticorum hominum damnatas hęreses, reuocare conatus est, quẽ iustè accusatum à D. Iohanne Caluino, meritò Geneuates affecêre supplicio.

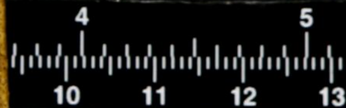
CREATIO.

1 CReatio propriè est primaria illa rerũ productio siue formatio, qua Deus æternus Pater Domini nostri Iesu Christi, vnà cũ Filio ęterno & Spiritu Sancto, produxit ex nihilo, sua diuina potentia, & formauit cœlum & terram, & quicquid in illis continetur, visibile & inuisibile, vt ipse à creatura rationali agnoscatur & celebretur: vt qui res omnes sapiẽter creatas, nunc sua bonitate & paterna prouidentia, complectatur.

2 Hæc descriptio plures habet partes, quarum singulæ diligentius perpendendæ & excutiẽdæ sunt, quò in maiorem Opificis admirationem rapiamur, & rebus ab optimo Deo conditis, in ipsius gloriam, cũ gratiarum actione, vtamur.

3 Sunt autẽ hæ partes. 1. Quis creat? 2. Vnde creat? 3. Quid creatum est? 4. Quis creationis finis? 5. Quæ rerum gubernatio & administratio? De his partibus ordine dicendum est.

4 Cum audimus, vnum æternum Deum rerũ creatorem esse, iuxta verbum Dei infallibile, vt munimur non solum aduersus errorẽ Aristotelis, qui sine demõstrationibus, & falsò, asseruit mũdum esse ἄναρχον, fortè vt præceptoris sui Platonis dogma, de principio

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

mundi, euerteret, verumetiam aduersus Manichæos, qui duos rerum formatores finxerunt, vnum bonum, alterum malum: Ita qui rebus creatis & ipsi creati vtimur, admonemur de gratitudine erga opificem, & legitimo rerum creatarum vsu.

5 Hic æternus Deus, non ex præiacente materia, vt finxit Plato, sed ex nihilo produxit creaturas. Qui autem materiam Deo coæternam fingunt, hi & Deũ, sensuum suæ rationis mensura, sacrilegè metiri conantur, & Materiam diuina Natura præditam esse, tacitè fingunt, cũ nihil æternum dici posit, nisi idem sit Deus.

6 Res creatas & productas, Moses per synecdochen cœlum & terram vocat. Vt enim ipsum cœlum & terram condidit: ita omnium rerum, quæ in illis continẽtur, opifex est.

7 Tametsi autẽ hac breui diuisione, periocha omnium rerum absoluitur: tamen vt magis admiremur opificis sapientiam, omnipotentiam & bonitaté, vtile est, & aliarum rerum creatarum ordines aspicere.

8 Primùm igitur hic ordo consideretur, quod quicquid Deus creauit, vel est spirituale tantùm, vel corporale tantùm, vel vtriusque particeps. Vt autẽ quod spirituale tantum est, supremum dignitatis locũ occupat, & id quod corporale tantum, infimum: ita quod est vtriusque particeps, vt est supra corporalia omnia: ita proximum est spiritualibus.

9 Hæc triplicia rerũ genera ad bonitatis suæ participationem produxit Deus: quorum Primum, cõtinet inuisibiles & angelicas substantias: Medium, visibilia atque corporalia, vt sunt elementa, animalia, cœlũ, &c. quorum admirandum ordinem, motum & virtutem, præclaræ illæ artes, Physica, Astronomia & Medicina, rimantes, inde opificis sapientiam, potentiam & bonitatẽ monstrant. In tertio rerum genere ipse homo est, vt qui ex spirituali & corporali natura constat.

10 Nec iste ordo rerum creatarum, quem Physici eruditè ponunt, est negligendus. Dicunt enim, rerũ esse quatuor

quatuor gradus, quorum Primus & infimus, eſt earum rerum quæ ſunt tantùm, vt Elementa, lapides, metalla: Proximus, rerum quæ ſunt & viuunt tantùm, vt Plantæ, herbæ, frutices: Tertius, rerum quæ ſunt, viuunt & ſentiunt ſimul, vt Animalia, bruta: Quartus, rerũ quæ intelligunt, vt Angeli & homines.

11 Porrò, in his rebus, pulcherrima ſpecierũ varietas, facultatum ac virium proprietas, vt nobis ſummã ſapientiam & bonitatem Opificis monſtrant: ita nihil eſſe fruſtra conditum clariſsimè oſtendunt. Ex quo efficitur, quòd quicquid conditum ſit, nequaquam debeat ſuarum facultatum vſum ſibi ſoli retinere, ſed benignè alijs communicare.

12 Vt enim Deus ſuæ bonitatis participes fecit creaturas: ita viciſsim res ſic cõdidit, vt aliæ alijs ſua communicent dona, in omnium communem vſum collata, & Opificis gloriam.

13 Hinc Sol ſuum lumẽ communicat Lunæ, & Luna rurſus ſuas virtutes impertit rebus inferioribus, & ſic de alijs.

14 At ſi qua creatura hanc Dei ordinationẽ violet: bonitatis rationẽ amittit, & reatu coram Deo obſtringitur. Hinc eſt, quod homo in peccatum lapſus, omniũ maximè hunc diuinum ordinem perturbat.

15 Quicquid enim creatum eſt, etſi ratione Efficiẽtis cauſſæ & Materiæ, bonũ ſemper exiſtit: tamen, cùm in ſuo ordine Opifici non ſeruit, contra ordinem diuinum ruit, & peccato inuoluitur, vt videmus in angelis lapſis & hominibus.

16 Etſi autem finis creationis & rerum creatarum, ex ijs, quæ dicta ſunt, in genere intelligi poteſt: tamen is paulò diſtinctiùs eſt repetendus.

17 Creationis quidem finis eſt, quem Salomon ponit his verbis: Omnia operatus eſt Iehoua propter ſemetipſum, Hoc eſt, vt ipſe in eis agnoſcatur, laudetur & glorificetur.

18 Verùm ſi res creatas ſpectes, triplex earum finis

est spectandus, nempe, Status, actionis, & ordinis, quorum Primus, Secundo: & vterque Tertio, destinatur.

19 Quantũ autem ad statum cuiuslibet rei attinet, finis est, vt quælibet res incolumitatẽ suam absque incommodo tueatur. Vt, finis herbæ est, vt crescat, abũdet humoribus, virescat & floreat. Equi, vt, sine freno, lasciuus feratur in campis. Hominis, vt sit mens sana in corpore sano, absque omni mœrore & ærumnis.

20 Ad hunc statum hominis tuendum, Deus contulit homini triplicia bona, vt Alijs alatur, Aliorum ministerio vtatur, Alia ad honestam voluptatem conuertat. Voluptas autem, quam Epicuri schola tuetur, cum hominis dignitate pugnat.

21 Secundus finis actionis est, quem eruditè Physici ex duobus principijs colligunt. Primùm enim, cum Theologis fatentur, nihil frustra conditum esse, sed ad certum vsum: quia omnia, quæ fecerat Deus, erant valde bona. Deinde, quia Deus singulis speciebus rerum indidit peculiares facultates, inde rectè concluserunt, cuiuslibet rei actiones, quæ procedunt à proprijs eius facultatibus, esse finem eius rei.

22 Hoc Lemmate constituto, finem hominis (vt de alijs rebus, quas Physici sibi excutiendas assumunt, taceam) hoc modo saniores Philosophi colligunt.

23 Duæ sunt facultates in homine, quæ eius propriæ sunt, nempe, facultas inquirendi, & facultas eligendi: quarum, illa inquirit veritatem: hæc, honestatẽ meditatur.

24 Facultas inquirendi veritatem, quadruplici vtitur instrumento, Mente, Ratione, Phantasia, Sensu. Verùm quia, lapsu hominis in peccatũ, deprauata est Mens & Ratio, quantum ad res diuinas attinet, opus habet homo doctrina cœlesti, sine qua in salutarẽ Dei cognitionem, ad quam & cõditus & regenitus est, minimè peruenire potest.

25 Facultas eligendi honesta, expedita quidem fuit ante lapsum. Sed nunc ad salutares actiones, coniungendæ

gendæ ſunt tres cauſſæ: Verbum,quod monſtrat veras actiones:Spiritus Sanctus,intus mouens, & voluntas, Spiritui Sancto obtemperans.
26 Hinc efficitur,quòd,ſi actionem ſpectes,duplex ſit finis hominis:nempe,veritatis inquiſitio agnitioq́;, & virtutis electio. At cum ſumma veritas ſit noticia Dei,& ſumma virtus ſit Deũ verò cultu celebrare, ſequitur quod finis hominis ſit agnitio Dei & cultus.
27 Hinc Scriptura pronunciat, ideò conditum eſſe humanum genus, & deinceps ideò redemptum, vt ſit templum Dei,Deum celebrãs: Sicuti & Dominus teſtatur,cum ait:Hæc eſt vita æterna,vt te verum Deum agnoſcant,& quem miſiſti,Ieſum Chriſtum.
28 Finis,quem ordinis appellaui, rectè aſſignatur à Stoicis Deus ipſe,qui omnia dicunt hominis cauſſa facta,homines vero Dei: nempe,vt ad ipſum omnia referant,& eum celebrent.
29 Nã hac conditione,Deus res creauit:vt inferiores gradus rerum ſeruiant ſuperioribus,donec ad Deũ ventum fuerit,qui eſt finis bonorũ.Quare,vt tres primi rerum ordines ſeruiunt homini:ita quartus, in quo ſunt angeli & homines,Deo ſeruire debent.
30 Vt igitur ſuũ ordinẽ vniuerſæ creaturę ſeruant, ſeruientes homini:ita homo, cũ Deo nõ ſeruit, contra ſuam dignitatẽ facit,& ordinẽ Naturæ rerũ peruertit.
31 Propter has rerum fines,Deus,qui condidit res, Idem eaſdẽ,paterna cura,& prouidentia,cõplectitur.

PROVIDENTIA.

1 PRouidentia Dei eſt, cùm ſapientia, tum actio Dei,quibus ſuſtentat,gubernat,& moderatur omnia à ſe cõdita,in ſui nominis gloriam.
2 Huius prouidẽtię modi,tres ſunt. Primus eſt vniuerſalis, quo dirigit Deus omnes creaturas,iuxta conditionẽ & proprieta-

tem,quas singulis,dum formauit eas,dedit,& nunc eas sua cura complectitur, vt stet incolumis naturę status.

3 Hæc vniuersalis Dei operatio, nequaquam prohibet,quo minus singulæ creaturę,tùm in cœlo,tùm in terris,qualitatē suam & naturam retineant, propriámque inclinationem sequantur.

4 Vnde Augustinus rectè dicit,Deum res conditas ita administrare, vt eas proprijs motibus agere sinat. Nam hoc ipsum prouidentiæ opus est, & naturā & inclinationem,modumque naturæ agendi,sustentare.

5 Secundus prouidentiæ modus est specialis, quo Deus moderatur omnia, & addicit creaturas in obsequium suum, vt maximè expedire & conducere sibi videtur.

6 Hac prouidentia,tonitrua,gelu,grandinem,siccitatem, tempestatem,serenitatem,abundantiam, famē, bellum, pacem,exsilium efficit Deus: vt hæc sint bonitatis, iustitiæ & iudicij sui instrumenta, prout nūc seruos suos iuuare,nunc sontes punire, nunc pios castigare constituit: idque iuxta suas promissiones & minas, non ex Stoica necessitate.

7 Hoc ita esse,cōuincunt prophetæ Dei, Esaias,Ieremias,Hoseas,Amos,Abacuc,Hagęus,quorū sententijs potius acquiescendum est, quam stultis imaginationibus hominum, qui vel fatali necessitate, vel casu, omnia ferri falsò autumant.

8 Tertius modus prouidentiæ est peculiaris, quo Deus viuit & regnat in Ecclesia Christi, fideles erigit & fouet,operatur velle & perficere, inspirat precandi affectū, & efficit,vt in præceptis suis ambulemus iuxta promissionem quæ habetur,Ezechiel.36.

9 Vt autem cogitatio prouidētiæ Dei sit nobis gratior,cùm finis,tùm eius vsus, diligenter est perpendendus.

10 Finis duplex est, Prior, vt nos totos Deo commēdemus,eum timeamus,inuocemus & prædicemus. Posterior,vt in rectè factis securè contemnamus quicquid

quid vel mundus vel Satan minatur.

11 Vſus autẽ gubernari poteſt duabus regulis,quarum prior eſt, quòd tam in præteritum quàm in futurum conſideranda ſit prouidentia Dei. Poſterior,quòd Deus interdũ medijs,nonnunquam etiam contra omnia media, aliquando abſque medijs ſuam prouidentiam exſequatur.

12 Si ad tempus reſpicis præteritũ, Diuinæ prouidentiæ aſcribes, quicquid vel proſperi vel aduerſi tibi contigit,ſed diuerſimodè. Si enim quid proſperi cõtigit, habes occaſionem Dei celebrandi, idque exemplo Sanctorum. Si quid aduerſi contigit,duo faciẽda ſunt. Primùm cogita cum Iob: Vt Domino placuit,ita factũ eſt. Deinde,actæ vitæ ſubeat memoria,vt ex pœnis tibi inflictis,peccata tua agnoſcas,& emenderis.

13 In tempus futurũ,hoc modo eſt reputanda prouidentia Dei,vt ſemper ad comminationes & promiſſiones reſpicias. Honora,inquit,parentes. Huic præcepto obtemperanti bene erit. Qui autem non obtemperat,pœnis ſubiacebit.

14 Porrò ſi per media nobis proſpicit Deus, accipienda ſunt quidem illa media vt organa Dei, & diuinæ prouidentiæ inſtrumenta,ſed Deo gratias agemus, agnito beneficio, & organa amplectemur, vt Dei manum,per quam nobis ſua beneficia porrigit.

15 Si abſque medijs nos iuuat, quemadmodũ Moſen & Eliã abſq; pane aluit, verbo Domini hoc aſcribemus, iuxta illud: Non in ſolo pane viuit homo, ſed ex omni verbo quod procedit ex ore Dei.

16 At ſi cõtra media nobis proſpicit Dominus,hoc eſt,cùm nulla obſtacula prouidentiam diuinam impedire poſſunt, ſicuti viris qui erant in camino Babylonico accidit, prædicabimus Deum, & omnibus hominibus patefaciemus eius bonitatem.

17 Huius prouidentiæ exẽplum cõſpicitur illuſtre hodie in Eccleſia,contra quã portæ inferorum, & conciliabula hominum præualere non poſſunt. Et, vt alia

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

taceam, vnum illum Prophetam Dei, Martinum Lutherum, Satan vt leo rugiens, & vniuersus orbis furibundus, non potuit lædere vel in minimo capitis pilo.
18 Etsi autem hoc non est vniuersale, quòd suos ita miraculosè seruet Deus: tamen cùm fit, agnoscenda est Dei prouidentia cum gratiarum actione: Sin autem secus visum fuerit diuinæ prouidentiæ, etiam id in explorationem & salutem Sanctorum fieri, statuendum est.
19 Breuiter hic tres regulæ teneantur, quarũ maximus erit vsus in tota vita.
20 Prima, Retineatur fides & bona cõscientia quæ non possunt esse nisi coniunctæ, etiamsi fides natura prior est.
21 Secunda, Cauendum ne vel in prosperis efferaris, vel in aduersis succumbas: quod Christianæ fortitudinis opus est.
22 Tertia, Submittas te sapienti prouidentiæ Dei, in vero timore, inuocatione, gratiarũ actione & obedientia.
23 Porrò, hîc quæritur, cum Deus omnia sua prouidentia gubernat, adeò vt nihil possit ipsius voluntati resistere: Qui fiat, quod multa videantur fieri contra ipsius voluntatem?
24 Duplex modus volũtatis Dei est, videlicet, Decreti puri, & permissionis.
25 Voluntas decreti puri semper permanet immota. De hac dictum est: Voluntati eius quis restitit?
26 Voluntas permissionis pendet ex ordine prouidentiæ Dei, tantum abest, vt cum prouidentia pugnet.
27 Est autem ordo prouidentiæ diuinæ, vt Deus conseruet modum agendi, quem dedit rebus à se creatis, cum eas primùm creauit.
28 Nunc autem, cùm alias res ita creauit, vt naturaliter agant, alias, vt volũtarie: certè cùm res voluntariè agẽtes feruntur liberè, Deus suum opus conseruat, videlicet modum agendi ijs in creatione attributum.
29 Hæc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

29 Hæc Dei voluntas,permiſſionis dicitur,quæ relinquit angelis & hominibus liberam προαίρεσιν, quam ſi non haberet homo,nec præceptio nec prohibitio locum haberet.

30 Addo,quòd nec virtutis laus vlla eſſet,nec ſcelerum iuſta pœna,ſi voluntatis nulla eſſet libertas.

31 Hinc ergo fit, quòd tam multa contra ordinem diuinum ferantur,quæ tamen prouidentiam diuinam non effugiant.

HOMO.

1 HOmo creatura Dei, conſtans corpore & anima rationali, Vt ad imaginem Dei cum libera voluntate eſt conditus:ita præſes creaturarum inferiorum ordinum eſt cōſtitutus, vt Deum agnoſcat, & agnitū celebret cum ſanctis Angelis in omni æternitate.

2 Hęc definitio quia extructa eſt ex verbo Dei, nullo modo labefactari poteſt. Etſi enim hominis vires diminutę ſunt,per lapſum primorum parentū:conuenit tamen definitio homini,qualis primū eſt creatus.

3 Neque enim ſimpliciter cōſiderandus eſt homo, cuius ſtatus pro diuerſitate conditionum ipſius mirabiliter variat. Eſſe autem ſtatum hominis quadruplicem,verbo Dei clarè oſtenditur, cuius diuerſitatis reſpectu,etiam de eius viribus iudicandum erit.

4 Primus etenim hominis ſtatus fuit innocentiæ, in quo homo creatus purus ab omni peccato fuit, & Deo plenā obedientiam præſtare potuit. Habuit enim homo in hoc primo ſtatu imaginem Dei, integritatē, εὐταξίαν omnium virium,verbum,& ſacramentum duplex,nimirum immortalitatis & probationis.

5 Imago Dei, quæ in homine relucebat, gratuita erat. Ad hanc enim ipſum Deus formauit. Hęc imago erat quædam conformitas & ſimilitudo, quæ Adamo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

erat cum Deo, qua iustitiam & sanctitatem Dei, quasi in speculo repræsentauit Adam. Nam libertate suę voluntatis potuit, & iudicare quæ recta erant, & velle quæ rectè iudicauit, & exsequi quæ volũtas imperauit. Quare rectè ante lapsum αὐτεξούσιος dici potuit.

6 Erat præterea hæc imago testimonium, quod homo fuit conditus ad immortalitatẽ, & perpetuam cum Deo societatem, in qua re finis hominis principalis est positus.

7 Hinc est, quod Sapien. 2. scriptum est: Deus creauit hominem ad immortalitatẽ, eúmque ad imaginem proprię similitudinis fecit, hoc est, propriæ naturæ. Vt sicut ille est immortalis: ita eum ornauit eadem gloria. Ea cùm sit propria ipsius Dei: singulari eius beneficio, homini communicata est. Item Sapien. 6. Immortalitas facit vt proximè ad Deum accedamus. Hac ergo similitudine homo Deo coniungitur.

8 Integritas autem, qua præditus fuit Adam ante lapsum, fuit mentis perfectè intelligentis, & rectißimè iudicantis: cordis iustißimè & ordinatißimè appetentis, & virium animi & corporis promtißimè exsequẽtium, quæ mens perfectè iudicauit, & voluntas imperatrix rectè imperauit.

9 Εὐταξία, omnium virium pulcherrima harmonia fuit, qua mens nihil cogitauit, cor nihil appetiuit, corpus nihil exsecutũ est, nisi quod Deo probabatur. Hęc harmonia mentis, cordis, corporis, cum voluntate Dei, summum hominis decus fuit, in quo & iustitia originalis posita erat.

10 Verbum habuit, quod præceptum, prohibitionem, & comminationem continebat. Præceptum erat: Ex omni arbore Paradisi comedes. Prohibitio: De arbore autem scientiæ boni & mali ne comedas. Comminatio: Quocunq; die de arbore ista comederis, morte morieris.

11 Huic verbo appositum erat à Deo, Sacramentũ duplex: immortalitatis vnum, videlicet, Arbor vitæ:

Alterum, probationis, ſcilicet, Arbor ſcientiæ boni & mali. Quemadmodum enim Arbor ſcientiæ boni & mali exitio fuit Adamo: (non quidem ſua natura, bona enim Dei creatura erat, ſed propter mandati Dei, quod violare nefas erat, tranſgreſsionem) ita, ſi præcepto obtemperaſſet, fructus Arboris vitæ, Sacramẽtum fuiſſet illi immortalitatis.

12 Secundus ſtatus hominis eſt, in quẽ Adam, violato præcepto diuino, eſt detruſus, vt in eo, ſuæ inobedientiæ iuſtas pœnas lueret. Atque hic ſtatus omnium miſerrimus eſt. Amiſit enim imaginem Dei, integritatem & εὐταξίαν, adeò vt totus corruptus ſit, & maledictioni ob ſuam tranſgreſsionem obnoxius.

13 Tertius ſtatus hominis, eſt Gratiæ & benedictionis, qualis fuit Adami poſtquam promiſsione erectus eſt: & qualis Abrahæ, poſtquam verbo Dei credidit: denique qualis eſt omnium, qui Spiritus Sancti gratia per ſemen immortale regenerantur.

14 In hoc ſtatu imago Dei reparari incipit, dũ homo regeneratus veram pietatem & ſanctitatẽ meditatur. Et quéadmodum in hac vita regeneratio non perficitur, perficienda in extremo die: ita hic imago non plenè reparatur. Sed tum demũ plena & perfecta erit, quando ſimiles filio Dei erimus in omni æternitate.

15 Quartus ſtatus hominis, erit Gloriæ, in quo donabitur homo immortalitate, idq; reſuſcitatis corporibus, quando reddet vnicuique Deus iuxta facta ſua.

16 In hoc ſtatu recuparabit homo, imaginem Dei plenam, qua conformis erit Deo in vera iuſtitia & ſanctitate, in omni æternitate.

17 Verùm quod de erecto hominis corpore Xenophon, & poſt illum Ouidius, dicunt, memorabile eſt. Hac enim figura formati humani corporis aſſerũt homines admoneri rerũ cœleſtium, vt Deum, qui in cœlis habitat, colant & venerentur.

18 In animę humanę fabrica, mirabile opificiũ Dei cõſpicitur. Nam cùm eam formarit duplicibus facul-

tatibus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

tatibus præditam, γνωστικοῖς & ὀρεκτικοῖς: satis indicat hominem formatum esse ad noticiam recti, & electionem boni, vt in his duabus rebus totus occupetur.

19 Hinc finis hominis rectè statuitur, Noticia summi boni, & eiusdem electio ac fruitio. Vnde Christus: Hæc est vita æterna, vt te agnoscant verum Deum, & quem misisti Iesum Christum.

PECCATVM.

1 Cvm Moses ait: Maledictus omnis, qui nõ permanserit in omnibus, quæ scripta sunt in libro Legis, vt faciat ea, quænã sit vera peccati ratio, manifestissimè ostendit.

2 Nam ex hoc dicto sequitur: omne quod Deus præcipit, cùm non fit: & omne quod Deus prohibet, cùm fit, peccatum esse, quo transgressor obnoxius maledictioni redditur.

3 Quare peccatum rectè definitur esse inobedientia aduersus Deum, seu defectio à lege & voluntate Dei, cui cõiuncta est ad maledictionem obligatio, donec fiat remissio.

4 In hac definitione, inobedientiæ vox, latiùs accipitur. Nam interdum cõplectitur defectum, corruptionem, & inclinationem: interdum cum his actionem quoque pugnantem cum lege & voluntate Dei.

5 Ioannes, cum ait: Peccatum ἀνομία: omnia quæ recensui complectitur. Est enim ἀνομία quicquid est in nobis, vt defectus, corruptio, inclinatio: & quicquid fit à nobis, vt omnis actio, interna & externa, cũ lege Dei non congruens.

6 Hoc breuiter & bene expressit Ambrosius hisce verbis: Peccatum est legis diuinæ præuaricatio.

7 Porrò, cùm lex Dei homines obligat, aut ad obedientiam, aut ad pœnam: duo in peccati ratione concurrere necesse est, quorum prius, Theologi veteres

voca-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

vocarunt Materiale, posterius Formale.

8 Materiale est vel defectus, vel corruptio, vel inclinatio, vel actio, vel hæc omnia simul. Formale est ipse reatus ad quem obligatur Legis transgressor, nimirum, vt iuxta Legis sententiam, pœnam luat.

9 Esse sine timore Dei materiale est. Hanc inobedientiam obnoxiam esse maledictioni, formale huius peccati est.

10 Etsi autem in omnibus hominibus est defectus, corruptio, inclinatio, & actio, pugnantes cum voluntate Dei: tamen non est in omnibus plena peccati ratio.

11 In omnibns infantibus & adultis, qui non sunt participes promissionis gratiæ, plena est peccati ratio. Nam & in eis est defectio à lege Dei, & sunt maledictionis sententiæ subiecti.

12 At in infante, ex Christianis parẽtibus nato, est defectus & corruptio, quæ sunt materiale peccati in infante, Sed formale peccati, quod est reatus, non est in Christiano infante. Misericordia enim Dei absolutus est à reatu: quæ absolutio, Baptismi obsignatur sacramento.

13 In Paulo conuerso fuit defectus, corruptio, inclinatio & actio, pugnantes cum lege Dei, quæ fuerũt materiale peccati in Paulo. Verùm non fuit in eò formale peccati. Reatus enim ipsi in Christum credenti, condonatus fuit.

14 Atque hac sententia loquitur Ioannes, cum ait: Si dixerimus, peccatum non habemus, nos ipsos seducimus. Et, Qui natus est ex Deo, nõ peccat. Prius enim dictum de materiale, posterius de formale peccati intelligendum est.

15 Postquam autem de peccati ratione in genere dictum est: Nũc eius varia genera sunt spectanda, quorum obseruatio: & nos nostrarũ sordiũ admonebit, & quàm gratum nobis esse debeat beneficium Christi, à peccatorum sordibus nos abluentis, commonefaciet.

16 Prima

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

16 Prima itaq; partitio peccati hæc eſt, quod aliud ſit originale, aliud actuale. Illud parens, hoc miſera eſt proles: Illud fons impurus, hoc riuulus fœtidus: Illud camarina peſsima, hoc peſtis lethalis.

17 Originale autem peccatum eſt, cùm defectio & corruptio humanæ naturæ, propagata ab Adam in eius poſteros, tùm reatus, quo naſcentes, propter Adæ lapſum, rei ſunt iræ Dei & mortis æternæ, donec fiat remiſsio.

18 Hæc definitio vtrumque cõplectitur. Materiale ſcilicet & Formale peccati originis, à qua non diſſentit illa Anſhelmi eruditiſsima definitio, per priuationem contrarij formata. Ita enim ait: Peccatum originis, carentia eſt iuſtitiæ originalis, debitæ ineſſe.

19 Iam cùm certum eſt, iuſtitiam originalem (cuius carentia eſt peccatum originis) duo complecti, nempe integritatẽ omnium virium in Adam, & approbationem, qua Deo acceptus erat Adam: ſequitur, quod peccatum originis, ſit defectus, corruptio, & reatus.

20 Qualis autem ſit defectus, & qualis corruptio peccatum originis, rectius ſciri non poteſt, quàm ex integritatis partitione. Nam cùm integritas humanæ naturæ, fuit imago Dei, obedientia & εὐταξία omnium virium, mentis, cordis & corporis erga Deum: ſequitur quod iſte defectus & corruptio, ſit inductio imaginis Dei, & ἀταξία omnium virium, mentis, cordis & corporis.

21 Hoc peccati genus à Paulo inhabitans peccatũ dicitur, propterea quòd in carne noſtra maneat perpetuò vſque ad mortem, & propagatur ab vno Adamo in omnes, vnde fit quòd omnes naſcamur, vt Paulus ait, filij iræ.

22 Porrò, de ratione reatus, hoc tenendum eſt. Diſcernendum eſt inter perſonam Adæ & naturã Adæ. Non ſum particeps perſonæ Adæ, quare nec reus ſum propter perſonam Adæ. Particeps ſum naturæ Adæ, quæ humana natura in omnes homines propagata eſt,

idcirco

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

idcirco naturæ respectu reus sum non minus, quàm si ipse peccassem.

23 Atque hæc possunt hac similitudine vtcúmque declarari. Sicut in vna persona, multa sunt diuersa mẽbra, quæ omnia sunt rea, dum persona fit rea: ita in vna natura humana, multæ sunt personæ, tanquã eius mẽbra. Quare natura humana rea, in primo homine, omnes personæ reæ sunt, quæ naturæ communis veluti membra existunt.

24 Atque hinc est quod Paulus Ephes. 2. ait: Natura omnes filij iræ sumus. Hoc est, Quia rea facta est natura in primo homine, nos omnes ab eo propagati, rei sumus, vt eiusdem naturæ participes.

25 Huc etiã querela Dauidis pertinet: Ecce in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea.

26 Hîc Dauid nequaquam accusat parentes suos, nec thorum coniugalem culpat, sed retrò respicit, & conqueritur de viciosa natura, in nos, à primo homine Adam, propagata talis, qualis facta est propter Adæ transgresſionem.

27 Porrò, qui extenuant peccatum Adæ, quo tota natura contaminata est & rea, non iusta mensura peccatum originale metiuntur, in quo plurima peccata grauiſsima concurrunt, quæ in filijs Adæ, se manifestè produnt.

28 Primũ enim in peccato Adæ fuit horribilis dubitatio, de veritate Dei. Secundò, amiſſa est fides, cùm nõ credit Deo minanti pœnas. Tertiò, curiositate peccauit. Quæsiuit enim alienam sapientiam, relicto Deo. Quartò, superbus est factus, vt qui voluerit magnifieri & Deus haberi. Quintò, peccauit ἀποστασία qua antetulit Diabolum Deo. Sextò, ingratus erat, expulit enim Spiritum Sanctum in se habitantem. Septimò, homicidium commiſit, qui & se & suos posteros occidit. Octauò, contemſit Deum, dum ipsius mandatum contra conscientiam violauit.

29 Hæc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

29 Hæc omnia & plura cócurriſſe in peccato Adę, oſtendunt eius fructus in poſteris Adæ, qui non aliunde veniunt, quam à primo fonte peccati venenato.

30 Porrò hoc virus propagatum, etſi manet in omnibus hominibus, vſque ad mortem: tamen plurimum pro diuerſitate hominum, vi & efficacia variat.

31 Nam in non renatis manet materialiter & formaliter ſimul. In renatis autem materialiter tãtùm. In non renatis habitat & regnat ſimul. In renatis habitat quidem, ſed non regnat. In non renatis fertur cęco impetu per ſuas concupiſcentias. In renatis freno ſpiritus repreſſum domatur, & gladio ſpiritus magis magiſque mortificatur.

32 Hactenus quid ex verbo Dei ſentiendum ſit de peccato originis diximus. Nunc nonnihil de erroribus quorundam attingamus. Quidam Deum autorem faciunt peccati originis, contra manifeſtam Scripturam, quæ Diabolo, & hominis liberæ voluntati & electioni hoc malum attribuit. Monachi negant eſſe peccatum, ſed tantùm fomitem, contra Pauli vocem qui dicit nos naſci filios iræ. Pelagiani negant peccatum originis ab Adam propagari in poſteros, contra Pauli aſſertionem, Roman. 5. Anabaptiſtæ nullos natos fuiſſe in peccato originis poſt Chriſtum exhibitum, inſulſè nugantur, cùm pœnæ peccati originis in infantibus manifeſtè conſpiciantur.

33 Porrò, actuale peccatum, fructus peccati originis, eſt omnis cogitatio, affectio, locutio, actio, pugnans cum volũtate Dei, vnde homo obſtringitur nouo reatu, & fit reus iræ Dei & mortis æternæ.

34 Seu, vt breuius dicam, Peccatum actuale, eſt omnis commiſsio & omiſsio, pugnans cum lege & voluntate Dei, maledicta & damnata à Deo.

35 Cùm autem omnis Legis tranſgreſſio mereatur mortem, & obliget hominem ad æternas pœnas: ſciendum eſt meritum mortis triplex eſſe, videlicet, irremiſſibile, remiſsibile, & veniale.

36 Meri-

36 Meritum mortis irremiſsibile eſt, peccatum in Spiritũ Sanctum, quod eſt voluntaria veritatis euidẽter cognitæ renunciatio, & rebellio ex odio veritatis nata, coniuncta cum Tyrannica, Sophiſtica, & Hypocritica veritatis oppugnatione. De quo aliâs plura.

37 Meritum mortis remiſsibile eſt, quæuis Legis diuinæ tranſgreſsio, quæ fit à ſciente & volente contra conſciẽtiam. Hoc peccatum remittitur, ſi tranſgreſſor illud peccare deſinat, & confugiat ad propitiatorium: alioqui minimè. Proinde ab euentu, & non à natura, remiſsibile dicitur.

38 Veniale meritum mortis eſt, cùm ipſum peccatum inhabitans in Sãctis, tùm mala eius deſideria quæ excitat, & impedimenta quæ adfert conantibus piè viuere. Hoc peccatum veniale dicitur, ob veniam, quã indulget propitius Pater ijs, qui contra ipſum fide & ſpiritu luctantur. Nam in nõ conuerſis nullum eſt veniale peccatum.

39 Hinc clarè liquet, quomodo vetus diſtinctio, qua peccatum in mortale & veniale diſtinguitur, intelligi debeat. Non enim vllum peccatum dicitur veniale ſua natura, ſed ex euẽtu, & ob veniam, quemadmodum dictum eſt.

40 Quicquid enim Deus præcipit cũ non fit, peccatur mortaliter, & quicquid prohibet Deus, cùm fit, peccatur mortaliter, ſi naturam peccati & non Gratiã condonantis reſpicis.

41 Etſi autem fatendum eſt, contra Stoicorum Paradoxon, Alia peccata alijs eſſe grauiora: tamẽ omnia idcirco natura ſunt mortalia, quia Legis diuinæ ſunt tranſgreſſiones, iuxta dictum: Maledictus omnis qui non permanſerit in omnibus quæ ſcripta ſunt in libro Legis, vt faciat ea.

42 Hæc maledictio tantiſper durat, donec ad Chriſtum peccati expiatorem ventum fuerit. Qui enim in Chriſtum credit, fide iuſtificatus eſt, hoc eſt, abſolutus à reatu peccati, vt non amplius propter illud reus ha-

C bea-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

beatur coram Deo, & obnoxius damnatoriæ Legis ſententiæ.

43 Proinde vera abſolutio in Eccleſia perpetuò durans, nihil aliud eſt quàm ſolutio & liberatio ab obligatione damnatoria propter peccatum, quam abſolutionem omnis qui credit in Chriſtum, habet. Ita enim Ioannes ait: Qui credit in Filium, habet vitam æternam. Quod ſi vitam æternam habet: profectò liber eſt obligatione mortis æternæ.

44 Hęc ergo perpetua Eccleſię abſolutio, ſolo Chriſti merito nititur, quando videlicet, peccator confugit ad propitiatorium vnicum, Ieſum Chriſtum, iuxta illud: Iuſtificati illius gratia, per redemtionem quæ eſt in Chriſto Ieſu, quem propoſuit Deus ἱλαςήριον per fidem in eius ſanguine.

45 Hæc noſtra aſſertio de perpetua Eccleſiæ abſolutione, nequaquam conuellit abſolutionem Eccleſiaſticam, quam vtilem diſciplinæ partem in Eccleſia iudicamus. De qua ſuo loco diſputabimus.

PROMISSIO REPARATIONIS.

1 PRomiſſio reparationis & ſalutis per Chriſtũ conſequẽdæ, voce Dei proponitur Gene. 3. Inimicitias ponam inter te (alloquitur Dominus ſerpẽtem) & ipſam mulierẽ, & inter ſemẽ tuum & ſemen eius, ipſum conteret tibi caput, & tu mordebis calcaneũ eius, Hoc eſt, Chriſtus Filius virginis deſtruet opera tua, & te victo, liberabit ſuos à ditione tua, & tu more ſerpentum, qui inſidioſè aggrediuntur & mordent incautos, inſidiaberis ei, & mala quæcunque poteris, inferes.

2 Hanc promiſſionem Adam altius perpendens, multiplicem in ſe continere doctrinam haud obſcurè intellexit, cuius ſingulas partes abſque dubio per totam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

tam vitam piè & prudenter meditatus eſt.
3 Intellexit enim hinc, duo regna eſſe, eáque potẽtiſſima, nempe Chriſti & Satanæ, longè diuerſiſſimis ſtudijs occupata.
4 Intellexit Chriſti regnum & Satanæ ſibi inuicem aduerſari, ita vt nulla vnquam inter ea ſtabiliri poſſit conſenſio.
5 Intellexit fore maxima certamina inter iſta regna, nec prius à certamine quietem futuram eſſe, quàm Chriſtus victor, regnum Satanæ penitus aboleret.
6 Intellexit perpetuam Eccleſiæ in hoc mũdo perſecutionem, à Satana & eius membris imminere.
7 Intellexit Diabolum callidè inſidiaturum eſſe Eccleſiæ, cùm in doctrina, tùm in moribus, vnde & ſcandala varia & perturbationes & cædes orirentur.
8 Intellexit, quòd quemadmodum Satan regnaturus eſſet per peccatum, maledictionem & mortem: ita Chriſtus ſuum regnũ eſſet adminiſtraturus per Remiſſionem peccatorum, Benedictionem & Vitam.
9 Intellexit tandem futuram glorioſam victoriam Eccleſiæ, vt nullas ampliùs à Satana timeret inſidias, abolito extremo hoſtium morte.
10 Intellexit huius reparationis promiſſionem fide amplectendam & retinendam eſſe, qua fide iuſtificatus homo, Deo verum cultum pręſtaret, certa fiducia promiſſam ſalutem expectans.
11 Vt autem huius promiſſionis memoria maneret firmior, & ad poſteritatem Adæ perueniret: addidit Dominus ſuo verbo externum Symbolum, ſacrificandi ritum.
12 Semper enim ab ipſis mundi initijs, hunc ritum in homine inſtituendo ſeruauit Deus. Primùm verbis illi animum volũtatemque ſuam aperuit. Deinde quo clariùs id exprimeret, quod erat verbis ac oratione complexus, Symbola quædam adiecit, quorum vſu atque conſuetudine, in eius verbi exercitatione verſaretur homo.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

13 Sacrificiorum itaque crebra iteratione inculcabatur promiſſio, vnde fides, in promiſſum humani generis reparatorem Chriſtum, accendebatur, alebatur, & conſeruabatur.

14 Tametſi autem ſtatim orta eſt contẽtio, inter liberos Adami, de ſacrificijs & cultu Dei: Abel tamen verbum promiſsionis rectè intellectum retinuit, cùm Cain contrà, oblitus promiſsionis, ſolummodo ſuum factum admiratus eſt, & magnifecit. Atque ita ſe Satanæ imperio ſubiecit ac fratrẽ innocentem occidit.

15 Abel, ciuis regni Chriſti fidelis, aſpiciens ſuam victimam, eamque cruentam, admonebatur ſui reatus, (ſanguis enim Symbolum reatus fuit) admonebatur promiſsionis factę ſuo patri, de ſemine, quod futurum erat victima pro peccato. Hanc promiſsionẽ fide amplectẽs, iuſtificatur & regeneratur Abel, atque ita Deo verum cultum ex fide præſtitit.

16 Ad eundẽ modũ ſancti Patriarchæ, Seth, Enos, Enoch, & alij ante Diluuium, promiſsionẽ de Meſsia, Verbis & Symbolis conſeruarunt & propagarunt.

17 Poſt Diluuiũ, multiplicatis hominibus, & latè ſparſis per orbem, iterum ſuã promiſsionem inculcat Dominus, dum promittit benedictionem in ſemine Abrahæ, quam promiſsionẽ Abraham fide recipiens, iuſtus coram Deo reputatus eſt, iuxta dictum: Credidit Abraham Deo, & imputatum eſt illi ad iuſtitiam.

18 Huic promiſsioni, nõ nouo ſenſu, ſed noua verborum forma, propoſitæ, adiecit Dominus externum ſigillum, Circumciſionem, qua iuſtitia fidei, patri noſtro Abrahamo obſignata fuit.

19 Retinuit ergo Abraham olim inſtitutum ſacrificandi ritum, quo admonebatur promiſsionis primis parentibus factæ, cum nouo Symbolo, quod iteratæ promiſsionis teſtimonium fuit.

20 Hanc promiſsionem, cum ſuo externo ſigillo, retinuerunt poſteri Abrahæ, vſque ad promiſsionis complementum.

21 Porrò,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

21 Porrò, constituta certa & peculiari populi Dei politia, plura sacrificiorũ genera sunt addita, inter quæ Agnus Phase, & sanguis Testamenti, præcipua fuerũt, cũ, vt populus Dei istis adminiculis retineretur in cultu Dei, tùm, vt vmbræ quædam extarent veritatis in Christo Iesu exhibendæ.

22 Huc illud Ioannis: Lex per Mosen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est.

23 Vt enim Moses iram & maledictionẽ monstrauit, & vmbras quasdã futurorum bonorum exhibuit: ita Christus gratiam & fauorem Dei adferẽs, compleuit in veritate, quod vmbræ obscurius præfigurabant.

24 Nam postquam venit plenitudo temporis, emisit Deus filium suum natum ex muliere, factũ sub Lege: vt eos qui sub Lege erant redimeret, vtque adoptionem filiorum acciperemus.

25 Hic ergo verus Mesias, Deus & homo, promissionem compleuit. In cuius rei memoriam & certitudinem, duo instituit huius rei testimonia, Baptismum & cœnam Dominicam.

26 Cęterũ solenne prȩconium manifestati Christi, in quo promisiones olim Patribus factæ, ac sæpius per Prophetas inculcatæ, aptisimo & dulcisimo vocabulo, Euangelium, Apostoli appellarunt.

27 Etsi autẽ hoc vocabulum, prius fuit apud Scriptores profanos in vsu, significans quemvis felicem, optatum & faustum nuncium: tamen hanc generalem significationem κατ' ἐξοχὴν Apostoli aptissimè accommodarunt ad præconium manifestati Christi, qui vitam & salutem gratis offert, & credentibus eandẽ donat, & obsignat.

28 Hic proinde gratiæ, reconciliationis, salutis, & vitæ nuncius, quo nihil homines ob peccata sua maledicti & damnati, felicius, optatius & faustius audire possunt, rectisimè Euangelium dicitur.

29 Quemadmodũ enim latronibus, propter sua latrocinia adiudicatis rotis, acerbisimo & maximè pro-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

broſo ſupplicij generi, nihil lætius, nihil iucundius, nihil denique optatius contingere poteſt, quàm vt à ſententia damnatoria liberati, iam gloria Regia, & libertate gaudeant: ita hominibus reis iræ æternæ, maledictioniſque ob ſua peccata, quid melius, quid felicius, quid optatius quàm audire ſe à damnationis ſententia abſolutos, inter Filios Dei cenſeri & eſſe?

30 Hinc illud apud Lucam Domini dictum: Sic ſcriptum eſt, & ſic oportuit pati Chriſtum, & reſurgere ex mortuis tertia die, & proclamari in nomine eius pœnitentiam & remiſſionem peccatorum, coram omnibus Gentibus.

31 Hæc breuis Chriſti concio clariſſimam Euangelij definitioné ſuppeditat, nimirum quòd Euangelium ſit vniuerſalis prædicatio pœnitentiæ & remiſſionis peccatorum in nomine Chriſti.

32 Huc & illud vltimum Chriſti mandatum ad Apoſtolos: Euntes in mundum vniuerſum proclamate Euangelium omni creaturæ: Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit: Qui vero non crediderit, condemnabitur.

33 In hoc Chriſti mandato, primùm indicatur, quã latè pateant beneficia Chriſti, nempe, ad mundum vniuerſum, non ad peculiares quaſdam in mundo nationes. Deinde ſignificatur, quomodo eadem beneficia offerantur: nempe, per prædicationem Euangelij, Proclamate, inquit, Euãgelium. Tum oſtenditur quibus offerantur, cum ait: Omni creaturæ: qua voce ſignificat, quod nemo mortalium ſit excluſus à Chriſti beneficijs, ſi modo ſibiipſi non defuerit. Poſtremò indicatur quomodo oblata beneficia accipiantur, & quomodo reijciantur. Vt enim ſola fide recipiũtur: ita diffidentia reijciuntur.

34 Ex his omnibus, quæ dicta ſunt, ſimul conſideratis, vt nobis ſit gratior & dulcior hic nuncius ſalutaris, pleniorem quandam deſcriptionem Euangelij colligemus, eamque in ſuas partes retexemus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

35 Euangelium eſt doctrina diuinitus reuelata, in qua annunciatur liberatio à maledictione Legis, ab ira Dei, à morte æterna, & proclamatur remiſſio peccatorũ, pax & reconciliatio cum Deo, ſalus & vita æterna, omnibus credentibus in Filiũ Dei Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum: idque propter eiuſdem victimam, ſine meritis noſtris, ſecundum promiſſionem olim Patribus factam: vt perpetuò gloria bonitatis Dei prædicetur, vtque porrò dignos Euangelio fructus edant per Chriſtum liberati, tandémque vita fruantur æterna.

36 Hæc deſcriptio primùm diſcernit inter Legẽ & Euangelium. Lex peccatum oſtẽdit: Euangelium gratiam. Lex morbum indicat: Euangelium remedium. Lex mortis miniſtra eſt: Euangelium vitæ. Lex iuſtitiã hominis requirit, cum interminatione damnationis, ſi quis Legis iuſtitiam non habuerit: Euangelium iuſtitia aliena credentes ornat, & à damnatoria Legis ſententia iuſtificatum fide abſoluit.

37 Vt ergo in Lege proclamatur ira Dei, peccati virtus, maledictio & mors: ita in Euangelio annunciatur pax cum Deo, peccati abſolutio, benedictio, vita æterna: idque gratis abſque omnibus humanis meritis & operibus.

38 Hinc Paulus: Eripuit nos de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum Filij dilecti ſui, in quo habemus redemtionem, per ſanguinem eius, remiſſionẽ peccatorum. Per remiſſionem peccatorum intelligendum eſt, quicquid cum ea, ex gratia Dei, coniunctum eſt, vt iuſtitia, redemtio, ſalus, vita, pax.

39 Quoniam autẽ magna pars mundi ruit præceps in damnationem, ob ſua ſcelera, & Euangelij contemtum: deſcriptio noſtra duo genera hominum indicat, quorum alij credunt Euangelio, alij Euangelium contemnũt. Vt enim illi ſaluantur: ita hi iuſtè damnantur, vt qui noluerunt ſalutem gratis oblatam accipere.

40 Hinc Apoſtolus: Euangelium eſt potentia Dei in ſalutem omni credenti. Credenti enim imputatur

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

fides in iustitiam, hoc est, Qui credit, iustitiæ Christi imputatione iustus coram Deo reputatur. At non credentem maledictionis sententia ad æterna supplicia obligat.

41 Non ergo operantis meritum: sed credentis donum est iustificatio & salus. Vt enim ei qui operatur, non imputatur merces ex gratia, sed datur ex debito: ita non operanti, sed credenti in eum qui iustificat impium, imputatur fides eius ad iustitiam, Rom. 4.

42 Qualis autem fides illa sit, quæ beneficia Christi per Euangelium oblata, recipiat, Paulus, proposito Abrahami exemplo docet: ac summa huc redit, quod fides sit fiducia promissæ salutis propter Christum.

43 Vt enim Christus pro peccato nostro satisfecit, factus pro nobis peccatum: ita suam obedientiam, ne Legis damnemur sententia, nobis donat: vt, non solũ liberati à peccato, verùm etiam Christi iustitia ornati, appareamus in conspectu Dei iusti.

44 Hæc Euangelica gratia multis, & parabolis, & exemplis passim in Scripturis pingitur: vt in seruo debitore 10000. talentorum: in duobus Debitoribus, & Peccatrice, Luc. 7. In Paulo, Cornelio, Dauide, & multis alijs.

45 Hæ imagines & exempla, Vt gratuitum esse docent beneficium redemtionis: ita qualésnam oporteat eos esse, qui Euangelio credunt, & iustificati fide sunt clarè ostendunt.

46 Seruo debitori condonauit Dominus ex mera misericordia totum debitum, quod soluendo nõ erat: Sed eundem durum in conseruos, ad pœnas reuocat. Peccatrix fide iusta, non desinit officiosa erga Christum esse.

47 Nam tametsi sine operibus & meritis nostris, gratia iustificationis & salus contingit: tamen à gratia hac, donatio Spiritus Sancti, & regeneratio separari non possunt. Nam regeneratio inseparabile iustificationis accidens est.

47 Quapropter duo genera hominum hîc impingunt, Iusticiarij & Epicurei. Illi quidē, propterea quòd ex operibus merita salutis, & caussas iustificationis faciunt. Hi verò, quia de gratuita iustificatione & salute gloriantes, se omni turpitudini prostituunt, & cupiditatum carnis se seruos constituunt.

48 Vterque error pestilens est, & confutatur finibus aduentus Christi in mundum, & Euangelij. Nam vt Christus venit in mundum, vt destruat opera Diaboli, quod sanè facit, vincendo Diabolum, expiando peccatum, infundendo gratiam, & consummando opus redemtionis, quod futurum est in resurrectione: ita finis Euangelij prædicati est, vt glorificemus Deum, vt fructus fidei edamus, vt vincamus mundum, vt tanquam sacerdotes noui, induamus iustitiam & sanctitatem, & seruiamus Deo omnibus diebus vitæ nostræ, hostias gratas Deo per Christum offerentes.

49 Quā sit huiusmodi obedientia in renatis necessaria, tota Scriptura docet: omnium Sāctorum exempla comprobant: natura fidei euincit: energia Spiritus, quo impelluntur fideles, attestatur: gratia adoptionis indicat. Breuiter, Regni Christi ratio ostendit.

MEDIATOR.

1
Ic tria ordine exponenda sunt: videlicet, cur necesse fuerit Mediatorē Dei & hominum esse Deum: Cur oportuerit eundem esse hominem: Quòd, & cur sit vna persona in duabus naturis subsistens.

2 Quòd necesse fuerit Mediatorē esse Deum, duæ grauissimę sunt caussę: videlicet, Magnitudo mali, quo premebatur natura humana, & impotentia seu infirmitas creaturæ, ad restituenda bona, quæ per peccatū amissa erant.

3 Magnitudo mali cernitur in quatuor potiſſimũ: videlicet, in Peccati grauitate, in iræ diuinę iuſtitia, in potentia mortis, & in Diaboli tyrãnide crudeliſſima.

4 Peccati grauitas maior eſt, quàm vt eius onus ſuſtinere poſſit finita potentia, qualis eſt angelorum & hominum. Nam cùm infinitus reatus ſit, propter infinitũ bonum offenſum, videlicet Deũ, cuius Maieſtas læſa erat per peccatum primorum parentum: neceſſe fuit vt hoc peccatum, aut infinitis pœnis puniretur, iuxta normam iuſtitiæ Diuinæ, aut pro eo ſatisfieret iuſtitiæ Diuinæ. Verùm quia hęc ſatisfactio debuit eſſe pretium infinitæ bonitatis, & æquiualens, non potuit ab vlla, imò ne ab omnibus creaturis ſimul, fieri. Quare neceſſe fuit expiatorem peccati Deum eſſe. Solus enim Deus, vt eſt infinitus: ita ſolus infinitum malum ſuperare, aboleréque potuit.

5 Iræ diuinæ iuſtitia proportionem vindictæ ad offenſam poſtulabat. Cum ergo offenſa erat infinita: fuit & ira infinita, quam pura creatura ſuſtinere, placaréque non potuit. Quare neceſſe fuit, vt Mediator, qui iram Dei placaret, Deus eſſet. De hac ira loquitur Paulus, Roman. 1. Reuelatur ira Dei de cœlo, ſuper impietatem omnium hominum. Quod autem hæc tolli non poſſit ſine Mediatore, docet hoc dictum Baptiſtæ apud Iohannem, Qui non credit in Filium, ira Dei manet ſuper eum. Quòd autem hæc ira Dei ſit immenſa & infinita propter peccatum: (in quo concurrunt hæc mala, contemtus Maieſtatis diuinæ, ſuperba contumacia aduerſus legem Dei, indigna imaginis Dei, ad quam conditus erat homo, conſpurcatio, imitatio Satanæ hoſtis Dei, fœda defectio à caſtris Dei ad Diabolum, & intolerabilis ingratitudo, &c.) cognoſcitur ex pœna primorum Parentum, ex pœna ſecuta in omnibus poſteris Adæ, ex comminationibus diuinis, ex calamitatibus, quibus premitur humanum genus, ex tyrannide Diaboli in homines, ex ſignis iræ Dei in cœlo, in terra, in mari,

ex magnitudine æternarum pœnarũ, quas luent, qui non conuertuntur. Denique ex pretio infinito, soluto pro redemtione pœnæ peccati. Quis hic non videt impossibile fuisse iram Dei tolli, nisi per Mediatorem, cuius esset infinita potentia?

6 Potẽtia mortis maior fuit quã vt ab vlla creatura superari potuerit: adeò quod Plinius dixerit, sed falsò, ne Deo quidẽ possibile esse mortuũ excitare. Nũc autẽ cũ munus præcipuũ est Mediatoris, destruere mortem: necesse fuit, vt potẽtia Diuina polleret, qua vt vitam conferre, ita mortem abolere posset. Nõ est enim apud illum, vt Angelus ait, impossibile omne verbum.

7 Tyrannis Diaboli crudelissima, sub qua captiuũ tenebatur genus humanum propter peccatum, etiam erat opprimẽda à Mediatore. Quàm autem hoc fuerit impossibile humanæ Naturæ, Historia mũdi cum omnium hominũ experientia, testatur. Quare necesse fuit Mediatorem esse Deum, qui tyrannidem Diaboli sua opprimeret potentia. Hinc perspicuũ est, quod ad magnitudinẽ mali, quo premebatur genus humanũ, tollendam, requirebatur, vt Mediator esset Deus.

8 Hîc iuxta cogitetur magnitudo amoris in ęterno Patre & Filio & Spiritu Sancto, erga genus humanũ. Pater Filio suo non pepercit: sed voluit eũ subijci pœnis, vt nos ab æternis pœnis liberaret. Filius volens & obediens Patri, factus est victima, reatum peccati in se deriuans. Spiritus Sanctus ipse vult in cordibus reconciliatorum habitare, & motus diuinæ voluntati congruentes in ijs accendere. Hæc in nobis excitabunt fidem, inuocationem & gratitudinem erga Deum: & munient animos nostros aduersus terrores mortis, aduersus Diaboli tyrannidem, &c.

9 Secunda caussa cur oportuerit Mediatorem esse Deum, est impotentia & infirmitas creaturæ, ad restituenda bona, quæ per peccatum amisimus. Etsi autem vna voce imaginis Dei, hæc bona comprehenduntur: tamen plura ad eius reparationẽ necessariò requiruntur:

tur:quæ Paulus enumerat, 1.Corint.1.Cum ait:Christus natus est nobis à Deo Sapientia, Iustitia, Sanctificatio, & Redemtio, vt qui gloriatur, in Domino glorietur. Hæc quatuor bonorum genera nulla creatura aut finita potentia restituere hominibus potuit quẽadmodum de singulis ordine videbimus.

10 Primùm itaque sapientiam debuit Mediator, restituere, non qualis est mundi, quæ certis terminis clauditur, sed quæ abscondita est à principibus seculi huius. Quæ sanè sapientia à Zacharia definitur esse scientia salutis, in remissionem peccatorum per viscera misericordiæ Dei nostri. De hac sapientia loquitur Ioannes, cum ait: Deum nemo vidit vnquam, sed Filius, qui est in sinu Patris, ipse enarrauit nobis.

11 An non Iohannes Baptista missus est, Zacharia teste, ad dandam hanc sapientiam? An non per Angelos & Prophetas potuisset Deus hominibus hanc reuelare sapientiam? Aliud est dare sapientiam seu docere, vt ministri, aliud est esse sapientiam, hoc est, efficaciter præstare, vt corda hominum percipiant salutarem sapientiam. Vox quidem hominis ferit aures corporis: At Filius Dei, qui est ipsa Dei sapientia, animum hominis replet sapientia salutari. Nam tum demum verbum Prophetarũ fructum adfert, quando Verbum Deus cor aperit, & instillat veræ sapientiæ semina. Quod sanè, non est creaturæ vllius, sed Creatoris solius. Ex quo sequitur opportuisse Mediatorem esse Deum.

12 Secundo loco oportuit Mediatorem iustitiam restituere. Nam sine perfecta iustitia nemo potest in conspectum Dei prodire. Verùm perfectam iustitiam, quæ sufficiat omnibus, nemo potest cõferre, nisi Deus. Siquidem duo requiruntur, vt homo sit perfectè iustus coram Deo: quorum primum est liberari ab iniustitia & peccato, quæ mala in mundum homines secum adferunt. Alterum, donari & ornari plena legis diuinæ (quæ est mensura iustitiæ, quæ coram Deo valet)

let) obedientia. Neutrum horum præstitisset Mediator nisi Deus esset.

13 De priori suprà diximus, vbi ostendimus enormitatem peccati, & iustitiam iræ diuinæ. De altero, quod est donari & ornari iustitia quæ satisfaciat legi Dei, manifestum est quòd nullius creaturæ iustitia, cum sit finita, possit sufficere infinitis hominibus in salutem: quod sanè in Mediatore requiritur. Siquidem, vt sufficienti expiationis victima pro peccatis satisfacere, atque adeò omnem reatum tollere: ita obedientia sua erga Legem, omnes iustos coram Deo sistere, qui in ipsum credũt, debuit. Ita enim Paulus ait: Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, vt nos fieremus iustitia Dei in ipso. Talem proinde Mediatoris iustitiam, hoc est, infinitam esse oportuit: vt infinitis hominibus sufficeret. Quare necesse erat, vt Mediator noster sit verus Deus.

14 Sanctificatio tertio loco sequitur, quam Mediator adferre debuit, quod sanè cum nulla creatura præstare potuit, Deum oportuit esse Mediatorem. Siquidem solius Dei est, dare Spiritum sanctificatorem, sine quo, ne inchoari quidem, nedum consummari potuit sanctificatio nostri.

15 Porrò, cum sanctificatio opponitur peccato, & in peccato sunt duo, videlicet, Formale, vt reatus, & Materiale, vt vitiosę qualitates & actiones: duplex erit sanctificatio. Vna quę opponitur reatui, quę est expiatio peccati per Christi sanguinem: Altera opponitur vitiosis qualitatibus & actionibus, quæ est, segregatio hominis à profanitate Gentium, per mortificationem carnis: & coniunctio eiusdem hominis cum Deo, per viuificationem Spiritus.

16 Hæc sanctificatio vocatur etiã à Paulo Phili. 3. Circuncisio spiritualis. Nos, inquit, circũcisio sumus, qui spiritu Deum colimus, & in Christo gloriamur, & non in carne cõfidimus. Proinde circuncisio spiritualis est amputatio fiduciæ carnis, cui succedit gloriatio

in

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

in Christo, & purus colendi Deum affectus. Atque hęc reuera est sanctificatio illa, quam Deus & homo, Mediator noster adfert.

17 Redemtio, quam postremo loco collocat Paulus, primùm requirit perpetuam præsentiam Mediatoris in Ecclesia, latè per mundum sparsa. Sed quis potest, simul & semper in tot locis præsens esse, nisi sit Deus? Secundo loco requirit custodiam Ecclesiæ, videlicet, vt Mediator sit custos, non solùm Ecclesiæ totius, verum etiam singulorum membrorum, aduersus infinitas technas Diabolorum & hominum, quod sanè diuinæ potentiæ esse, manifestum est. Tertiò requirit, vt Mediator inspiciat corda, ne fallatur externa hypocritarum larua. Iam autem, cum solius Dei sit intueri corda hominum, & intimos affectuum recessus contemplari, & hoc Mediatoris est officium: certè oportuit Mediatorem esse Deum. Quartò requirit, vt vbique audiat gemitus se inuocantium, & in Spiritu & veritate precantes exaudiat: quod sanè solius diuinæ virtutis est. Quintò requirit, vt in extremo die exuscitet mortuos, vt prodeant ex terræ puluere omnes homines, inde vsque ab Adam ad vltimum. Sed quid ad tantum opus valent omnium creaturarum vires? Sanè, omnes angeli & omnes homines suis viribus, ne vnum excitarent mortuũ, nedum omnes, idque in ictu oculi. Sextò & vltimò requirit, vt Mediator conferat resuscitatis, qui in vera fide obierant, ęternam vitam, perpetuam gloriam, & conformitatem cum Deo. Sed quantum hoc opus superat creaturarum vires, nemo non videt, nisi qui & mente & sensu caret. Cùm igitur Mediatoris sit, tãtis bonis Ecclesiam suam ornare, quæ conferre nemo potest, nisi sit Deus, profectò necesse fuit Mediatorem Deum esse.

18 Breuiter, vt omnia vno verbo concludam, Si Mediator Deus non esset, Saluator non esset, sed potiùs saluatore indigeret. Et Ioannes Cassianus: Audi loquentem ad pastores de Dei ortu, angelum Dei: Natus est,

est, inquit, hodie vobis Saluator, qui est Christus Dominus in ciuitate Dauid. Ne solum vtique in Christo hominem intelligeres, & Domini & Saluatoris nomé adiecit, Scilicet, vt quem Saluatorem esse cognosceres, Deum nequaquam esse dubitares. Et cùm saluandi virtus non nisi diuinæ competeret potestati, diuinæ esse eum potentiæ, non ambigeres, in quo potentiam saluandi esse didicisses.

19 Hactenus cur necesse fuerit Mediatorem esse Deum, dictum est. Nunc secundo loco, vt proposuimus, dicendum erit, cur oportuerit eundem esse hominem. Et possunt quatuor caussæ ex Scripturis aptè numerari, quæ sunt Iustitia Dei, Restitutio imaginis Dei amissæ per peccatũ, Adoptationis ratio, & Resurrectionis certitudo.

20 Iustitia Dei requirebat, vt inobedientia commissa in carne nostra, in eadem sarciretur. Congruebat enim ordini diuinæ iustitię, vt cum genus humanum primùm peccasset in vno Adamo, aliquis in humano genere à peccato immunis, pœnam solueret, quæ esset pretium pro cæteris. Ideò ergo Dominus noster assumsit humanam naturam, & homo factus est, veluti personam ipsius Adæ referens: (cuius etiam nomen illi tribuitur) vt pœnam peccati in carne, in qua admissum fuerat, persolueret. Ideò Paulus ait: Si vnius delicto mors regnauit per vnum (scilicet Adam) multò magis abundantiam gratiæ, donationis & iustitiæ accipientes in vita regnabunt, per vnum Iesum Christum. Item: Sicut per inobedientiam vnius multi constituti sunt peccatores: ita per obedientiam vnius multi constituentur iusti. Itẽ: Quia per hominẽ mors, per hominem etiam resurrectio mortuórum. Item ad Heb. 2. Quoniã pueri sunt participes carnis & sanguinis, ipse quoque consimiliter factus est particeps carnis & sanguinis, vt per mortẽ aboleret eum qui mortis habebat imperium, hoc est, Diabolum. Huc & illud Irenæi dictum: Oportebat eum, qui inciperet occidere pecca-

peccatum, & mortis reum redimere hominem, idipsum fieri, quod erat ille, id est, hominem. Et Augustinus: Caro occæcauerat te, caro te sanat: quoniam sic venit Christus, vt de carne vitia carnis restingueret.

21 Restitutio imaginis Dei, ad quã homo fuit conditus, fieri debuit, per naturalem imaginem Dei. Vnde Athanasius: Congruebat Filium assumere humanam naturam, vt hæc persona, quæ est substantialis imago Patris, restitueret imaginem Dei in nobis.

22 Adoptionis nostri ratio idem postulabat. Ideo enim venit filius Dei, assumta humana natura: vt nos filios Dei faceret. Voluit ergo nobis naturæ societate iungi, & frater noster fieri: vt nos ipsius mẽbra effecti, filij Dei fieremus. Nam ideò filij Dei sumus, quia in Christo, qui est naturalis filius Dei, sumus per fidẽ. In hoc enim solo dilecti sumus, & filij. In hanc sententiã loquitur Irenæus: Filiorum, inquit, adoptionis eius nõ participes possemus esse, nisi per Filium eam quæ est ad ipsum, recepissemus ab eo communionem, nisi verbum eius communicasset nobis, caro factum.

23 Resurrectionis nostri certitudo, vis & efficacia in hoc sita est, quod Mediator noster sit homo. Vnica enim spes & certitudo, quam de resurrectione corporum habemus, est, quòd Christus Mediator noster, carnem nostram assumpserit. Nam caro, quam nunc corruptioni obnoxiam circumferimus, iam suscitata est in Christo vt in primitijs, & in possessionem regni cœlorum ingressa, ibique immortalis est facta. Virtute igitur societatis, quam habemus cum Christo, excitabimur in extremo die, & donabimur, etiam secundũ carnem immortalitate. Hisce quatuor rationibus demonstratur, summè necessarium fuisse Mediatorẽ Dei & hominum, verum hominem esse.

24 Tertio loco proposuimus, quòd Mediator qui est Deus & homo, sit vna persona, & cur hoc fuerit necessariũ. Quòd sit vna persona, Mediator noster, hęc dicta cõfirmant: Et verbum caro factum est. Quo dicto significa-

nificatur vnio diuinæ & humanæ naturæ, & non confusio, aut mutatio. Nam factum est, refertur ad compositionem seu vnionem extremorum, scilicet Verbi & carnis, & non ad extrema cōpositionis. Dicitur enim Verbum factum non absolutè, sed respectu carnis assumtæ. Ad Rom. 1. Filius Dei natus est ex semine Dauid, secundum carnem, & declaratus est Filius Dei per potentiam. Ad Rom. 9. Ex quibus est Christus secundum carnē, Qui est super omnia benedictus in secula.

25 In his dictis Pauli, Secūdum, est distinctiua particula, qua distinguuntur naturæ vnius & eiusdē personæ. Luc. 1. Quod ex te nascetur Sanctum, Filius Dei vocabitur. Ad Galat. 4. Postquam venit plenitudo tēporis, misit Deus Filium suum natum ex muliere. Philippen. 2. Dedit ei nomen, quod est super omne nomē, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, & omnis lingua confiteatur quòd Dominus sit Iesus Christus ad gloriam sui Patris.

26 Hæc dicta testantur quòd Christus sit vna persona, in qua sunt duæ naturæ, non mutatæ aut confusæ, sed personaliter vnitæ.

27 Quod autem ex Damasceno & Gregorio Nysseno adfertur de deificata natura humana, dextrè accipiendum est. Dicitur enim natura humana deificata, non quidem per conuersionem ipsius in diuinam: sed per coniunctionē humanæ naturæ ad diuinam in vnā hypostasin.

28 Quod autem necessarium fuerit, vt Mediator esset vna persona, & non duæ, vt sunt distinctæ naturæ: hæ sunt rationes.

29 Prima, Mediator noster Deus & homo vna persona esse debuit, vt Deum & homines vnum faceret. Iungitur ergo Patri vera diuinitate, & homini vera humanitate, vt ita vtrosque copulet.

30 Secunda, Mediator inter partes dissidentes nihil efficiet, si vni adhęret, & ab altera dissidet. Quare oportuit vt Mediator quadam necessitate vtrique parti iun-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

ctus sit. Deo ergo, qui offensus erat peccato nostro, vera diuinitate est iunctus Mediator noster. Homini autem vera humanitate sociatus est, vt posset coniungere aduersas partes, societate quã habuit cũ vtrisque: iuxta illud Irenæi lib. 3. cap. 20. vbi agit de caussis cur verbum Dei caro fieret. Oportuerat, inquit, Mediatorem Dei & hominum propter suam ad vtrosque cognationem in amicitiam & concordiam vtrosque reducere, & facere vt Deus assumeret hominem, & homo se dederet Deo. Et Theodoretus, Quemadmodum qui duos quospiam, manus inter se conserentes, vult reconciliare, se medium interponens, & hunc quidem dextra, illum verò sinistra tenens: ad amicitiam deducit & coniungit: ita ipse cùm diuinam naturam humanæ vniisset, inuiolabilem, & quæ dissolui non potest, pacẽm conciliauit.

31 Tertia, Si non esset Mediator vna persona, opera redemtionis in humana natura peracta, nequaquam esset sufficiens pretium pro peccato, quo infinitum bonum est offensum. Mors siquidem debebatur pro peccato. Verùm, purus Deus mortem sentire non potuit, nec solus homo superare potuit: factus est ergo Deus homo: vt homo & Deus, & deberet & posset satisfacere pro morte æterna humano generi debita.

32 Assumsit proinde æternus Dei filius humanam naturam in vnionem personalem, vt opera in humana natura peracta, infinitæ essent virtutis & meriti. Siquidem ex indiuidua naturæ diuinæ & humanæ, in vna persona, vnione, est dignitas infinita, perfectio absolutissima, & inæstimabile pretium sanguinis, mortis, atq; adeò omnium actionum & passionum Christi, in sanctissima eius humanitate. Inde est potẽtia & virtus delendæ iniquitatis, & potestas remittendi peccata, iustificandi, viuificandi & saluandi credentes.

33 Etsi autem Christus in sola carne passus est: tamen Passio personæ tribuitur, propter illam arctissimã duarum naturarum vnionẽ in vna persona. Atque hoc vult

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

vult Cyrillus,cum ait: Quoniam corpus,quod propriũ eius factum eſt, paſſum eſt, propterea Verbum ipſum pro nobis paſſum dicitur. Atque hinc eſt quod omnia in Chriſto habeantur diuina, immenſa, inæſtimabilia & ſaluifica opera,& beneficia redemtionis.

COMMVNICATIO IDIOMATVM.

1 IDiomata in Chriſti perſona ſunt proprietates, quibus naturæ, videlicet diuina & humana, & integræ ſaluæque manent, & diſtinguuntur vna ab altera.

2 Eſt enim idioma quod vni naturæ ita proprium eſt,vt non ſit alterius reipſa.

3 Diuerſæ igitur cùm ſint naturæ: diuerſa habeant idiomata eſſentialia,neceſſe eſt.

4 Neque ex perſonæ vnitate confundenda, ſed ex naturarum diuerſitate diſtinguenda ſunt in vno Chriſto idiomata.

5 Saluis igitur naturis diuerſis, maneant idiomata diſtincta: & idiomatis confuſis, confundantur etiam naturæ,neceſſe eſt.

6 Cùm ergo hæc enunciatio: Deitas eſt humanitas: ſit abſurda & falſa (diuerſiſſimæ enim ſunt naturæ) fieri non poteſt, vt ea quæ ſunt huius propria, illi attribuantur,ſine errore & confuſione naturarum.

7 His ita poſitis, diſtinctius idiomata naturarum Chriſti explicemus.

8 Idiomata ergo diuinę naturę ſunt duplicia. Quædam enim ſunt ἀκοινώνητα,id eſt,incommunicabilia,quę reipſa non cõmunicantur,hoc eſt, neq; induuntur creaturis,neq; creaturæ aliquas proprietates inde mutuantur. Qualia ſunt hæc:eſſe æternum, eſſe immenſum,eſſe infinitum,eſſe incircumſcriptum,per ſe exiſtere.

9 Nihil enim pręter ſolum Deum eſt ęternũ,eſt im-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

mensum, est infinitum, est ἀπερίγραπτον, per se existens.

10 Quædam sunt κοινωνητὰ, id est, communicabilia, quæ tametsi vt sunt, ita manent quoque vnius Deitatis propria, alioqui communia effecta, non amplius idiomata dici possent.

11 Nam τὸ κοινὸν & ἰδίωμα ita opponuntur, vt nec alterum alteri, nec ambo tertio alicui propriè & reipsa tribui possint.

12 Huius generis sunt existere, sapientem esse, bonum esse, purum esse, sanctum esse, potentem esse, &c.

13 Hæc enim etsi reipsa sunt Dei propria: tamen vsus & virtutis respectu, item qualitatis ac similitudinis cuiusdã tenuis ratione, communicari dicuntur: quamobrem etiam κοινωνητὰ appellantur. Vt cum dicitur: homo existit: homo est beatus: virgo est pura: qui credidit est sanctus: Rex est potens.

14 Hæc attributa, etsi Dei re ipsa sunt idiomata: tamen Deus bonus & amans suæ creaturæ, radios quosdam harum suarum proprietatum communicat creaturis.

15 Idiomata humanæ naturæ Christi sunt in triplici discrimine: quædam enim sunt temporaria: quædam perpetua: quædam post resurrectionẽ & triumphum Christi accessere.

16 Temporaria idiomata humanæ naturę Christi fuerunt infirmitatis, atque ideò durarunt solummodo vsque ad mortem: vt fatigari, esurire, dormire, tristari, lacerari, angi, & multa huius generis. Hæc omnia cum morte deposuit, ea enim ad tempus assumserat, vt nobis similis per omnia excepto peccato, inueniretur.

17 Pertinebant igitur ista ad tempus exinanitionis, qua filius exinaniuit seipsum vsque ad mortẽ crucis.

18 Non quòd Diuinitas, sui ipsius respectu, & seorsim, sit exinanita, sed quatenus carni sese vniuit. Non enim vt in naturam humanam participatio gloriæ, ita diminutionis ignominia in diuinam cadit naturam.

19 Perpetua idiomata naturæ humanę sunt, quibus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

ſublatis naturam humanam ſimul tolli neceſſe eſt.

20 Fieri enim non poteſt vt vlla res ſine ſuis eſſentialibus proprietatibus conſiſtat. Sunt enim eſſentiales proprietates, quæ eſſentiam ipſam ſeu naturam cōſtituunt.

21 Huius generis ſunt, occupare certū locū, ſecundum Petrum Apoſtolū Act. 3. περίγραπτον eſſe ſecundū Nazianzenum & Iuſtinū: Loco teneri, ſecundum veri corporis modum, vt Auguſt. loquitur. In certo ſpacio eſſe, & finitum eſſe, ſecundum Vigilium. Breuiter tota pia antiquitas cū vniuerſæ ſcripturæ conſenſu, veritatem humanæ naturæ in Chriſto agnoſcit & cōfitetur.

22 Idiomata humanę naturæ poſt reſurrectionem, præter illa, quæ perpetua eſſe cum tota Scriptura & puriore antiquitate diximus, ſunt omnia quæ coniuncta ſunt cū conſeſſu eius ad dexteram Patris: videlicet, quòd Chriſtus depoſita omni infirmitate, in eū gloriæ gradum ſit euectus, quo ſupra omne nomen, vt Paulus loquitur, id eſt, dignitatē & eminentiam, emineat, carne ipſius iam plenè à Deitate, σωματικῶς in ea inhabitante glorificata, non in ſua eſſentia, neque in proprietatibus eſſentialibus abſorpta, quod ſanè nō eſſet glorificari, ſed aboleri potius humanam naturam. Atque hoc eſt quod Iuſtinus ait: Corpus Chriſti particeps factum eſt non naturæ Deitatis, ſed diuinæ dignitatis.

23 Quod autē quidam humanam naturam Chriſti, poſt reſurrectionem, ita maieſtate Deificatam eſſe contendunt, quòd ſuas proprietates eſſentiales nō retineat, manifeſta refutantur Scriptura.

24 Scriptura enim vtriuſq; meminit: videlicet, maieſtatis & loci, ſeu ſitus carnis Chriſti poſt aſcenſionē. Ita enim autor Epiſtolæ ad Hebręos ait: Sedet ad dexteram Maieſtatis in excelſis.

25 Si ergo quæris, quid acciderit Chriſto poſt aſcēſionē? reſpondet: Sedet ad dexterā Maieſtatis. Si vlterius quæris, vbinā ſedet? reſpondet, in excelſis, hoc eſt, vt Paulus ad Eph. 4. interpretatur, ſupra omnes cœlos.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

26 Verùm ſi obieceris, omnia eſſe plena Maieſtate gloriæ Chriſti. Reſpondeo, Sit anathema, qui vel aliud ſentit vel dicit.

27 Diſcernendum interea eſt, inter Maieſtatẽ ſimpliciter, & thronum Maieſtatis, quẽ in cœlo eſſe Scriptura pronunciat Hebr. 8. Qui conſedit ad dexteram throni Maieſtatis in cœlis. Huc facit illud Auguſtini, tractatu, 50. in Ioannẽ: Quoniam verum eſt quod ait: Ecce ego vobiſcũ ſum vſque ad cõſummationẽ ſeculi, & abijt: & hîc eſt: & redijt: & nos non deſeruit. Corpus enim ſuum intulit cœlo, Maieſtatẽ non abſtulit mundo. Et Cyprianus lib. 6. cap. 14. Hic animaduertẽdum eſt, quod etſi corporis ſui præſentiam hinc ſubduxerit, Maieſtate tamen diuinitatis ſemper adeſt, ſicut ipſe à diſcipulis abiturus pollicetur: Ecce vobiſcũ ſum omnibus diebus, vſque ad conſummationem ſeculi.

28 Hoc ipſum de veritate humanę naturę Chriſti, docet modus aduentus Chriſti ad iudiciũ. Veniet, (ait ipſe Filius hominis) in gloria ſua, & omnes ſancti Angeli eius cum eo, & ſedebit ſuper thronum gloriæ ſuæ. Item, Videbitis filium hominis ſedẽtem ad dexteram potẽtiæ Dei, & venientẽ in nubibus cœli. In hac maieſtatis gloria ſedens, ſtatuet oues quidem à dextris ſuis, hœdos verò à ſiniſtris. Non ergo gloria maieſtatis tollit localitatem aut circumſcriptionem carnis Chriſti, ſicut impurus Eutyches docuit.

29 Qui localitatẽ & circumſcriptionẽ carnis Chriſti, exiſtimant non poſſe ſtare cũ Vnione perſonali, ſed ſeparari Diuinitatẽ à carne: craſſimè impingunt, ſomniantes infinitatem finitam eſſe. Neque neceſſe eſt, ea quæ vnita ſunt, æquè omnibus partibus patere.

30 Teneatur ergo hoc Antiquitatis teſtimonium, quod eſt apud Damaſcenum lib. 3. de fide cap. 7. Deitas eſt incircumſcripta, non coextenſa carne eius cum incircumſcripta eius diuinitate.

31 Quamvis itaque non ſecundum vtramque naturam: tamen ſecundum inſeparabilem perſonæ vnitatem,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

tatem, totus pręsens est.

32 Retineamus ergo constanter articulos fidei nostræ, de vero Christi ascensu in cœlũ: & de reditu eiusdem ad iudicium, iuxta testimoniũ angelorum Act. 1. Hic Iesus, qui assumtus est à vobis in cœlũ, Sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum.

33 Iam videamus κοινωνίαν ἰδιωμάτων, id est, communicationem proprietatum. Verùm priusquam eam definiemus, nominum quorundam, quorum notitia ad huius mysterij declaratıonẽ necessaria videtur, discrimen tenendum est, quod est quintuplex.

34 Primum, Quædam sunt naturarum propria: vt Deitas, humanitas, caro, diuinitas, diuina natura, humana natura.

35 Hæc enim solummodo naturas declarant, nisi quòd carnis nomen interdum concretè accipiatur per Synecdochen, vt in illo dicto Ioannis: Verbum caro factum est.

36 De his tenenda est regula: Quæ natura distincta sunt, eorum quoque idiomata & actiones distingui oportet.

37 Cùm ergo Deitas, seu natura diuina, ita distincta sit ab humana natura, vt nunquam possit esse, aut fieri humanitas, seu humana natura: sequitur idiomata & actiones harum distinctarum naturarum minimè confundi aut alienari posse, nisi simul confundantur naturæ, quæ tamen inconfusè vnitæ sunt.

38 Secundũ, Quædam sunt propriæ personæ in natura diuina ab omni æternitate, quibus Filius à Patre & Spiritu Sancto distinguitur, vt Filius Dei, imago Dei, Deus de Deo, lumen de lumine. Item, Λόγος, οὐ ῥητός, ἀλλ' οὐσιώδης.

39 Tertium, Quædã sunt communia personę Christi cum Patre & Spiritu Sancto ab æterno: vt esse omnipotentem, æternum, increatum, infinitum, immensum, incircumscriptum, quæ æqualitatem, coæternitatem & identitatem naturæ docent.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

40 Quartũ, Quædam ſunt officij perſonæ Chriſti in duabus naturis ſubſiſtentis. Etſi enim hic perſona tota agens eſt: tamen media actionũ ſunt naturæ ipſę, quæ ſuis proprietatibus agunt & perficiunt opus redemtionis, quod eſt totius perſonæ Chriſti Dei & hominis.

41 Quintum, Quędam ſunt cõmunia naturis Chriſti & perſonæ, ab incarnationis tempore: videlicet, &, ea quæ ſunt ſecundi & tertij ordinis, quæ diximus ab æterno Chriſto conuenire: &, ea quæ homini facto ex tempore attribuuntur: vt Deus, Λόγος, Filius Dei, Dominus gloriæ, Homo, Filius hominis, Filius Dauidis, Semen mulieris.

42 Hæc, quia concreta ſunt, naturas cum ſubiecto ſignificant.

43 In his ſolis concretis locum habet κοινωνία ἰδιωμάτων. Obtinet enim concreta compoſitum ſignificandi modum vt abſtracta ſimplicem. Etſi aliâs denominationem capit perſona à diuina natura, aliâs ab humana, tamen ſemper perſona vna ſignificatur.

44 Hoc diſcrimine nominũ, quæ tribuuntur Chriſto, obſeruato, faciliùs erit iudicare de communicatione idiomatum, quæ locum habet, vt diximus, ſolummodo in concretis, quibus perſona ſignificatur, vt abſtractis naturæ.

45 Communicatio igitur idiomatum non ſic dicitur reſpectu idiomatum inter ſeſe, vt nonnulli putant, quaſi hæc communicatio aut eſſet effuſio proprietatum vnius naturæ in aliam, aut mutua idiomatum cõfuſio. Nam ſi ita eſſet: & illa, quæ effunderet ſuas proprietates, aboleretur: & ea, quæ reciperet, alia fieret quã erat antea. Atque ita Chriſtus nec Deus nec homo eſſet, conflatis ſcilicet duabus naturis in vnam tertiam compoſitam.

46 Sed hæc communicatio idiomatum dicitur reſpectu perſonæ, de qua promiſcuè prædicantur idiomata, vndecunque perſona denominationem accipiat, hoc eſt, ſiue à diuina ſiue ab humana natura.

47 Pro-

47 Proinde cõmunicatio idiomatum, eſt talis prædicatio, in qua proprietates vnius naturæ tribuuntur non alteri naturę, ſed perſonę denominatę ab altera natura, propter vnionem duarum naturarum in vna eademq́ue perſona.

48 Sed, vt clariùs fortè dicatur, Cõmunicatio idiomatum, eſt communis prædicatio idiomatum de perſona, vndecunque denominatur, ſiue à deitate, ſiue ab humanitate.

49 Hinc rectè dicitur: Deus eſt homo, Deus eſt crucifixus, Deus acquiſiuit ſibi Eccleſiam ſuo ſanguine, Deus eſt mortuus, Deus reſurrexit. Et contra: Hic homo eſt Deus, Hic homo condidit cœlum & terrã, Hic homo eſt vbique, Hic homo ſaluat, ſuſcitat mortuos, dat vitam æternam.

50 Hîc enim Hominis nomine intelligitur perſona, quæ eſt Deus & homo, etſi denominationẽ capit à natura humana.

51 Hæ ergo prędicationes veriſſimæ ſunt, quia ſubiecta in his propoſitionibus ſunt concreta, quibus duo ſignificãtur, videlicet, perſona & naturæ. Proinde perſonæ reſpectu veræ ſunt iſtæ enunciationes. Siquidem perſona illa, vna & eadem, eſt & Deus, & homo.

52 Si quæris, qualíſnam ſit hęc prædicatio? rectè reſponderi poteſt, quod ſit realis. Nam ſi ea prædicatio eſt realis, cũ id ineſt verè in ſubiecto, & reipſa quod de eo prædicatur: non video cur hæc prędicatio idiomatum de perſona, realis dici non poſſit. Eſt enim reuera in perſona, & Diuina & humana natura, cum ſuis eſſentialibus proprietatibus.

53 Verùm ſi hanc prædicationem verbalẽ dixeris, in multa abſurdiſſima incurres. Negabis perſonæ in duabus naturis ſubſiſtentis vnitatem. Negabis manere ſaluas duas naturas in vna perſona. Negabis concreta habere compoſitum ſignificandi modũ, hoc eſt, ſua ſignificatione complecti, & rem, & ſubiectum, in quo res illa eſt, quæ principaliter nomine concreti ſignificatur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

54 Cùm ergo Patres, inter quos sunt Iustinus, Damascenus, & Gregorius Nyssenus, dicunt, carnẽ Christi deificatam esse, accipiendum est dextrè, iuxta piorũ doctorum in Ecclesia interpretationem.

55 Nõ enim dicitur caro Christi deificata, eò quòd sit conuersa natura humana in diuinam, aut quòd sit facta ipsa diuinitas: sed quia coniuncta est humana natura ad diuinam, in vnionem personalem: & quòd sit facta Dei caro.

56 Vt enim natura diuina non potest in aliud conuerti, quoniam est incorruptibilis: ita nec aliud in eam conuerti potest, eò quòd sit ingenerabilis.

57 Ad hanc quęstionem Iustinus respondens ait: Μένει μὲν τὸ σῶμα, σῶμα, εἰπὲρ οὐ σῶμα θεὸς, μετείληφε δὲ θείας ἀξίας, οὐ φύσεως.

58 Neque tamen existimandum est, quòd hæc deificatio, pertineat ad communicationem idiomatum duarum naturarũ, quæ est alternata, vt declarauimus, proprietatum vtriusque naturæ de persona, prædicatio. Sed ad excellentiam vnius naturę, nempe humanę in persona Christi, qua humana natura antecellit omnibus creaturis, sapientia, bonitate, puritate, sanctitate, potentia, maiestate & gloria.

59 Et tametsi hæc excellentia, manat à natura diuina in humanam, propter vnionem personalem, quemadmodũ Nazianzenus indicat hisce verbis: τὸ μὲν ἐθέωσε, τὸ δὲ ἐθεώθη: Tamen ab vnione illa omnino distinguenda est, ne vel, cum Nestorio, faciamus Christum, diuinum hominem, atque ita imprudentes constituamus duos Filios, vnum Dei, alterum virginis, hoc est, duas personas, vt sunt duæ naturæ: vel, cum Eutychete, somniemus vnam naturam ex duabus compositam, vt est vna persona.

60 Hæc omnia incommoda facilè cauebimus si accuratè, quemadmodũ iam ostensum est, distinguamus inter hæc tria, videlicet: Vnionem personalem, Communicationẽ idiomatum, & Donorum, quibus est ornata

nata

nata humana Christi natura, collationem, quam à Patribus deificationem dici ostendimus.

61 Sed quid efficit illa κοινωνία ἰδιωμάτων? Primùm, contra Nestorium, vnitatem personæ in duabus naturis subsistentis confirmat. Nam nisi vna eademq; persona esset Deus & homo, absurdissima esset alternata illa idiomatum prædicatio. Cùm igitur Christus dicit: Nemo ascẽdit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, Filius hominis, qui est in cœlo: manifestè ex communicatione idiomatis diuinæ naturæ, quod tribuit Filio hominis, significat eundem esse Deum & hominem, vnam videlicet personam, in duabus naturis subsistentem.

62 Denique hæc communicatio idiomatum, docet pretium actionum Mediatoris in humana natura infinitum esse, quia persona vna eademque, quę est Deus & homo, est agens, adeò vt omnes actiones, sine mediante humana natura, siue diuina, sint, & dicãtur, Personæ actiones.

63 Hinc est illud dictum Lyrani, Luc. 11. A Christo prouenit gratia & gloria, principaliter ratione deitatis, & instrumentaliter ratione humanitatis, quæ est organum coniunctum ipsius deitati.

64 Caro igitur Christi viuifica est, quia est caro eius personæ, quæ est Deus. Obedientia hominis Christi est nostra iustitia, qui est obedientia eius personę, quę est Deus. Passio Christi in æternũ est efficax ad sanctificãdum credentes, quia est Passio personæ, quæ est Deus. Oratio Christi omnibus prodest, quia est oratio personæ quæ est Deus. Ad hunc modum iudicandum est, de omnibus alijs actionibus Mediatoris.

65 Tametsi enim quædam actiones à diuina natura propriè proficiscuntur, & quædam ab humana natura fiunt: tamen omnes æqualiter dignitatem accipiunt à persona, quæ cùm Deus & homo sit, alia agit diuina, alia humana natura.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

CHRISTVS SACERDOS.

1 DE Filio Dei, rege & pontifice nostro, quatuor tenere pios oportet. 1. Quòd sit verus Deus. 2. Quod sit verus homo. 3. Quòd admiranda sit coniunctio duarum naturarũ, Diuinæ & humanæ, in vnionẽ personalẽ. 4. Quodnam sit personæ officium, quæque eius beneficia erga Ecclesiam.

2 Pontificẽ nostrum Iesum Christum, verum Deũ esse, quintuplicia testimonia conuincunt, quorum autoritas tanta esse debet pijs, vt nec à Diabolis, nec ab hominibus, sibi aliud persuaderi permittant. Quicunque enim hîc impingit, gratia Dei & salute excidit.

3 Primum testimonium, est ipsa vox Prophetarum & Apostolorum, qui Christum verum Deum pronũciant. Psal. 68. ait de Christo: Iehoua nomen illi, Exultate in conspectu eius. Et 1. Ioan. 5. Et sumus in Filio eius Iesu Christo, Hic est verus Deus & vita æterna. Huiusmodi Prophetarum, & Apostolorum pronunciata, sunt penè infinita.

4 Secundũ, est cultus Christo mediatori nostro exhibendus. Nam, cum vniuersa Scriptura veteris & noui Testamenti præcipit inuocare Christum, Et sancti Prophetæ & Apostoli, cum tota Ecclesia, Christũ adorant, Nemini dubium esse potest, Christum esse verũ Deum. Creaturam enim inuocare, abominanda idololatria est voce Dei damnata.

5 Tertium, Opera Christi, testantur veram Christi diuinitatem. Cùm enim solus Deus creet, viuificet, exaudiat, saluet, & hæc opera Christo rectè tribuantur: sequitur, eum naturâ Deum esse.

6 Quartum, Confessio puræ & Catholicæ Ecclesiæ, quę in Symbolis, Apostolico, Athanasiano, & Ambrosiano, apertissimis verbis Filium Dei vnum cum Patre Deum, in vera & æterna diuinitate, agnoscit.

7 Quin-

7 Quintũ, Eſt munus Mediatoris,quod puræ creaturæ nullo modo conuenit, quemadmodũ paulò poſt declarabimus.

8 Hæc teſtimonia, vt veram noticiam diuinitatis Chriſti adſtruunt:ita fidẽ piorum confirmant,qua ſtatuunt Chriſtũ omnipotentem eſſe, ideóque poſſe credentibus omnia quæ promittit in ſuo verbo præſtare, etiamſi tota rerum vniuerſitas contradicere videatur.

9 Secundum,quod tenendum dixi de Chriſto Mediatore,eſt,quòd ſit verus homo de virgine matre natus, quæ virgo rectè à ſanctis Patribus θεοτόκος dicta eſt. Nam Filius,quem genuit,ſecundum carnem, verũ hominem,eſt etiam verus & æternus Deus.

10 Hinc fides piorum,de Chriſti affectu erga ſe,alitur. Nam qui adeò ſe humiliauit,vt ſe coniungeret naturæ ſocietate cum homine, abſq; omni dubio humanis ęrumnis & calamitatibus afficitur, vt eis adſit, qui in ſe viua fiducia recumbunt,& ſpiritu ei ſociantur.

11 Tertiũ, quod tenere oportet, eſt Vnio perſonalis, nimirum, quòd Diuina & humana natura ita copulatæ ſeu potiùs vnitæ ſint in vnionẽ hypoſtaticã, vt & de eodẽ rectè dixeris:Hic eſt verus Deus:hic eſt homo verus: & quę ſunt diuinę naturæ, verè tribuantur homini propter vnionẽ perſonalẽ. Vt enim piè dixeris:Deus eſt crucifixus: ita Catholicè pronunciaueris: Homo Ieſus cœlũ & terram condidit. Ideò enim prædicata commutantur,quia eſt vnum ὑφιστάμενον.

12 Hanc commutationem prædicatorum vocarũt ſancti Patres Communicationẽ idiomatum, videlicet quia idiomata, hoc eſt, proprietates vnius naturæ, alteri communicentur & tribuantur in concreto.

13 Diuinæ naturæ idiotata ſunt,eſſe omnipotentẽ, eſſe creatorẽ, eſſe ſcrutatorem cordium : rurſus idiomata humanæ ſunt naturæ,edere,bibere,fatigari, triſtari,pati,mori,reſurgere.

14 Verùm hæc idiomata naturarum, communicantur hoc modo: Filius Mariæ eſt omnipotens: eſt ſcru-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

ſcrutator cordium: Deus edit, bibit, fatigatus eſt, triſtatus eſt, crucifixus, mortuus eſt: Verbum factum eſt caro: nemo aſcendit in cœlũ, niſi qui deſcendit de cœlo, Filius hominis, qui eſt in cœlo.

15 Hæ commutationes proprietatum ideo veræ ſunt, quia naturæ, Diuina & humana, vnione perſonali ſunt vnitæ, vt non quemadmodum ſunt duæ naturæ, ſint quoque duæ perſonæ, ſed vna duntaxat.

16 Hinc fit, quòd multa tribuantur Chriſto, ſub appellatione diuinitatis, quæ ad humanitatem pertinent, & rurſus, multa ſub appellatione humanæ naturæ, quæ propria ſunt diuinæ naturæ. Et ſæpe, quæ non ſunt, vel huius, vel illius naturæ, ſed perſonæ tribuantur perſonæ iam ſub appellatione Hominis, iam ſub appellatione Dei.

17 Cùm enim dicitur, Deus edit, bibit, fatigatur, moritur: rectè quidem dicitur, quia ea perſona quæ edit, bibit, fatigatur, moritur, eſt Deus. Item quando dico: Homo eſt omnipotens, creator, ſcrutator cordium: verè dicitur, quia ea perſona quæ eſt omnipotens, creatrix, ſcrutatrix cordium, eſt verus homo. Similiter: Semen mulieris conteret caput ſerpentis: &, Iehoua eſt iuſtificator noſter, vbi Perſonæ, illic quidẽ ſub appellatione humanæ naturę, hîc verò ſub appellatione Diuinę naturę tribuitur officium redemtionis, quod neque Diuinę naturę, nec humanę ſeorſim conuenit, ſed perſonę. Quęcunque enim ad officium redemtionis pertinent, non naturis ſeorſim, ſed perſonę tribuenda ſunt. Hinc illæ locutiones. Chriſtus eſt Mediator, paſtor, ſacerdos, redemtor, lux mundi, via & veritas, reſurrectio, vita, &c.

18 Diſcernendę ſunt igitur naturarum proprietates, proprietatum communicationes, & appellationes officij, quę ad totam perſonam referendę ſunt.

19 Quare nec Stancarus rectè facit, cũ ea quę perſonæ ſunt, ad naturam humanã refert. Nec Oſiander, qui officium Mediatoris ſoli diuinitati aſcribit.

20 Sequi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

20 Sequitur quod quarto loco propoſuimus ſpectandum in Chriſto, nempe Officium perſonę, eiuſq; erga Eccleſiam beneficia, ad quod ſanè Chriſtianę religionis, caput, omnia quæ ſuperiùs dicta ſunt, imò vniuerſa Scriptura referenda eſt.

21 Vt autem hanc partẽ explicatiùs proponamus, quę ad Sacerdotium & Regnum Chriſti ſpectant, nobis ſunt excutienda. Quę duo rectè explicata theſaurum beneficiorum Chriſti copioſiſſimum nobis ponũt ob oculos.

22 Hęc breuiter ſignantur, nũc appellatione Paſtoris, nunc Sacerdotis, nunc Mediatoris, nũc Regis, quę omnia, ſub Sacerdotis & Mediatoris voce, explicare libet: idque iuxta rerum conſequentiam & ordinem.

23 Cõditis cœlo & terra, reliquiſq; creaturis, Deus in medio principẽ poſuit hominem, quem ornarat ſua imagine, hoc eſt ſumma ſapiẽtia, iuſtitia, ſanctitate & veritate, quam imaginem ſi retinuiſſet, æternum cum ſuis poſteris beatus vixiſſet. Datũ enim ei in certitudinem fuit Sacramentum immortalitatis, Arbor vitæ.

24 Verùm quia Dominus condiderat hominem ad certam obedientiam, adiecit pręceptum, vt caueret à vetitę arboris fructu, cui pręcepto probationis, Sacramentum addidit, Arborem ſcientiæ boni & mali.

25 Huic hominis fœlicitati inuidens Satan, hominem aggreditur, verbum Dei calumniatur, malignè pellicit hominem, vt à Deo deficiat, verbũ Dei, & eius Sacramentum pro ludibrio habeat.

26 Lapſus igitur homo contra Deum, reatu damnationis obſtringitur, cum tota ſua poſteritate. Tales enim poſtea genuit, qualis ipſe iam fuit, hoc eſt miſer, peccator, damnatus, vt qui infinitum bonum offenderat, adeò vt nulla creatura eam offenſam mitigare potuerit. Requirebat enim iuſtitia Dei, vt ęternas lueret pœnas, qui infinitum bonum offenderat.

27 Poſtquam itaque peccatores facti ſumus, reíque mortis æternæ, propter peccatum: aut, æternum nobis fuit

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

fuit pereundem, aut, reconciliatio cum Deo offenso, facta compensatione iniuriæ, ineunda erat: alterutrũ norma iustitiæ diuinæ efflagitabat.

28 Cùm ergo reconciliatio, cum iniuriæ compensatione, requirebatur: necessarius fuit Mediator, qui se inter hominem & Deum interponeret, Deum offensum placaret, facta simul iniuriæ compensatione.

29 Iam autē cum maior esset ira Dei, quàm vt eam sustinere posset vlla creatura, & iustitia Dei requireret, vt, quemadmodum per vnum hominem peccatũ & damnatio in mundum intrauit: ita aliquis in humano genere capitali iudicio Dei satisfaceret: Λόγος Dei æternus humanam assumsit naturam, vt fieret Mediator & Sacerdos, qui iram Dei placaret.

30 Huc pertinet prima promissio post lapsum Adę, de Semine mulieris, quod cõtriturum erat caput Serpentis, quod ideò semini mulieris tribuitur, quia humanam naturam in vnionem hypostaticam, æternus λόγος assumsit.

31 Quoniam autem in huius Sacerdotis noticia & fide, nostri reconciliatio cum Deo, atque adeò salus, est posita, pio studio, sacerdotij Christi ratio quęrēda est.

32 Plana igitur & perspicua ratio sacerdotij Christi, in quinque horum capitum explicatione posita est. Quorum primum est, vt sciatur conditio personę. Deinde, vt eius officium cum suis partibus perpendatur. Tùm, vt mutui fœderis ratio teneatur. Præterea, quàm diuturnum sit hoc fœdus. Postremò, quę sit applicationis ratio.

33 Conditio duplex consideranda occurrit in persona huius Sacerdotis, naturarum videlicet, & qualitatis.

34 Conditio naturarum est, quòd hic Sacerdos sit Deus & homo, vna persona. Aliàs enim Mediator esse haud potuisset. Nam vt sua Diuinitate, Patri: ita nobis humanæ naturæ societate, coniunctus est.

35 Huius coniunctionis caussas Irenæus explicans, in

in hunc modum ait: Oportebat Mediatorem Dei & hominum, propter οἰκείωσιν, in amicitiam & concordiã reducere, & facere, vt Deus reciperet hominem, & homo restitueretur Deo.

36 Ex hoc etiam cõcluditur, quòd vnus esse debuerit Mediator siue Sacerdos, quemadmodum etiã Deus vnus est. Hinc Apostolus: Vnus Deus, vnus etiam Mediator Dei & hominum, homo Iesus Christus. Nam cum is Mediator, caput erat futurus Ecclesiæ suæ, vnus vt esset necesse fuit.

37 Fœdè igitur errant, qui vel plures Mediatores inter Deum & homines docent, vel plura capita Ecclesiæ agnoscunt, quàm vnicum Dominum nostrum Iesum Christum.

38 Conditio qualitatis Sacerdotis Christi, ad Hebræos explicatur, quòd sit sanctus, impollutus, segregatus à peccatoribus, & excelsior cœlis.

39 Huiusmodi oportuit esse eum, qui peccatis hominum in se receptis, Legem condemnantem nos impleret, & eius capitali iudicio satisfaceret.

40 Iam officium cum suis partibus considerandum est. Officium quidem est, Reconciliare nos Deo, satisfacere Deo pro peccatis nostris, ac nobis sua merita applicare, vt ipsi, eius iustitia donati, iusti in conspectu Dei appareamus. Partes verò numerãtur, Docere, orare, offerre. Ista enim tria, ad complemẽtum redemtionis per Mediatorem Christum, referuntur.

41 Doctrina Mediatoris est, publicatio beneficij ipsius, nimirum quòd velit recipere omnes pœnitentes, donare eos sua iustitia, viuificare ad vitam æternam. Verbo, Spiritu Sancto, & Sacramentis, in hac vita regere.

42 Oratio eius est, qua intercedit pro genere humano, & petit nos recipi, propter sua merita, quemadmodum in Euangelio precatur: Pro eis sanctifico me ipsum, vt sint & ipsi sanctificati in veritate.

43 Oblatio Mediatoris, est eius passio quæ fuit &

est sacrificium propiciatorium, placans iram Dei, & satisfactorium pro culpa & pœna æterna.

44 In hac oblatione plura perpendenda occurrunt, ex quibus fides concipitur, fouetur, & alitur. Primùm, quòd Sacerdos & sacrificium simul, sit ipse Christus. Deinde, quod Deo Patri obtulerit semetipsum, per æternum Spiritum. Tùm, quòd pro humano genere reconciliando Patri cœlesti, sacrificium suum peregerit. Postremò, quod semel peracta victima, nunquam iteranda sit: sed maneat efficax in æternum. Nam vna oblatione consummauit in sempiternum sanctificandos.

45 Porrò quia Sacerdos, alicuius fœderis seu Testamenti sponsor est & Mediator, quale nam sit huius nostri Mediatoris fœdus scire oportet. Illud enim fundamentum fidei Christianæ est.

46 Tametsi autẽ multa in hoc fœdere concurrunt, eius tamen præcipua membra sunt, Obligatio mutua inter Deum & homines, & fœderis seu Testamenti confirmatio.

47 Obligatio ex parte Dei est, quod Deus promittat se propitium fore iniquitatibus nostris, fore Deum nostrum, scripturum leges suas in cordibus nostris, adoptaturum nos in filios, donaturum nos Spiritu Sancto, ac tandem nos in gloriosum Christi regnum perpetuò possidendum introducturum.

48 Obligatio ex parte hominis est, quod homo se vicissim committat fidei Dei, credat in ipsum, exspectet bona promissa, ac ipsi suam vitam approbare satagat. Christus enim sacrificatus, omnibus obtemperantibus sibi factus est autor salutis.

49 Confirmatio fœderis huius effusione sanguinis Christi Mediatoris, sancita est, in cuius rei testificationem & memoriam perpetuam, à Christo, in Ecclesia, duo Sacramenta ordinata sunt, toti Ecclesiæ communia: nempe Baptismus, & sacra Cœna corporis & sanguinis Domini.

50 Durare præterea Christi sacerdotis sacrificium

in æternum, Teſtimonio Patris de ipſo Typo, & Victimæ præſtantia, concluditur.

51 Teſtimoniũ Patris & promiſſio, eſt in Pſal. 110. Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum, tu es Sacerdos æternus.

52 Typus durationem figurans, eſt Melchiſedech. Nam ſecũdum ordinem Melchiſedech, eſt à Patre Sacerdos conſtitutus, qui neque initium dierum, neque vitæ finem habens, aſſimulatus eſt Filio Dei, manet Sacerdos in æternum.

53 Præſtãtia victimę eſt, quòd ſemel ingreſſus Chriſtus in ſancta, ſatisfecerit pro omnibus mundi peccatis, inueneritque redemtionem perpetuò duraturam, & nunc appareat vultui Dei pro nobis.

54 Applicatio ſacrificij Chriſti Mediatoris, fit per fidem. Sic enim Paulus ait: Quem Deus cõſtituit Propitiatorem, per fidem in ſanguine eius.

55 Vt enim nobis ipſe Chriſtus ex mera gratia & φιλανθρωπίᾳ, ſua beneficia offert: ita nos viciſſim oblatam gratiam, cordis brachijs, hoc eſt, fide apprehendere, & tenere debemus.

56 Cùm autem hanc gratiam, qua regeneramur in nouos homines, fide poſſidemus, in regales Sacerdotes, vnctione Spiritus conſecramur, vt iuſtitia & ſanctitate induti, hoſtias offeramus Deo gratas, per Chriſtum Mediatorẽ vnicũ. Nam, vt ipſe noſtras conſciẽtias ab operibus mortuis emundat: ita nos viciſſim, excuſſo peccati iugo, Deo viuenti ſeruire debemus.

57 Nequaquã enim Filius Dei miſſus eſt, & aſſumta humana natura factus eſt victima, vt iam omnibus furoribus opinionum & libidinũ indulgeamus: imò ideò, ingenti miſericordia nos liberauit, vt deleat peccatum & mortem, vt nos viuificet, ac ſibi viuificet, ac ſibi aſſimilet, quemadmodum Paulus ait: Nos autem retecta facie gloriam Domini in ſpeculo intuemur, & in eandem imaginẽ transformamur, ex gloria in gloriam, tanquam ex Domini ſpiritu.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

58 Ex his, quæ hactenus fusiùs, secundum rerum consequentiam, dicta sunt, duas colligemus definitiones, quo res vniuersa summatim comprehendi possit: Vnam Sacerdotis Christi: Alteram, noui Testamenti, cuius sponsor est Christus.

59 Mediator itaque siue Sacerdos, est persona vna, Deus & homo Iesus Christus, mũdus & purus ab omni peccato, amans hominũ, ex decreto Dei Patris proferẽs Euangelium, offerens seipsum semel pro hominibus, & persoluens λύτρον, & applicans sua merita credentibus, in æternam redemtionẽ, pro quibus & interpellat ad Patrem.

60 Nouum Testamentum est pactum Dei cum hominibus, sancitum sanguine Christi, in quo, vt Deus promittit se ignoturum peccatis hominum, propter Filium & Mediatorem: ita homo vicissim, fidei Dei se committit, credit in Deum, promittitque ipsi obediẽtiam, renunciatis Satana, Mundo & Peccato.

61 Hæc doctrina de Mediatore, est summa sapientia Ecclesię, quam non norunt, qui vel operibus hominem iustificari contendunt, vel sanctos Mediatores inuocant, vel Papale sacrificium mundo obtrudũt, cum suo impuro Canone, vel denique, qui vlli rei, principium, medium, consummationem salutis attribuunt, præterquam soli Mediatori & eius victimæ.

62 Etsi autem ex dictis constat, vnum esse summũ Sacerdotem & Mediatorem Iesum Christum: tamen ab hoc vno & vero pontifice, Christiani hanc dignitatem accipiunt, vt & Filij Dei fiant per adoptionem, & Sacerdotes per communicationem.

63 Per Christum enim pontificẽ habemus ius verbum Dei docendi, accipimus ius inuocandi, præterea potestatem offerendi, sed Εὐχαριστικὸν sacrificiũ, & non Expiatorium, quod solius Filij Dei est.

64 Christianorum autem sacrificia sunt, Spiritus cõtritus, sacrificium iustitiæ, sacrificium laudis, hostia beneficentiæ & communionis, hostia rationalis pro-

priorum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

priorum corporũ. Breuiter omnis obedientia & crux, cui viua in Christum fides prælucet.

GRADVS AD CONVERSIONEM.

1 PRiusquã viua & salutaris fides, (qua fit conuersio) in corda hominis cõcipiatur & nascatur, quatuor in homine præcedant necesse est.

2 Primum, est Peccati cognitio in mente. Secundum, iustæ iræ Dei in peccatores, & meritæ dãnationis in corde sensus. Tertium, μεταμέλεια, cum qua cruciatus in conscientia, propter peccatum commissum, & propter pœnas imminentes ex iusta ira Dei, coniunctus est. Quartũ, Christi vera noticia & firma, in mente, ex Euangelij prædicatione, concepta.

3 Hæc quatuor sunt veluti quatuor gradus, quibus gradatim conscenditur ad veram & salutarem cõuersionem, quæ fit per fidem. De quibus ordine dicemus.

4 Primus itaque gradus est, Peccati cognitio. Hanc consequitur homo ex Lege Dei: Per Legem, ait Paulus, est cognitio peccati.

5 Est enim Lex Dei, regula iustitiæ, quæ monstrat, quid iustum, quid iniustũ sit, quid Deo placeat, quidque displiceat.

6 Hinc fit, vt quicquid sit in nobis, vel fiat à nobis, non congruens cum regula, hoc est, cum Lege Dei, sit peccatum, quo Deus horribiliter offenditur.

7 Ad hanc ergo regulam, vitam & actiones suas, interiores & exteriores, explorabit homo, & ex ea iudicabit de factis suis: peccatáne sint, an non.

8 Verùm, ne quis errore fallatur in accõmodatione & vsu huius regulæ, duo tenebit. Vnum, quod quicquid aduersatur charitati Dei, & charitati proximi, prohibeatur Lege Dei, & pugnet cum regula iustitiæ:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

& contrà, Quicquid congruit cum charitate Dei & proximi, præcipiatur, tametsi expressè verbis Legis nõ videatur interdictum aut præceptum.

9 Nam Lex ex his duobus principijs concluditur: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis: &, Diliges proximum tuum, sicut teipsum.

10 Alterum, quod tenendum est, est, quòd Lex sit spiritualis, vt quæ postulet puram, perpetuam, perfectã & spirituale͂ obedientiam, ex quo intelligere in promtu est, quòd nullus homo natus iuxta Naturæ legem, valeat Legem Dei implere.

11 Nam hominis natura & Legis conditio, ita sibi aduersantur, vt nunquam in hac vita inter eas conuenire (vt deberet fieri) possit. Id quod Paulus conqueritur, cum ait, Lex est spiritualis, ego autem carnalis, ve͂ditus sub peccatum.

12 Hinc intelligimus omnes homines reos esse coram tribunali Dei, vt transgressores ipsius sanctissimæ Legis, & non posse, ne incipere quidem, nedum præstare vllam obedientiam, iuxta Legis mentem, priusquam regeniti fuerint, & facti noui homines per fide͂.

13 Secundus gradus est, Sensus iræ Dei & iustæ dãnationis in corde hominis, propter peccatũ, quo reus est homo coram Deo.

14 Quoties enim homo cogitat suum peccatum, simul debet intueri iram Dei aduersus se, & cogitare de pœna quam meruerat propter peccatum.

15 Huius iræ Dei sensus in corde hominis propter commissa peccata, crescit ex harum rerum cogitatione.

16 Primùm, cogitandum de Lege lata primis nostris parentibus in Paradiso, videlicet: Quando comederis de Arbore ista, morte morieris. Hîc Dominus toti Adamo minatur mortem, si Legem latam violauerit, hoc est, minatur mortem non solum personæ Adami, verùm etiam naturæ Adami, quam nos omnes habemus,

bemus, qui nati sumus ex Adam iuxta communẽ nascendi legem. Atque ideò eiusdem, cuius & Adã, condemnationis rei sumus, qui ab eo originem traximus, Psal. 51. Paul. Rom. 5.

17 Deinde, Sensus iræ Dei & iustæ nostræ damnationis crescit ex cogitatione sententiæ, quam Deus in monte Sina adiecit suę Legi, videlicet, Maledictus omnis qui non permanserit in omnibus, quæ scripta sunt in libro Legis, vt faciat ea.

18 Hęc maledictio venit ex iusta ira Dei in omnes, & infert æternas pœnas omnibus ijs, qui non, per Liberatorẽ Iesum Christum, ex hac Legis sententia eximuntur.

19 Tertiò, sensus iræ Dei & iustæ condemnationis hominis propter peccatũ, crescit ex Chirographo Dei in cordibus nostris: quod Chirographum est conscientia hominis, quæ testatur de damnatoria sententia, primùm in Paradiso, Deinde in Lege proposita.

20 De vtraque sententia, videlicet, Conscientiæ & Legis Dei, loquitur Ioannes, 1. Ioan. 3. Si, inquit, condemnet nos cor nostrũ, maior est Deus corde nostro, qui nouit omnia.

21 Quoties ergo sentimus cruciatum in conscientia nostra propter peccatum, cogitabimus esse pœnam diuinam, & præmonitionem quandam æternarũ pœnarum propter peccatũ, nisi nobis per Christum succurratur.

22 Quartò, Sensus iræ Dei, & iustæ nostræ pœnæ, etiam crescere debet ex signis iræ diuinę, quæ sunt duplicia.

23 Quędam enim simul minantur puniuntque, vnde maxima ira Dei in peccatores intelligitur. Huius generis signa sunt, Pestis, annonæ caritas, fames, bellũ, & variæ plagæ, quibus Deus vel integra Regna, vel aliquos saltem homines, alijs in admonitionem punit, in ostensionem futuri iudicij.

24 Quædam non statim puniunt, sed minantur, &

imminentes pœnas quaſi prædicunt. De huiuſmodi ſignis minātibus, multas habemus Hiſtorias, tùm profanas, tùm ſacras.

25 Egeſippus ſigna comminantia, quæ præceſſerunt euerſionem Hieruſalem, recitat. Chriſtus Dominus Matth. 24. enumerat ſigna præceſſura extremum diem, quibus ſubiungit hanc grauiſſimam admonitionem: Videte ne quis vos ſeducat.

26 De his tenēdæ ſunt duæ regulę. Prima, quicquid nō fit vſitatè, etiamſi naturales cauſſas habeat, aliquid ſignificat.

27 Etſi ergo cometæ, inundationes aquarum, horrendæ & inuſitatæ tempeſtates, habent ſæpe naturales cauſſas, quas Mathematici monſtrant: tamē experientia & Hiſtoriæ docent, non ἄσημα eſſe, quæ ita inuſitatè fiunt.

28 Altera regula: Signa minantia, annexam conditionem habent duplicem: videlicet, Iudicij ſeu pœnę, ſi nō reſipiſcimus, ſignis admoniti: Miſericordiæ, ſi vera pœnitentia confugimus ad Deum, petentes veniam.

29 Exemplum in Propheta Iona habemus illuſtre. Per hunc enim Deus minatur exitium Niniuitis, poſt quadrageſimum diem à tempore concionis Ionæ. Sed quid accidit? Audita hac cōminatione, agnouere Niniuitæ ſuum peccatum & iuſtam iram Dei, & conuerſi ſunt in vera pœnitentia ad Deum, petiuerunt veniam in planctu & ieiunio. Horum ergo pœnitentia motus Deus, illis pepercit, & non puniuit, iuxta comminationem Prophetæ.

30 Horum exemplum ſi hodie multæ Gentes imitarentur, Deus etiam, miſericordiæ ſuæ memor, parceret ijs, quibus iam varijs & inuſitatis portentis, minatur pœnas.

31 Tertius gradus, qui veram cōuerſionem, quæ fit per fidē, præcedit, eſt μεταμέλεια, dolor ob peccatum in conſcientia. Vt enim ſecundus eſt, Senſus iræ Dei, quo verè ſtatuimus Deum iraſci peccato: ita hîc μεταμέλεια

& dolor

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

& dolor ob peccatum, eſt, quo compungimur ob culpam noſtram, & vellemus nos nũquam peccaſſe & offendiſſe Deum: vnde concipitur in nobis per Spiritum Sanctum (qui ideò Spiritus timoris dicitur, Roma.8.) dolor, odium peccati, & fuga peccati.

32 Quòd autem huiuſmodi μεταμέλεια & dolor in corde, præcedat ſalutarem pœnitentiam, quæ eſt conuerſio hominis ad Deum per fidẽ in Ieſum Chriſtum, pręter alia multa, ſequentia teſtimonia confirmant.

33 Actor. 2. Poſtquam diſplicuiſſet Iudæis factum ſuum, & compuncti eſſent corde ob peccatum ſuum, quærunt: Quid faciemus viri fratres? Reſpondet Petrus, μετανοήσατε, & baptizetur vnuſquiſque veſtrum in nomine Ieſu Chriſti, in remiſſionem peccatorum. Hîc apertè vides, quòd & μεταμέλεια, ſeu dolor ob peccatum, pręcedat, μετάνοιαν. Et quòd prędicatio τῆς μετανοίας, ſit propria Euangelij: & ſit conuerſio ad Deum per fidem in Ieſum Chriſtum: id quod verba hęc declarant: Baptizetur vnuſquiſque veſtrum in nomine Ieſu Chriſti, in remiſſionem peccatorum, hoc eſt, Baptizemini, vt habeatis teſtimonium Dei, quòd vobis conuerſis, id eſt, credentibus in Chriſtum, ſunt remiſſa peccata.

34 Matth. 21: Vos videntes ὀυ μεταμελήθητε, vt crederetis ei, id eſt, non μεταμελείᾳ, ducti eſtis, vt conuerteremini ad Deum, per ipſius prędicationem.

35 2. Corinth. 7. etiam clariſſimè docet, quod dolor ob peccatum ſeu contritio, pręcedat ſalutarem pœnitentiam, id eſt, conuerſionem: Dolor inquit, ſecundum Deum operatur μετάνοιαν ſalutarem, hoc eſt, pręparat hominem, vt ſe ad Deũ conuertat per fidem, ne in ſuis peccatis pereat.

36 Porrò, odium & abominatio peccati ex eo venit. Primùm, ſi cogites, ſummam voluptatem Diaboli eſſe, videre hominẽ, qui eſt conditus ad imaginẽ Dei, potiùs ſe velle imitari quàm Deũ, potiùs ſuam imaginem quàm Dei geſtare. Deinde, ſi cogites, quemadmo-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

dum suprà diximus, quàm horrendè peccatum Deum offendat, vt quòd expellat Spiritum Sanctum de corde hominis, & faciat ex templo Dei, habitaculum Diaboli. Tertiò, si cogites, quantum damnum tibi afferat peccatum, & quantum alijs noceat malo exemplo. Postremò, si, vt par est, cogites, quàm turpe & abominabile sit peccatum, quod castissimos Dei angelos fugat. Hæc quatuor meritò cor hominis ad doloré propter peccatum, ad odium & fugam peccati, commouere deberent.

37 Quartus gradus, qui viuam & salutarem fidem proximè pręcedit, est Christi vera cognitio, quę aliunde haberi nequit, quàm ex prædicatione Euangelij. Siquidem Euangelium docet, cur Christus in mundum venerit, quis sit, quid fecerit, & quomodo sit affectus erga miseros peccatores, qui ad se veniunt.

38 Venit in mundum, missus à Patre, vt liberet miseros peccatores à tristissimo peccati onere. Ita enim Ioannes ait: Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Et ipse dicit: Veni in mundum vocare peccatores ad pœnitentiam. Itẽ, Veni saluare quòd perierat. Et Paulus ait, Certus est sermo & omnium approbatione dignus: quòd Iesus Christus venit in mundum, peccatores saluos facere.

39 Est verus Deus, qui potest quicquid vult, & vult quicquid suo verbo promittit. Est verus homo, assumta in vnionem personalem nostra natura, vt eam reddat participem Diuinæ naturæ & gloriæ. Est vna persona Deus & homo, vt sciamus omnia opera ipsius esse infiniti pretij & æstimationis.

40 Passus & mortuus est pro peccatis nostris: impleuit Legem: vt sua obedientia nobis imputata, iusti habeamur coram Deo. Hic orat pro te apud æternum Patrem, vt omnis qui venit ad illum & credit in illum, non pereat, sed habeat vitam æternam.

41 Denique ita affectus est erga quemlibet peccatorẽ, quòd velit ipsum in gratiã recipere, quantumvis enor-

enormiter peccauerit: modò ad ipſum venire non recuſauerit. Venite, inquit, omnes qui laboratis & onerati eſtis, ego refocillabo vos.

42 Hunc ſuum affectum, in multis magnis peccatoribus conſpiciendum exhibuerat: vt in Magdalena, in latrone, & in multis alijs.

43 Breuiter, vt venit in mundum propter peccatores: ita reuera vult omnium peccatorum ſalutem: ſed per fidem, vt ipſe ait: Qui videt Filium (id eſt, agnoſcit Filium eſſe ſaluatorem mundi) & credit in illum, habebit vitam æternam, & ego ſuſcitabo illum in vltimo die.

44 Atque ita habemus, quid veram & ſalutarem fidem præcedat, antequam concipi & naſci poſſit in cordibus noſtris.

45 Ex tribus primis gradibus intelligimus, quę maneat nos damnatio, niſi liberemur à peccatis noſtris: vnde oritur compunctio cordis.

46 Ex quarto intelligimus, remediũ aduerſus peccatum eſſe propoſitum in IeſuChriſto. Nam qui in ipſum credit, habet remiſſionem peccatorum & vitam æternam.

47 In his cogitationibus, per Spiritum Sãctum excitatur in corde ingens deſiderium promiſſæ in Chriſto gratiæ, quod deſiderium eſt veluti quidam fidei conceptus.

48 Et cum ad hoc deſideriũ, fiducia cordis in promiſſionem gratiæ accedit: fides in corde naſcitur.

49 Hinc concluditur, quòd viua, ſalutaris & Chriſtiana fides, ſit ingens deſiderium gratiæ promiſſæ in Chriſto, & firma fiducia in Chriſtum quòd velit ex gratia remittere peccatum, & vitam æternam donare credenti gratis, abſque omnibus operibus & meritis humanis.

50 Is qui in hunc modum credit, habet remiſſionẽ peccatorum, ex merito mortis Chriſti. Eſt iuſtus, iuſtitia Chriſti ſibi imputata, Eſt FiliusDei, Eſt reconciliatus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

tus cum Deo, Eſt nouus homo, Habet acceſſum ad Deum, Stat in gratia & fauore Dei.

51 Quando fides ita eſt cõcepta & nata in corde hominis, cum ſit initiò tenera & perexigua, debet quotidie creſcere, & incrementa aſſumere, per ardentem inuocationem Dei, vt cum Dauide ores: O Domine, cõfirma quod in nobis es operatus: Spiritu tuo ſancto confirma me: dirige me in tua veritate. In huiuſmodi ſeria & ardenti inuocatione, ſentitur reſponſum Spiritus Sancti in corde precantis, per lætitiam cordis & conſolationem aduerſus peccatum & mortem. Hæc enim lætitia & conſolatio in corde, eſt teſtimonium Spiritus, quòd ſimus filij Dei, & iam incoauerimus vitam æternam.

SALVTARIS POENITENTIA.

1 CVm dicimus Euangelium eſſe prædicationem pœnitentiæ & remiſſionis peccatorum in nomine Chriſti: Apoſtolico ſignificato, id eſt, propriè, vocem Euangelij accipimus, & non (ſicuti quidam contendunt) pro toto miniſterio Legis & Euãgelij: ac ſi prædicatio pœnitentiæ pertineret ad Legem, & prædicatio remiſſionis peccatorum ad Euangelium.

2 Immotum enim ſtat hoc diſcrimẽ Legis & Euangelij, quòd vt Lex prædicat peccantibus damnationẽ: ita Euangelium pœnitentibus ſalutem.

3 Prædicatio ergo pœnitentiæ quæ ad ſalutẽ ducit, & prædicatio maledictionis, nõ ſunt eiuſdem, hoc eſt, nec Legis ſeorſim, nec Euangelij. Longè enim inter ſe diuerſa ſunt, oſtendere remedium aduerſus morbum, & in certum interitum hominem ducere.

4 Cum Dominus dicit: Cõuertimini ad me & ſalui eritis. Item: Nolo mortẽ peccatoris, Conuertimini & viuite.

viuite. Non eſt Legis concio, quæ hanc damnatoriam ſentẽtiam abſque miſericordia ſonat: Maledictus omnis qui non manſerit in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro Legis: ſed ipſiſſima Euangelij vox. Non enim hîc auditur tonitru damnantis Legis, ſed ſuauiſſima compellatio miſerentis Dei, qui reuertentibus vitam promittit.

5 Cum his conſonat vox Chriſti: Oportet prædicari pœnitentiam & remiſſionem peccatorum in nomine meo. Item: Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam. Item Acto. 5. Petrus hoc ipſum teſtatur, cum ait: Hunc principem & ſaluatorem exaltauit Deus dextera ſua, ad dandam pœnitentiam Iſraëli, & remiſſionem peccatorum.

6 Qui ergo dicunt Legis eſſe munus prædicare pœnitentiam: nec vim Legis rectè conſiderant: nec virtutẽ mortis & reſurrectionis Chriſti rectè perpendunt, vt interim taceam, eos magnã iniuriam Chriſto facere, in cuius ſolius nomine pœnitentia eſt prædicanda,

7 Sed clamant iſto pacto Legem tolli, & locum dari Antinomis. Vtrumq; falſum eſt. Nam & Legem fatemur ea peccata monſtrare, ad quorum pœnitentiam nos inuitat Euangelium, & agnoſcimus Legem Dei, quam vſitatè Decalogũ appellamus, eſſe normam vitæ Chriſtianæ vnicam.

8 Magna eſt ſanè inſulſitas, ex eo inferre Legis eſſe prædicare pœnitentiã, propterea quòd monſtret peccatũ. Nam Lex, dum monſtrat peccatum, vulnerat, occidit, damnat, nec vnquam ſonat hanc vocẽ: Reſipiſce & ſaluus eris, ſed potius, morte ęterna morieris. Euangelium autem, dum inuitat ad pœnitentaim, vulneri paratum eſſe remediũ indicat, iuxta illud: Agite pœnitentiam, appropinquat enim Regnum cœlorum.

9 Præterea eius eſt inuitare ad pœnitentiam, cuius eſt ſpem veniæ facere, hoc cùm ſit ſolius Euangelij, errant qui Legis eſſe dicunt munus prædicare pœnitentiam.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

10 Sed dicũt qui διαλεκτικώτεροι eſſe volũt: Lex prædicat pœnitentiam per ſe, Euangelium verò per accidens. Vtrumque inſulſè dicitur. Verùm ſi illam dialecticam diſtinctionem retinere lubet, ita potiùs dicendum eſt: Lex eſt prædicatio pœnitentiæ, at non per ſe, ſed per accidens, hoc eſt, quatenus deducit nos in cognitionem peccatorum, quorum iubet nos pœnitere Euangelium. Euangelium autem eſt prędicatio pœnitentiæ per ſe, quia pœnitentibus proponit Chriſtum, & offert gratuitam remiſſionem peccatorum.

11 Hoc etiam fine prædicationis pœnitentiæ confirmatur. Ideò enim prædicatur pœnitentia, vt gratiæ ſit locus. Conuertimini, inquit, filij auertentes, & ego ſanabo auerſiones veſtras.

12 Nemo, vt exiſtimo, negabit Baptiſmum eſſe Sacramentum Euangelij & non Legis. Sed ipſe Baptiſmus nihil aliud eſt, quàm aſpectabilis concio pœnitẽtiæ & remiſſionis peccatorum, in nomine Chriſti. Perperam igitur faciunt, qui quod proprium eſt Euangelij, Legi attribuunt.

13 Hinc ergo effectum eſt, quòd Lex per ſe prædicet tranſgreſſoribus mortem & damnationem: Euangelium verò pœnitentibus vitam & ſalutẽ, & ab omni reatu abſolutionem.

14 Rurſus obijcient fortè, Iudam egiſſe pœnitentiam, ad quam non ipſum vocauit Euangeliũ, ſed Lex. Egit quidem ipſe pœnitentiam ad deſperationem & damnationẽ, ſed ea non prædicatur in nomine Chriſti, ſed ſuggeritur à Diabolo, vt homo reus pereat. Ad hanc non inuitant nec Prophetæ, nec Apoſtoli, nec vlli ſinceri miniſtri: imò, vt hæc caueatur, ad Euangelicã inuitant pœnitentiam, quæ in ſcriptura μετάνοια dicitur, & non μεταμέλεια, qualis Iudæ fuit.

15 Poſtquam iam oſtenſum eſt Euangelij propriũ eſſe prędicare pœnitentiam, nunc declarandum eſt, quænam ſit vera ratio ſalutaris pœnitentiæ.

16 Vna itaque hæc ratio eſt verę pœnitentię, vt audita

dita

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

dita inuitatione ad pœnitentiam, ex animo doleamus admiſſa peccata, quæ Deum à nobis abalienarunt, & expectemus condonationem peccatorum propter victimam Filij Dei, & certam concipiamus fiduciam remiſſionis peccatorum, iuxta verba Symboli: Credo remiſſionem peccatorum: ſimul proponentes nos velle omnem offenſam Dei in poſterum cauere, deponendo veterem hominem, & induendo nouum.

17 Hanc eſſe vnicam rationem ſalutaris pœnitentiæ coram Deo, multæ Propheticæ & Apoſtolicæ conciones, & exempla Sanctorum oſtendunt.

18 Paulus Epheſ.4. ita ſcribit, Vos autem nō ita didiciſtis Chriſtum. Siquidē ipſum audiſtis, & in ipſum eſtis edocti, vt deponatis, ſecundum priſtinam cōuerſationem, Veterē hominem, qui corrumpitur ſecundū concupiſcentias erroris. Renouemini autem ſpiritu mentis veſtræ, & induatis nouum hominem qui ſecū-dum Deum creatus eſt.

19 Paulus his verbis, vt alia teſtimonia omittamus, ſatis oſtendit veram ſalutaris pœnitentiæ rationē eſſe quam poſui, quæ hac breuiſſima definitione concludi poteſt. Pœnitētia vera eſt conuerſio hominis ad Deū, per fidē in Ieſum Chriſtum, qua fit nouus homo, iuxta voluntatem Dei viuens.

20 Hæc diſtinctiùs intelliguntur enumeratis partibus veræ pœnitentiæ, quæ vſitatè nominantur: Contritio, Fides, & Noua obedientia. Hæ ideo partes dicuntur, quia ordine præcedunt finem conuerſionis, qui eſt ſeruire Deo in iuſtitia & ſanctitate vera.

21 Contritio eſt pauor conſcientiæ ob peccatū admiſſum, quæ tum demùm vera fit ex agnitione peccati & ſenſu iudicij Dei, quādo proponitur victima Chriſti peccati expiatrix.

22 Hæc contritio quatuor proprietates ſeu effectus habet. Primùm enim agnoſcit peccatum, quod contra normam iuſtitiæ Dei commiſſum eſt. Deinde agnoſcit iuſtam iram Dei & maledictionem ob peccatum.

Tertiò,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

Tertiò, seriò dolet ob admissum peccatum. Postremò, detestatur & abominatur peccatum.

23 Hæc Euangelica contritio differt à Iudę contritione, cui factum non displicuit propter suam turpitudinem, & propterea quòd erat violatio normæ iustitiæ Dei: sed propter metum pœnæ. Voluit enim proditionem suam, cum facta esset, esse infectam, & ideò dicitur μεταμεληθεὶς, hoc est, sollicitus & anxius factus propter suum factũ, adeò quòd tristitia sit absorptus: non μετανοηθεὶς, qua voce significatur vitæ & consilij mutatio in melius.

24 Fides est notitia & assensus promissæ & expetitæ misericordiæ, & in eandem firma fiducia, non autẽ vacillans opinio.

25 Hæc fides habet partes has. Primam, Agnitionem Mediatoris & intercessoris Iesu Christi apud Patrem. Secundam, Fiduciam Mediatoris agniti, & imputatæ credenti iustitiæ Mediatoris. Tertiam, Consolationem conscientiæ aduersus terrores peccati & Legis. Quartam, Incoationem nouæ vitæ.

26 Hæc Euangelia fides differt à fide Legis. Fides enim Legalis talis est qualis promissio. Promissio autẽ Legis habet annexam conditionẽ impletæ Legis, quæ cùm à nemine præstari potest, fit & irrita Legis promissio, donec ventum fuerit ad Christum, & fides ruit quæ legales promissiones respicit. Verùm quia fides Euangelica accipit quod gratis offertur, manet firma: qua credens iustus & acceptus est Deo.

27 Noua obedientia necessariò nexu cum fide cõiuncta est. Hæc absoluitur quatuor partibus, Pietate erga Deum, Charitate erga homines, sanctimonia & puritate vitę, & diligentia in officio. Ideò enim fide regeneramur, vt piè, iustè & temperanter viuamus.

28 Hæc obedientia à fide profecta, multum differt ab ea, quæ qualiscunque præstatur ab impijs, iuxta externam Legis literam. Nam hæc literalis, vt ita dicam, obedientia, fecit quidem, vt Paulus esset irrepræhensibilis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

bilis coram hominibus, cuius tamen cor, priuſquam conuerſus eſt ad Chriſtũ,manſit impurũ. Defuit enim Paulo ante cõuerſionem fides, & Chriſti ſpiritus, ſine quibus obedientia erga Legem placere nequit.

29 Hæc pœnitẽtiæ membra, ſi in illuſtribus exemplis cõſpiciantur, magis & animos mouebunt, & erũt in promtu tanquam veræ pœnitentiæ pictæ quædam imagines, quæ in oculos incurrunt quodammodo, & deinde in animum tranſferuntur.

30 Peccatrix,Luc.7.audito Euangelio Chriſti, quo inuitantur homines ad pœnitentiam, lacrymis teſtatur pauorem conſcientiæ ob peccatum,& odium peccati:fidem ſuo ad Chriſtum acceſſu indicat:nouam vitam,officioſa erga Chriſtum,declarat.

21 Latro in cruce, voce & confeſſione publica ſuũ teſtatur peccatum. Ex fide Chriſtum inuocat, atque gratitudinis erga Deum,& charitatis erga proximum teſtimonia edit,atque ita mortificatur carne,& viuificatur ſpiritu.

32 Etſi autem vna eſt ratio veræ pœnitentiæ: tamen eiuſmodi ſunt plures. Eſt enim pœnitentia impij,& eſt pœnitentia pij. Vtraque & priuata & publica eſſe poteſt.

33 Pœnitentia impij eſt conuerſio impij ad Deum, videlicet, cùm impius audiens Euangelium inuitare homines ad pœnitentiam, ſe coram Deo proſternit in vera agnitione peccati, concipit fiduciam in Mediatorem, & meditatur pietatem erga Deum & charitatem erga proximum. Exemplum illuſtre eſt in Publicano,Lucæ 18:& in Debitore 10000.talentorum, pulcherrima pictura.

34 Pœnitentia pij eſt, qua pius deplorat ſua occulta peccata,& lapſus alios,qui vel ex infirmitate,vel ignorantia cõtingunt,erigit ſe fiducia Chriſti,petens remiſſionem,& aſſiduè creſcit in mortificatione Veteris hominis & excitatione Noui. Hæc pœnitẽtia in multis Pſalmis deſcribitur,& præcipuè in 15.

F 35 Vtra-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

35 Vtraque priuatim & publicè fieri poteſt. Priuatim fit, cum ſoli Deo te aperis: Publicè, cum accedit publica pœnitentiæ profeſſio.

36 Verùm de publica ſciendum eſt, quod ſit duplex, Vnius, & Totius cœtus Eccleſiæ: ſed modus diuerſus eſt propter circumſtantias.

37 Publica enim pœnitẽtia totius cœtus eſt, quando ſolennis inſtituitur pœnitentiæ profeſſio, indicta à magiſtratu vel gubernatoribus Eccleſiarũ, qualis fuit pœnitentia Niniuitarum, & in noſtris Eccleſijs ſæpe eius exempla vidimus.

38 Huius finis eſt deprecatio iræ Dei & præſentiũ ſeu impendentium malorum, propter admiſſa ſcelera. Abſoluitur agnitione peccati & iuſtæ iræ Dei, fiducia Chriſti, meditatione pietatis in poſterum, & inuocatione ſobria & ſeria.

39 Publica vnius eſt, cùm aliquis, poſtquam receptus eſt in Album ciuium Eccleſiæ, ita ſuis moribus Eccleſiam offendit, vt ſenatus Eccleſiæ eum excludere de Eccleſiaſtico cœtu cogatur, ſicut accidit Corinthio, qui nouercam polluerat.

40 Hæc publica pœnitentia eas partes requirit, ex quibus Eccleſia colligere poteſt eum, qui offenderat, verè reſipiſcere, & meditari pœnitentiam ſeriam.

41 Hinc eſt, quòd veteres huius pœnitentiæ tres numerant partes, contritionem, confeſſionem & ſatiſfactionem.

42 Contritio fuit aſſiduus dolor excluſi à cœtu Eccleſiaſtico propter ſuam culpam, qui dolor deprædebatur ex lacrimis pœnitentis & petentis redire in gratiam cum Eccleſia. Exemplum eſt inceſtuoſus Corinthius.

43 Confeſſio erat publica coram Eccleſia criminis admiſſi agnitio & deteſtatio: non fuit enumeratio ſecretorum ſcelerum, ſed tantũ eius delicti cuius arguebatur, expoſitio & deploratio.

44 Satiſfactio conſtabat duabus rebus. Vna, vt reus publicè

publicè à Parocho verbis castigaretur, in aliorum exemplum: quam ob caussam Græci, hanc tertiam partem pœnitentiæ publicæ, vocarunt ἐπιτίμιον, quemadmodum ex Basilio apparet. Altera, vt reus sua voce & lacrymis, peteret veniam supplex ab Ecclesia, quam offenderat: quo facto satisfiebat Ecclesiæ, adeò quòd Ecclesia lapsum fratrem in gratiam reciperet, ac eum postea omni officio prosequeretur oblita offensæ. Atque hac de caussa Latini hanc partem vocarunt Satisfactionem.

45 Hæc bono consilio instituta erant & conseruabant Politiam Ecclesiasticā sancta disciplina, quæ iam maxima ex parte non sine magno detrimento Ecclesię Christi collapsa est.

46 Hoc cū non animaduerterent posteriores, hanc pœnitentiam publicam fecerunt vniuersalem, non discernentes inter eam pœnitentiam, quę Deo fit, & eam quæ fit Ecclesiæ propter lapsum aliquem quo ipsa offensa erat.

47 Hinc factum est, quod Papistæ dicant, tres esse pœnitentiæ salutaris, quæ fit coram Deo, partes: Contritionem, confessionem & satisfactionem, neque vllam aliam pœnitentiam agnoscunt.

48 Contritionem requirebant sufficientem, cū nulla possit esse sufficiens: & hanc fingebant remissionem peccatorum mereri: quod sanè in Filium Dei summè contumeliosum est.

49 Confessionem vocabant, enumerationem peccatorum coram sacerdote, & hanc necessariam ad absolutionem docebant, cùm tamē nusquam exstet præceptum diuinum, de enumeratione singulorū, & enumeratio omnium sit impossibilis, sicut scriptū est: Delicta quis intelligit?

50 Satisfactionem vocabant opus, quo fingebant compensari pœnas æternas seu Purgatorij. Hoc figmentum vnico hoc dicto satis refellitur. Frustrà colunt me mandatis hominum, vt interim taceam nul-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

lum errorem in Eccleſia fuiſſe magis contumelioſum in Chriſtũ, vnde tam immenſum errorũ Chaos emerſit. Hinc regnum Antichriſti ſtabilitum eſt, hinc Miſſę, hinc Indulgentiæ, hinc pingues culinæ monachorum & ſacrificulorum.

51 Cùm huiuſmodi ſit doctrina Antichriſti, hoc eſt, Papæ & Papiſtarum, decet omnes pios eam deteſtari, & gratias Deo agere, quod lucem ſuam accenderit, ad quam iſtæ Diabolicæ tenebræ euaneſcant.

52 Non minus Catharorum impium dogma eſt deteſtandum, qui negarunt poſt Baptiſma lapſis in manifeſta ſcelera remitti peccata, qui error manifeſtè pugnat cum promiſſionibus Euangelij & exemplis illuſtribus. Nam & Petrus poſt triſtem lapſum receptus eſt à Chriſto, & inceſtus apud Corinthios pœnitens recipitur à Paulo: & multa alia in ſcripturis exempla exſtant.

53 Hoc tamen ſummo ſtudio cauendum eſt, ne vel perſeueremus in delictis contra conſcientiam, vel ſcimus ſecuri, quaſi parum eſſet Deum peccatis noſtris offendere. Nam vt exſtãt multa exempla miſericordię Dei in peccatores, qui ſunt recepti in gratiam, vt Adã, Manaſſis, Dauid, Petri inceſti, &c. Ita etiam horrenda exempla iudicij Dei in peccatores, qui non ſunt reuerſi per pœnitentiam, (vt ſunt Cain, Eſau, Saul, Iudas, & innumeri alij) admonebunt nos timoris Dei, in cuius conſpectu nos ambulare cogitandum eſt.

54 Omnium igitur tutiſſimum conſilium eſt illud Prophetæ: Indicabo tibi ô homo quid ſit bonum, & quid requirat Iehoua abs te: vtique facere iudicium, & diligere miſericordiam, & humiliare te ad ambulandum cum Deo tuo.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

IVSTIFICATIO HOMINIS.

1 PAulus docturus Romanos quænam sit iustitia, qua coram Deo homo cõsistere possit, duplicis iustitiæ mentionem facit, quarum altera hominem iustum fieri necesse est, qui salutis æternæ hæreditatem adire voluerit.

2 Harum vnam iustitiam ex Lege, alteram, iustitiã absq; Lege appellat: illam hominis: hanc Dei esse pronuncians.

3 Quod autem nemo mortalium iustitia Legis coram Deo iustificari possit, firmissimis demonstrationibus astruit: inter quas hæ sex sunt præcipuæ.

4 Prima sumitur ab ipsa natura humana, quæ est impura & contagione peccati fœdata. Iam cùm quicquid ab impuro fonte manat, impurum esse necesse sit: quî fieri potest, vt ex natura impura prodeat pura erga Deum obedientia, & plena erga homines dilectio? Cecidimus, inquit Propheta, quasi folium vniuersi, & iniquitates nostræ quasi ventus abstulerunt nos.

5 Secunda sumitur ab experientia vniuersali omnium hominum, & à proprio conscientiæ in omnibus hominibus testimonio. Nec minus certa est hæc vniuersalis experientia, nec minus certum est conscientiæ testimonium, quàm certum est per experientiam, ignẽ esse calidum, & aquam humidam.

6 Tertia sumitur à iusto Dei iudicio puniẽtis omnes homines. Iam autem cùm nemo puniatur à iusto iudice, nisi qui reus sit, & omnes homines, etiam infantes, diuinitus puniantur morbis & morte: sequitur omnes homines reos esse, & neminẽ coram Deo sua obedientia erga Legem iustum esse.

5 Quarta sumitur à Scripturæ testimonijs. Scriptura enim nullum iustũ esse Legis operibus, & ne vnum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

quidem, affirmat. Si iniquitates obseruaberis Domine (inquit Dauid) quis sustinebit?

8 Vt autem fortiùs concludat Scriptura, neminẽ operibus iustificari posse, adimit homini tria, quæ ad iusti actionem, & plenam Legis obedientiam requiruntur: videlicet, intelligẽtiam, voluntatem bonam, & vires præstandi spiritualem iustitiam, qualem lex Dei requirit.

9 Quinta sumitur à qualitate Legis, & qualitate hominis, quæ sibi inuicẽ aduersantur. Lex enim spiritualis: homo, carnalis. Hinc illa Pauli querela iam iustificati: O me infelicem, quis liberabit me de corpore mortis huius?

10 Sexta sumitur à necessitate victimæ filij Dei: Si iustitia est per Legẽ, Christus frustrà mortuus est. Prioribus quinque vtitur Apostolus in Epistola ad Romanos: Sexta in Epistola ad Galat. cap. 2.

11 Ex his demonstrationibus Paulus infert hanc conclusionem: propterea ex operibus Legis nullus homo iustificabitur in conspectu Dei.

12 Hac cõfecta & demonstrata cõclusione: videlicet, quòd nullus coram Deo iustificari, hoc est, iustus fieri per opera Legis queat, aggreditur alterã iustitiæ formam, quam diuersissimam à iustitia Legis facit.

13 Ponit autẽ has differentias, vt suprà admonui: Ex Lege: Absque Lege. Iustitia enim Legis, est ex lege, videlicet, cùm legi obediẽtia hominis satisfit: iustitia Euangelij est iustitia absque Lege, quo ad hominem iustificandum attinet. Qua differentia Paulus apertè docet, quod opera hominũ neque sint principium, neque caussa, neque materia, neque forma, neque consummatio iustitiæ Euangelicæ, qua credẽtes iustificati consistunt coram Deo.

14 Hac constituta differentia inter iustitiã Legis & iustitiã Euangelij, longa expositione docet Apostolus, qualis sit res iustitia Euangelij, quæ testimoniũ habet à Mose & Prophetis.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

15 Summa autẽ huc redit, quòd ea iuſtitia non ſit in nobis qualitas, ſed donum potiùs, quo condonantur credenti peccata, quo imputatur credẽti Chriſti iuſtitia, quo credens acceptatur ad vitam æternam, gratis propter Chriſtum.

16 Vt ergo Legis iuſtitia eſt ex operatione hominis, atque ideò hominis dicitur: ita Euangelij iuſtitia eſt ex dono Dei, atque ideò iuſtitia Dei per fidem Ieſu Chriſti ab Apoſtolo nominatur.

17 Hinc conſtat, quòd iuſtificatio, de qua Euangelium concionatur, ſit hominis credentis in Chriſtum abſolutio à peccato, imputatio iuſtitiæ Chriſti, & acceptatio iuſtificati ad vitam ęternam, gratis propter Chriſtum.

18 Vt autem hæc iuſtificationis doctrina à pijs faciliùs intelligatur, definitionem poſitam in ſuas partes quaſdam retexam: quæ ſunt quinque.

19 Prima eſt, quòd ſit mentio fidei, quæ propriè loquendo, non eſt id quo iuſtificamur, ſed tantùm inſtrumentũ, ac veluti manus, qua iuſtitia gratuita per Euangelium oblata, accipitur. Ideò fides non magis meretur iuſtitiam, quã manus leproſi meretur eleemoſynam ſibi à pio homine porrectam.

20 Qualis autem res ſit fidęs, meliùs doceri non poteſt, quàm propoſito exemplo fidei Abrahami, cuius fidem imitari omnes oportet, qui cupiunt iuſtitiæ Euangelicæ, atque adeò ſalutis æternæ participes fieri.

21 Abrahamo proponitur voce Dei hęc promiſſio. In ſemine tuo (hoc eſt in Chriſto) benedicentur omnes cognationes terræ. Itẽ: Ero Deus tuus & ſeminis tui. Hanc promiſſionem Abraham intelligit: huic aſſentitur: expetit etiam toto pectore promiſſam benedictionem. Et quia ſtatuit Deum, & veracem eſſe, & omnipotentem, firma fiducia recubuit in promiſſionem factam, dans Deo gloriam: nihil motus rationibus quas contrà obiecit ſenſus & ratio.

 22 Hinc

22 Hinc efficitur, quòd fides vera ſit notitia, & aſſenſus,& expetitio miſericordię promiſſę:& in eum, qui promiſit,fiducia firma.

23 Etſi autem Diaboli, & multi impij habent notitiam & aſſenſum promiſſionis gratiæ: tamen quia Diaboli promiſſionem non habent,& impij homines viua carent fiducia, non habent veram & iuſtificantẽ fidem,quę propria eſt filiorum Dei.

24 Publicanus in Euangelio, & Latro in cruce nouerunt hanc promiſſionem Euangelij, quòd Chriſtus venerit in mundum ad ſaluandos peccatores. Huic notitiæ nõ ſolùm aſſentiuntur,verumetiam expetunt promiſſam gratiam, ac viua fiducia in Chriſtum, quẽ veracem eſſe & omnipotentem per diuina eius opera didicerant,recubuerũt.Eadem ratio eſt fidei etiam in alijs pijs.

25 Deinde ſecundo loco in definitione fit mentio abſolutionis à peccato,quæ eſt prima pars iuſtitiæ Chriſtianæ.Huc illud Dauidis dictum:Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates.Beatus cui Dominus nõ imputauit peccatum.

26 Eſt autem abſolutio à peccato, liberatio hominis credentis ab obligatione mortis æternæ & damnationis ob peccatum.

27 Quòd huiuſmodi abſolutio contingat credenti in Chriſtum, teſtatur Chriſtus cum ait:Qui credit in Filium, habet vitam æternam. Qui autem vitã æternam habet, eum à morte & damnatione liberatum eſſe manifeſtum eſt.

28 Tertio loco in definitione noſtra fit mẽtio imputationis iuſtitiæ Chriſti. Huius enim obedientia, noſtra fit iuſtitia,quando eum credimus.

29 Hoc comprobatur dicto Pauli,2.Corin.5. Eum qui non nouit peccatum,fecit peccatum,vt nos fieremus iuſtitia Dei in ipſo. Hoc eſt, Deus Pater Chriſtũ Filium, qui non fuit peccator, fecit reum noſtro nomine, tanquam omnia noſtra peccata perpetraſſet,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

vt nos fieremus iusti ipsius iustitia coram Deo.

30 Ad eũ ergo modum iusti sumus corã Deo, qualiter Christus fuit peccator. Vt enim is personã nostrã quodãmodo suscepit, quò reus nostro nomine fieret, & tanquam peccator iudicaretur, non ob propria, sed aliena delicta, cum purus foret ipse, & mũdus ab omni culpa, pœnamq; subiret, nobis non sibi debitam: ita nos nunc iusti sumus, in ipso, nõ quia operibus nostris satisfaciamus iudicio Dei, sed quoniam cẽsemur iusti Christi iustitia, quam fide induimus, vt nostra fieret.

31 Idẽ docetur Rom. 5. hisce verbis. Quemadmodum per inobedientiam vnius hominis (Adami) peccatores constituti sunt multi: Sic etiam per obedientiã vnius (Christi) iusti constituentur multi.

32 Huc accedit dictũ Augustini: Nostra delicta sua delicta fecit, vt suã iustitiam, nostrã iustitiam faceret.

33 Quarto loco in definitione, fit mentio acceptationis iustificati ad vitam æternam. Nam ideò absoluimur à peccato, ideò imputatur nobis iustitia Christi: vt accepti simus Deo, tanquam dilecti Filij in Christo Iesu.

34 Hęc acceptatio non pertinet ad ruinas huius vitæ, sed ad æternam vitam, qua donabuntur omnes in Christo iustificati. Nã hos ita habet Pater caros in dilecto, vt æterna beatitudine eos donare decreuerit.

35 Postremo loco in definitione annectitur: Gratis propter Christum. Gratis quidem, vt omnia humana merita excludantur: Propter Christum verò, vt beneficium redemtionis soli Filio Dei acceptum feratur.

36 Hinc apparet cur sancti Patres, Augustinus, Basilius, Ambrosius, Bernardus, & multi alij vtantur particula, Sola: affirmantes sola fide nos iustificari. Nam voce, Sola, significant nullũ esse in nobis meritũ iustitiæ: sed nos sola fide eam nobis verbo oblatam accipere. Non excludit ergo particula, Sola, caussas iustitiæ, quæ extra nos sunt, sed tantùm vnam facultatẽ in nobis ponit, qua illam iustitiam apprehendimus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

37 Etsi hæc doctrina iustificationis solidis nititur testimonijs Scripturæ & exemplis: tamen multi omnibus ætatibus, astu Satanæ, contra ipsam exorti sunt errores: quorum præcipuos recensebimus, & firmis rationibus, sed breuissimè, refutabimus.

38 Primus error est Libertinorum veterũ & recentium. Hi cùm audiunt hominẽ gratis iustificari aliena iustitia, nempe Christi, & humana merita & opera nõ esse caussas iustificationis: securitatẽ carnalem docent, quasi iustificatis fide quidvis liceret.

39 His ita responsum volumus. Etsi reuera beneficium est gratuitum, & iustificatio distinguenda est ab operibus nostris: tamen cũ iustificatione coniuncta est regeneratio & sanctificatio seu noua obedientia.

40 Paulus enim apertè dicit: Qui spiritu Dei aguntur, hi sunt filij Dei: Et Christus: Bona arbor facit bonum fructum. Qui ergo statuit, hominem iustum esse fide, cuius mala & flagitiosa est vita, sensu communi destitutus esse videtur.

41 Vtrumque igitur tenendum est, quod & iusti simus imputatione iustitiæ Christi, & iustificati debitores simus Deo, vt non viuamus secundum carnem, sed secundum spiritum. Si enim, inquit Apostolus, secundum carnem vixeritis, moriemini.

42 Discernendũ est itaque inter caussas iustificationis, & qualitates seu proprietates iustificati. Caussa iustificationis est sola gratia in Christo: qualitas iusti ex gratia, & proprietas est, vt iustitiæ fructus edat, iuxta illud: Qui facit iustitiam, iustus est.

43 Hinc manifestum est, quod horribiliter errent, qui negant bona opera esse necessaria in iustificatis. Etsi enim non sunt necessaria, vt merita iustificationis: tamen necessaria sunt, vt fidei fructus, & Nouæ creaturę proprię actiones. Siquidem finis iustificationis in hac vita est, vt seruiamus Deo per iustitiam, Roma. 6. Post hanc vitam, salus animæ: & vita beata post resurrectionem.

44 Neque

44 Neque tamen recipimus illorum orationē, qui dicunt, bona opera necessaria esse ad salutem: propter ambiguitatē. Nam si sic eam interpreteris: Opera sunt necessaria ad salutem, vt caussa ad effectum: planè falsa est. Verùm si sic eam accipis, vt sit sensus: Opera sunt necessaria ad salutē, vt iter intermedium: vera est. Verùm quoniam propositiones dogmaticæ debent esse certæ & perspicuæ, sine ambiguitate: iustè à quibusdam fratribus est improbata.

45 Secundus error pugnans cum vera sententia de iustificatione, est Pharisaicus & Papisticus. Pharisæi enim & Papistę non intelligentes iustitiam gratuitam, duplici errore implicātur. Vno, quòd iustitiam in operibus collocent: Altero, quod traditionum suarum obseruationem, iustitiam esse contendant.

46 Hunc errorem, quia manifestè pugnat cū verbo Dei, non est quod eum multis refellamus. Dauid apertè clamat: Domine ne intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Et Dominus post Esaiam dicit: Frustrà me colūt docentes doctrinas hominum.

47 Quòd autem suæ sententiæ patrociniū quærant ex Iacobo, nihil est. Spiritus idē locutus est per vtrumque, qui mentiri aut fallere nescit. Paulus dicit hominem iustificari sine operibus. Iacobus dicit hominem iustificari ex operibus. Vtrumque verum est, rectè intellectum, iuxta scopum disputationis vtriusque.

48 Paulus enim, cùm dicit, hominē iustificari absque operibus, loquitur de effectione iustitiæ. At cùm Iacobus dicit hominem iustificari ex operibus, loquitur de declaratione iustitię. Iustificari enim apud Paulum, est iustum fieri: apud Iacobum, est iustum declarari: Ille loquitur de principio, vnde sit res: hic, vnde cognoscatur.

49 Tertius error est Iudaicus & Papisticus. Iudæi enim & Papistæ existimant iustitiam Christianam constare fide & operibus simul, tanquam partibus iustitiam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

ſtitiam Chriſtianam conſtituentibus.

50 Hic etſi magnus & peſtilens eſt error:tamē magis ſpecioſus eſt,quam ſuperior. Sed facilè refutari poteſt. Nam cùm conſtat obedientiam Chriſti eſſe iuſtitiam noſtram cuius pars nec fides noſtra exiſtit, nec opera noſtra:quis compos mentis, Chriſtianæ iuſtitiæ faciet partes,fidem & opus hominis?

51 Paulus quoque hunc errorem refutat. Rom.10. his verbis:Teſtificor enim illis quòd zelum Dei habēt, ſed non ſecundum ſciētiam. Ignorantes enim Dei iuſtitiam, & propriam iuſtitiam quærentes ſtabilire, iuſtitiæ Dei nō ſubiecti fuerunt. Finis enim Legis Chriſtus in iuſtitiam omni credenti.

52 Hîc Paulus manifeſtè reiectionis Iudæorū cauſſam ponit, quod voluerint & ſuam iuſtitiam, hoc eſt, ſua opera, partem iuſtitiæ facere, & ſimul iuſtitiā amplecti,quæ eſt ex fide.

53 Rationem huius rei ſubiungit:quia Chriſtus eſt finis Legis in iuſtitiam omni credenti. Nō eſt dubium quin Legis finis (hoc eſt,extremū quod quærit Lex)ſit illos iuſtificare,qui eā obſeruant. Quo minùs aſſequatur Lex, impedit nō ipſius Legis impotētia, ſed carnis noſtræ vitioſas, cui demum ita medetur Chriſtus, vt eius iuſtitia gratis nobis per fidē imputata finē Legis cōſequamur, per illum ſcilicet iuſtificati: qui quia pro nobis Legē impleuit,factus eſt nobis iuſtitia, 1.Cor.1.

54 Hoc etiam confirmatur Roma.4. Operanti,inquit,merces non imputatur ſecūdum gratiam, ſed datur ſecundum debitum:at credenti in eum,qui iuſtificat impium,imputatur fides eius in iuſtitiam.

55 Hîc Apoſtolus duplicē iuſtitiam ponit,quarum vna ab altera eſt diuerſa. Nam habent contrarias cauſſas. Fidei enim iuſtitia,qua iuſtificatur credens, imputatur & gratis donatur: ſed operum iuſtitia nō eſt gratuita:vt quæ pendeat ex operum merito.

56 Ex his liquet Chriſtianam iuſtitiam non conflatam eſſe ex fide & operibus, ſed eſſe ipſiſſimā Chri-

ſti

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

sti iustitiam credentibus imputatam, sicuti superiùs ostensum est.

57 Quartus error est recens Osiandri, qui statuit iustitia Dei essentiali, hoc est, iustitia, quæ est ipsa diuina essentia, homines iustos fieri, quem errorem, quia obedientiam crucis, qua Christus peccatũ nostrum expiat, & obedientiam Legis, quam Dominus nobis credentibus imputat, extenuat, imò reijcit, non iudicamus dignum longiori refutatione, etiamsi magnos quosdã patronos habeat.

EXSTRVCTIO REGNI CHRISTI.

1 POst lapsum primorum Parentum, Deus decretũ edidit de reparatione generis humani, viamque monstrauit quomodo homines lapsi erigi possint, vt, è regno Satanæ vindicati, ciues regni Christi censeantur.

2 Nam cùm Adam lapsus cum sua posteritate, erigere se nequiret: Deus, porrecta manu, illum erexit, facta promissione seminis cõtrituri caput serpentis, hoc est, demolituri opera Satanę: vt ita homo in pristinum statũ restitutus, Deum per Christũ perpetuò celebret.

3 Cùm hoc reparationis mysterium scire perutile sit: illud in quatuor partes distrubutum explicare conabimur, cui breuem regni Christi descriptionẽ subijciemus. Nam huic erigendo mysterium reparationis destinatum est.

4 Partes autem mysterij reparationis, hæ sunt spectandę. 1. De gradibus actionis diuinę in reparationis mysterio. 2. De modo reparationis. 3. De officio hominis qui reparandus est, eiusq; officij partibus. 4. De salutis nostræ, hoc est, reparationis, certitudine.

5 Quinã gradus sint actionis Dei in hominis reparatione, Paulus ostendit his verbis: Quos præsciuit,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

eos & prędestinauit conformes imaginis Filij sui, vt sit ipse primogenitus inter multos fratres: quos autē prędestinauit, hos & vocauit: & quos vocauit, hos & iustificauit: quos autem iustificauit, hos & glorificauit.

6 Hic Paulus quinque actionū gradus in Deo enumerat. Primùm enim præsciuit Deus, quos vult in gratiam propter Christum recipere, vult autē omnes eos recipere, qui fide ad Christum confugerint, quantumvis impij antea fuerint, & infinitis peccatis contaminati. Vt enim lapsus fuit vniuersalis: ita etiam promissio gratiæ absque discrimine statuum, personarum & nationum omnibus facta est.

7 Deinde prædestinauit & ordinauit, quos præsciuit, ad vitam æternā cōsequendam, absque omni ipsorum merito, sola gratia per Christum reparatorem.

8 Tertiò, præscientiam & electionem per vocationem patefacit. Nam cùm Christus mandat discipulis his verbis: Ite in mundum vniuersum, proclamate Euangelium omni creaturæ, qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit, qui verò non crediderit cōdemnabitur. Satis declarat consilium suum esse, vt omnes obtemperantes voci Euangelij, sint salutis per Christum partæ, heredes.

9 Quarto loco, vocatos, iustificat, hoc est, eos, qui ad Euangelij vocem agunt pœnitentiam, & promissioni gratuitę credunt, absoluit à peccato, Christi iustitiam imputat, & acceptat gratis propter Christum ad vitam ęternam. Neque enim hęc iustificatio est, aut actio hominis, aut passio, aut vlla affectio, sed eius, quæ est Christi propria, iustitiæ imputatio.

10 Quinto loco, glorificat iustificatos, hoc est, donat beata immortalitate. Hęc glorificatio est plena hominis reparatio, scopus vltimus ministerij Euangelici.

11 Modus reparationis ad Gala. 4. his verbis describitur: Vbi venit plenitudo temporis, emisit Deus Filiū suum, natū est muliere, factum sub Lege, vt eos qui sub Lege erant, redimeret, vt adoptionem filiorum acciperemus:

peremus: quia autem estis Filij, emisit Deus Spiritum Filij sui in corda vestra, clamantem Abba pater.

12 Initium salutis facit Apostolus charitatẽ illam Patris cœlestis immensam, qua Filiũ suum dedit. Hoc ipsum & Dominus testatur, cum ait: Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, &c. Deinde redemtionem nostri factam per oblationem Christi asserit. Cum hac cõiuncta est adoptio, Spiritus Sancti donatio, ac inuocatio.

13 Officium nostrũ eiusque partes, tametsi ex dictis intelligi possunt: tamen vt distinctius teneantur, Matthæi 13. pulchrè depingi videntur, queẽadmodũ ex antithesi colligitur. Prima ergo officij nostri pars est oculis videre, hoc est, sentire nostram miseriam, & damnationem intelligere. Secunda, verbum reconciliationis audire & cognoscere, in quo remediũ proponitur. Tertia, verbum illud ipsum amplecti, eique assensum præbere. Postrema, conuerti ad Dominũ vera pœnitentia, ac ita per totam vitã, fructus dignos pœnitẽtiæ facere.

14 In certitudine de reparationis effectu tria sunt spectanda: Ius Christianorum de salute consequenda: Securitas Christianæ mentis de iure salutis: Discrimen inter eos, qui hoc ius habent, & alios.

15 Ius adeundi hereditatẽ vitæ immortalis, triplex habent fideles, Electionis, redemtionis & promissionis. Electio fundata est in Filio Dei Domino nostro Iesu Christo. Quare hoc ius infallibile est. Redemtio est satisfactio pro peccato, quæ facta est per sanguinem Christi, qui est sufficiens λύτρον pro peccatis omnium hominum. Promissionis verbum sæpissimè Scriptura repetit: Qui credit in Filium, habebit vitam æternam. Hoc triplici iure, fideles suas mentes cõfirmabunt, aduersus omnes tentationes, vndecunque veniant.

16 Securitas Christianarum mentium, residet in charitate adoptionis: Sic Deus dilexit mundum, vt Filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in illum, non pereat, sed habeat vitam æternam. In veritate

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

tate promiſſionis, Qui enim promiſit Deus immutabilis eſt: Cœlum & terra citiùs tranſibũt, quàm vnum iota de ipſius promiſſione: in facultate promiſſi præſtandi. Ad hanc reſpexit Abraham, cùm tota rerũ natura videretur reclamare promiſſioni diuinæ.

17 Diſcrimen inter eos, qui ius habent cœleſtis ciuitatis,& alios, duplex eſt,Internum & externum. Internum eſt,quòd qui ius ciuitatis cœleſtis obtinet, habeat arrhabonem Spiritus, hoc eſt,fidẽ,motus excitatos à Spiritu Sancto,bonam conſcientiam,ſiue,vt breuiùs dicam, qui retinet fidẽ & bonam conſcientiã, habet notas,quę teſtantur de iure ciuitatis cœleſtis.Contrà,qui hæc nõ habent adhuc extra familiam Dei ſunt. Externũ,Interni effectus eſt. Qualis enim animus eſt, talis relucet in externa vita & moribus. Nam, iuxta Chriſti dictum:ex fructibus arbor cognoſcitur.

18 Quicunque ergo iuxta carnem viuunt, & deſideria carnis faciunt,vt nec ſpiritum Chriſti habẽt,nec fidem:ita adhuc ſunt in ſuis peccatis, & reparatio in ipſis nequaquam eſt inchoata.

19 Hîc non attenditur ratio diuitis & pauperis,nobilis & ignobilis,clari & obſcuri,ſacerdotis & laïci,domini & ſerui, maſculi & fœminæ. Sed, vt omnes, qui Chriſto fide & ſpiritu adhęrent,vnum in ipſo ſunt:ita qui fide &Chriſti ſpiritu vacui inueniuntur,ſerui ſunt Satanæ, quantumvis externa religionis larua ſe inter Filios Dei vendicent. Honeſtus ille aulicus Ioan.4.inter ciues regni Chriſti fuit,cum interim ſuperbus Pharifæus,Satanæ erat mancipium.

20 Regnum Chriſti triplex eſt, Potentiæ,gratiæ,& gloriæ. Potentia vicit Diabolum & peccatum, vt eſſet locus gratię:per gratiam in fidelibus dominatur,vt viã ad gloriam præparet.

21 Regnum potentiæ,eſt quo potenter dominatur omnibus creaturis in cœlo, in terra, & apud inferos. Hoc illi commune eſt cum Patre & Spiritu ſancto. Vt enim hæ tres perſonæ vnus Deus eſt:ita vnũ, potentiæ regnum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

regnum: cui nemo resistere potest.

22 Regnum gratiæ, est quo per spiritum & verbum regnat in piorum animis. Huius regni fructus est iustitia, pax, gaudium in Spiritu Sancto. Neq; venit hoc regnum cum vlla externa obseruatione, hoc est, cum externo quopiam maiestatis splendore.

23 Etsi autẽ hoc gratiæ regnum, externam & mundanam pompam non agnoscit: tamen habet suã quandam peculiarem rationem in erectione, propagatione, conseruatione, ordine, dominio, seruitute.

24 Erigitur ab ipso summo architecto Deo, vt Psalmus 2. docet, vnde mens pia fiduciam concipiet, nunquam fore, vt hoc Regnum vllis Satanę machinis aboleatur. Concutitur quidem: sed inuictum tamẽ manet. Hoc regnum Christus erigit sceptro verbi sui, quod vbicunque purè sonat, ibi hoc gratiæ regnum est.

25 Propagatur præterea per Verbũ, per pios Euangelij ministros, per sanctos Reges & Principes cuiusmodi fuerunt Dauid, Ezechias, Iosias, Ioannes Fridericus, Christianus tertius & alij multi: quales Deus subinde excitare solet, vt sint propagatores sui regni, ac nutritores Ecclesiæ Christi. Atque hi in beata vita vt splendor firmamenti æternùm splendebunt.

26 Huic regno propagando student quoque pij patresfamilias, Consiliarij regnorum Deum timentes, imò quilibet in suo statu & ordine, quando vita, operibus, consilio, Christi gloriam quærit.

27 Conseruatur hoc regnum ab eodem qui illud erigit, hoc est, Deo: vnde fiducia cõcipienda est, de eius firmitudine & stabilitate contra portas inferorum.

28 Ordo in hoc regno non est Politicus & Tyrannicus. Non vnus aliquis præest vt in Monarchijs mundi: sed sunt in eo docentes & discentes, sine dominio vnius in alterum. Omnes pij in hac vita potestati politicæ eminentiori subiectos se esse sciunt, cui & honorem debitum prẽstant, modò nihil imperatur, quod cum scelere perficitur. Tùm enim sequenda est Regu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

la:Oportet Deo magis obedire,quàm homini.

29 Dominium in hoc gratiæ regno vnius Christi est: idque ἀνυπεύθυνον. Hic enim solus in suo regno dominatur, nec obnoxius est ad reddendam alicui superiori rationem suæ administrationis.

30 Sceleratus Papa,qui,ab impijssimo Phoca, difficulter admodum dominium in Ecclesiam impetrauit, isto facto satis ostendit, se non Christi seruum esse, sed aduersarium, hoc est, Antichristum. Nec est alius Antichristus exspectandus, quàm iste filius perditionis Papa: quem Filius Dei iam cœpit conficere gladio oris sui, & tandem tollet omnino è medio, per suum,omnibus pijs exspectatum aduentum, iuxta doctrinam Pauli.

31 Restat seruitus præstanda Regi Christi in suo regno, quam definit sanctus ille rex Dauid, cum inquit: Seruite Domino in timore,& exultate ei cũ tremore. Zacharias in suo carmine, collocat hanc seruitutem in iustitia & sanctitate:quibus nos decet seruire Regi Christo,omnibus diebus vitæ nostræ.

32 Regnum Christi gloriosum, ad quod via est regnum gratiæ,spectatur dupliciter. Primùm enim consideratur in ipso Christo Rege: qui postquam surrexit à mortuis,gloriosè suum regnum occupauit,captiuam ducens captiuitatem ascendendo in cœlum, vbi sedet ad dexteram Dei Patris,vnde & redibit iudicatum viuos & mortuos.

33 Deinde spectatur Christi gloriosum regnum in Christi mystico corpore,quod est Ecclesia. Qua ratione tum demùm perficietur hoc Christi regnum gloriosum, vbi resuscitatos mortuos adduxerit ad æternum Patrẽ. Tùm enim, vt pij perpetuo conspectu Dei & sanctorum Angelorum fruentur:ita impij, qui gratiæ Christi regno aduersabantur in hac vita, perpetuis flammis cruciabuntur.

34 Hinc ergo admoneantur omnes: Impij quidem, vt cùm adhuc in via sunt, resipiscant maturè, ne subi-

tus eis superveniat interitus: Pij verò, vt constanter vsque ad finem perseuerent, exspectantes beatam illam spem & illustrem aduentum gloriæ magni Dei ac seruatoris nostri Iesu Christi. Huic sit Regnum, gloria, benedictio, robur in secula seculorum, Amen.

LEX DIVINA.

1 ETsi vox Legis plura complectitur in Scriptura: nos tamen hîc solam eam partem intelligi volumus, quam à numero præceptorum, Decalogum, & à communi eius vsu, Moralem legem apellamus.

2 Hæc diuina Lex, quę & naturæ dicitur, vnà cum primis hominibus nata est: quę illorum animis impressa, & Deum colendum, & homines diligendos esse dictat.

3 Eadem rectissima via est ad vitam. Nam si in eius obedientia perstitissent primi Parentes nostri, æternũ vixissent beati: quia iusti. Verùm, quia eam violarunt, cessit eis & posteris ipsorum in mortẽ. Atque ita mandatum, (vt Paulus ait) quod institutum erat ad vitam, facit ad mortem. Huc illud Domini ad Legisperitum interrogantẽ, quid faciat, vt vitam consequatur æternam: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.

4 Lapsis primis parẽtibus, ita natura hominum deprauata est, vt obedientiam, quam requirit Lex, præstare minimè valeat. Id quòd nõ solùm arguit vniuersalis experientia, & Scripturę testimonia testantur: verumetiam noua via in cœlum monstrata, qui est Dominus noster Iesus Christus, euincit. Nam si ex Lege est iustitia (ait Paulus) Christus frustrà mortuus.

5 Etsi autem hæc Lex præstari non potest in hac vita: tamen nec frustrà per Mosen repetita est, nec eius vsus est vulgaris.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

6 Hæc igitur Lex, rurſus commendata eſt populo Dei, tribus de cauſſis. Quarum prima eſt, vt legis Naturæ autoritas hac noua publicatione confirmaretur. Secunda, vt quæ per conſuetudinem peccandi, & ſceleratorum multitudinem latere cœperant, manifeſtarentur: ne quis ignorantiam prætenderet. Tertia, vt conſtaret certa Deum colendi ratio: ne pij, Ethnicis & Phariſaicis ſuperſtitionibus, à vero Dei cultu, abducerentur.

7 Quod autẽ hæc Lex exarata ſit in tabulis lapideis, Symbolicum eſt. Nam Deus iſto Symbolo, non ſolùm monet, tantã noſtrorum cordium duritiem eſſe, vt non prius Lex Dei in ea inſcribi poſſit, quàm Deus ea ſuo digito adaptauerit, legemq; ſuam ipſe ijs inſcripſerit: verumetiam ſignificari voluit, nulla vetuſtate abolendam eſſe obedientiam, quæ in hac Lege requiritur.

8 Huius Legis vſus in hac vita triplex eſt: Externus, internus, ſpiritualis.

9 Primùm vſum ideò externum voco: quia ad externum hominem in hac vitæ conſuetudine pertinet. Regit enim hæc Lex externos mores: ſicuti aliæ leges Oeconomicæ & Politicæ, quales traduntur à Philoſophis & Iureconſultis.

10 Hac externa diſciplina nequaquam ſatiſfit Legi Dei, quæ ſpiritualis exiſtit: ſed tantùm vitantur pœnæ ciuiles. Magiſtratus enim non punit eos, qui hanc externam diſciplinam ſeruant: ſed honore potiùs obſeruatores ornat & præmijs, quia ad pacẽ publicam conſeruandam facit.

11 Hypocritæ tamen & Phariſæi, in hac Legis ſuperficie hærent: & ſe ea iuſtos eſſe corã Deo falſò gloriantes, alios tanquam iniuſtos deſpiciunt & condemnant: quemadmodum Euangelica docet hiſtoria.

12 Iuxta hanc Legis ſuperficiem Paulus vixit irrepræhenſibilis ante conuerſionem, dum in Phariſaiſmo excelluit ſupra omnes æquales ſuos. Quo ſanè tẽpore peccatum in eo mortuum fuit: ſicut ipſe de ſe teſta-

tur,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

tur, inquiens: Sine Lege, peccatum mortuum eſt: Ego autem viuebam aliquando ſine Lege.

13 Donec enim homines tantùm externam faciem Legis intuentur, vt Phariſæi & hypocritæ, dicuntur eſſe ſine Lege, ſcilicet, reuelante & damnante peccatum: & dum ſunt ſine Lege, peccatum in ipſis mortuum dicitur: quia ignoratur: non apparet: nec irritantur eius παθήματα per Legem.

14 Secundum vſum Legis ideò internũ voco: quia conſcientiã hominis ferit, oſtendens, arguens, & damnans peccatum, producens hominem ad tribunal Dei, cumque maledictionis ſententiæ ſubijciens.

15 De hoc interno Legis vſu ante conuerſionẽ ad Deum, concionatur Apoſtolus, Roma. 7. Et in illuſtri exemplo generalem doctrinam proponit, oſtendẽs in ſeipſo vim Legis reuelantis & damnantis peccatum.

16 Veniente, inquit, mandato, peccatum reuixit, & ego mortuus ſum, & inuentum eſt mihi mandatum quod erat ad vitam, ad mortem facere. Nam peccatũ, occaſionem adeptum, per mandatum decepit me, & per ipſum occidit.

17 Pulcherrimè in hoc paradigmate Legis vſus, de quo agimus, oſtenditur. Primum, inquit, Veniente mãdato peccatũ reuixit, hoc eſt, poſtquam ſenſi mentem Legis, vita mea ad normam Legis examinata: me tranſgreſſorem Legis agnoui, & depræhendi me reum coram tribunali Dei.

18 Nam & peccatum, quod antea latebat vt mortuum, iam per Legem agnitum, in conſcientia mea reuixit: ac affectiones peccatorum, quæ ſunt per Legem, vigebant magis in membris meis.

19 Hanc hypotheſin ſi ad theſin traduxeris, hęc generalis doctrina emerget. Lex Dei, vbi homo cœperit ſuam vitam ad eius normam exigere, peccatum antea veluti mortuum deliteſcens excitat: ac in conſcientia hominis, affectus peccatorum, qui latuerunt anteà, vigent magis magiſque.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

20 Sequitur deinde: Ego autem mortuus sum, hoc est, me morte & damnatione dignum intellexi: propterea quòd Deo obedientiam perpetuam & perfectam, iuxta Legis præscriptum non præstiterim.

21 Ex peccati ergo cognitione homines in agnitionem iræ Dei, & iustæ suæ damnationis ducuntur: vt, velint nolint, fateantur se mortis sententiæ obnoxios esse.

22 Et inuentum est, inquit, mihi mandatum, quod institutum erat ad vitam, ad mortẽ facere: hoc est, deprænhendi mandatum, quod datum erat, vt qui ei obediret, vitam consequeretur, cedere mihi in mortẽ, propterea quod eius transgressor inuentus sum. Vt enim obedientibus vita promittitur: ita præuaricatoribus mors est vt stipendium proposita.

23 Hinc patet, promissiones legales annexã habere conditionem implendę Legis: & comminationes pertinere ad eos, qui vel in minimo Legem violauerint.

24 Huius rei ratio subiungitur his verbis: Nã peccatum occasione sumta, decepit me per mandatum, ac per ipsum occidit me: quasi diceret: quòd mortuus sum Legis ministerio, id nequaquam vitio Legis factũ est: sed peccati potius & innatæ corruptionis culpa. Hoc peccatum per mandatum me decepit, & vt latro quispiam, me è via abductum occidit & spoliauit.

25 Hinc concluditur generalis doctrina, Non esse culpam Legis reuelantis peccatũ, si ex agnitione peccati per Legem, euadimus deteriores: sed esse vitium peccati habitantis in carne nostra. Nam magis æstuat & inflammatur in nobis peccatum, quãdo accedit vox Legis prohibentis, & damnantis peccatum.

26 Hunc vsum Legis internum, Apostolus Corinthijs scribens, indicat his verbis: Lex est ministerium mortis, hoc est, facit vt ex agnitione peccati, intelligamus nos morte dignos.

27 Estque diligenter considerandum cuius mortis sit ministerium Lex: cùm mors sit multiplex. Est enim mini-

ministerium mortis hominis, hoc est, dãnationis hominis ob Legis transgressionem: Non est ministerium mortis peccati, sed potiùs vitæ peccati iuxta Apostolum: Veniẽte mandato peccatum reuixit, & ego mortuus sum. Etsi id fit vitio carnis, vt dictum est.

28 Hinc patet manifestè, Legem nõ prædicare veniam pœnitẽtibus: sed pœnam transgressoribus. Pœnitentiæ enim prædicatio, medicinam lethali adhibet vulneri, quod inflixit peccatum, & Lex reuelauit.

29 Quòd autẽ quidam contendunt, Legis esse proprium arguere peccatũ, rectissimè quidem id faciunt, vt qui vendicant Legi suum proprium officium cõtra Antinomos, qui duo ademerunt Legi Dei: Vnũ, quod non per Legem sit agnitio peccati: Alterum, quod Lex nõ sit norma vitæ Christianæ. Verùm cum inde effici putant Legis esse proprium prædicare pœnitentiam, grauissimè impingunt. Nam quod Euangelij est proprium, falsò Legi attribuunt.

30 Ego quidem non dubito præcipuam consolationem afflictorum, in hoc sitam esse, quòd certò sibi persuadeant, Euangelium esse vniuersalem prædicationem pœnitentiæ, & remissionis peccatorum in nomine Iesu Christi: sicuti ipse Dominus Euãgelij summam complexus est, Luc. 24.

31 Duo enim facit Euangelium: monstrat remedium, & ostendit quibus remedium applicatur. Maledictionis sententiæ omnes homines obnoxij sunt: sed Euangelium monstrat Christum, qui Legi satisfacit, & transferẽs in se nostram culpam, absoluit à reatu pœnitentes.

32 Cùm autem quidam excipiunt, & dicunt pœnitentiæ vocẽ propriè pro contritione accipi, falluntur. Nã cõuersio Prophetis, & μετάνοια, Euãgelistis, sunt synonima: nisi quòd μετάνοια notat cõuersionis formã: videlicet, quod non sit quçuis de loco in locũ reuersio: sed mẽtis mutatio, in qua regeneratur homo, & fit noua creatura, ac simul fide iustitiã Christi apprehendit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

33 Diligenter igitur discernendum est inter accusationem peccati & prædicationem pœnitétiæ, hoc est μετανοίας. Illa Legis est, & præparat ad hãc. Hæc Euangelij est, in remissionem peccatorum.

34 Hanc nostrã assertionem, de accusatione peccati, & prędicatione pœnitétiæ, niti Prophetica & Apostolica autoritate manifestũ est. Quare qui eam cõuellere conantur, Prophetis & Apostolis bellum faciunt.

35 Ieremias cap. 14. vt iniquitatum notitiã, ad cõpunctionem impellere testatur, quæ iniquitatum notitia, aliunde esse nõ potest, quàm ex Lege. Per Legem enim agnitio peccati: ita cognitionẽ fœderis, conuersionis, hoc est, pœnitentiæ fundamentũ esse affirmat. Si ergo fœdus, Euangelij est proprium: cur non etiam prędicatio pœnitentiæ, quæ in fœdere fundatur?

36 Hoc apertiùs adhuc Threnorum 2. ostenditur, vbi Propheta in hunc modum loquitur: Prophetæ tui non aperiebant iniquitatẽ tuam, vt te ad pœnitentiam prouocarent. Est ergo argutio peccati, non prædicatio pœnitentiæ: sed ad eam tantùm præparatio quædam, summè necessaria in hoc humani generis veterno.

37 Petrus Apostolus Actor. 2. ad eundem modum discernit inter accusationẽ peccati, & prædicationem pœnitétiæ, vbi etiam compunctionẽ à pœnitentia separat. Primùm enim arguit peccatum per Legẽ, obijciens Iudæis ingratitudinẽ erga Deum, & homicidium innocentis Christi, hoc est, violationẽ primæ & secundæ Tabulæ. Deinde, cum ad hanc concionẽ corde cõpũcti Iudæi dicunt Apostolis: Quid faciemus viri fratres? Petrus respondit, μετανοεῖτε, hoc est, conuertimini, seu resipiscite, seu pœnitentiam agite. An nõ hîc Apostolus apertè discernit inter accusationẽ peccati, compunctionem, & μετάνοιαν? Háncne opponit terroribus Legis, & commeritę damnationi, tanquam antidotum efficacissimum?

38 Constanter igitur vt accusationem peccati tribuimus Legi: ita prædicationem pœnitétiæ, propriam esse

esse Euangelij deffendimus: & in hac assertione propriissimè vtramq; vocem & μετανοίας & Euangelij accipimus.

39 Fateor quidem pœnitentiæ vocabulum durius esse: attamen, quia eo vsa est Ecclesia tot seculis pro eo quod Græcè est μετάνοια, potiùs sensum vocis, quã originem respicere oportet, ne quis etiam ad Iudæ μεταμέλειαν, hanc vocem referat; quod planè Sycophanticum iudico.

40 Restat tertius vsus Legis, quem ideo Spiritualem appello, quia pertinet ad homines spiritu Dei renatos. His præscribit certam viuendi regulam, iuxta quam viuere contendant, vt Deo ex fide spiritualem cultum præstent.

41 Hîc maximam luctam experiuntur fideles, dum Spiritus in illis condelectatur legi Dei, seque ad eius normam componere studet: & caro cõtrà peccatis stimulis agitatur contra Spiritum, vt non, quod volunt faciant renati, sed quod nolunt malum, hoc agãt. Sub hac lucta ingemiscentes Sancti, cupiunt liberari de corpore mortis huius, vt tandem liberè possint Deo præstare obedientiam iuxta Legem.

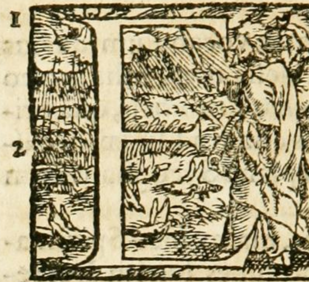
42 Tametsi autẽ nõ possunt renati vel exuere peccatum inhabitans, vel Deo plenè iuxta Legem obedire: tamen nulla est iam eis metuenda condẽnatio: quia sunt in Christo Iesu, & non ambulant secundum carnem, sed secundum Spiritum.

43 Reliquis autem omnibus, qui non sunt in Christo, & qui ambulant secundum carnem, manet certa damnatio, donec resipiscant.

44 Ex his facilè soluitur quæstio, de abrogatione legis Decalogi, quæ nunquam abolebitur, quo ad doctrinam attinet: sed tantùm, quantum ad eius damnatoriam sententiam pertinet: à qua soli sunt liberi, qui sunt in Christo Iesu, & ambulant secundum Spiritũ. Nam spiritus Dei testatur eos filios Dei esse.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

EVANGELIVM.

1 Vangeliũ propriissimè defini-
tur vniuersalis prædicatio pœ
nitẽtię & remissionis peccato-
rum in nomine Christi.
2 Pœnitentię vocabulum hîc
accipio cum veteri interprete
pro μετανοίᾳ, nõ pro μεταμελείᾳ,
quam eodem pœnitentiæ no-
mine vertit interpres.
3 Verùm hoc est perpetuum discrimen apud Euan-
gelistas, quod μεταμέλεια, significat displicentiam cum
dolore, ob factum commissum: μετάνοια verò ipsam cõ-
uersionem peccatoris notat, quæ conuersio fit per fidẽ
in Christum.
4 Potest autem μεταμέλεια esse sine μετανοίᾳ, vt in Iu-
da fuit. Sed nunquam potest μετάνοια habere locũ, nisi
præcedat μεταμέλεια: ex quo factum est vt prima pars
pœnitẽtiæ, id est, conuersionis, habeatur. Ordine enim
præcedit cõuersionem, sicut nouitas vitæ sequitur, quæ
est iustificationis finis in hac vita, Roma. 6.
5 Vt autem doctrinam Euangelij apertiùs intelli-
gamus, definitionem positam, in suas retextam partes,
examinabimus.
6 Partes autem hæ sunt. 1. quídnam offerat Euan-
gelium. 2. quibus offerat. 3. qua cum conditione offe-
rat. 4. cuius tandem merito offerat.
7 Quídnam offert Euangelium? Remissionem pec-
catorum. Quam autem lætum sit hoc nuncium, tum
demùm intelligemus, si quid præcedat remissionẽ pec-
catorum & quid cum remissione peccatorum coniun-
ctum sit, & quid consequatur, attenderimus.
8 Quid remissionem peccatorum præcedit? Pec-
catum, reatus, ira Dei, maledictio, tristissima seruitus
sub Satana, & obligatio ad æternas pœnas. Scriptum
est enim: Maledictus omnis qui non manserit in omni-
bus,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

bus, quæ ſcripta ſunt in libro Legis, vt faciat ea.

9 Dum ergo Euangelium prædicat remiſſioné peccatorum, ſimul prædicat liberationem à peccato, à reatu, ab ira Dei, à maledictione, à triſtiſſima ſeruitute Diaboli, & ab obligatione ad æternas pœnas.

10 Quis vel hominum vel Angelorum ſatis prædicauerit hoc beneficium? A tantis enim malis liberari, eſt à ſempiterna miſeria liberari.

11 Quid eſt coniunctum cum remiſſione peccatorum? Iuſtificatio, regeneratio, adoptio, libertas, liber ad Deum acceſſus, & arctiſſima quædam cum Deo cõiunctio.

12 Iuſtificatio eſt, qua habentibus remiſſioné peccatorum, imputatur Chriſti obedientia, vt ſit eorũ iuſtitia, qua iuſti apparent in conſpectu Dei, adeò vt iam non ſint ſub Lege, ſed ſub Gratia.

13 Regeneratio eſt, qua Spiritus Sanctus iuſtificatos regignit, vt ſint nouæ creaturæ: in qua motus excitat Spiritus Sanctus ſibi ſimiles, & congruentes ad Legem & voluntatem Dei.

14 Libertas eſt, qua manumiſſi ſumus à veteri ſeruitute, & facti ſumus liberi.

15 Adoptio eſt, quòd iuſtificati iam ſint Dei filij, exemti à poteſtate Diaboli, qui efficax eſt in filijs contumaciæ, hoc eſt, in ijs, qui non habent remiſſionem peccatorum.

16 Liberum acceſſum ad Deũ habent qui filij adoptione ſunt facti. Poſſunt enim Deum inuocare, & offerre ipſi, ſacrificia grata per Chriſtum Ieſum.

17 Arctiſſima cum Deo coniunctio inde eſt, quòd habentes remiſſionem peccatorum, ſint membra Chriſti, illi Spiritu Sancto iuncti, vt palmites viti, & membra corpori.

18 Hinc eſt quod Ioannes definit Eccleſiam, Sanctã κοινωνίαν cum Patre, & cum Filio eius Ieſu Chriſto.

19 Quid conſequitur remiſſioné peccatorum? Immortalitas, gloria ſempiterna, fruitio Dei in omnem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

æternitatem,ſecuritas.Breuiter,conſtans beatitudo & felicitas.

20 Hęc quanta bona ſint æſtimare eſt ex collatione malorum, quæ manent non habentes remiſſioné peccatorum : quæ ſunt, Mors æterna, nó carens ſenſu,ſed fruitione Dei,qui vera vita eſt:Sépiterna miſeria, cruciatus corporis,vermis conſcientiæ,ſocietas cum Diabolo & angelis eius in omnem æternitatem.

21 Qui ergo mala quæ præcedunt remiſſioné peccatorum; & quàm dulcis ſit remiſſio peccatorum, & quid cum ea coniunctum ſit, & quid eam tandem excipiat in ęterna vita,intelligit, cur prędicatio remiſſionis peccatorum,dicatur Euangelium,hoc eſt,bonus ac lætus nuncius,ignorare non poteſt.

22 Quibus offert Euangelium remiſſionem peccatorum?Peccatoribus,ijſque omnibus abſque diſcrimine ordinum,conditionum & nationum.

23 Sic enim Veritas dicit : prædicate Euangelium omni creaturæ, intelligens per Omnem creaturá, omnes homines cuiuſcunque ordinis, conditionis, & nationis.

24 Idem ait : Oportet prædicari remiſſionem peccatorum in omnes gentes, hoc eſt, omnibus gentibus: idque in hunc finem : vt gentes fiant participes bonorum quæ offert Euangelium.

25 Paulus ſimiliter dicit:Certus eſt ſermo,quòd Ieſus venit in hunc mundum peccatores ſaluos facere. Ité:Deus vult omnes homines ſaluos fieri. Vnus enim eſt Deus,& vnus Mediator Dei & hominum.

26 Qui ergo negant gratiam eſſe vniuerſalem, corrumpunt doctriná Euangelij, & Chriſto ſe opponunt: & miſerè ſeipſos & alios ſeducunt, cócluſiunculis ſuis perperam ex Scriptura conſtructis capti.

27 Qua cum conditione offert Euangelium remiſſionem peccatorum omnibus peccatoribus ? Cum conditione pœnitentiæ, hoc eſt, ſi conuertantur per fidem ad prædicationem Euangelij. Ideò ait : Oportet

tet

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

tet prædicari pœnitentiam.

28 Conditio pœnitétiæ & fidei eadem eſt. Nam per fidem ſit conuerſio. Ideò Dominus mandato de prædicando Euangelio inter omnes gétes addit: Quiſquis crediderit, ſaluus erit: qui verò non crediderit, condénabitur.

29 Hæc códitio ſæpiſſimè inculcatur in Scripturis: Sic Deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitũ daret, vt omnis qui credit in illum non pereat, ſed habeat vitam æternam. Ergo non credens peribit. Qui enim non credit in filium, ira Dei manet ſuper eum.

30 Vt autem códitio fidei requiritur, vt applicetur beneficium, hoc eſt, remiſſio peccatorum: ita conditio perſeuerantiæ neceſſaria eſt, vt retineatur acceptum.

31 Ideò autor Epiſtolæ ad Hebræ. dicit. Participes Christi effecti ſumus, ſi tamé initium fiduciæ eius, vſque ad finem, firmum tenuerimus. Item: Qui perſeuerauerit vſque ad finem, hic ſaluus erit.

32 Hæc perſeuerantiæ códitio euertit dogma eorum, qui ſentiunt hominem, qui ſemel cœpit credere, non poſſe amittere fidem: quaſi fides eſſe poſſit, vaſtata conſcientia, & expulſo de corde Spiritu Sancto, qui vbicunque ſit, efficax eſt.

33 Porrò cum fides ſit voluntatis, ceptũ eſt quæri, Quomodo ſe volũtas habeat in cõuerſione, ſeu in apprehenſione quæ ſit per fidem: paſſiuéné, an actiue?

34 Vt ad hanc quæſtioné rectè reſpondeatur conferenda ſunt plura Scripturæ teſtimonia, qualia ſunt hæc: Hic eſt Filius meus dilectus, hunc audite. Pœnitentiam agite, & credite Euangelio. Deus operatur in nobis & velle & perficere. Spiritus adiuuat infirmitates noſtras. Exuſcita donum quod in te eſt. Contédite intrare per anguſtam portã. Quoties volui filios tuos congregare, & noluiſti? Vos ſemper Spiritui Sancto reſtitiſtis. Nolite contriſtare Spiritum Sanctum Dei.

35 Hæc & ſimilia teſtimonia vnà conferenda ſunt, & non vnum aliquod ex illis ita arripiendum eſt,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

vt cætera Sophisticâ eludantur.

36 Mandatum est vt audiamus vocẽ filij Dei. Huic mandato obtemperare potest hominis voluntas. Verùm quia, dum verbum auditur, voluntas per se assentiri non potest, Spiritus Sanctus adest, & mouet voluntatem, vt verbo assentiatur.

37 Hæc voluntas nõ habet se, vt saxum, quod violenter trahitur: sed vt potest assentiri Spiritui Sancto mouenti: ita sua contumacia potest Spiritui Sancto reluctari.

38 Deinde, conuersus & regenitus habet perpetuũ opitulatorem Spiritum: vnde potest & debet volũtas pijs exercitijs se magis magisq; excitare. Potest etiam Spiritũ Sanctũ contristare, & relabi in priores sordes.

39 Quare vt crebræ Prophetarum exhortationes, lectio, meditatio, Sacrę cœnæ vsus, alacritati voluntatis excitandæ seruiunt: ita comminationes & ęrumnæ præsentis vitæ, voluntatem veluti refrenare debent, ne Spiritum Sanctum expellat.

40 Habet ergo voluntas hominis se, cũ in conuersione, tùm post conuersionem: partim passiuè: partim actiuè.

41 Abraham accipiens mandatum de mactando filio, omnia, libera voluntate, mandato Dei postposuit. Quod factum cùm Deus prædicat, satis ostendit voluntatem Abrahę non se habuisse vt saxum, sed verè elegisse obedientiam erga Dei mandatum.

42 In volũtate siquidem est προαίρεσις, qua ipsa potest, pluribus monstratis, alia præ alijs eligere.

43 Sequitur quod quarto loco proposuimus, cuiusnam merito Euangelium offerat remissionem peccatorum pœnitentibus? Ad quod respondet Dominus, cum addit: In nomine meo.

44 Hæc locutio, In nomine meo, vnum excludit, alterum includit. Excludit meritum hominis pœnitentis: & includit meritum Christi passi pro nobis & resuscitati.

45 Porrò

45 Porrò triplex meritũ Christi est, videlicet mortis, obedientiæ & intercessionis.

46 Meritum mortis Christi abolet peccatum, iuxta illud: Ecce agnus Dei qui tollit peccatum mundi.

47 Quicunque ergo aliunde, quàm à merito mortis Christi, quærit peccati expiationem: puritatem Euãgelij corrumpit, & mortem filij Dei extenuat. Nullum enim vnquam peccatũ aboleri potest, nisi virtute sanguinis Christi. Ideò autor Epistolæ ad Hebr. ait: Christus semel oblatus est, ad multorum exhaurienda peccata. Item: Sanguis Christi emundat conscientias ab operibus mortuis. Item: Sine effusione Sanguinis nulla fit remissio.

48 Meritum obedientiæ Christi, qua videlicet Legi Dei satisfactum est, nobis confert iustitiam. Nam Christus suam obedientiam nobis imputat, qua iusti appareamus in conspectu Dei.

49 Ita enim Paulus scribit: Christus est finis Legis in iustitiam omni credenti. Itẽ: Quemadmodũ vnius inobediẽtia multi sunt cõstituti peccatores: ita vnius (Christi) obedientia, multi sunt constituti iusti.

50 Qui ergo in alia quauis re collocant iustitiam, qua iusti sumus coram Deo, quã in obedientia Christi credẽti imputata, abolent Euangelium, & Christi beneficium non, vt par est, æstimant.

51 Meritum intercessionis est, quo reconciliamur Deo. Christus enim solus est Mediator Dei & hominum, & solus intercedit, solusque exauditur.

CONVENIENTIA ET DISCRIMEN LEGIS ET EVANGELII.

1 CVm idẽ Deus sit autor & Legis & Euãgelij, fieri non potest, vt sibi Lex & Euangelium repugnẽt: modo finis principalis & vltimus vtriusque doctrinæ, rectè consideretur.

2 Idem

2 Idem enim planè requirit Deus, & Lege & Euangelio, si finem spectemus vltimum, videlicet, plenam, perfectam, & spiritualem iustitiam, quæ est via vitæ æternæ. Nã sine perfecta iustitia, hoc est, integra obedientia erga Legem Dei, nemo vitam ingreditur.

3 Verùm si modus quæritur, quo peruenitur ad finem Legi & Euangelio communẽ, maximum discrimen inter Legem & Euangelium apparebit.

4 Deus siquidem Lege sua requirit, vt homo ipse Legem operibus impleat, quo operibus Legis iustificatus, vitam ingrediatur.

5 Hoc Deum velle sua Lege, promissio benedictionis Legi addita, indicat. Præterea sententia illa: Qui fecerit ea, viuet in eis. Idem confirmatur verbis Domini dicentis: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.

6 Verùm quoniam conditio Legi addita: Si fecerit ea homo, viuet in eis, homini est impossibilis (nemo enim mortalium, iuxta communem nascendi Legem natus, Legi Dei perfectam obedientiam præstare potest) omnes homines sententiæ damnatoriæ Legis primùm in Paradiso latæ, deinde hominum mentibus impressæ, & de nouo promulgatæ in monte Sina, subiacent, donec finem Legis, hoc est, perfectam iustitiam consequantur, qua consistere coram tribunali Dei iusti iudicis possint.

7 Cùm igitur homo finem Legis suis viribus assequi haud potest: Deus ex mera sua bonitate, Euangelium proponit de Filio suo, qui factus homo, Legem impleuit perfectè, adeò vt sententia Legis, perfectè iustus iudicatus sit: teste ipsius gloriosa resurrectione.

8 Hanc suam iustitiam, quę est Legis perfecta obedientia, Filius Dei (cuius omnes actiones & passiones infiniti sunt valoris) omnibus in se credentibus imputat, vt habeãt ex imputatione, quod Lex requirit, hoc est, plenam & perfectam iustitiam, quę est via ad beatitudinem.

9 Hoc autẽ ita esse Paulus sæpe ostendit, Roma. 5.

Vnius (ſcilicet Chriſti) obedientia, iuſti conſtituentur multi 2.Corin.5. Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, vt nos fieremus iuſtitia Dei in eo. Hoc eſt, ipſe factus eſt reus noſtro peccato, & nos facti ſumus iuſti ipſius iuſtitia. Quod Auguſtinus rectè intellexit, cum diceret: Noſtra delicta ſua delicta fecit, vt ſuam iuſtitiam noſtram iuſtitiam faceret.

10 Sed quid clariùs dicto illo Pauli Rom. 10? Chriſtus eſt finis Legis in iuſtitiam omni credenti, hoc eſt, omnis qui credit, habet quod Lex requirit, nempe iuſtitiam, non quidem à ſe factam, ſed ſibi imputatam, qua perfectè iuſtus coram tribunali Dei apparet.

11 Huius iuſtitiæ imputatæ credenti, illuſtrè paradigma Paulus ſe ipſum ſtatuit Philippen. 3. quum ait: Exiſtimo omnia damnum eſſe propter eminentiam cognitionis Chriſti Ieſu Domini mei, propter quem omnium iacturam feci, & arbitror, vt σκύβαλα, vt Chriſtum lucrifaciam, & comperiar in eo nõ habens meam iuſtitiam, nempe quæ eſt ex Lege, ſed eam quæ per fidem eſt Chriſti, iuſtitiam, inquam, quæ eſt ex Deo per fidem.

12 Hîc Paulus diſertè diſtinguit inter iuſtitiã Legis & Euangelij. Legis iuſtitia eſt, cùm homo ipſe Legem præſtat. Euangelij iuſtitia eſt, cùm Deus imputat iuſtitiam credenti, quæ imputata iuſtitia, eſt obedientia Legis à filio Dei præſtita, quã ipſe imputat, & gratis donat in ſe credentibus. Promiſſio enim Euangelij, conditionem fidei requirit.

13 Eſt ergo hæc iuſtitia hominis credentis, donum Chriſti. Nam ſi homo ipſe potuiſſet iuſtificari Lege: Chriſtus non mortuus fuiſſet, vt Paulus docet, Gala. 2.

14 Habemus ergo, & in quo conueniant Lex & Euangelium, ſi finẽ reſpicimus, nempe in eo, quòd vtraque doctrina requirat iuſtitiam, viam vitæ æternæ, & in quo diſcrepent, videlicet in modo obtinendæ iſtius iuſtitiæ. Lex enim requirit ab homine propriam hominis iuſtitiam, quam ipſe facit: Euangeliũ offert alie-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

nam, nempe Christi, fide accipiendam, vt isto pacto legi Dei satisfiat.

15 Papistæ autem, vt hanc dulcissimam doctrinam & mysterium solo verbo Dei Ecclesiæ reuelatum, de modo obtinendæ iustitiæ quam Lex requirit, obruât, clamant nos Deum Tyrannidis accusare, vt quem Legem impossibilẽ dedisse doceamus. Sed ipsi potius repræhendendi, qui non rectè discernunt inter Deum & Tyrannum, qui in Legibus suis, omnibus caussis differunt, ita prorsus, vt in nulla conueniant.

16 Nam, si caussam efficientem & finalem spectes: in Deo, efficiens est iustitia: finis autem, misericordia. (Matt. 18.) In Tyranno, efficiens malitia est: finis crudelitas. Si materiam & formam consideres: Deus sancta, iusta & salutaria ex fide facienda in gloriã Dei imperat: Tyrannus contrà, profana, iniusta, perniciosa.

17 Præterea Lex & Euangelium etiam in hoc conueniunt, quòd vtraque doctrina peccatum arguat, etsi diuersimodè. Vtrumque enim rectè dicitur. Lex arguit peccatum: Euangelium arguit peccatum: sed illa, per se & propriè: hoc, ex consequenti & per accidens.

18 Lex enim cùm dicit: Maledictus omnis, qui non manserit in omnibus quæ scripta sunt in libro Legis, manifestè omnes homines peccati arguit, eosque reos coram tribunali Dei peragit, donec prodeant Christi ornati iustitia. Euangelium autem, quoties Christum nominat panem vitæ æternæ, lucem mundi, saluatorem in se credentium, donatorem vitæ æternæ, agnum Dei tollentem peccata mundi: toties ex consequenti sequitur, omnes argui reos peccati, & damnari, qui ad Christum non confugiunt, & in eum non credunt. Quod Iudæi optimè ex concionibus Christi intellexerunt. Ex quo factum est, quod tam rabiosè se Christo opposuerint, vt qui eorum peccata eis ob oculos posuerit.

19 Adhæc differunt Lex & Euangelium etiam hoc modo: Lex prædicat iram & maledictionem: Euange-

lium

lium contrà, Gratiam & benedictionem. Lex monstrat culpam & pœnam: Euangelium prędicat remissionem culpę, & absolutionem à pœna. Lex morbum & ægrotum: Euangelium medicum & remedium indicat.

20 Æternæ enim maledictioni Legis, Euangelium opponit prædicationem μετανοίας, id est, pœnitentiæ, seu, conuersionis, & promissionem vniuersalem & gratuitam de remissione peccatorum, & de acceptatione coram Deo, & vitam æternam propter Filiũ Dei, Mediatorem.

21 Quia igitur solum Euãgelium nouit remedium contra maledictionem Legis, solũ etiam prædicat pœnitẽtiam in nomine Christi: & non Lex, quæ nihil planè de remedio contra maledictionem, & mortẽ æternam nouit.

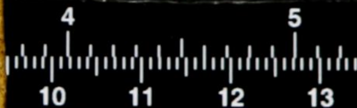
22 Faciẽtibus quidem Legem, quales nulli sunt, benedictionem promittit Lex: nõ autem facientibus Legem, quales omnes sumus, nobis relicti maledictionẽ minatur, neque vltra hos terminos se Lex extendit.

23 Hinc iam intelligi potest, quid sit iustificare, Legis sententiâ, & quid iuxta Euangelium. iustificare Legis sententiâ, est Deum defendente Mose, & propria hominis conscientia excusante, hominem Legis obseruatorem, seu, impletorem, innocentem dicere, iustũ pronuntiare ac vitæ æternæ, & benedictum à Deo, adiudicare. Atque hoc pacto solus Christus, Deus & homo, iustificatus est.

24 Iustificare, iuxta Euangelium, est Deum, intercedente Sacerdote Christo, hominem pœnitentem à reatu absoluere, propter λύτρον solutum à Christo, iustum pronuntiare propter iustitiam Christi illi imputatam, ac vitæ æternę, vt Filiũ dilectum in dilecto gratis propter Christum, adiudicare.

25 Quicunque igitur prædicationem pœnitentiæ, non subijciunt soli Euangelio, confundunt has diuersas actiones, tempore & ordine distinctas: Accusare peccatum, & prædicare pœnitentiam: nec rectè per-

 pen-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

pendunt discrimen Legis & Euangelij.

26 Pœnitentia enim cùm pro μετανοίᾳ ponitur, vsu veteris interpretis, propriissimè est conuersio hominis ad Deum, per fidem in Iesum Christum, quæ, vt sequitur compunctionem ob peccatum: ita caussa est nouitatis vitæ. Hoc plurima Scripturæ testimonia conuincunt Luc. 16. πιστεύειν & μετανοεῖν pro eodem ponuntur. Paulus distinguit dolorem secundum Deum à pœnitentia, cum dicit: Dolorem secundum Deum operari μετάνοιαν ad salutē. Christus μεταμέλειαν præcedere conuersionem affirmat. Baptista, nouitatē vitæ vocat fructum pœnitentiæ dignum. Petrus μετάνοιαν compunctioni subijcit, & ante nouam obedientiam collocat.

27 Hęc testimonia clarissimè ponūt ob oculos quid sit pœnitentia, seu, μετάνοια, nempe, conuersio hominis agnoscentis iram Dei propter peccatum, ad Deum, per fidem in Iesum Christum.

28 Verùm cùm tres nominantur pœnitentiæ partes, Synecdoche est, cuius hæc est ratio. Contritio necessariò præcedit conuersionem quæ fit per fidem, & nouitas vitæ necessariò comitatur conuersionē. Quare vt omnia complecterentur doctores Ecclesiæ, bono consilio tradiderunt tres esse partes pœnitentiæ, idque respectu finis, qui est in hac vita seruire Deo in iustitia & sanctitate vera.

29 Harum partium prima, Contritio, (id est dolor cordis, ex agnitione peccati, & sensu iustæ iræ Dei, & iustæ damnationis nostræ conceptus) antecedens pars pœnitentiæ rectè dicitur.

30 Secunda, formalis, videlicet, conuersio per fidē, seu, fides ipsa, (quæ est lætitia cordis ex agnitione misericordiæ Dei, & fiducia remissionis peccatorum propter meritum Christi, per Spiritum Sanctum, ad prædicationem Euangelij, excitata) rectè appellatur.

31 Tertia, consequens pars dici potest, Noua obedientia, quæ est alacritas cordis ad obediendum Deo, à Spiritu adoptionis accensa.

32 Etsi autē agnitio peccati ex Lege est: tamen prędicatio pœnitentiæ non est Legis, sed Euangelij propria. Siquidem agnitio peccati, seu, dolor ob peccatū. non est ipsa pœnitentia, seu, conuersio, sed parasceue quædam ad pœnitentiam, seu, pars, vt diximus, antecedens, quæ Deo non placet, priusquam fide temperetur. Quod cùm fit, sacrificiū Deo gratum existit, iuxta illud: Sacrificium Deo spiritus contribulatus. Itē: Cor contritum & humiliatum Deus non despicies.

33 Porrò cum Papistæ vtrumque, hoc est, Decalogum & Euangelium, Legem operum definiunt, vt illa sit imperfectior, hoc perfectior Lex, vt quæ non tantùm manum, verùm etiam animum cohibeat: satis declarant se nunquam didicisse quid sit Euangelium.

34 Neq; enim ex interpretatione Legis, qua Christus corrigit corruptelas Pharisaicas, efficient, quòd Christus sit nouus legislator: neque quia ait: Hoc est præceptum meum vt diligatis vos inuicem, definiuisse Euangelium putandus est: sed cū dicit: Oportet prędicari pœnitētiam & remissionem peccatorum in nomine meo, in omnes gentes, Euangelium propriissimè definit.

35 Discernendum est igitur, inter doctrinam de Christi beneficio proprio quæ est Euangelium de pœnitentia & remissione peccatorum, & de officio nostro debito, quod est ex fide pręstare Deo nouam obedientiam.

36 Hęc noua obediētia Deo præstanda, cultus Dei Spiritualis est, & sacrificium ipsi gratissimum, cuius quidem materiam Lex: formam verò Euangelium monstrat.

37 Est autem forma veri cultus Dei, opus quodlibet lege Dei præceptum ex fide fieri, in gloriam Dei principaliter: cuius tamen intermedij fines, plures esse possunt, quorum regula, Fides & charitas esse debent.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

OBEDIENTIA NOVA.

1 OBedientia propriè est mandati superioris promta & debita exsecutio.

2 Obedientia noua dicitur, quæ est nouorum hominum qui per fidem & Spiritum Dei nati sunt filij Dei, vt Deo seruiant in iustitia & sanctitate vera.

3 Hîc ergo duo ante omnia tenenda sunt. Primum, Vbi nullum est mandatum, ibi nulla obediētia. Secundum, vbi non pręcedit noua natiuitas, obedientia pręstari nequit, nisi seruilis.

4 Duo sunt quæ renatum ad obediētiam Deo præstandam meritò flectere debent, Obligatio, & finium excellentia.

5 Obligationis obedientiæ erga Deũ quatuor sunt modi.

6 Primus, obligamur vt creatura creatori. Est enim æternum debitum gratitudinis (quæ in obedientia posita est) creaturæ erga creatorem.

7 Secundus, obligamur vt serui Domino. Si Dominus ego sum, vbi timor meus?

8 Tertius, obligamur vt filij patri. Si pater ego sum, vbi honor meus? Cùm ergo nos sumus filij Dei, non solùm creatione, verumetiam regeneratione: par est, vt Deum tanquam patrem optimum, vera obedientia colamus.

9 Quartus, obligamur vt grati erga benefactorem. Cùm ergo Dei beneficia erga nos sunt omnium maxima, debetur illi profectò maxima gratitudo, quæ in mandati ipsius promta exsecutione cernitur.

10 Gradus obedientiæ erga Deum in genere sunt duo, videlicet, Dilectio Dei, & dilectio proximi. Horum singuli habent gradus inferiores iuxta Decalogi præcepta.

11 Dilectio Dei cõcipitur ex notitia paterni affectus in Deo erga nos: nascitur ex fiducia Christi: crescit per

Spiritum

Spiritum fidei: roboratur cogitatione cumuli beneficiorum Dei, corporalium & spiritualium: cernitur in obedientia sub cruce, & in sanctitate vitę, quæ tametsi perfecta præstari nequit: tamẽ placet, quia filij sumus.

12 Dilectio proximi habet caussas, Mandatũ Dei, vinculum naturæ & gratiæ, & necessitatẽ consequentiæ. Qui enim dicit se Deum diligere, & proximũ suũ odit, mendax est: & charitas Dei in eo non est.

13 Finis obedientiæ est adeò multiplex, vtilis & necessarius, vt qui eo non mouetur, ne hominis quidem titulo dignus sit, nedum filij Dei. Distingui autem possunt fines commodè hoc modo.

14 Primus, vt fideles sua obedientia testentur se renũciasse Satanę hosti Dei, ac Deo se subiecisse ad obediẽdum ipsi per iustitiam & sanctitatem veram, in ipsius gloriam, iuxta stipulationem in Baptismo factam.

15 Secũdus, vt fideles testentur se esse socios castissimorum spirituum in cœlo, qui Deo semper assistunt, vident eius faciem parati ad imperata ipsius exsequẽda. Ob hanc caussam fideles orantes dicunt: Fiat volũtas tua, quemadmodum in cœlo, sic etiam in terra.

16 Tertius, vt fideles testentur se esse socios omniũ timentiũ nomen Dei in terra cum Dauide, qui ait: Socius sum omnium timentium nomen Domini, & custodientium mandata eius, Psal. 119.

17 Quartus, vt fideles, cùm sint templum Dei, offerant in eo holocaustum & thymiama, & ornent cornua Altaris frondibus & floribus obedientiæ.

18 Quintus, vt opera obediẽtiæ in filijs Dei & fratribus Iesu Christi sint veluti συνθήματα quædã militaria, quibus Christiani testentur se militare sub vexillo Ducis sui Iesu Christi, contra peccatum & Diabolum.

19 Sextus, vt bona opera sint fulcra bonę conscientię, quę fidei quoddam propugnaculum est, ne ipsa patiatur naufragium. Vastata enim conscientia per contumaciam erga Deum, fidei fit naufragium, vt Paulus docet.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

20 Septimus, vt alij inuitentur exemplo. Ideò scriptum est: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt cùm videant vestra bona opera, glorificent patrem vestrum, qui est in cœlis.

21 Octauus, vt obedientes præmia temporalia & æterna consequantur, iuxta promissionem: quam promissionem nō solùm licet, verumetiam oportet intueri, & scire Deum non esse vanum in suis promissis.

22 Porrò, huic nostræ sententiæ de obedientia erga Deum, tria genera hominum aduersantur. Quidam enim plus tribuunt obedientię hominis, quàm par est: quidam plus, quàm decet, adimunt, quidam planè destruunt.

23 Plus tribuunt obedientiæ hominis Papistæ quā par est, cū fingunt opera esse caussas iustificationis coram Deo, & merita vitæ æternæ. Vtrumque pugnat cum Paulo, qui docet obedientiam erga Deum, esse finem iustificationis: & vitam æternam, donum Dei per Iesum Christum.

24 Plus adimunt obedientiæ quàm par est, qui clamant eam nō cohærere cum fide, nec esse necessariam: cùm tamen Christus, & Paulus dicant nos debitores esse: & natura fidei sit, per dilectionem operari: sitque nota discipulorum Christi, se mutuò, exemplo Christi, diligere.

25 Destruunt rationem veræ obediētiæ Monachi, cùm mandata hominum definiunt obedientiam erga Deum, qua Deus colitur, contra Esaiam & Christum, qui testantur Deum non coli mandatis hominum.

26 Ex hoc falso principio extruxerūt Missas, Indulgentias, inuocationes mortuorū, & alias multas superstitiones, quas cultum Dei definiūt: quod probare difficilius ipsis erit, quàm Oceanum cribro exhaurire.

27 Præsertim, cum ista omnia pugnent cum obedientia erga Deum, & inobedientiæ seu contumaciæ sint subijcienda.

28 Est enim inobedientia contra Deū, quadruplex, videli-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

videlicet, non facere imperata: facere imperata, sed nō debito modo ac ordine: facere contra interdictum: & comminisci cultus, præter mandatum Dei.

CVLTVS DEI.

1 HOmines ad prædicationē Euangelij (quæ est pœnitentiæ & remissionis peccatorum in nomine Christi) conuersi & spiritualiter renati, Deo spiritualem quendam cultum debent, quem soli credentes & intelligunt & præstare possunt.

2 Philosophi quidem omnibus ætatibus se torserunt, in tradēda huius cultus ratione: & quidam ex illis, vt Socrates, Plato, Xenophon, &c. multas præclaras gnomas reliquerunt: sed nullus eorum scientiam colendi Deum veram monstrauit.

3 Nam, etsi principia quędam huius cultus naturę lumine viderunt Philosophi: tamē, priusquam ad rem deuentum est, in horribiles demersi tenebras, & se, & suæ doctrinæ sectatores miserè deceperunt: ac à vero Deo aberrantes, creaturas & Demonia coluerunt, sicuti cum historia mundi Paulus Apostolus testatur.

4 Verùm de tenebris istis suam Ecclesiā educit Dominus, prętensa verbi sui lucerna, sicuti sanctus ille rex Dauid testatur, cū inquit: Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis.

5 Huius lucernæ splēdore, quæ ad substantiā huius diuini cultus pertinent, inquirere operæprecium est: nec vel cum Philosophis vmbras inanes sectemur: vel de vno errore in alium cum Monachis spreta lucerna cœlesti, feramur.

6 Sunt autem quatuor, quibus probè ex verbo Dei perceptis, solida cultus Dei sciētia haberi potest. 1. Regula, ad quam tanquam ad Lydium lapidem exigendus est cultus Dei. 2. Fundamentum. 3. Definitio seu

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

ratio. 4. Cultus Dei in suas quasdam formas sectio.

7 Regula cultus Dei generalis est hæc: Nullus cultus Deo acceptus est, nisi quem ipse Deus proprio suo verbo ordinat, ac homini commendat.

8 Hanc regulam vox Dei apud Esaiam, & Dominus in Euangelio cõfirmat, cùm inquit: Frustrà colunt me docentes doctrinas & mandata hominum. Et Paulus clarè damnat omnes ἐθελοθρησκείας, hoc est, cultus quos homines, bona, vt dicunt, intentione excogitant. Huc accedit quod Paulus disertè pronunciat, impossibile esse placere Deo sine fide. Et rursus, Quicquid non est ex fide, peccatum est.

9 Hanc ergo regulam teneant pij, & quidvis potiùs patiantur, quàm vt sinant eam sibi vlla Diabolorum, aut hominum tyrannide, hypocrisi & Sophistica eripi. Nam ea amissa, omnis superstitionis & idololatriæ ianua est aperta, & regnum Christi inuaditur.

10 Vsus huius Regulæ est multiplex. Primũ enim, ea stabilitur autoritas Legislatoris Dei. Nam vt in Republica, vbi liberum est cuilibet cõdere Leges pro suo arbitrio, autoritatem supremi Domini vilescere necesse est: ita etiam in Ecclesia Dei autoritas contemnitur, quando alij alios cultus Ecclesiæ obtrudunt. Quare cùm hanc autoritatem sibi soli vendicat Dominus in primo præcepto: caueat puluis & cinis, ne sibi honorem diuinæ maiestatis vsurpet.

11 Deinde, hæc regula liberat nos ab errore Ethnico, Pharisaico & Papistico, ne cum illis, sine modo, superstitiones & ἐθελοθρησκείας cumulemus.

12 Pręterea, nos animat hæc regula, ad audacter cõtemnendas, & detestandas omnes Paparum, ac Monachorũ regulas ac leges, quas volunt Ecclesiæ obtrudere, cum infinitis penè cultus generibus, de quibus vox Dei nullum planè verbum habet. Quare vtut speciosę sunt humanæ leges, de cultibus, quos ignorat verbum Dei, securè à pijs omnibus contemnantur ac vitentur, nõ secus atque serpens: qui in Paradiso decepit Euam.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

13 Donec enim steterit vox Dei,& regula, quam sequimur: fieri non potest aliud, quàm vt omnes cultus, quos non tradit verbum Dei, sint cultus Dæmoniorum, quemadmodum & Paulus testatur.

14 Sequitur secundo loco fundamentũ cultus Dei, quod in quouis homine, volente Deum ritè colere, iactum esse oportet. Huius fundamenti duæ sunt partes: Cognitio Dei,& Cognitio nostri.

15 Cognitionem Dei consequimur duabus rebus, nimirum verbo & testimonio. Hæ enim duæ res coniunctæ, docent nos, quòd Deus sit fons omnis virtutis, iustitiæ, sapientiæ, veritatis, salutis: quòd Deus sit ad iuuandum promtus sua natura: quodque illi soli omnis gloria sit tribuenda.

16 Quòd autē hęc Dei cognitio sit pars fundamenti cultus Dei, testatur ipse Deus, Esaiæ 19. Cognoscent Ægyptij Dominum in die illo, & facient sacrificia & oblationem, vouebuntque vota Domino, ac reddent.

17 Cognitio nostri, quam dixi alteram partem esse fundamenti cultus Dei, ex trium rerum contēplatione petenda est: nimirum ex fine creationis, ex viriũ præsentium æstimatione: ex facilitate lapsus in peccatum.

18 Finis docet officium, quod est referre imaginē Dei in syncera pietate,& iustitia vera. Vires pręsentes docent, quòd præstare Deo debitam obedientiam minimè valeamus. Lapsus frequentes, nos admonēt fragilitatis nostræ & infirmitatis.

19 Harum rerũ consideratio non hypocritica, facit, vt omnem gloriandi materiam abijciamus, & nos soli diuinæ bonitati committamus, omni fiducia salutis coniecta in Filium Dei Dominum nostrum Iesum Christum. Nam ipse fons ille est, de quo Pater cœlestis vult nos aquas salutis haurire.

20 Tertio loco proposui cultus Dei definitionem certam tenendam esse, qualis est hæc: Cultus Dei est opus mandatum à Deo, factum ex fide, in celebrationem gloriæ Dei principaliter.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

21 In hac definitione sunt tria, quæ necessariò coniuncta sunt in vero Dei cultu: Opus præceptum, Fides, Celebratio Dei. Nam si vnum ex his demseris, actio quantumvis speciosa, non habet ratioñe cultus Dei.

22 Opus præceptũ, est materia cultus Dei, sine qua cultus Dei esse non potest. Verùm si quis peregrinam materiam substituat, cultus Dei non erit. Vt inuocatio Sanctorum est opus, Celebrare missam est opus, Rosarium peragere est opus: sed quia à Deo nõ sunt præcepta, non possunt esse materia cultus Dei, sed impiæ potiùs superstitionis.

23 Secundum, quòd necessariò requiritur in ratione cultus Dei, est fides. Nam opus præceptum non est cultus, nisi fides sit eius effectrix. Castus fuit Xenocrates, castus fuit & Ioseph, vtrique castitas erat præcepta: sed quia ille fide vacuus erat, eius castitas non fuit cultus Dei: huius verò, quia fides prælucebat, cultus Deo gratissimus, qui in gloriam Dei in tota Ægypto cessit. Similiter Dauidis militia cultus Dei fuit: Scipionis, minimè.

24 Quod autem fides necessariò requiratur, vt quæ formet opus, multæ sunt rationes. Prima, Nullũ opus placet, nisi prius persona placeat: placet autẽ fide. Secunda, Opus nõ placet nisi sit iustum. Nunc autem vt persona iustificatur fide: ita opera, quæ facit iustificatus, iusta habentur propter fidem. Tertia, Fides facit, vt voluntarium sit nostrum obsequium, & non veluti coactum minis legalibus, quod in cultu Dei requiritur. Quarta, Fides facit vt opus externum sit spiritualis cultus. Oportet enim omnem Dei cultum spiritualem esse. Quinta, differentiam facit fides inter cultum verum Dei, & alias omnes superstitiones. Sexta, Fides tegit defectus operum, & infirmitates multas, quibus alioqui contaminaretur cultus Dei.

25 Proinde omne opus cui non prælucet fides, siue pręceptum sit, siue liberum: impurum, superstitiosum, carnale est. Impurũ, quia ex impuro corde proficiscitur:

tur: Superstitiosum, quia non regitur fide: Carnale, quia spiritu Christi destituitur.

26 Pharisæus in Euangelio liberalis fuit in pauperes, fuit castus, fuit sobrius, ex iustè partis vixit. Hæc, si præceptum tantùm consideres, præclara fuerunt omnia: sed quia vacuus erat fide, omnia ista sunt impuritate animi contaminata, atque ideò, abominabilia coram Deo. Contrà autem Cornelij aulici eleemosina, castitas, sobrietas, iustitia, placuerunt Deo, vt spiritualis cultus. Nam prælucebat fides.

27 Hinc facilè est iudicare, quid sit sentiendum de operibus, quæ Papa vt cultum Dei, Tyrannide, Sophistica, & hypocrisi tuetur: qualia sunt, Monastica vita, vota impuri cœlibatus, aqua lustrali aspergi, inungi vnguento pontificio, inuocare Sanctos, peregrinari ad loca longinqua religionis ergo, adorare reliquias Sanctorum, missare pro viuis & mortuis, circumgestare panem, reponere panem intra cancellos vt adoretur, & eius generis penè infinita: quæ omnia sunt apertissimi characteres Antichristi.

28 Huiusmodi itaque Papalia opera qui ponit in cultu Dei, quid sit cultus Dei nunquam didicit. Nam nihil in ijs est, quod ad cultus Dei rationem pertinet. An nō apertè contra regulam supra traditam pugnāt? An non omnibus partibus destituuntur, quæ requirūtur in vera cultus Dei ratione? Quare ista relinquamus Satanæ Toparchæ, hoc est, Antichristo: & nos sequamur facem verbi Dei, quæ sola nos veram viam cultus salutaris monstrat.

29 Tertium definitionis cultus Dei membrum fecimus, vt opus præceptum, ex fide factum, tendat in celebrationem gloriæ Dei. Vt enim à fide proficisci debet omnis cultus Dei: sic tendat in gloriam Dei principaliter necesse est: ita vt gloria Dei sit vltimus finis operis.

30 Hoc confirmatur Esaiæ dicto: Omnem qui inuocat nomen meū, in gloriam meam creaui eum, formaui

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

maui eum, feci eum. Et Dominus apud Matthæũ. Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt glorificent Patrem veſtrum cœleſté. Huc & illud Auguſtini aduerſus Iulianum: Noueris itaque non officijs, ſed finibus, à vitijs diſcernendas eſſe virtutes. Officium autem eſt, quod faciendum: finis verò, propter quod faciendum eſt. Cùm itaque facit homo aliquid, vbi peccare non videtur, ſed non propter hoc facit, propter quod facere debet, peccare conuincitur.

N. Non officijs, ſed finibus a vitijs diſcernende virtutes.

31 Etſi auté vltimus & principalis finis cultus Dei, eſt gloria Dei: tamẽ nihil prohibet gradus eſſe mediorum finium, qui vltimo deſtinantur. Dauid militat, vt defendat ciues: defendit ciues, vt incolumis ſit Reſpublica: vult incolumem, rempublicam, vt doctrina religionis conſeruetur, & propagetur: idq; ideò, vt Deus glorificetur.

32 Poſtremum quod ſpectãdum in cultu Dei propoſui, eſt eius in ſuas formas ſeu potius modos ſectio. Hęc ſectio ideò obſeruanda eſt diligentiùs, quia nõ ſolum oſtẽdit quàm latè pateat cultus Dei: verumetiam errorem eorum cõfutat, qui ocioſos homines propterea quòd non attingant rempublicam, ſolos Deum in ſuo ocio colere exiſtimant: quaſi non multò meliùs militi, iudici, marito, &c. pateret via ad colendũ Deum, quam ocioſo ventri, qui fumos auro commutat.

33 In vniuerſum itaque cultus Dei duplex eſt. Internus & externus, quorum poſterior ſine priore, cultus rationem non habet. Prior, eſt animi: poſterior eſt corporis.

34 Vterque Deo iuſtè debetur. Nam quoad animã, creauit hominem ad imaginem ſuam, & corpus finxit ex limo terræ, ac omnes vires contulit, ac conſeruat. Huc illud Pauli: Glorificate Deum in corpore veſtro, & in ſpiritu veſtro, quæ ſunt Dei.

35 Vt internus cultus eſt motus cordis purificati fide, congruens cum Lege Dei: ita externus eſt actio externa, quæ motu cordis regitur, congruens ad normam volun-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

voluntatis Dei. Vterque differentias recipit iuxta gradus præceptorum Decalogi, & discrimina vocationũ in ſtatibus à Deo approbatis, hoc eſt, in Oeconomico, politico, & Eccleſiaſtico. Hi enim tres ſtatus, ſoli approbantur à Deo, cum omnibus artibus & officijs, quę faciunt ad eorum incolumitatem conſeruandam.

36 Hæc varietas cultus diuini, non euertit quod ſuprà tradidimus, videlicet, quòd omnis cultus Dei ſit ſpiritualis. Hæc enim differentia non ſumitur à qualitate operis, ſed à qualitate animi, qui agitur ſpiritu Dei. Propter hunc ſpiritus motum, omne opus factum ex fide in celebrationem Dei, dicitur & eſt, ſpiritualis cultus.

37 Solos enim hos cultores requirit Pater cœleſtis, teſte Filio, qui eũ colunt in Spiritu & veritate, hoc eſt, qui veris motibus Spiritus Sancti aguntur ad pręſtandam Deo obedientiam, cum communem cùm omnibus pijs, tùm propriam cuiuſque in ſua vocatione.

BONA OPERA.

1 NEceſſe eſt rectè doceri Eccleſiam Chriſti de bonis operibus, & eorũ de neceſſitate. Nã vbi hîc erratur, magnas tenebras in reliquis doctrinæ partibus ſequi manifeſtum eſt.

2 Sex autem quæſtiones ſunt, quę ex verbo Dei rectè explicatæ, clarè docebunt quid ſit piè ſentiendum de bonis operibus, & omnes errores, cùm veterum, tùm recentium apertè refellent.

3 Quæſtiones autem hæ ſunt. Prima, Quænam opera docenda ſint & facienda. Secunda, Quomodo fieri poſſint. Tertia, Quomodo placeãt. Quarta, Quænam ſint cauſſæ bonorum operum. Quinta, Cur promiſſiones additæ ſint bonis operibus. Sexta, Quoniam omnes homines habent peccatum, meritò etiam quæri poteſt, quorum hominũ obedientia placeat, & quorum non.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

DE PRIMA QVÆSTIONE.

4 Cũ quæritur quæ opera docenda & facienda sint, duo imprimis perpendere oportebit: Qui nos simus, quibus bene agendi incumbit necessitas,& quísnam ille,cui bene operando,placere studebimus.

5 Cũ nos intuemur,nostra corruptio nobis in mentem veniet, qua nostra mens ita obscurata est, vt nec quid Deo placeat, nec quid ipsi displiceat per nos intelligamus. Quare extremæ erit insaniȩ,si nos velimus opera excogitare, quibus nos Deum colere sine eius mandato statuerimus, præsertim cùm ipse dicit: Frustrà me colunt mandatis hominum.

6 At si Deũ intuemur, eius maiestas nobis in mentem veniet,quȩ nos meritò reuerentiæ erga ipsum admonebit, ex quo fiet, vt hoc solùm illi placere statuamus,quod ipse suo præscribit nobis verbo.

7 Huc illud Ezechielis:In prȩceptis patrum vestrorũ nolite incedere, nec iudicia eorum custodiatis, nec idolis eorum polluamini. Ego Dominus Deus vester, in præceptis meis ambulate, & iudicia mea custodite, & facite ea. Et illud Ieremiȩ: Speculatorem dedi te domui Israël: audiens ergo ex ore meo sermonem, annunciabis eis ex me.

8 Hinc manifestè concluditur,nec alia opera docẽda aut facienda esse, quàm quæ nobis verbo suo Deus commendat,quorum Epitome est Decalogus.

9 Hæc conclusio euertit omnia Papistarum & hypocritarum deliramenta,qui Ecclesiæ Christi suas obtrudũt traditiones:quarum multæ,manifestè pugnant cum voce Dei, & sunt doctrinæ, vt Paulus loquitur, Dæmoniorum.

DE SECVNDA QVÆSTIONE.

10 Postquam mens pij hominis edocta est,quęnam opera

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

opera ſint facienda, mox in hac humana fragilitate quęrit, Quomodo fieri poſſint? Hîc cum alij aliter reſpondeant, neceſſe eſt id quærere, in quo mens pia tutò acquieſcere poteſt.

11 Chriſtus dicit diſcipulis ſuis: ſine me nihil poteſtis facere. Loquitur enim de ſalutaribus actionibus, quæ dici bona opera poſſunt. Et Paulus dicit, ſine fide impoſſibile eſſe placere Deo. Et idē: Qui Spiritu Dei aguntur, hi ſunt filij Dei.

12 Ex hiſce teſtimonijs luce clariùs patet, quòd hęc ordine requirantur, vt bona opera fieri poſſint. Primùm, Chriſti cognitio. Secundò, Fides, quę eſt viua in Chriſtum Mediatorem fiducia, qua homo ſola iuſtificatur. Tertiò, Viuificatio, quæ fit cũ Chriſtus, ad prædicationem Euangelij, Spiritum ſuum in nos effundit: ſine quo perſimiles ſumus arido ramo. Cùm autē in Chriſtum credimus, nouæ vires acquiruntur, iuxta illud: Qui ſperant in Dominum, mutabunt fortitudinem, aſſument pennas ſicut aquila, current & non laborabunt, & ſi laborabunt, non deficient.

13 Sine ergo notitia Chriſti, fiducia in Chriſtum & viuificatione per Spiritum Sanctum, ne inchoari quidē poſſunt bona opera, nedum fieri aut conſummari.

14 Damnandus ergo error eorũ eſt, qui vel à profanis Ethnicis fieri bona opera poſſe, quæ Deo placeant, exiſtimant: vel puris naturalibus, vt loquuntur, & vi liberi arbitrij præſtari Deo obedientiam clamitant: vel bona opera hominum in cauſſis iuſtificationis hominis coram Deo numerant. Nã fieri non poſſe bona opera, niſi à iuſtificatis oſtendunt dicta quæ adduximus. Quare Papiſtę, qui hominē coram Deo operibus iuſtificari contendunt, manifeſtè confundũt ordinem cauſſarum & effectuum.

DE TERTIA QVÆSTIONE.

15 Poſtquã pius edoctus eſt, quomodo fieri poſſint

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

bona opera, proximè quærit, quomodo placeant. Ad quam quidem quæstionem in genere dico, ea placere in conuersis, à quibus solis etiam fieri possint.

16 Vt autē hæc quæstio determinetur distinctiùs, quatuor ordine sunt spectanda. Primùm enim statuēdum est de persona, quòd ea fide reconciliata & iusta sit propter Christum gratis. Deinde fatendum est, quòd persona fide iusta nondum Legi satisfacere possit. Nam hærent etiam in pijs multa interiora peccata. Tertiò, persona iustificata cum Paulo & Dauide deplorabit hanc immunditiem : repugnabit malis affectibus qui subinde etiam in sanctissimis suboriuntur: precabitur veris gemitibus cordis, ne Deus sibi sordes, quibus inuoluitur, imputet. Quartò, Etsi has suas sordes agnoscit persona fide iusta: nihilominus statuet, quòd & Deus postulet inchoatam obedientiā, & quod placeat hæc inchoata obedientia propter Christum, iuxta illud Petri: Offerte hostias spirituales acceptas Deo propter Christum, qui & propitiator est, & nunc pro nobis interpellat.

17 Hinc proinde & hoc sequitur, quòd nostra obedientia non placeat, vel propter dignitatem operis in se, vel ob perfectionem, vel propter ordinē & statum hominis. Non enim magis placet Apostoli Petri opus quàm Cornelij aulici. Quare manifestus error Monachorum est, qui putāt sanctitate ordinis & status opus commendari.

DE QVARTA QVÆSTIONE.

18 Multi non pessimi, cùm audiunt hominē coram Deo fide sola iustificari absque operibus (vt Ambrosius loquitur) Mosis & naturæ, quærunt caussas bonorum operum, quibus homines meritò ad bene operādum accendi & impelli debent. Ad quam quęstionem ex scripturis responderi oportet, quæ tres caussas grauissi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

uiſſimas bonorum operũ ſubinde inculcat, quæ ſunt: Neceſſitas, Dignitas, Præmium. De quibus ſigillatim quid ſentiendum ſit, breuiter indicabo.

19 Neceſſitas quintuplex ſtatui poteſt. Mandati, debiti, fidei, cõuerſionis, & vitationis pœnarum, quarum quælibet tanta eſt, vt nos meritò ad bene operandum impelleret.

20 Neceſſitas mandati eſt, quod neceſſe ſit, vt creatura obtemperet creatori. Cùm ergo Deus ſeriò & ſeuerè obedientiam erga ſe mandat: quis non videt bonorum operum ſtudium pijs eſſe neceſſarium? in prçceptis, inquit, meis ambulate: & Paulus: hęc eſt voluntas Dei, ſanctificatio veſtra.

21 Neceſſitas debiti, Roman. 8. indicatur his verbis: Debitores ſumus non carni, ſed ſpiritui: non ſumus noſtri iuris, ſed eius qui redemit nos ſuo ſanguine, 1. Corint. 6.

22 Neceſſitas fidei, ſcilicet retinendæ & fouendæ, commendatur pijs à Paulo: Si quis, inquit, ſuorum, & maximè domeſticorum, curam nõ habet, fidem abnegauit, & eſt infideli deterior. Item, milita militiam honeſtam, habẽs fidem & bonam conſcientiam, quã quidam dum repulerunt, circa fidẽ naufragium paſſi ſunt.

23 Neceſſitas conuerſionis hoc dicto confirmatur: Viuo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, ſed vt conuertatur & viuat. Cùm igitur fit conuerſio, ſimul viuificatur homo fide, per Spiritum Sanctũ. Nam conuerſioni regeneratio coniuncta eſt, quæ eſt incoatio nouæ vitæ, quæ eſt noua lux, ſapientia, & renouatio imaginis Dei in iuſtificatis.

24 Neceſſitas vitandi pœnas confirmatur Dauidis teſtimonio. Propter iniquitatem, inquit, corripis filios hominum.

25 Dignitas in hoc ſita eſt, quòd credentes, ſint Filij Dei. Dedit enim omnibus qui credunt, hũc cœleſtem honorem, vt ſint Filij Dei: quòd ſint tẽplum Spiritus Sancti viuentis: quòd Chriſtus in credentibus habitet:

quòd Pater, Filius, & Spiritus Sanctus ad ipsos veniat, & in ipsos mansionẽ faciat: quòd Christi sint membra.

26 E contrariò cogitetur quantum scelus sit, si Filij Dei imaginem hostis Dei referant. Quantum periculum sit, templum Dei Satanæ fœtore conspurcare: quàm immane sit, Spiritum Sanctum è suo exturbare hospitio.

27 Filiorum ergo Dei cùm sit proprium, patrẽ imitari cœlestem, qui dicit: Sancti estote, quia ego sanctus sum: Et Paulus ait nos ad Sanctitatem vocatos: quis non videt, quòd sanctos summum deceat sanctimonię studium?

28 Præmium præstitæ obedientiæ sæpiùs in Scripturis promittitur pijs: Vnde Moses, in istis molestijs, quas tulit vltra quadraginta annos, respexisse ad remunerationem scribitur.

29 Etsi autẽ fide promissionis sola, se iustum coram Deo statuit Moses: tamen extra iustificationem, etiam ad alias promissiones respexit. Nam cũ Deus obedientibus suæ voci promittit pręmium: debet pius promissionẽ fide amplecti, & exspectare mercedẽ promissam.

30 Verùm hoc interea cauebit pius, ne cum Agamẽnone iactet sua opera, & eorum dignitate nitatur: sed potiùs gratiam promissionis intueatur, statuatque sibi non dari mercedem, propter operis valorem, sed propter promissionem ex gratia.

31 Hæ caussæ bonorum operum quas recẽsuimus, satis ostendunt, quòd & bona opera sint necessaria, & quòd qui bonorum operum sint expertes, potius porcis Epicuri, quàm gregi Christi sint annumerandi.

DE QVINTA QVÆSTIONE.

32 Cùm opera à pijs facta nõ solùm debita sint seruorum officia, verumetiam imperfecta & contaminata, quæri meritò potest, Cur Deus bonis operibus tam magnificas promissiones adiecerit. Quare huius rei

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

caussas inquirere operæprecium est:vt ijs cognitis magis ad bene operandum excitemur. Possunt auté caussæ quinque statui.

33 Prima, vt promissiones completæ, sint testimonia prouidentiæ Dei. Vult enim sciri Deus, & bona corporalia res esse à se creatas, & non casu spargi, sed ab ipso Ecclesiæ dari & conseruari, iuxta dictum: Ipse est vita tua & longitudo dierum tuorum. In diebus famis saturabuntur, diuites esurierunt, timenti autem Dominum non deerit vllum bonum.

34 Secunda, vt sint testimonia quod Deus etiam in hac vita velit seruare Ecclesiam. Huc illud: Pietas habet promissionem præsentis vitæ & futuræ.

35 Tertia, Deus non solùm vult necessitaté corporalem esse commonefactioné de fide, inuocatione, spe, gratiarum actione, verumetiam hæc bona vult fide peti & exspectari, & in hac petitione & exspectatione, fidem, spem, patientiam, & cæteras virtutes crescere.

36 Quarta, vult Deus promissiones de necessarijs huius vitæ, esse cõmonefactiones de promissione gratiæ. Nam fidem, qua agnoscit Filium, & accipit reconciliationé, oportet semper prælucere in petitione corporalium rerum: & quidem propter Filium, cæteræ promissiones æditæ & ratæ sunt. Hæc omnia comprehendũtur in dicto: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.

37 Quinta, vult Deus sciri vtrumque, & Ecclesiam subiectam esse cruci, & tamen inter ipsa pericula mirabiliter seruari in hac vita: vt vniuersa admiranda conseruatio Ecclesiæ, & omnes mirandæ liberationes sint testimonia præsentiæ Dei in Ecclesia: vt dicitur Numer. 14. Vt sciant Ægyptij, quòd tu Domine sis in hoc populo. Iosu. 3. Sciatis quòd Dominus Deus in medio vestri sit. 1. Reg. 17. Vt sciat omnis terra quòd sit Deus in Israël. Esaiæ 37. Ecce nunc Dominus Deus saluabit nos de manu Zennacherib, vt cognoscãt omnia regna terræ, quòd tu solus sis Dominus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

DE SEXTA QVAE-STIONE.

38 Cùm omnes homines habeant peccatum, rectè quæritur, quorum obedientia placet & quorum non? Præſertim cùm ſcriptum ſit: Deus peccatores non exaudit.

39 Hæc quæſtio ſoluitur, adhibita diſtinctione duplicis peccati. Eſt peccatum, quod fit à volente & ſciente contra conſcientiam, quale in Chriſtianis eſſe non poteſt. Eſt peccatum, quod non fit cōtra cōſcientiam. Huius generis ſunt vitioſi affectus, peccata ignorantiæ, omiſſiones, & ſuborientes interdum dubitationes, quibus peccatis ſancti repugnant, & credunt ea deleri propter Chriſtum.

40 Quicunque peccatis prioris generis indulgent, abijciunt fidem & vaſtant conſcientiam. Quare illorū opera ſunt abominationes corā Deo. Verùm qui poſteriori generi obnoxij ſunt, & retinent tamen fidem & bonam conſcientiam, illorum obedientia propter Chriſtum, cuius renati ſunt Spiritu, placet, & eſt cultus Deo gratiſſimus.

OPERA CHARITATIS.

1

Voniam in proximis noſtris aſſertionibus, de bonis operibus in vniuerſum, & eius cauſſis diſſeruimus: hîc libet quoddam certum genus operum, videlicet charitatis erga proximum proponere: quò magis piorum animi permoueantur ad charitatis opera ſibi mutuò præſtanda.

2 Hic tria mihi expendenda videntur. Primū, quibuſnam rationibus impelli & permoueri quiſque debeat ad præſtandum proximo ex charitate officium. Deinde, quæ genera operum charitatis ſint præcipua.

Tùm

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

Tùm quæ regulæ ſpectentur, ad quas opera proximo præſtanda, ſunt exigenda.

3 Etſi autem rectè obedientiæ erga Deum quintuplex ſtatuitur neceſſitas, nempe, Mandati, debiti, fidei, conuerſionis & vitationis pœnarũ: tamen in hoc certo operum genere, tria vtiliter cõſideranda puto, quorum cogitatio nos ad præſtanda proximo charitatis officia impellet, illa autẽ tria hæc ſunt. Efficiens, obiectum, finis.

4 Efficientia tria. Primum, mandatum Dei, cui omnes creaturas parêre oportet. Deus enim & Legem dilectionis impreſſit animis hominum, & ſerium mandatum edidit. Dilige proximum tuum ſicut teipſum. Hæc dilectio ſi vera eſt, ex corde ſyncero manat, ore comprobatur, & opere, cum res poſtulat, conſignatur.

5 Secundum efficiens, eſt fides. Hæc enim, vt Apoſtolus teſtatur efficax eſt per charitatẽ. Nam dum credens donatur Spiritu Chriſti, nõ poteſt fieri, quin pro natura iſtius Spiritus ducatur. Quiſquis etenim Spiritu Chriſti donatus eſt, Chriſti quoque affectus quodammodo inducit. Hinc Dominus certam ſuorũ notam tradidit: In hoc cognoſcent homines, quòd ſitis mei diſcipuli, ſi vos inuicem dilexeritis.

6 Tertium efficiens eſt, exemplũ Chriſti. Non enim tantùm ſpiritu Chriſti ducuntur fideles, verumetiam intuẽtur ſuum ducem Chriſtum, & nihil ducunt pulchriùs, quàm in omni vita eũ, tanquam normã quandam vitæ, ſibi proponere. Qualis enim Dominus, talis & ſeruus eſſe ſolet.

7 Huc illud cuiuſdam Patris: Omnis Chriſti actio, noſtra eſt inſtructio. Quod ſanè dictum vt veriſſimum eſt: ita multa abſurda continet, ſi eidem inſtructionis generi accommodetur.

8 Vt itaq; rectè applicari poſſit ad noſtri inſtructionem, illud obiter declarandum duxi. Actio Chriſti eſt triplex, Miraculoſa, piacularis, & moralis. Harũ quælibet noſtra eſt inſtructio, ſed diuerſimodè.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

9 Miraculoſa enim Chriſti actio inſtruit nos de veritate verbi Chriſti, vt eum veracem eſſe ſciamus, non inſtruit nos, vt ipſum imitemur agēdo. Quis enim poteſt imperio morbos pellere? Quis poteſt voce mortuos excitare? Quis ſine fame ieiunabit totos quadraginta dies & noctes? Qui proinde hoc genus actionum imitari velit, ſimia potius, quàm diſcipulus Chriſti cēſendus eſt: præſertim ſi peculiaris ratio non acceſſerit, vt in Prophetis & Apoſtolis.

10 Piacularis actio adeò Chriſti eſt propria, vt qui eius vel minimam portionē ſibi vendicauerit, in Chriſtum ſit contumelioſus. Chriſtus enim ſolus natus & datus eſt nobis, vt ſua piaculari actione noſtrum peccatū expiet. Impius ergo, crudelis & ſacrilegus eſt Papa, qui ſuos vnctos & raſos, miſſando & cantillando, peccatum expiare putat.

11 Moralis Chriſti actio inſtruit, & imitationē requirit. Vult enim Chriſtus, vt in formanda vita ipſum imitemur. Hinc illud: Exemplum meum do vobis. Itē: Diligite vos inuicem, ſicuti ego dilexi vos.

12 Etſi autem dilectionis mandatum, ſi Legē in ſe ſpectes natū eſt cum natura, & poſteà Lege Moſis promulgatum: tamē propter formam hanc nouam, Sicut Ego dilexi vos, à Chriſto nouum datum appellatur.

13 Quicunque igitur Chriſtum, vt donum, veneratur: debet etiam ipſum, vt exemplū, imitari. Nam qui contra facit, & dono excidit, & ſe diſcipulum Chriſti mentitur, Et ſi hæc imitatio non in perfectione, ſed in conatu poſita eſt.

14 Obiectū charitatis, eſt proximus noſtro opere & auxilio indigens. Hic corde, lingua & opere iuuandus eſt. Ita enim Lex dicit: Dilige proximum tuum, &c.

15 Chriſtus interrogatus à Phariſæo, quiſnam ſuus eſſet proximus, pulcherrima imagine reſpōdit, & Phariſæum (qui tantum inter proximos numerabat eos, qui vel de ſe eſſent benemeriti, vel qui alioqui aliqua ſingulari neceſſitudine eſſent ſibi deuincti, nihil minus

nus ſtatuens,quàm alienigenas,& nihil de ſe boni meritos, pro proximis habendos) deducit eò, vt ſponte confiteatur,quod antea non ſtatuit. Affirmat enim Samaritanum,qui Iudęo ſaucio opem tulit,veri proximi officium præſtitiſſe.

16 Hinc patet omnem hominem proximum noſtrum agnoſcendum eſſe,qui noſtra ope & auxilio indiget. Etſi ſocietatis ſeu proximitatis non ſunt ſemper ijdem gradus, pro quorum diuerſitate variat non parum obligatio.

17 Duplex enim proximitatis ratio eſt. Vna eſt naturalis,alia ſpiritualis. Illa quidem nobis communis eſt cum omnibus hominibus, non ſolũ pijs, verumetiam Ethnicis, Turcis & Iudæis. Hæc vero filiorum Dei eſt propria,& magis obligat.

18 Naturalis illa proximitas tribus conſtat. Primùm enim homo homini proximus eſt ratione creationis,Omnes enim ſimul in vno Adam creati ſumus, quantum quidem ad ſubſtantiæ noſtræ originem attinet. Deinde, homo homini proximus ex ratione ſimilitudinis. Nam omnes & homines ſunt, & ad imaginem Dei primùm creati. Tùm reſpectu communis vitæ & humanæ ſocietatis, in qua vnus alterius opera indiget. In hac vitæ ſocietate multi ſunt particulares gradus, partim ex affinitate & cognatione, partim ex ſimilitudine officiorum, partim ex alia quavis neceſſitudine.

19 Hæc naturalis hominũ inter ſe copulatio, meritò monere nos deberet charitatis mutuæ, id quod etiã Philoſophi ſaniores viderunt. Nã ideò ratione & ſermone præditos eſſe homines docent, vt poſſit alter alteri,quod rectum bonum eſſe nouit, ſermone explicare: vt ita mutuis officijs inter ſe coaleſcant, ac ſe inuicem iuuent.

20 Spiritualis ſocietas eſt tantùm Chriſtianorum inter ſe. Huius quadruplex eſt neceſſitas. Prima,eſt regenerationis. Nam ex eodem ſemine verbi diuini nati

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

sunt filij Dei. Secunda, est mystici corporis. Nam mẽbra sumus vnius corporis, cuius caput est Filius Dei Saluator noster. Tertia, est vocationis communis, qua ad vnitatem Spiritus in vinculo pacis vocati sumus, Ephes. 4. Quarta, est futuræ glorię & communis hęreditatis cœlestis, qua vnà fruemur in omni æternitate.

21 Hæc Spiritualis copulatio & coniunctio satis arguit, quomodo Christianos erga se inuicem affectos esse deceat. Quid pulchrius, quàm Filios Dei se mutuo amore complecti? Quid conuenientius quàm membra eiusdem corporis se inuicem charitate fouere? Quid suauius, quàm donatos eodem Christi spiritu vnanimes esse ac studere communi cõmodo? Quid dignius, quàm cogitatione futuræ gloriæ & æternæ societatis cum æterno Deo & Sanctis omnibus angelis & hominibus, excitari ad mutuam beneuolentiam?

22 Qui hoc duplici humanæ societatis vinculo, Naturali & Spirituali, non permouetur, ne hominis quidem titulo est dignus, nedum Christianus dicatur.

23 Iam spectentur fines operum charitatis, qui sunt quatuor. Primus, gloria Dei. Nam Deus, cum vltrò citroque certant beneficijs sui Filij, glorificatur & prædicatur. Secũdus, refocillatio mutua mẽbrorum eiusdem corporis. Tertius, ædificatio aliorum. Nam cùm alij alios intuẽtur studiosos esse fraternæ charitatis, incitantur exemplo. Quartus, remuneratio. Deus enim promisit remunerationem ei, qui vel haustum frigidę aquæ dederit discipulo Christi.

24 Dominus Luc. 6. quatuor genera operum charitatis, quæ perpetuò pijs in conspectu esse debent, suis commendare videtur.

25 Primum est, corde non iudicare perperam de proximo, sed candidè potiùs de ipso sentire, semperq; meliora de ipso sperare. Neq; tamen hæc eò pertinẽt, vt fideles prorsus cæcutiant, & nihil discernant inter Paulum & Neronem. Sed tantùm affectum charitatis postulant, vt fideles amanter affecti erga se inuicem,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

ſe ipſos frenent & non titillentur cupiditate in aliena vitia, plus quàm requirit pietas, inquirendi.

26 Secundum eſt, ore non condemnare, ſed potiùs benignè de proximo loqui, & ſine calumnijs, omnia in meliorem partem interpretari. Hîc tamen nec verum teſtimonium contra criminoſos ferre, nec ſontes ex verbo Dei & Legibus, iuxta vocationis noſtræ rationem condemnare, prohibemur.

27 Tertium eſt peccanti in nos & deprecanti culpam condonare offenſam. Ita enim ait Dominus: Remittite & remittetur vobis. Huius dicti ſenſus eſt, facturum eſſe Dominum, vt qui ſe facilem humanum & æquum præbuerit fratribus, eandem ſentiat erga ſe clementiam aliorum, vt benignè & amicè ab ipſis tractetur.

28 Quartum, indigentibus fratribus adeſſe conſilio & opere. Conſilio, quoties illis à recta via aberrare contingit. Opere, aliâs egētibus dando largiùs eleemoſynam, aliâs mutuando hilariter, etiamſi ſimile officiū ab ipſis non exſpectemus.

29 Mutuare enim cum exſpectatione ſimilis officij, vulgare officium eſt, etiam inter Ethnicos & peccatores. Quod etſi in ſe malum non eſt: tamen aliquid vltrà requirit Dominus ab ijs, quos in ſuam familiam recepit.

30 Regulæ quas in præſtandis operibus charitatis intuebuntur fideles, ſunt tres: Verbum, Fides, Charitas ipſa. Hæ enim tres regulæ modum continent præſtandorum officiorum.

31 Verbum ſit hoc, exempli gratia: Bibe aquam de ciſternis tuis & fluenta de medio putei tui: fontes tui deriuentur foras, ſint tibi ſoli & non alienis tecū. Hoc Solomonis dictum tria continet præcepta. Primum, de vſu facultatum, videlicet, quòd quilibet debeat, ſuis facultatibus vti in ſuum commodum, provt ratio ſui ſtatus requirit. Secundum, de liberalitate erga indigētes. Non vult vt ſolus omnia deuores, ſed vt nonnihil conferas

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

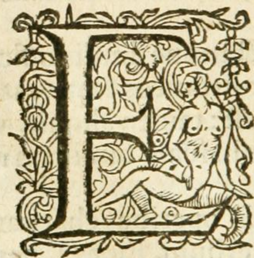
conferas in vſus aliorum. Tertium, de facultatum poſſeſſione. Non vult vt ita profundas res tuas, vt ipſe poſteà turpiter egeas, ex nimia profuſione ad mendicitatem redactus.

32 Fides intuetur & mandatum Dei & promiſſionem. Mandato quidem vrgetur ad charitatis officia fidelis. Promiſſione verò paterna allicitur, vt hilariter præſtet officium quod debet.

33 Charitas mutuis afficitur commodis & incommodis: gaudet cum gaudentibus: dolet cum dolētibus: & membrorum συμπαθείᾳ quadam ad ſuccurrendum indigentibus & affectis membris, excitatur.

34 Quicunque ergo fide præditus eſt, & verbū Dei veneratur, facilè ex charitatis fonte ſcientiam hauriet communicationis mutuæ & officiorum, quæ ſibi mutuò debent eiuſdem corporis membra.

VOCATIO.

1 Tſi omnes pij vnam communē vocationem habēt, nimirum, vt ſint ciues regni Dei, Deum celebrantes: tamen vt alia membra eiuſdem corporis, alias habent functiones: ita in Eccleſia quę eſt in hoc mundo, aliam alij habent vocationem.

2 Vocationem autem hîc definimus legitimā functionem officij alicuius, certę perſonæ propriam, vt eſt vocatio ad gubernandum, conſulendum, docendum, iudicandum, diſcendum, operandum, &c.

3 In huiuſmodi functionibus ſeu vocationibus perſonalibus, opus eſt ſingulari prudentia, ne vel in dexteram, vel in ſiniſtrā nimiùm deflectamus: quod cùm fit, incidimus in iudiciū Dei, & opus Dei facimus fraudulenter. Quinque ergo colligam veluti puncta, quò quilibet reſpicere debet in ſua vocatione ne aberret.

4 Pri-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

4 Primum vocatio habeat verbum Dei. Non enim poteſt legitimum eſſe, de quo verbum Dei non exſtat: cum ex eo ſolo ſciamus, an vocatio noſtra ſeu functio, ſit approbanda, nec ne.

5 Vt autẽ hîc non fluctuet conſcientia, hæc tenenda eſt regula: Omne officiũ faciens ad conſeruandos, iuuandos, & ornandos ſtatus, à Deo ordinatos, Vt Oeconomicum, Politicum, Eccleſiaſticũ, primo & quarto Decalogi præcepto mandatur. Atque ideò in ſe legitimum, licitum & ſanctum eſt. Huc ſi acceſſerit iuſta & ordinaria vocationis deſignatio, fit etiam officiũ legitimum perſonæ reſpectu, & preterea cultus Dei in conuerſis. Requiritur proinde, vt vocatio ſit legitima & ratione officij præſtandi, & reſpectu perſonę officio fungentis.

6 Secundum, Sint actionum in vocatione regulæ, Fides & Charitas. Fides quidem Deum reſpiciat, moneatq; ne quis vel in officio cõmittat, quo gloriam Dei lædat: vel omittat, quod requirit officij ratio: vel faciat ſegniter, quod vocatio requirit. Charitas verò proximum intueatur, moneatque ne quis alteri ſit iniurius: hoc eſt, ne vel curioſè aliena inquirat, ſuo neglecto officio: vel inuideat ijs qui fortunatiores & præſtantiores videntur: vel contemnat eos, quos ſe inferiores putat, ſeu, qui viliorem vocationẽ videntur adepti quam ipſe: vel dolo vllo aut fraude circumueniat proximum in officio & vocatione: vel ſit πλεονέκτης, quovis iuſtitiæ aut iuris titulo. Sed potiùs requirit charitas, vt in ſua quilibet vocatione maneat quietus, & propria agat, adeoq; omnia referat ad vinculum ſanctæ ſocietatis.

7 Tertium, Perpetuò reſpiciatur ad verbum, quo nititur cuiuſque vocatio. Hinc enim, ſi quid aduerſi inciderit, conſolatio petenda eſt.

8 Quartum, Vocatio ſemper ad gloriam Dei, & vtilitatem reipublicæ in qua quis viuit, referatur. Hinc enim ſuauiſſimus percipitur fructus, videlicet, tranquilla & bona conſcientia.

9 Quin-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

9 Quintum, Felix in vocatione ſucceſſus tribuatur ſoli Deo, & ab eo expetatur. Is enim cùm manum applicat, iucundiſſimus percipitur laboris fructus. Hinc moneatur vnuſquiſque, vt ſemper leuatam ad Deum mentem habeat, à quo petat ſucceſſum.

10 His iactis fundamentis, non ſolùm diligentia in vocatione creſcit: verumetiam profana & Ethnica cura abijcitur. Nam cùm Deus ſtatuitur σύνεργος noſter, facilè ſpes concipitur ſalutaris euentus.

VOTVM.

1 SCriptura votum appellat, nō quamlibet promiſſionē quæ cuiuis fit, ſed eam ſolummodo quæ fit Deo, idque ſponte & religioſè.

2 Definitur autē rectè in hunc modum. Votum eſt ſpontanea, Deo facta, obligatio, ad aliquid faciendum, vel omittendum, quod illi gratum & acceptum fore cōſtat, vel ex ſe, vel propter aliud.

3 Huiuſmodi votū non vnius generis eſt. Eſt enim vnum omnibus illis, qui nomen Chriſto dederunt cōmune. Alterum priuatorum eſt. Illud itaque, commune: hoc, priuatum ſeu ſpeciale, ſeu perſonale vocare licebit.

4 Commune Chriſtianorum votum eſt promiſſio illa ſolennis, qua in vnius Dei, qui eſt Pater & Filius & Spiritus Sanctus, nomen iuauguramur, atque illi, renunciato Satana cum operibus ſuis, omnem pollicemur obedientiam, noſque totos illius fidei ac bonitati committimus.

5 Hoc votum commune nuncupatum, in Baptiſmo, Confeſſione, & Cœnæ Dominicæ ſumtione confirmatur.

6 Purior Eccleſia, ſecuta Apoſtolorum tempora, quando Chriſtianorum infantes baptizari cœperunt, hunc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

hunc morem habuit, vt instituti pueri in Catechesi, producerentur publicè in conspectum Episcoporum, ac ibi interrogarentur de articulis fidei, ac votum illorum nomine factum in baptismo, propria voce confirmarent: & illa actio à parte, confirmatio cœpta est appellari.

7 Constabat autem ista actio Examine, Soléni voti in Baptismo nuncupati confirmatione, Precatione Episcopi, & Manuum impositione.

8 Hic mos vtilissimus erat, & faciebat ad retinendam confessionem & concordiam. Neque enim facilè quisquam à doctrina, quam solenni voto confirmauerat, discedebat.

9 Verùm paulatim actio illa bono consilio instituta in ociosas ceremonias degenerauit. Primùm enim omissum est examen, quod ante omnia retinendũ erat. Deinde additum est Chrisma. Præterea Sacramẽtum fecerunt ex confirmatione: Adhæc, superstitiosa certorum verborum recitatio adhibebatur lingua plerisque incognita. His enim verbis vsi fuerunt: Signo te signo crucis: confirmo te chrismate salutis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti.

10 In nostris Ecclesijs, substantia cõfirmationis veteris retinetur, abolitis superstitionibus Papisticis. Nã Episcopi in visitationibus publicè examinant iuuentutem in articulis fidei, & in doctrina de Sacramentis. Deinde eam, doctrina & exhortationibus cõfirmant. Idem fit quoque priuatim à pastoribus, antequam admittantur, præsertim rudiores, ad participationẽ Cœnæ Dominicæ.

11 Iam cùm constet, nos in hoc voto communi & solẽni renunciasse Satanę ac eius operibus, atque promisisse Deo omnẽ obedientiam: quis non videt, quàm sit necessaria obedientia erga Deũ, ad quam præstandam, & præcepto, & voto hoc solenni sumus obstricti?

12 Quicunque ergo oppugnant necessitatem obedientiæ, hoc est bonorum operum, quæ Deus à nobis requirit,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

requirit,non solùm mandatum Dei æternum turpiter contemnunt:verumetiam hoc votũ in Baptismo nuncupatum fœdifragè infringunt, & homines rursus iugo peccati & Satanæ imperio subijciunt.

13 Quare qui verè pij sunt & gaudent in Domino, perpetuò memores esse debent voti eius, quod in Baptismo vouerũt. Quo vt renunciarunt Satanę: ita Deo per omnem vitam promiserunt obedientiam.

14 Præter hanc voti necessitatem, multiplex cogitetur necessitas, videlicet, mandati, debiti, fidei, cõuersionis, regenerationis & vitationis pœnarum: & semper sit in conspectu dictum Ioannis: Qui facit iustitiã, iustus est. Et hoc Pauli: Debitores sumus nõ carni, sed Spiritui.

15 Porrò votum in Baptismo factum, violatur omni voluntaria inobedientia erga Deum, interiori & exteriori. Ex quo fit, vt homo ita violans votum, excutiat Spiritum Sanctum, & fiat reus mortis æternæ, donec rursus per pœnitentiam votum renouet.

16 Verùm qui vel ignorãtia, vel infirmitate labuntur, retinent tamen fidem & bonam conscientiam: illis non imputatur peccatum. De ijs dictum Ioannis intelligi debet: Qui natus est ex Deo, non peccat.

17 Quicunque ergo Christo in Baptismo nomen dederunt, ac illi militare se promiserunt, militent honestam militiam, retinentes fidem & bonam cõscientiam: & non se proprijs ratiocinationibus præcipitent in certum interitum.

18 Hæc doctrina non pugnat, vt quidam falsò opinãtur, cum gratuita iustificatione: sed optimè cum ea consentit. Nam vt solus Christus statuitur nobis esse à Deo sapientia, iustitia, sanctificatio, redemtio, quem Christum sola fide apprehendimus: ita Spiritus Christi est, in iustificatis, vitæ nouæ autor. Huc illud Pauli: Si quis spiritũ Christi non habet, hic non est eius: Itẽ: Quicunque spiritu Dei aguntur, hi sunt filij Dei.

19 Nemo igitur seipsum fallat vanis paralogismis, quasi

quaſi Deus noſtram obedientiam ſeriò non requireret, ac quaſi fides eſſe poſſet abſque ſuis germanis proprietatibus, & viuis iuſtitiæ fructibus.

20 Etſi autem fides in alijs eſt languidior, in alijs robuſtior: tamen ſi vera eſt, & non inanis fidei profeſſio, ſtudio bene operandi prædita eſt, & ſpiritu militat aduerſus peccatum & Diabolum.

21 Languidior quidem fides ſæpe videtur ſuccumbere: quæ tamen proſtrata mox ſe erigit, apprehenſá dextera Dei, id eſt, Domino noſtro Ieſu Chriſto. Quare pij indies proficiant in fide, quò magis magiſque Spiritus imperium aduerſus carnem roboretur ac cõfirmetur.

22 Priuatum ſeu perſonale ſeu ſpeciale votum eſt, quod aliquis Deo ſua ſponte promittit. Vt mater Samuelis voto filium diuino miniſterio addixit.

23 In huiuſmodi perſonalibus votis, multa ſunt timenda, vtpote, Superſtitio, impietas, turpitudo, vanitas. Quare hîc ſingularis adhibenda eſt cura, ne nobis ipſis ſtruamus laqueos periculoſos.

24 Ne igitur temeraria ſint noſtra vota futura, quatuor in deliberationem venire debent, quorum ſingula diligenter examinanda ſunt, priuſquam votum nũcupemus. Horum primum eſt, Quíſnam ſit is cui nuncupatur votum. Secundum, Qui nos, qui vouere decreuimus. Tertium, Quæ res, quam vouere ſtatuimus. Quartum, Animus vouentium, ſeu finis.

25 Cùm itaque Deus ſit cui votum nuncupatur, diligenter ſpectandum, an votum ſit approbaturus. Primùm, hoc ex verbo Dei conſtat, quòd Deus damnet omnes ἐθελοθρησκείας. Ita enim ait: fruſtrà me colunt, docentes mandata hominum. Hinc petendum eſt hoc cõſolationis caput, quod nihil omnino vouere liceat, niſi conſcientia prius ſtatuat votum placere Deo. Hoc aliunde ſciri non poteſt, quàm ex ipſius verbo, quod requirit, vt in præceptis ipſius ambulemus, & nõ iuxta præcepta hominum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

26 Secunda deliberatio erit de nobis ipsis. Hîc diligenter nostram conditioné considerenus, caueamúsque ne votum vocationem nostram impediat, atque ita impietatis aduersus Deum arguamur.

27 Tertia deliberatio erit de re voti. Hîc tria ordine perpendenda sunt. Primum, An res possibilis sit, & in nostra manu posita. Secundum, An genus voti in communi voto includatur. Tertium, Anne ingrati videamur, contemnentes creaturas Dei, qui eas nobis contulit vtendas, pro commoditate nostra, cum gratiarum actione.

28 Quarta deliberationis pars est, vt spectetur, quo animo quis votum nuncupet, vt eius verus finis conspiciatur.

29 Omnis autem qui votum facit, aut respiciet ad tempus præteritum, aut ad futurum. Si ad præteritum respicit, votum aut erit exercitium pœnitentiæ, aut gratiarum actionis testimonium. Si ad futurum, eò pertinebit votum, vt vouentem cautiorem reddat, vtque stimulis quibusdam eum ad pietatis & vocationis officia excitet.

30 Hæc consultationis partes in Papatu negligebantur: vnde factum est, vt multa sint eorum vota, partim superstitiosa, partim impia, partim temeraria ac vana.

31 Monachus vouet religionem, quæ tantū pendet ex humanis traditionibus, idque in hūc finem, vt mereatur obseruantia voti fauoré Dei. Hic apertè contra primum & vltimum consultationis caput, delinquit.

32 Carthusianus vouet perpetuam abstinentiam à carnibus. Quare, ita fit multipliciter reus. Primū, contemnit creaturas Dei, quibus Deus mandat nos vti cū gratiarum actione. Deinde, valetudinem propriam lædit, & fit reus violati quinti præcepti. Præterea, hac abstinentia vult mereri remissionem peccatorum: atque ita temerarius depræhenditur: vt qui omnia deliberationis capita neglexerit: ac ob impietatem, reus peragitur conculcati sanguinis Christi.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

33 Sacrificulus vouet castitatem perpetuam, quæ donum Dei singulare est, quod Deus donat non omnibus, sed valde paucis. Quare tertium deliberationis caput præterit, & se inuoluit laqueo Satanæ.

34 De huiusmodi votis, quæ partim superstitiosa, partim impia, partim vana sunt, tenendum est dictum: In malis promissis rescinde fidem. In turpi voto muta decretum. Quod incautè vouisti, ne facias. Impia est enim promissio, quæ cum scelere adimpletur.

35 Sicut enim rectè rescinditur, quod incautè & temerario impetu iuratum est: ita votum temerariū non est seruandū. Nam qui, rectiùs edoctus, præstat quod incircumspectè promisit, duplicat peccatum.

36 Quare exemplum Dauidis imitari par est, qui votum suum, inconsideratè factum, infregit. Votum autem hoc erat: Verè, inquit, frustrà seruaui omnia quæ huius erant in deserto. Hæc ergo faciat Dominus inimicis Dauid, & hæc addat, si reliquero, de omnibus quæ ad Nabal pertinent, vsque ad manè mingentem ad parietem. Verùm hoc votum non implet, sed infregit, ductus pœnitentia temeritatis. Ita enim ait: Benedictus Dominus Deus Israël, qui misit te hodie in occursum meum: & benedicta tu, quæ prohibuisti me, ne hodie irem ad sanguinem, vt vlciscerer me manu mea.

37 Potest igitur Monachus rectius edoctus, superstitionem, quam vouit, rescindere: imò nisi hoc faciat, maiorem damnationem sibi accersit. Nam hęc conditio (quod & Monachi ipsi testātur) intelligitur in omni voto: Hoc Deo promitto me facturum, si illi placet. Proinde Monachus intelligens votum suum displicere Deo, agat pœnitentiam, & rescindat votum propter defectum conditionis implicitæ.

38 Similiter Monacha, quæ vel impulsu parentum, vel temeritate, vouit castitatem extra matrimonium, absoluitur à voto, propter defectum conditionis tacitæ. Nam & hanc inter cōditiones generales nominat:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

Si potero. Si itaque non poterit, victa carnis imbecillitate, quærat honestum coniugium, & non sectetur turpem cum Papistis libidinem.

39 Cùm autem Scriptura dicit: Vouete, & reddite: intelligendum est dictum de votis pijs, quæ habent cõditiones, quas ratio piorum votorum postulat.

40 Monachi, qui definiunt vota esse opera supererogationis, & nugantur factum cum voto magis meritorium esse, quàm sine voto factum, deplorandi sunt potiùs quàm refutandi. Apertè enim sanguinẽ Christi conculcant.

41 Manifesta siquidem impietas est, quòd doceant, voto religionis solui matrimoniũ. Nam hoc perinde est, ac si dicerent, opera Diaboli esse operibus & ordinationibus Dei præferenda. Quis quæso potest hanc blasphemiam audire?

42 Quare, vt Papistas relinquendos iudico, cũ suis impuris votis: ita statuo, fidelibus sufficere illud solenne votum, quod vouerunt in Baptismo.

43 Verùm, si contigerit aliquando, priuatę disciplinæ caussa, aliquid vouere: fiat votum cum conditione, nec promittatur in perpetuum: ne nobis laqueos temeritate nostra inijciamus. Vt, Si honestus adolescẽs, quo expellat torporem, voto se astringat ad certas horas & lectiones: certum voti tempus præfiniat, & claudat votum iustis conditionibus.

BLASPHEMIA.

1 DVplex peccatum committitur aduersus Euangelium. Vnum, est contemtus Euangelij, videlicet, cũ quis, vel recusat audire & discere Euangelium, vel alioqui segnescit & non facit quotidianos progressus in fide & obedientia Euangelij. Alterum, est abnegatio Euãgelij, videlicet, cùm quis veritatis Euangelij, quam an-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

tea complexus erat, & de qua erat certus, cõfeſſionem abijcit.

2 Vtrumque damnatur voce Euangelij: Qui non credit in Filium, ira Dei manet ſuper eum. Ἀπειθεῖν enim vtrumque ſignificat, videlicet, non credere, Et ſe alicui contumaciter opponere.

3 Sub poſterioris ratione venit Blaſphemia in Spiritum Sanctum, quam Chriſtus, Ioannes, & Epiſtola ad Hebr. irremiſſibilem eſſe pronunciant, non quidem ſubſtantia ſua. Nam gratia ſuperat peccatum, ſed circumſtantia certa.

4 Definitio huius Blaſphemiæ, quã Scriptura etiã peccatum in Spiritum Sanctum vocat, & peccatum ad mortem, ex collatione Scripturarum inquirẽda eſt & ſtatuenda: vt nullus conſcientijs relinquatur dubitandi locus.

5 Cùm animum per Scripturas circumfero, quinque ſe mihi offerunt excutienda, quæ ad huius peccati plenam rationem explicandam, pertinere videntur.

6 Primũ, occurrit dictum Ioannis, 1. Ioan. 5. Omnis ἀδικία peccatum eſt, ſed nõ ad mortem. Hîc Ioannes diſtinguit peccatum ad mortem, quod aliâs dicitur peccatum in Spiritum Sanctum, à tranſgreſſionibus Legis diuinæ, ſiue ſint voluntariæ, ſiue inuoluntariæ, ſiue multæ, ſiue plurimæ. Dicit enim diſtributiuè, Omnis ἀδικία, id eſt, quælibet Legis trãſgreſſio eſt peccatum, ſed non ad mortem.

7 Hinc concludo, peccatum in Spiritum Sanctum nõ eſſe Legis moralis tranſgreſſionem vllam, nec vniuerſalem, nec particularem. Atque hæc concluſio in primis tenenda eſt contra multorum errorem, veterũ & recentium Scriptorum, qui multis præbet occaſionem deſperationis.

8 Secundò, occurrit dictum Domini Matthæ. 12. Marc. 3. Luc. 12. Dominus enim, in iſtis locis, obijcit blaſphemiam in Spiritum Sanctum Iudæis, qui non ſolùm Chriſtum & eius Euangelium aſpernabantur,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

freti proprijs iustitijs & sacrificijs legalibus: verum-etiam dicebant Christum eijcere Dæmonia per Beelzebub, principem Dæmoniorum, & habere spiritum impurum.

9 Hinc cõcluditur, quòd materia seu generica differentia peccati in Spiritum Sanctum, sit abnegare Christum & eius sanctum Euangelium ascribere spiritui Satanæ opus, quod est Spiritus Sancti proprium; & fidere propriæ iustitiæ, dignitati, sacrificijsque legalibus.

10 Tertiò, occurrit Paulus, qui fatetur se blasphemum fuisse in Christum, persecutorem, & violẽtum: vt qui summa tyrannide & iniuria, oppressit Christum in suis membris. Vnde à Domino illi obiectum est: Saule, Saule, cur me persequeris? Hac confessione, Paulus complectitur omnia vitia, quæ Christus obiecit Pharisæis.

11 Tribuit enim Paulus opera Christi Diabolo, quod est verè blasphemum esse in Christum. Nam detrahit Christo laudem veritatis, negat eius diuinam potentiam. Qua ratione nomen Christi inter homines supra modum læsit. Præterea plus quàm alij Pharisæi omnes, persecutus est Christum in suis membris, zelo legis Mosaicæ.

12 Etsi autem Paulus blasphemus fuit in Christũ, & Euangelij ipsius persecutor violentus: tamẽ se consecutum esse misericordiam dicit, quod ignorans hoc fecerit in incredulitate.

13 Significat igitur Paulus, duplicem esse blasphemiam & persecutionẽ Christi, atque eius sancti Euangelij: quarum vnam, quæ ex ignorantia proficiscitur, non esse peccatum in Spiritum, clarè indicat.

14 Atque ideo ipse Dominus apud Matthęum ait: Quisquis locutus fuerit aduersus Filium hominis, remittetur ei: intelligens eum, qui ex ignorantia hoc facit, & posteà melius edoctus resipiscit.

15 Quartò, occurrit Domini dictum, Matthæi 12. Quis-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

Quiſquis autem locutus fuerit aduerſus Spiritum Sanctum, non remittetur ei, neque in hoc ſeculo neque in futuro.

16 Quomodo autem hoc Domini dictum accipiédum ſit, epiſtola ad Hebræ. cap. 6. hiſce verbis exponit: Impoſſibile eſt eos, qui ſemel fuerunt illuminati, guſtaueruntq; donum cœleſte, & participes facti fuerunt Spiritus Sancti, guſtauerunt que bonum Dei verbum, & virtutes ſeculi futuri, ſi prolabantur, vt denuò renouentur per pœnitentiam, rurſus ſibi crucifigentes filium Dei, & ludibrio habentes.

17 Hoc dictum collatum cum verbis Domini, differentiam ſpecificam peccati in Spiritum Sanctum, ſuppeditabit: & rationem docebit, cur hoc peccatum dicatur præcipuè contra Spiritum Sanctum.

18 Differentia ſpecifica eſt, à Chriſto vere agnito, & ab Euangelio, per Spiritum Sanctum illuminanté corda, cognito, deficere: Chriſtum negare: eum perſequi, & contumelia afficere, ſpreta ipſius victima.

19 Eſt ergo ratio appellationis, quod tales, ſcientes & volentes expellant Spiritum Sanctum de cordibus ſuis: reijciunt eius teſtimoniũ, per quem veritas Euangelij in eorum cordibus obſignata erat.

20 Quintò, cum Epiſtola ad Hebræos ait: non eſt alia hoſtia reliqua pro peccato, circumſtantiam, cur hoc peccatum dicatur irremiſſibile, ponit.

21 Quomodo enim is peccator per pœnitentiam renouari poterit, qui pœnitentię fundamentum abiecit, videlicet Chriſtum ipſum? Renouatio enim fieri non poteſt, niſi per fidem in Ieſum Chriſtum.

22 Deinde peccator, qui per Chriſti hoſtiam ſaluari non vult, vbi inueniet aliam hoſtiam per quam ſaluabitur? Non enim eſt alia hoſtia pro peccato, quàm Chriſti ſola.

23 Putabant Phariſæi ſe, ſuis ſacrificijs, poſſe abolere peccatum, & ſine hoſtia Chriſti, ſe remiſſionem peccatorum poſſe conſequi. Quod Paulus, cõſentien-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

te tota Scriptura, dicit esse impossibile.

24 Dicitur proinde hoc peccatum irremissibile, nõ quod sit potentius, aut maius, quàm gratia. Nam certissima est hæc Pauli regula: Gratia superat peccatum, Sed quia non est alia, quàm sola Christi, victima pro peccato, quam illi finaliter reiecerunt.

25 Ex his iam concludamus plenam definitionem huius peccati, quod vocant blasphemiam, seu peccatum in Spiritum sanctum.

26 Peccatum in Spiritum sanctum est voluntaria rebellio, aduersus Christum, rectè agnitum: defectio ab Euangelio, in corde hominis, per Spiritum sanctum illuminantem, obsignato: persecutio Ecclesiæ, cum fiducia propriæ iustitiæ aut dignitatis, spreta & abiecta finaliter Christi hostia, quæ sola peccati expiatrix existit.

27 Non igitur mirum est Dominum dixisse: Omnia peccata, quæ peccauerint homines, remittẽtur eis. Sed blasphemia Spiritus, nõ remittetur eis, nec in præsenti, nec in futuro seculo.

28 Hinc petenda est declaratio dicti ad Hebr. Voluntariè peccantibus, post acceptam notitiam veritatis, non relinquitur pro peccato hostia.

29 Nam voluntariè peccantes vocat eos, qui renũciant Christo, quem agnouerunt, atque eius hostiam abijciunt, & ludibrio exponunt, vt Iulianus, &c.

30 Nequaquam igitur dictum Apostoli patrocinatur Donatistis, qui lapsis negarunt veniam. Nam inter lapsum in moribus, & lapsum renunciantiũ Christo verè agnito, eiusque sancto Euangelio, maximum est discrimen.

31 Etsi autem horrendissima peccata, siue ex ignorantia, siue ex infirmitate, siue ex malitia, commissa contra præcepta Decalogi, digna sunt æterna morte: tamen pœnitentibus remittuntur. Cuius rei illustria habemus in Scripturis testimonia, vt Manassis, Dauidis, & multorum aliorum.

32 Per-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

32 Perperam igitur faciunt Donatistæ, qui vnam voculam, Voluntariè, vrgent, non solùm contra tam clara testimonia, verumetiam contra περίστασιν loci, & Apostoli mentem.

33 Quanquam autem particulares lapsus, vt ostendimus, non sunt peccatum in Spiritum Sanctnm: tamen cum sæpe contra cõscientiam perpetrantur, merentur desertionem, atque ita homines præparant ad blasphemiam in Spiritum Sanctum.

34 Quare magno studio cauendi sunt lapsus voluntarij, & iterationes peccatorum, quæ fiunt vincula, quibus ligantur homines sub peccati imperio, & Diaboli tyrannide, vt postea, cum velint, non possint eluctari.

35 Huc illud Gregorij: Cùm culpa in vsum venerit, etiam volens animus, vix resistet: quia quot vicibus prauæ frequentationis astringitur, quasi tot vinculis alligatur.

36 Verissimũ enim est quod dicit Augustinus: Cõsuetudine vitia roborata difficulter vincuntur. Item, Cõsuetudine nimia, peccatum fit quasi naturale. Nam dum consuetudini non resistitur, fit necessitas.

37 Eadem siquidem ratio est morbi animi, & morbi corporis: vt de vtroque rectè videatur dixisse Poëta: — seriò medicina paratur, Cum mala per longas conualuere moras.

LIBERVM ARBITRIVM.

1 MVlti multa disputant de libero arbitrio, & se pluribus quæstionibus inuoluunt sine fructu: cum tamen res per se facilis sit, modo Scripturam sequi velimus.

2 Scriptura enim manifestè tribuit voluntati libertatem eligendi. Proposui, inquit,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

vobis vitam & mortem, benedictionē & maledictionem: elige ergo vitam, vt & tu viuas, & ſemen tuum. Et Chriſtus dicit: Volui te congregare, & tu noluiſti.

3 Cùm hoc dicimus, non conuellimus eorum ſententiam, qui vel defendunt Liberum arbitrium, vel ſtatuunt Seruum arbitrium, oppugnantes Liberū arbitrium. Nam horum ſententiæ ſimul ſtare poſſunt, modo rectè diſcernantur.

4 Ordiamur ergo à definitione. Liberum arbitrium eſt voluntatis libertas, ad hoc vel illud inclinādæ, pro arbitrio.

5 Arbitrium autem, eſt iudicium, quod à ratione, tanquam arbitro, ſtatuitur. Si ergo, arbiter, ratio, rectè iudicat: rectè eligit voluntas. Si malè iudicat, vel corruptus eſt: malè eligit voluntas.

6 Verùm, ne hîc vllo errore implicemur, diſcernemus primùm, inter arbitrium rectum, & prauum: deinde inter προαίρεσιν, & exſecutionem.

7 Ante regenerationem & illuminationē mentis per Verbum & Spiritum Sanctum, arbitrium, quātum ad ſpirituales res, quæ ſunt ſalutis, attinet, planè eſt prauum, quod Scriptura multis locis docet.

8 Vt in illo: Prauum eſt cor hominis ab initio, ſcilicet, ſtatim poſt lapſum primorum Parētum, & Paulus poſt Dauidem, dicit, non eſſe, quemquam, qui intelligat. Quid multis? Homo ſequitur φρόνημα carnis, ante illuminationem: & illud φρόνημα eſt inimicitia coram Deo.

9 Hinc eſt, quòd homo ſponte ſeruit prauis cupiditatibus, & liberè eligit noxia, pro arbitrio, ſiue errante ſiue corrupto.

10 Hoc vtcunq; hac imagine pingi poteſt. Vt meretrix, pro arbitrio ſuo, minimè coacta, ſuis amatoribus ſe proſtituit, qua in re miſerè & perditè ſeruit, etſi volens & libens hoc faciat, ita voluntas, peccati concupiſcentijs miſerè ſe ſubmittit illis, volens & non coacta, ſeruiens ad omnem turpitudinem perpetrandam.

11 Hinc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

11 Hinc eſt, quòd Lutherus, Seruum arbitriũ ſtatuat,hoc eſt, ſeruitutem volũtatis pro arbitrio prauo. Qui facit,ait Dominus,peccatum,ſeruus eſt peccati.

12 Cùm autẽ Lutherus ſeruum arbitrium defendit,non tollit Liberum arbitrium, quatenus liberum, coacto opponitur: quod nemo poteſt facere, niſi ſimul opus Dei deſtruat, hoc eſt voluntatem in homine eſſe neget. Voluntas enim non fert neceſſitatem coactionis; ſed quatenus liberum, ſeruo opponitur. Sponte enim homo ſeruit peccato ante regenerationem.

13 Cur autem Lutherus ſic docuerit, habuit cauſſas grauiſſimas. Antagoniſtæ Lutheri, non ſolùm, de arbitrio differentes, errabant, cùm ex Ariſtotele dicant: Ratio deprecatur ad optima: verumetiam, exſecutionem cum electione, non ſine magno errore, cõfundebant.

14 Voluit ergo Lutherus docere: & arbitrium prauum eſſe ante regenerationem, & volũtatem ſe ſponte illi ſubmittere, ſeruireque prauis deſiderijs, & exſecutionem, à iudicio & electione diſtinguendam eſſe.

15 Porrò, poſtquam hominis mens eſt illuminata verbo Dei, & homo Spiritus Sancti gratia, per Spiritum Sanctum regenitus eſt: nouum fit arbitrium, hoc eſt, nouum, à ratione rectè docta & reformata manu Dei tanquam arbitro, iudicium ſtatuitur, hoc eſt, rectum, iuxta normam voluntatis Dei.

16 Cùm pro hoc arbitrio nouo & recto, voluntas eligit vitam, & mortem auerſatur, eligit benedictionem & recuſat maledictioné: non amplius ſeruit peccato, ſed iuſtitiæ, in qua re ſumma eſt libertas.

17 Hinc eſt quòd quidam tribuant homini renato liberum arbitrium, quo videlicet, voluntas liberè pro arbitrio recto, voluntati Dei ſe ſubmittit, eique ſeruit. Deo enim ſeruire ſumma eſt libertas.

18 Sed ſemper tenendum eſt, quòd Lutherus propter cauſſas ſupra enumeratas, Liberum opponit, Ser-

uo, & non coacto, quemadmodum illi, qui libertatem voluntatis defendunt.

19 Cæterum exacte hîc distinguendum est, inter προαίρεσιν seu electionem, & exsecutionem.

20 Προαίρεσις enim voluntatis est facultas, qua quod placet, eligit, & quod displicet, respuit. Exsecutio est virium, quibus opus imperatum à voluntate, perficitur, vel non perficitur.

21 Inclusus in carcerem habet προαίρεσιν, qua vult & eligit liberationem, & qua respuit captiuitatem: vires tamen, quibus exsequatur non habet. Ægrotus vult & eligit liberrimè sanitatem, & respuit liberrimè morbum: sed exsecutio extra electionem posita est.

22 Paulus habet arbitrium rectum, & libertatem voluntatis pro arbitrio, hoc est, habet προαίρεσιν boni: sed corpus mortis huius est illi impedimento: ne perficiat bonum quod velit.

23 Nam cũ ait: Non, quod volo, hoc ago: sed quod odi, hoc facio, His verbis significat, & arbitrium suum rectum esse, & volũtatem liberam: sed exsecutionem impediri.

24 Pij ergo, intelligentes virium præstandi imbecillitatem, ad Deum confugiant, ipsum orent, vt aliquid ipsi gratum faciant.

CONSCIENTIA.

1 Mirandum sanè opificium Dei in hominibus est conscientia, quam quisque secum circumferens, testem & iudicẽ suorum factorum præsentem habet. Vnde prouerbialis ille sermo natus est: Conscientia, mille testes.

2 De hoc opificio Dei Paulus Rom. 2. in hunc modum scribit: Ostendunt Gentes opus Legis scriptũ in cordibus suis, contestante eorum conscientia, & intra sese rationibus excusantibus aut etiam accusantibus.

3 In

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

3 In hoc Pauli dicto quatuor veniunt perpēdenda, quæ faciunt ad intelligendum hoc Dei opificium, de quo agimus. Primùm enim, cū dicit: Opus Legis ſcriptum in cordibus Gentium, ſignificat diſcrimen honeſtorum & turpium, natura notum eſſe. Deinde, cum addit, Gentes hoc ipſum opus oſtendere, ad experientiam prouocat. Dum enim gentes religiones inſtituūt, dum puniunt turpia & iniuſta facta, vt Deum colendum eſſe teſtantur: ita honeſtatē & iuſtitiam expetendam eſſe iudicant, ad quæ tanquam ad prima capita, tota Lex Dei reuocatur. Tertiò, cum addit: Vnà teſtante eorum conſcientia, coram interno teſtimonio conſcientię Gentes ſiſtit. Quartò, cum inquit: Et inter ſe rationibus accuſantibus aut excuſantibus, qualiſnā teſtis ſit cōſcientia definitur. Nam cum dicit: Gentes rationibus ſe nunc excuſare, nunc accuſare, apertè ſignificat, conſcientiam, naturalem quandam eſſe Legis intelligētiam, qua, vt honeſta facta excuſantur & probantur: ita turpia accuſantur & improbantur.

4 Cum hac definitione conuenit & Poetæ deſcriptio: Conſcia mens vt cuique ſua eſt, ita concipit intra Pectora, pro meritis, ſpemque metumque, ſuis.

5 Verū, vt hoc opus diuinum cogitetur cū maiori admiratione, in gloriā Opificis: ſubtiliùs, quæ ad huius opificij fabricam pertinere videbuntur, inquiram.

6 Omnium primum hoc tenendum eſt, quòd ſedes conſcientiæ ſit in præcipua parte hominis, videlicet, in mente ipſa, in qua tres facultates ſunt, veluti huius diuini opificij partes.

7 In mente, quæ ſedes eſt conſcientiæ, eſt primum intelligentia, quam Philoſophi vocant contemplantē, à proprio eius officio. Nam in contemplatione occupatur, ac ſcientiarum omnium principia ſcrutatur.

8 In hac ergo intelligentia contemplante collocatur συντήρησις ea, quæ propoſitiones, hoc eſt, Maiores, in ſyllogiſmis practicis ſuppeditat, & à Paulo νοῦς appellatur.

9 Nam

9 Nam cùm hęc synteresis sit custos & cõseruatrix notitiarum, quæ nobis innatæ sunt, de honestis expetendis & turpibus fugiendis: attendit semper quid expediat. Atque hanc ob caussam suppeditare syllogismis practicis propositiones dicitur, quales sunt hæ: Honesta expetenda sunt: Turpia vitanda.

10 Deinde, in mente est intelligentia practica, quæ in actione posita est. In hac parte mentis conscientia collocatur. Atque hæc, assumtiones seruientes syllogismis practicis, pro actionum differentia, promit.

11 Adhæc, in mente est facultas iudicatrix de facto, hoc est, τὸ κριτήριον. Hæc facultas de præmio & pœna factorũ pronunciat, iuxta honestè & secus factorum gradus.

12 Syllogismus ita extructus vocatur practicus, propterea quòd de actione instituitur, & de actionis præmio & pœna iudicat. Hic syllogismus, interdum partis nomen sibi vsurpat, & dicitur conscientia.

13 Hunc syllogismum practicum, diuino ordine, sequitur aut lætitia, aut trepidatio in corde, pro actionum varietate. Huic affectui haud rarò etiam tribuitur conscientiæ nomen. Non enim inusitatum est, idé nomen toti & partibus tribui.

4 Συντήρησις intelligentiæ in Hectore contemplantis, hanc suppeditat propositionem: Honesta sunt facienda eaque quæ laude digna sunt. Conscientia, quæ propriè est mentis practicæ, hanc ponit assumtionem: Defendere patriam, & pro ea fortiter mori (vt ego decreui) est & honestum, & laude dignum, τὸ κριτήριον cõclusionem infert: Ergo defendere patriam & pro ea fortiter pugnare, est honestum & laude dignum. Hinc syllogismum in mente Hectoris secuta est lætitia, qua magis animatus est.

15 In Oedipo συντήρησις suppeditat hanc propositionem: Turpissima facta, maxima sunt digna pœna. Cõscientia apponit assumtionem. Incœstus cum propria matre cócubitus, est turpissimus. Τὸ κριτήριον concludit:

cludit: Igitur incœstus cum propria matre concubitus, est pœna maxima dignus. Hûc syllogismum practicum in mente Oedipi tantus secutus est cruciatus, quod pudore suffectus, ob sceleris turpitudinem, ipse sibi oculis eruerit, ne Solem aspiceret, dixeritque vicinis: Discedite à me, ne vmbra bonis noceat. Huc Oedipum potentem regem, adegit conscientia sola: qui antea Sacerdotem Tyresiam rectè admonentem, superbissimè contemsit. Etsi satis animosè, ab eo vicissim contemtus est.

16 Hactenus ex media Philosophia desumsimus descriptionem conscientiæ: quam descriptionẽ mens sana in omnibus hominibus, absque controuersia approbat. Nunc autem aliquid adijciamus, quod ignotũ est Philosophiæ, & sine quo doctrina de conscientiæ est imperfecta, & planè desperationis plena.

17 Regula triplex in mente centemplante cõsideranda est: Vna, Naturalis: Legalis, altera: Tertia, Euangelica. De naturali regula, quã cum Philosophis συντήρησιν appellamus, iam dictum est, quare de reliquis duabus est dicendum.

18 Legalem appello regulam, quam lex Dei suppeditat, quoties Deus vel mandat aliquid fieri, vel prohibet, siue id fiat catholicè, siue personaliter.

19 Deus mandat Sauli, vt aboleat Amalech cum omnibus suis, vt nihil prorsus de anathemate reseruetur. Hoc mandatũ regula erat, suppeditãs Sauli maiorem syllogismi practici, ex qua regula, obiurgatus tandem à Samuele, hoc modo ratiocinatur: Mandato Dei inobediens iustè punitur. Ego Saul mandato Dei non obediui, Ergo iustè punior. Hunc practicum syllogismum in Saule, desperatio consecuta est: vt in Cain, Iuda, & multis alijs.

20 In hoc syllogismo, vox Dei est loco συντηρήσεως, quæ Maiorem constituit: subsumit conscientia Minorem: τὸ κριτήριον pronunciat sententiam, quam sequitur pœna.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

21 Tertia regula est ignota rationi ac Legi, & est vox Euangelij, quæ pœnitentiam prædicat, & pœnitentibus offert remissionem peccatorum, iuxta illud: Conuertimini, & propitius ero iniquitati vestræ. Et Dominus: Nisi pœnitentiam egeritis, omnes similiter peribitis. Ex quo sequitur, non perituros, quotquot egerint pœnitentiam.

22 Ex hac regula Dauid hũc syllogismũ exstruxit: Deus promittit veniam peccatoribus, qui pœnitentiã egerint. Ego reus homicidij & adulterij, pœnitentiam ago, & confugio seriò ad misericordiam. Igitur Deus condonat mihi grauissimum peccatum, quo illum offendi. Hunc syllogismum in corde Dauidis consolatio vera secuta est, & lætitia in Deo, qui peccatũ iuxta promissionem remisit. In concione Nathan cernitur vnus syllogismus, ex regula Legis: alter, ex regula Euangelij. Vtriusque affectus in corde Dauidis sentitur: quod & voce declarat.

23 Ad eundẽ modum Manasse, Latro in cruce, Petrus, Paulus, & alij, conscientia scelerum prostrati, cõtra Legis damnatoriam sentẽtiam Euangelij promissione se erexerunt.

24 Cæterùm, ne quis hanc Euangelicam regulam malè applicet, sciendum est, quibus veluti fulcris nitatur, ne quis seipsum fallat, & abutatur Euangelij regula in propriam pernitiem.

25 Quicunque proinde hac Euangelij regula rectè vti velit, hæc quatuor absque hypocrisi in se sentiat. Primũ est fiducia Christi, qua statuitur esse remissum peccatum, iuxta illud: Beati omnes qui cõfidunt in eo. Secundũ, est pium & sanctum propositum, quo abijcitur propositum peccandi. Qui enim propositũ habet peccandi aliquando spiritum Christi non habet: quare nec fidem viuam, qualem requirit Euangelium, habere potest. Tertium, est singulare desiderium totam suam vitam Deo approbandi. Hoc enim desiderium, veluti flamma quędã ardentis in corde fidei est. Quartum,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

tùm, est sancta cura muneris sibi demãdati. Qui enim officium negligit, infideli (teste Paulo) est deterior.

26 His quatuor veluti fulcris, conscientia mundata à mortuis operibus per sanguinem Christi, ædificatur, fouetur, conseruatur, comprobatur.

27 Differentiæ conscientiæ, quibus alia dicitur bona, alia mala, ab effectu syllogismi practici sumuntur, hoc est, à sensu iudicij Dei in hominibus, qui sanè sensus, haud obscurum iudicium est futuri iudicij. Bona conscientia est, ex honestè actæ vitæ recordatione, lætitia, seu remissi peccati fiducia. In hac duorum affectuum συζυγία est, videlicet lætitiæ & spei. Mala conscientia est, ex turpiter actæ vitæ recordatione, trepidatio ac pauor. In hac est etiam duorum affectuum συζυγία, videlicet, ægritudinis & metus.

28 Bona conscientia, thesaurus est omniũ optimus & pretiosissimus, vnde Ausonius: Quænã summa boni? Mens quæ sibi cõscia recti. Hanc Plato bonam nutricem senectutis nominat.

29 Mala conscientia, res omnium tristissima est. Quid enim tristius esse potest, quam nocte dieq; suum gestare in pectore testem?

30 Cæterùm hoc loco non inutile fuerit, cum bonæ tum malæ conscientiæ discrimina recitare, quę notat Bernardus. Sæpe enim fit, vt vis conscientiæ, non, vt deceret, sentiatur.

31 Conscientia (inquit) alia bona & tranquilla: alia bona & turbata: alia mala & tranquilla: alia mala & turbata.

32 Bona & tranquilla cõscientia est, quæ statuit remissum peccatum, & sentit testimonium intus in corde. Bona, sed turbata est, cum homo quidẽ statuit peccatum remissum, sed vehementius carnis importunitate sollicitatur, vt haud raró videatur succumbere.

33 Mala & tranquilla est qua nihil peius, nihil infelicius. Hęc est, cùm homo adeò est immersus in profundum peccati, vt de resipiscentia non cogitet: sed

tanquam cœcus de vno ſcelere in aliud feratur. Hanc Paulus cauterio reſectam dicit, vnde fit vt non ſentiatur, præſertim cùm res omnes ex voto ſuccedunt. Significat igitur Paulus quorundam hominum cõſcientiam ita obduruiſſe vt callum obduxerit: deinde cancrum illam inuaſiſſe: poſtremò cauterio amputatam. vt iam planè abſque omni ſenſu eſſe videatur. Homines qui huiuſmodi conſcientiã habent, Paulus Eph.4. vocat ἀπηλγηκότας, vt qui omne συντηρήσεως iudiciũ amiſerint, & quorum mens reproba ſit facta, quę mens reproba Roman.1. inter pœnas contemti Dei numeratur. Eſt autem mens reproba, quæ probat improbanda, & improbat probanda, qualis eſt hodie in præcipuis mundi hominibus.

34 Mala & turbata cõſcientia, eſt qua ſentitur peccati grauitas, quáque homo premitur tanquam monte quodam impoſito, vt eluctari non poſſit. Huiuſmodi fuit conſcientia Cain, Iudæ, Achitophel: & talis fit omnium in hora mortis, qui in hac vita ſine pœnitẽtia vixerint, niſi fortè admodum pauci, veluti crura è faucibus lupi eripiantur.

35 Hoc teſtatus Plato eſt, etſi Ethnicus, ignarus verbi Dei. Ita enim in primo de republica ait: Quando aliquis vicinus morti videtur, inuadit ipſum ſubito metus quidam, & cura eorum de quibus anteà non cogitauit: & ſermones qui feruntur de inferis, nempe quòd illi qui hîc alios lęſerint, illic pœnas luere debeant. Hactenus quidem ridiculi & fabuloſi ſunt viſi: at tunc torquent animum ægrotantis, atque ipſe ſiue ex ſenectutis infirmitate, ſiue aliunde, inferis vicinior, magis quæ illic aguntur conſiderat. Suſpicione itaque atque metu plenus, animo verſat ac penſitat, ſi quem læſerit: ac ſi deprehenderit ſe multa iniuſtè feciſſe in vita ex ſomnis, tanquam pueri, crebrò excitatus, metuit, ac mala cum ſpe viuit.

36 Verùm ne quis deſideret quicquam in noſtra diuiſione, addo & hanc ſectionem, Quòd conſcientia alia

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

alia ſit bona, ſed falſò, alia ſit mala, itidem falſò. Vtrũque contingit vbi erroneum ſtatuitur principiũ. Monachus murmuratis ſuis preculis & celebrata miſſa, bonam conſcĩetiam habet, ſed falſò bonam. Alter neglectis preculis & miſſa, torquetur mala conſcientia, ſed falſò mala. Nam vterque ex malo principio ſuam conſcientiam exſtruit.

VETVS ET NOVVS HOMO.

1 CVm Paulus Apoſtolus iubeat, vt deponamus veterem hominem & induamus nouum, modò ſalutis per Chriſtum partæ conſortes eſſe velimus: operæprecium eſt diligẽter inquirere, quiſnam ſit ille vetus homo, quem deponi, crucifigi & exui vult Apoſtolus: & quiſnam ſit ille nouus, quem in locum veteris ſuccedere poſtulat.

2 Etſi autem rem ipſam facilè eſt ex 4. cap. ad Eph. intelligere, vbi veterem hominem appellat veterem conuerſationem ſecundum concupiſcentias erroris: & Nouum qui ſecundum Deum creatus eſt in iuſtitia & ſanctitate vera: tamen ratio appellationis in iſta breuitate non ſatis perſpicitur: quare ex alijs Scripturæ locis declaratio petenda eſt.

3 Imprimis autem hoc conſtat, quòd Metonymia Hebraica, nomina ſubſtantiarum & ſubiectorũ ſæpiſſimè pro adiunctis, hoc eſt, pro qualitatibus in ſubiectis hærentibus, & pro actionibus qualitatum ponantur. Id autem fieri in oratione Paulina, vel ex eo manifeſtum eſt, quod in eodem ſubiecto haud rarò vetus homo & nouus opponantur. 1. Corint. 15. opponitur terrenus homo & cœleſtis: vbi nequaquam ſubſtantiarum diuerſitas, ſed qualitatum & actionum notatur differentia.

4 Nemini ergo dubium eſſe debet, quin hominis appellatione ſignificetur qualitas, & ex qualitate manans actio.

5 Epitheta,veteris & noui,& cauſſarum reſpectum indicant, & imitationem ſeu diuerſa ſtudia ſignificãt.

6 Nam cùm Apoſtolus veterẽ hominẽ à nouo diſcernit,ad cauſſas huius differẽtiæ reſpicit.Cauſa veteris hominis,eſt primus homo,de terra terrenus:ideoq; vetus.Cauſſa noui hominis,eſt ſecũdus homo, de cœlo cœleſtis:ideoq; meritò nouus dicitur.1.Cor.15.

7 Deinde ſignificatur his epithetis imitatio ſeu ſtudium, vt vetus ſit, quatenus imitatur primum hominem poſt lapſum: nouus verò quatenus hominem ſecundum exprimit.

8 Atque hoc eſt quod Apoſtolus ait: Qualis terrenus ille,tales & qui terreni ſunt: & qualis ille cœleſtis, tales & qui cœleſtes ſunt,& ſicut geſtauimus imaginẽ terreni, geſtabimus etiam imaginem cœleſtis.

9 Eſt & hoc obſeruandum, quòd vetus homo & nouus aliâs opponuntur in diuerſis ſubiectis, aliâs in ijſdem:pro qua diuerſitate,modus ſignificandi nõ parum variat.

10 Cũ opponuntur in diuerſis ſubiectis, tũc vt vetus homo vniuerſam hominis naturam cõplectitur, ſicuti homo in iniquitate conceptus eſt, & in hanc lucẽ editus:ita nouus homo ſignificat regeneratum per fidem, quia homo per fidẽ Filius Dei naſcitur. Ioan.1. Proinde hac cõparatione vetus homo eſt ψυχικὸς homo,hoc eſt, non renatus, expers fidei regniq́ue Chriſti.Contrà verò, nouus homo eſt qui credit in Chriſtum.Fides ergo hoc pacto ſeparat nouum hominem à veteri.

11 Opponuntur & vetus homo & nouus in ijſdem ſubiectis, qua ratione vetus homo dicitur, quicquid erroris & vitij remanet in regeneratis,quod carnis nomine apud Paulum deſignatur. Contrà,nouus homo, noua iuſtificatorũ qualitas eſt,& motus & actio proficiſcens

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

ciſcens ex fide & congruens cum Lege Dei: & dicitur Spiritus à cauſſa & autore. Vt igitur prior comparatio à cauſſis: ita ſecunda ab effectis, petitur.

12 Vbicunque igitur Spiritus concupiſcit & militat aduerſus carnē, & caro aduerſus ſpiritū: illic & vetus homo, & nouus, vnà ſunt, ſed diſpari ratione. Nam donec imperium manet penes ſpiritum, & caro reprimitur, crucifigitur, mortificatur, verè nouus homo adeſſe putandus eſt. Verū cùm imperium plenum relinquitur carni, adeò vt homo ſecundum carnem viuat: nouus homo exulat, & homo ſub ira Dei manet. Hoc confirmatur Pauli dicto: Si ſecundū carnē vixeritis, moriemini. At ſi Spiritu, actiones corporis mortificaueritis, viuetis. Huius dicti rationem ſubijcit: Quotquot Spiritu Dei ducuntur, hi ſunt Filij Dei.

13 Hactenus in genere oſtendimus cauſſas appellationum veteris & noui hominis: differentias mōſtrauimus, & alterum ab altero cùm in diuerſis ſubiectis, tùm in ijſdem diſtinximus. Nunc quò meliùs cognoſcatur vterque, hoc eſt, vetus & nouus homo, veluti ἀνατομὴν quandam vtriuſque iuſtitiam.

14 In veteri igitur homine cōſideremus. Primùm, corpus ipſum. Deinde corporis membra. Præterea, effecta ſeu opera veteris hominis.

15 Corpus veteris hominis nunc à Paulo corpus peccati, nunc peccatum ipſum dicitur: & eſt vniuerſa natura vitioſa & deprauata. Hoc corpus circumfert ſecum omnis qui natus eſt iuxta communem naturæ curſum, ex ſeminis maris & fœminæ commixtione: nec plenè mortificari poteſt, priuſquam hoc mortale noſtrum corpus ab anima relictum fuerit.

16 Membra veteris hominis ſunt, facultates tùm animi, tùm corporis, quę ſe peccato ſiſtunt ad obediēdum ei in deſiderijs ipſius. Animi quidem: iuxta Pauli enumerationem, Mens, διάνοια, cor: corporis verò, vires corporis, & ſenſus omnes externi.

17 Mens, id eſt, τὸ ἡγεμονικὸν, adeò celebratū à Philoſo-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

loſophis eſt ea facultas, qua homo lumine rationis cernit & iudicat honeſta & inhoneſta: quam Paulus in non renatis vanam eſſe pronunciat.

18 Διάνοια eſt facultas illa, per quam ratiocinamur & colligimus aliquid ex ijs, quę mēs ſine ratione quietè cernit. Verùm hanc in homine veteri excæcatam pronunciat Apoſtolus.

19 Cor complectitur affectus, voluntatem, concupiſcentias. Hoc Paulus obduratum eſſe affirmat, adeò vt Deo non cedat, nec afficiatur vllis rebus diuinis.

20 Præter has internas facultates ſeu membra veteris hominis ſunt παθήματα τῶν ἁμαρτιῶν. vt Paulus appellat, quæ exiſtunt in membris noſtris per Legem, antequam veniamus in communionē gratiæ. Nequę tamen Lex harum affectionū effectrix eſt per ſe, ſed tantum κατ' ἀφορμήν, vt Paulus ſeſe interpretatur.

21 Eſt igitur mens in non renatis, primum veteris hominis mēbrum, & veluti primus peccati, id eſt, natiuę noſtrę corruptionis adminiſter, cui famulatur intelligentia, ad ſuggerendum cordi prauos motus. Hi poſtquam commouerint voluntatem, naſcuntur ἐπιθυμίαι. Tum verò corpus, ab animo impulſum, huc & illuc tranſuerſum rapitur: omnes ſenſus, adeoq; omnia corporis mēbra tyranni arbitrio ſe ſiſtunt, ad perpetranda omnia, quæ imperat. Et cum voce Dei peccatum accuſatur, eius παθήματα, inde occaſione ſumta magis vigent in membris non renatorum.

22 Hinc fructus peſſimus profertur, & varius, quēadmodum Paulus Gala. 5. teſtatur hiſce verbis: Manifeſta ſunt opera carnis, quæ ſunt, adulteriū, ſcortatio, impuritas, proteruia, idololatria, veneficium, inimicitiæ, lis, æmulationes, iræ, contentiones, diſſidia, hæreſes, inuidiæ, cædes, ebrietates, commeſſationes, & his ſimilia: quæ prædico vobis, ſicut prædixi, quòd qui talia agunt, regni Dei hæredes non erunt.

23 Habemus quid ſit vetus homo, Quæ eius membra, Quæ actiones, &, Quis exitus. Verùm vt omnia in breuio-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

breuiorem ſummam contraham, vetus homo eſt peccatum regnans in mortali noſtro corpore, ita vt obediamus peccato in cupiditatibus corporis, Roma. 6.

24 In nouo homine ſpectentur, natiuitatis cauſſæ, modus, partes, noui hominis membra, actiones & ſigna teſtantia infallibiliter de hac noua natiuitate, ex quibus, quilibet ſcire poteſt, num ſit nouus homo in Chriſto, nécne.

25 In noui hominis natiuitate nihil craſſum, nihil carnale cogitandum eſt. Eſt enim arcana quædam ac ſpiritualis natiuitas, cuius cauſſæ & cognoſcēdę ſunt, & accuratè diſtinguendæ. Nam cum nunc à Deo naſci, nunc è Spiritu renaſci, interdum per verbum, nōnunquam per fidem, rurſus per lauacrum aquæ, interdum quoque per miniſtros Euangelij naſci dicimur: neceſſarium erit cauſſas has accuratè diſtinguere, ne confuſio harum cauſſarum errores pariat.

26 Hoc autem ante omnia tenendū eſt, quòd ſicut opus creationis hominis, eſt totius Trinitatis: ita & recreatio ſeu regeneratio hominis, Deum autorē habet. Nam hoc mirandū opus à nulla creatura fieri poteſt.

27 Vt ergo Deus Pater creauit hominem, & Deus Filius creauit hominē, & Deus Spiritus Sanctus creauit hominem: ita Deus Pater, Filius, & Spiritus Sanctus hominem peccato mortuum regenerant: ſed ſeruata cuiuſque perſonæ proprietate, hoc modo:

28 Vt Deus Pater creauit mundum, per Filium, in Spiritu Sancto: ita rectè dicitur: Deus Pater per Filiū, in Spiritu Sancto regenerat hominē. Pater enim autor & fons eſt: Filius medium & meritum: Spiritus Sanctus vim ſuam exerit in hominem, ac eum nouam creaturam efficit & conſeruat. Verùm quia Deus vtitur ad hanc noui hominis regenerationem, ſenſibilibus inſtrumētis: fit vt hæc natiuitas nunc verbo, nunc fide, nunc Baptiſmo, nunc miniſtris Euangelij tribuatur: ſed diuerſimodè.

29 Vt Petrus Apoſtolus ſemen noui hominis na-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

ſcendi, verbum Dei ſtatuit: ita Ioannes per fidẽ naſci Filios Dei affirmat. Nam ſicuti verbum promiſſionis eſt veluti ſemen Dei, ex quo Filij Dei naſcuntur: ita fides, quæ eſt opus Spiritus Sancti, recipit ſemen: quo recepto hęc diuina peragitur natiuitas. Huc illud: Dedit Deus hunc honorem, vt Filij Dei fiant, quotquot credunt in nomen eius.

30 Dignatur proinde adoptionis honore Deus eos, qui in Filium credunt, ſed quos ſuo Spiritu iam genuerat. Proinde, quod efficit Spiritus: hoc verbum offert, atque idem fides receptum declarat.

31 Quod autẽ natiuitas hîc tribuatur nunc Baptiſmo, nunc miniſtris Euangelij, non pugnat cum ſuperioribus. Vt enim Baptiſmo tribuitur, tãquam Sacramento: ita miniſtris Euangelij, tanquam cooperarijs Dei, non tanquam autoribus.

32 Cùm autẽ huius nouę natiuitatis modum ignoraret Nicodemus, Dominus eum hac ſimilitudine docet. Ventus, inquit, quò vult ſpirat, & ſonum eius audis, ſed neſcis vnde veniat, aut quò vadat: ita eſt omnis qui genitus eſt è Spiritu, hoc eſt, Quemadmodum ignoratur, vnde veniat, aut quo vadat, ventus, ſed tamen eius ſonus ſentitur, dum ſpirat: ita modus regenerationis per Spiritum Sanctum, eſt nobis reconditus: ſed mox vbi regeniti ſumus, vis & effectus Spiritus Sancti in rebus regenitis, ſe profert. Nam huius Spiritus motus & ſtatus, in cordibus regenitorum eſt fides qua ſola iuſtificamur, Timor Dei, Ardens amor, &c.

33 Partes huius nouæ natiuitatis, ſeu noui hominis, ſunt duæ, videlicet, Mortificatio, & Viuificatio: quæ quidẽ quotidianis incrementis opus habent, quo tandem perficiantur.

34 Vt mortificatio eſt cõmunio & ſocietas mortis Chriſti, cuius virtute, verus homo caſtigatur, crucifigitur, occiditur: ita viuificatio eſt communio & ſocietas reſurrectionis Chriſti, cuius virtute viuificamur, vt nouam vitam viuamus. Quod enim repugnamus peccato,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

peccato, virtute mortis Christi fit, & quod militamus iustitiæ, virtute resurrectionis Christi fit, qué possidemus fide, cum omnibus suis thesauris & beneficijs.

35 Membra huius noui hominis sunt: mens, sed reformata manu Dei, & noua luce perfusa: intelligentia verbum Dei tanquam regulam, sequens: affectus, sed purgati per Spiritum Sanctum, ardentes timore Dei: & voluntas conuersa ad Deum, & cócupiscentia Spiritus, quæ pugnat aduersus carnem.

36 Hinc etiã intelligi potest, qualésnam sint actiones noui hominis, seu Spiritus, qui testatur de nostra renascentia. Paulus auté, exempli gratia, has enumerat actiones Spiritus: Fructus Spiritus est charitas, gaudiũ, pax, lenitas, benignitas, bonitas, fides, mansuetudo, tẽperãtia. Aduersus eos qui sunt huiusmodi nó est Lex.

37 Porrò, Signa testantia de hac spirituali natiuitate, vnumquéque Christianum tenere oportet: ne quis vel seipsum decipiat, vanitate: vel deijciat, pusillanimitate. Sunt autem præcipua signa quinque.

38 Primum est, vera Christi cognitio: Hæc est, inquit Dominus, vita æterna, vt te cognoscant verum Deum, & Iesum esse Christum, quem misisti. Hæc cognitio in notitia & fiducia Christi est sita.

39 Secundum est, duci spiritu Christi, & non carnis impetu ferri. Ita enim inquit Paulus: Qui ducuntur spiritu Christi, hi sunt eius. Hic Spiritus vt est arrhabo hęreditatis promissę: ita missus est in corde nostra, vt nos ad precandum excitet.

40 Tertium, assidua spiritus aduersus carné lucta, & eiusdem spiritus victoria super carnem. Etsi auté hæc victoria difficulter acquiritur: tamen reuera parta est, quando peccatum in nobis non regnat, vt obediamus ei in cupiditatibus corporis.

41 Quartum est, patientia sub cruce, quæ spei, quæ cum fide coniuncta est, indiuidua comes existit.

42 Quintum, quotidie magis magisque abundare in cognitione & omni sensu, Philip. 1.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

SPIRITVS ET LITERA.

1 Vi ex Pauli dicto: Litera occidit, Spiritus autem viuificat, Grammaticum Scripturæ sensum (quem literalem vocant) occidere, & allegoricũ viuificare concludunt, perniciosissimè errant.

2 Primùm enim ista interpretatio cõtumelia Deũ afficit, vt qui homines obscuris ænigmatibus, incertam ipsorum perniciem, illudat & decipiat.

3 Deinde, eadem omnem doctrinæ cœlestis certitudinem euertit. Nam si Grammaticus sensus, quem verba rectè intellecta suppeditant, est litera occidens: quæ quæso certitudo esse poterit, præsertim cum alij alias gignunt allegorias?

4 Idem error homines paulatim, à verbo nobis diuinitus tradito, ad humana somnia abducit. Vnde fit vt doctrinæ Dæmoniorum & humanæ traditiones in locũ cœlestis doctrinę, quę sola salutaris est, succedãt.

5 Breuiter, Ista erronea sententia omnem salutis spem & omnem conscientiarum cõsolationem euertit. Quæ enim spes & quæ consolatio, ex eo verbo esse poterit, quod instar Protei, in mille allegoriarum formas se flectit?

6 Proinde sanis hominibus & pijs, dubium esse nõ potest, quin afflatu diabolico factum sit, vt genuinus verborum sensus, quẽ suppeditat grammatica, sit istis doctoribus litera occidens: & contrà, somnium hominis sit allegoria, adeoque Spiritus viuificans.

7 Similis prorsus contumelia fuit antiqui Serpentis, qui primos nostros parentes, à sensu verbi Dei genuino, abduxit ad alias cogitationes pugnantes cum voluntate Dei in verbo reuelata. Nam cùm Deus sua voce minatur mortem comedentibus de fructu vetito, Satan contrà dicit: Nequaquam morte moriemini, signi-

significans verba Dei non esse accipienda eo sensu, quē grammatica promebat, sed alio arcano & allegorico.
8 Proinde non minus quam vox Satanæ, qua Eua decepta est, detestandus est error Origenis, qui scripturam totam in allegorias transformat. Et probanda est Epiphanij sententia, qui affirmat non omnia diuina verba allegorijs indigere, sed accipiēda est provt se habent, hoc est, eo sensu, quem voces rectè intellectæ conficiunt.
9 Abraham audit à Domino: Vade in locum quē monstrauero tibi, atque ibi offer vnigenitum filium tuum Isaac, quē diligis, in holocaustum. Hîc, si Abraham præterito grammatico sensu, confugisset ad allegorias, nequaquam filium Isaac, vinculis prius ligatū, mactare in holocaustum properasset.
10 Quapropter in mandatis diuinis, in ordinationibus, in promissionibus, & comminationibus omnibus modis quærendus est, & retinēdus genuinus verborum sensus: nisi fortè ex grammatico sensu aliqua absurditas sequitur, aduersus articulos fidei. Tūc enim adhibenda est theoria, iuxta Epiphanij consilium, quæ ex scopi consideratione, ex peristasi rerum, & ex collatione plurium sententiarum, eruit (seruata analogia fidei) verum verborum sensum.
11 Etsi autē in veteri potissimùm testamento, multa sunt typica & mystica: tamen genuinus verborum sensus primum tenendus est. Deinde symbolica ratio, potiùs quam allegoria, est spectāda: quæ tantisper probanda est, donec cum axiomatis primis Religionis consentiat.
12 Quantum autem ad allegorias attinet, seruari hanc regulam perutile fuerit. Allegoria nulla recipiatur, quantumvis speciosa fuerit, nisi quę habeat facem claram verbi diuini præeuntem.
13 Cæterùm, ne errore Papistico & nos inuoluamur, de Spiritu & Litera: primùm quæramus, quid Litera, & quid Spiritus absolutè sint. Deinde quid comparatè,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

paratè, videlicet, cùm Litera tribuatur Legi, & Spiritus Euangelio, quatenus opponuntur.

14 Quid autem ſint Spiritus & Litera abſolutè, ex ſequentibus licet colligere teſtimonijs. Roma. 2. Non circumciſio carnis, circumciſio eſt: ſed circũciſio cordis in Spiritu, & non in Litera. Circumciſio ergo cordis, eſt Spiritus: & circumciſio, quæ in carne tantùm eſt, eſt litera. 2. Corint. 3. opponitur ſpiritus Dei viui, tabulis lapideis.

15 Hinc primùm firmiſſima demonſtratione concludo, Literę & Spiritus vocabula, nequaquam ad expoſitionem pertinere, vt volunt cum Origine Papiſtæ: ſed potiùs ad vim quandam & fructum verbi in hominibus.

16 Hoc comprobatur & his Pauli verbis. Dum palàm ſit, vos eſſe epiſtolam Chriſti, inſcriptam nõ atramento, ſed ſpiritu Dei viui, non in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carneis.

17 Præterea antitheſis literæ & Spiritus rectè perpenſa, omnem dubitationem tollit. Nam certum eſt, literam & ſpiritum, vt contraria, ab Apoſtolo opponi. Si itaque conſtiterit, quid propriè alterutra harum vocum ſignificetur: mox ex collatione contrariorum, quid ſibi velit reliqua, apparebit.

18 Cùm igitur Paulus ipſe Spiritui, in corde locum tribuit, atque eum definit eſſe viuum ſenſum, & ſcripturam Spiritus ſancti, viuificantis corda hominum: ſequitur literam eſſe quiddam expers viui ſenſus Spiritus in corde.

19 Proinde vt ſpiritus eſt, quod Spiritu Dei viuẽtis, in cordibus noſtris inſcriptũ eſt: ita litera erit quicquid legitur, intelligitur, cogitatur, & fit, quantumlibet ſpirituale ſit, cùm animo noſtro non inhęret & viuit per Spiritum.

20 Quantum itaque ad rem attinet, quæ proponitur, intelligitur, cogitatur, non eſt differentia inter Literam & Spiritum: ſed quoad animi affectus. Si enim animus

animus ſpiritu Dei viuificantis excitatur ad pios & ſanctos motus & actiones: Spiritus eſt. Sin minus, litera eſt inefficax ad vitam infundendam, & ſatis potens ad occidendum: non quidem verbi vitio, ſed hominis culpa.

21 Paulus vult hominem abundare in cognitione & ſenſu ſimul. Nam cognitio omnis, ſiue ſit Legis, ſiue Euangelij, ſine ſenſu, litera eſt occidens. Contrà autē, cùm ſenſus viuus in corde accedit, Spiritus eſt viuificans, & non ampliùs litera occidens.

22 Legis proinde cognitio, & opus Legis, ſi ſpiritu Dei intus viuificante corda deſtituitur, litera eſt occidens, vt in Paulo cernimus nondum conuerſo. Is enim, etſi inculpatè coram oculis hominū vixerat: tamen ad extremum, ſe à Lege occidi, animaduertit.

23 Euangelij ſimiliter cognitio, confeſſio, & vſus Sacramentorum, ſine Spiritu intus corda renouante, litera eſt occidens.

24 Contrà, Legis cognitio, & opus Legis, quando Spiritus intus cor viuificat, Spiritus eſt, & non Litera, vt in Paulo eſt videre, qui conuerſus, condelectabatur Legi Dei, ſecundum interiorem hominem.

25 Euāgelium ſimiliter creditum & efficax in corde, Spiritus eſt. Idem ſit de ſacrificijs & ſacramētis iudicium.

26 Sacrificium Cain, Decimæ Phariſæi, quia vitali ſpiritu in corde deſtituebantur, litera fuerunt. Cōtrà, Abelis munera, & Cornelij eleemoſynæ, quia corda eorum viuificabantur ſpiritu Dei, Spiritus erant.

27 Sic Paulus, circumciſionē, quæ in carne hæret ſine fide in corde, Literam vocat: & contrà, eandem, Spiritum nominat, cùm ſuū proprium finem aſſequitur, hoc eſt, cùm res in corde, ſigno externo reſpōdet.

28 Fine enim præceptorum, ſignorum, typorum, atque adeò omnium operum ſublato, manet ſola Litera, quæ per ſe inutilis eſt.

29 Ratio locutionis, ſi quæritur, hæc eſt, Vt Spiritus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

tus vocabulum per Synecdochen accipitur, Nam & Spiritum ſanctum ſignificat,& motus viuos, in corde excitatos,ab eodem Spiritu:ita Literæ vox, per Metalepſin tranſfertur,& ſignificat,quod nudam Literam, ſine motu Spiritus Sancti in corde,conſequitur.

30 Hactenus perſpicuè oſtendimus,quid abſolutè ſit Spiritus,& quid Litera. Nunc autem declarandum eſt,quid ſibi velint, cùm litera Legi, & Spiritus Euangelio,à Paulo tribuantur: quæ ſanè epitheti vice funguntur,ac ſi diceres Legem literalem eſſe, Euãgelium autem ſpirituale.

31 Verba Pauli hæc ſunt: Qui fecit, vt idonei eſſemus miniſtri noui Teſtamenti,nõ literæ, ſed Spiritus. Litera enim occidit: Spiritus autem viuificat. Quod ſi mortis miniſteriũ,literis informatum in ſaxis,fuit gloriosũm:adeò vt non poſſent intueri filij Iſraël in faciẽ Moſis,propter gloriam vultus eius, quæ aboléda erat: cui nõ potiùs miniſterium Spiritus, erigit glorioſum? Nam ſi miniſterium cõdemnationis, erat glorioſum: multo magis miniſterium iuſtitię abundat in gloria.

32 Hîc Paulus manifeſtè legem Moſis, ſcriptam in tabulis lapideis, vocat literam occidentem:& contrà, Euangelium,Spiritum viuificantem.

33 Sed ſciendum eſt,Legẽ quidem literam, Euangelium vero Spiritum appellari,non ſimpliciter. Nam vt Euangelium non ſemper eſt Spiritus: ita Lex non ſemper eſt litera, ſed quatenus vnũ alteri opponitur. Tunc enim verè & congruenter dicitur, Legis naturã eſſe,literaliter docere homines: Euangelij autem,ſpiritualiter:quia gratiæ Chriſti ſit inſtrumentum.

34 Neque his obſtat, quòd Euangelium à Paulo alibi dicatur odor mortis ad mortem, & Chriſtus appelletur lapis offenſionis, & petra ſcandali. Nam id Euangelio non competit natura,quia omnibus eſt ſalutare:ſed hominum vitio,qui inſtrumentum regenerationis & reconciliationis repudiant.

35 Legis igitur perpetuum & inuiolabile accidens eſt,

eſt, (quatenus à Chriſto ſeparatur) vt occidat. Quoniam, vt alibi dicit Apoſtolus, Quicunque ſub ea manent, maledictioni ſunt obnoxij. Cōtrà, Euangelij accidens eſt, per occaſionem occidere. Nam in eo reuelatur iuſtitia Dei ex fide in fidem: ideoque potentia Dei eſt, in ſalutem omni credenti.

36 Breuiter, Lex morbum oſtendit, ita vt nullam monſtret ſpem ſanationis: ſed potiùs cum hominem relinquit in ſeipſo, morti eum neceſſariò adiudicat: ideoque meritò Litera occidēs dicitur. Verùm Euangelium deſperatis remedium adfert. Quare pœnitentiam prædicat, & ad Chriſtum adducens, vitæ ianuam aperit: ideoque meritiſſimè, Spiritus viuificans, à Paulo dicitur.

37 Diſcernendum eſt igitur, inter fortuitum euentum, & perpetuum accidens: inter proprium officium rei, & occaſionem. Fortuitus Euangelij euẽtus eſt occidere, videlicet, cùm auditur, & non creditur. Vnde fit, vt per accidens, ſit Litera occidens: cùm eius tamen proprium officium ſit, viuificare: vnde Spiritus appellatio illi propriè competit.

38 Cæterũ cum Paulus ſe alioſque Euangelij præcones, vocat miniſtros non Literæ, id eſt, Legis occidentis, Sed Spiritus, id eſt, Euangelij viuificantis: non abolet doctrinam Decalogi, ſed tantùm diſcernit inter miniſterium Moſis proprium, & proprium munus præconum Euangelij.

39 Etſi autem homines ad pœnitentiam ſeu conuerſionem (ad quam inuitat Euangelium) ſemper prędicatione Legis præparandi ſunt, Nam Legis prædicatio, & ignorantiæ noſtræ medetur, & ſtuporē excutit, vt verè ſentiamus noſtrũ malũ, cuius admonitione adigamur ad Chriſtũ, niſi malimus in noſtris peccatis perire. Tamen proprium eſt miniſtrorum noui Teſtamenti, vt ſint miniſtri Spiritus: accidentale verò, quòd ſint Literæ miniſtri.

40 Verùm hoc accidentale miniſteriũ, toties abo-

letur,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

letur, quoties prædicationi Legis, ſuccedit Euangelij gratia æterna. Quod quidē fit, quando homines, agnita ſua iuſta damnatione, & percepto Spiritu ſeruitutis ad metum, obtemperant Euangelio, agentes pœnitētiam. Tum enim donātur Spiritu adoptionis per quē clamant, Abba pater.

41 Quicunque hoc adoptionis Spiritu, ad prædicationē Euangelij, donati fuerint, à maledictione Legis liberi ſunt: adeò, vt obediētia, quam præſtant Legi Dei, non ampliùs Litera, ſed Spiritus cenſeatur. Nam non ſolùm credentes ipſi viuificantur: verumetiam opera, quæ faciunt (tametſi Legi non ſatiſfaciunt) viuificantur.

42 Atq; hinc eſt, quòd tametſi doctrina Decalogi, quatenus hominē, ad Chriſtum nondum conuerſum, condemnat, ſit temporaria & abolenda: tamē perpetuò maneat, quatenus eſt norma iuſtitiæ diuinæ, & regula obediētiæ, quæ neceſſariò à conuerſis requiritur.

43 Quare deteſtandus eſt furor non ſolùm Antinomorum, qui Decalogum non prædicandum in Eccleſia mentiuntur: verumetiam eorum, qui prætextu Chriſtianæ libertatis, neceſſitatem obedientię in conuerſis tollunt.

44 Nam ſi neceſſarius eſt ordo cauſſarum & effectuum, & Chriſtiani omnes ſunt debitores, non carni, ſed Spiritui: omnino neceſſaria eſt noua obedientia. Adeò, vt qui ſecundum carnem vixerit, ſit moriturus: & contrà, qui Spiritu, actiones carnis mortificauerit, ſit victurus.

PRÆDESTINATIO.

1 DE æterna Dei prædeſtinatione, & electione hominum ad vitam beatam & immortalem rectè erudiri Eccleſiam ſummoperè neceſſarium eſt. Nam vt nulla doctrina vberiorem conſolatio-

nem

nem pijs cõſcientijs adferre ſolet, quàm doctrina prę-
deſtinationis rectè explicata:ita nihil periculoſius eſt,
quàm à vera prædeſtinationis ratione aberrare.

2 Quare ne à modo prædeſtinationis & electionis,
quem nobis cõmendat Scriptura aberremus, ſummo
ſtudio cauẽdum eſt. Nam qui à vero modo deflectit,
in præcipitium fertur, vnde ſe recipere non poteſt.

3 Sunt quidam, qui cùm audiunt noſtram ſalutem
in Dei electione & propoſito ſitam eſſe, & modũ ve-
rum haud obſeruant, ſomnia Stoica & tabulas Par-
carum fingunt, quibus & ſeipſos miſerè implicant, &
alios pernicioſè ſeducunt.

4 Nam fieri aliud nequaquam poteſt quàm vt is,
qui fatales libros de ſaluandis & perdendis imagi-
natur, vel hypocriſi vana turgeat, vel deſperatione
pernicioſa tabeſcat.

5 Quidam enim carnalis cuiuſdam ſecuritatis an-
ſam arripientes, in quævis ſcelera licentioſè ruunt: ſi-
bi quidem ipſis in certam perniciem: alijs verò, in gra-
ue ſcandalum.

6 Nonnulli in contrarium malum feruntur: qui cũ
contra verbũ Dei, particularem gratiæ promiſſionem
ſomniant, in deſperationis baratrum demerguntur:
in quo eos æternùm perire, niſi maturè dextera Dei
erecti reſipiſcant, neceſſe eſt.

7 Quapropter cum audimus verbo Dei nobis prę-
deſtinationis myſterium commendari, ſimul in ver-
bo Dei prædeſtinationis modum cum ſua vera cauſ-
ſa quæramus: quem ſi rectè tenuerimus, ſummam cõ-
ſolationẽ prædeſtinationis doctrina nobis adferet, &
erit non ſolùm veluti calcar quoddam ad omnia pie-
tatis exercitia: verumetiam vt ſacra quædam ancora
in mortis articulo.

8 Modus autẽ prædeſtinationis veriſſimus eſt, quẽ
Paulus nobis commonſtrat, cùm ad Epheſ. ita ſcribit:
Elegit nos in Chriſto ante conſtitutionem mundi, vt
ſimus nos ſancti, & inculpati coram ipſo in dilectio-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

ne. Item, prædestinauit nos in adoptionem per Christum Iesum. Item, Gratos nos fecit in Dilecto: in quo habemus redemtionem per sanguinem eius. Itē, Proposuit recolligere omnia in Christo. Item, In quo in sortem asciti sumus, prædestinati secundum propositum eius, qui omnia operatur secundum consilium voluntatis suæ, vt nos simus in laudem gloriȩ eius, qui antè sperauimus in Christo. Item, In quo & credentes obsignati estis Spiritu promissionis sancto, qui est Arrahabo hæreditatis nostræ.

9 Hîc Paulus clarissimè modum prædestinationis definit, dum pronunciat Deum prædestinasse nos saluti per Christum, & in Christo. Per Christum quidem, vt mediatorem & λυτρωτήν. In Christo verò, vt in capite, & cum capite: cuius membra efficimur per fidē, quam Euangelium promiscuè omnibus prædicat.

10 Prædestinauit igitur nos Deus non exarando fatales libros cum Zenonis familia: sed statuēdo iuxta consilium voluntatis suæ modum salutis consequendæ per Christum & in Christo.

11 In hoc modo conditio fidei includitur. Nam cū fide inserimur Christo, eius membra efficimur: atque ideò electi, quia membra Christi sumus.

12 Quàm autem hæc conditio sit necessaria ex ordinatione diuina, plurima sanè declarant testimonia. Paulus Rom. 9. vbi de prædestinatione disputat, hanc conditionem inculcat, inquiēs: Quid igitur dicemus? Gentes, quæ non sectabantur iustitiam, apprehenderūt iustitiam, iustitiam inquam, quæ est ex fide. Israël verò sectans Legem iustitiæ, ad Legem iustitiæ non peruenit. Quare? quia non ex fide, sed ex operibus Legis. Hanc conditionem repetit Apostolus in 10. cap. & sæpe alias eam vrget. Coloss. 1. Si modò in fide permaneatis fundati. Heb. 3. Participes facti sumus Christi, si modò incoatam fiduciam vsq; ad finem firmam teneamus. 1. Timoth. 2. Mulier saluabitur, si permanserit in fide.

13 Ne-

13 Neceßitatem huius conditionis Apostolus ipse de se loquens ostendit, cum ait: Væ mihi si non Euangelizem. Item, Castigo corpus meum, & in seruitutẽ redigo, ne fortè cum alijs prædicauero, ipse reprobus efficiar. Si igitur Paulus electum Dei organum, ex fide obedientiam erga Deum non præstitiſſet, fide excuſſa, gratia excidiſſet: reprobus sua culpa effectus. Ieremias idem verbis Domini inculcat: Si, inquit, pœnitentiam egerit gens illa à malo, quod locutus sum aduersus eam: agam & ego pœnitẽtiam super malo, quod cogitaui vt facerem ei. Si fecerit malum in oculis meis, vt non audiant vocem meam: pœnitentiam agam super bono quod locutus sum vt facerem ei.

14 Hinc manifestè apparet prædestinationem diuinam, per Christum & in Christo, ratam esse & requirere à nobis conditionem fidei, qua Christo inserimur, atque ideò electi censemur.

15 Ex his quæ hactenus diximus hanc prędestinationis exstruamus definitionem. Prędestinatio est ordinatio Dei, qua ipse ante constitutionem mundi, secundum beneplacitum & consiliũ voluntatis suæ, per Christum & in Christo, destinauit vitę æternę omnes in Christum redemtorem credituros: vt sint sancti & inculpati coram ipso: vtque laudẽ gloriæ gratiæ ipsius prædicent in omni æternitate.

16 Huic opponitur reprobatio, qua reijciuntur & arcẽtur ab æterna vita, & mãcipantur æternis pœnis, quotquot in Christum credere recusant, & quicunq; in fide Christi, ad finem vsque vitæ, non perseuerant. NB

17 Huius reprobationis causa est peccatum hominum, & iustitia Dei iustè punientis transgreſſores, qui ad propitiatorium hominibus à Deo propositum, nõ confugiunt.

18 Porrò cum conditionẽ fidei requirimus: simul Pharisaicum taxamus errorem, de Dignitate personarum, de Prærogatiua carnis, de Meritis humanorum operum. Vnde & hoc sequitur, quod nec ex ra-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

tione, nec ex Lege de hoc mysterio iudicandum sit. Nam vt ratio dignitatem & prærogatiuam carnis: ita Lex, merita operũ hypocritis electionis caussam falsò statuere videtur.

19 Non est itaque caussa prædestinationis in nobis, vt falsò opinantur Monachi, sed in Deo quã caussam Paulus εὐδοκίαν voluntatis Dei vocat: Augustinus misericordissimam Dei voluntatem.

20 De hac voluntate Dei erga homines, vbi certò constiterit: prędestinationis nostri fundamentũ habemus immotũ. Nam Deus omnia, vt Paulus testatur, secundum consilium huius suæ voluntatis operatur.

21 Hæc Dei voluntas misericordissima, nõ est nobis incognita aut tecta: sed tradita est & reuelata nobis, voce Euangelij. Et in quatuor potissimum cernitur: in missione Filij: in promissione: in mandato: & in obsignatione gratiæ.

22 Missio Filij locupletissimum testimoniũ paternæ voluntatis Dei erga nos est, iuxta hanc vocem Filij: Sic Deus dilexit mundum vt Filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam. Roma. 5. Cõmendat Deus charitatem suam erga nos, quòd cùm adhuc essemus peccatores, Christus pro nobis mortuus est.

23 Huius itaque λυτρὸν, sufficiens satisfactio est & expiatio peccatorũ totius mundi. Per hunc enim Pater fatetur se placatum esse, & iubet seriò vt ipsum audiamus.

24 Neque est quod quisquã existimet missum esse Filium in mundum, vt quosdam selectos tantùm de genere humano redimeret: sed potiùs vt totius mundi peccata tolleret, iuxta illud: Ecce agnus Dei qui tollit peccati mundi.

25 Nam vt communem nostram naturam assumpsit, & cum natura, nostram caussam in se recepit: ita palam ipse de se ait: Filius hominis venit saluare quod perierat.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

26 Iam autem non pauci aliquot perierant de genere humano: ſed totum genus humanum.

27 Quemadmodum igitur in Adamo omnes lapſi ſumus: ita cum Adamo datur omnibus promiſſio ſeminis contrituri caput ſerpentis. Hinc Ioannes: Chriſtus apparuit, vt deſtruat opera Diaboli. Quapropter, fidelis ſermo, vt Paulus ait, & omni approbatione dignus eſt, quòd Chriſtus Ieſus venit in hunc mundum peccatores ſaluos facere.

28 Quòd autem euentus (proh dolor) non reſpondeat voluntati Patris mittẽtis Filium, & deſiderio Filij deriuantis in ſe pœnam peccati: id fit propria hominum malitia, qui à Patre clementiſſimo ad nuptias filij inuitati, venire recuſant: quemadmodũ Chriſtus ipſe conqueritur, cum ait: Multi ſunt vocati, pauci vero electi. Hoc eſt, pauci credunt & fructus pœnitentię edunt, atque ideò expelluntur de domo nuptiarum, vt qui veſtem nuptialem non habeant.

29 Promiſſio gratiæ quæ verè vniuerſalis eſt, ſimiliter voluntatem miſericordiſſimam Patris cœleſtis nobis commendat. Huc pertinent plurima dicta, inter quæ ſunt hęc. Hęc eſt voluntas Patris mei, qui miſit me, vt omnis qui videt Filium, & credit in eum, habeat vitam æternam. Matth. 18. Sic non eſt voluntas ante Patrem meum, qui in cœlis eſt, vt pereat vnus de puſillis iſtis. 1. Timoth. 2. Deus vult omnes homines ſaluos fieri & ad agnitionem veritatis venire. 2. Pet. 3. Deus longanimis eſt erga vos, non volens vllos perire, ſed omnes ad pœnitentiam recipere. Huc & illud Propheticum pertinet. Nolo mortem peccatoris, ſed vt conuertatur & viuat.

30 Hinc Diuus Bernhardus: Prodit in lucem ad miſeri conſolationem magnum conſilium, quod ab æterno latuerat in ſinu æternitatis, quòd nolit, videlicet, Deus mortem peccatoris, ſed magis vt conuertatur & viuat.

31 Hæc promiſſio gratiæ, vt eſt vniuerſalis: ita etiã

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

eſt gratuita, ſola fide accipienda. Vtrumque perſpicuè docet Paulus ad Roman. 9. 10. 11. vbi excludit apertè omnem prærogatiuam carnis & operum merita: & concludit omnem qui credit non pudefieri. Non eſt enim (ait) diſtinctio Iudæi & Græci. Idẽ enim Dominus omnium, diues in omnes qui inuocant ipſum.

32 Huc faciunt pulcherrimi illi typi, quos idẽ Apoſtolus proponit, cum filios Abrahæ, Iſmahelem & Iſaac: & filios Iſaac, Iacobum & Eſau, in medium adducit: qui typi in hunc modum accommodandi ſunt: In commodis certis ad hanc vitam ſpectantibus, non omnes qui nati ſunt ex ſemine Abrahæ & Iſaac, habentur illorũ filij. Multò minus in rebus ſpiritualibus cenſebuntur filij, qui ab iſtis ſanctis Patribus ortum ducunt. Quocirca, quemadmodum in commodis ad hanc vitã ſpectantibus, tantùm illi reputantur filij, de quibus ſancti Patriarchæ habebant promiſſiones, vt Abraham de Iſaaco & non de Iſmaele, Iſaac de Iacobo & non de Eſau. Ita in rebus ſpiritualibus ſolùm illi ſunt Abrahæ filij cenſendi, qui promiſſioni gratuitæ credunt: & non illi, qui prærogatiua carnis tument.

33 Neque aliud vult concluſio Apoſtoli: Non eſt igitur volentis neque currentis, ſed miſerentis Dei. Nam huius concluſionis hic ſenſus abſque dubio eſt veriſſimus. Non eſt volentis neque currentis, videlicet ſecundum carnem: quia voluntas carnis & curſus carnis nituntur prærogatiua carnis & meritis operum, atque ideò aduerſantur miſericordię Dei & merito Chriſti. Sed eſt volentis & currentis ſecundum promiſſionem, hoc eſt, credentis. Siquidẽ omnia poſſibilia ſunt credenti. Nam hęc voluntas, & hic curſus, commendant miſericordiam Dei; adeoq́ue ſola miſericordia in Chriſto promiſſa nituntur. Quid hinc iam efficitur? Illud quod propoſitũ erat ab Apoſtolo. Non filios carnis ſed filios promiſſionis eſſe hæredes.

34 Sunt autẽ filij promiſſionis omnes qui credunt promiſſioni vt Abraham credidit. Nam Apoſtolus

Roman.4.definit filios promiſſionis eſſe eos, qui inſiſtunt veſtigijs fidei Abraham. Et ad Galat.3. Scitote, inquit, quòd qui credunt, hi ſunt filij Abrahæ. Si filij ſunt,& hæredes ſecundum promiſſionem.

35 Qui hanc vniuerſalẽ gratiam negant (quantum quidem ad voluntatem Dei paternam attinet) preterquam quod Paulo, adeoq; conſenſui totius Scripturę ſe opponunt, grauiſſimè impingũt. Primùm enim tribuunt Deo προσωποληψίαν. Deinde fingunt in Deo cõtradictorias voluntates.

36 Sed quòd apud Deũ non ſit προσωποληψία, multa dicta teſtantur. Deus enim ſemper bonam cauſam comprobat,& ſemper malam condemnat, iuxta hanc regulam: Fideles cuſtodit Dominus, & retribuet abũdanter facienti ſuperbiam.

37 Nihil proinde certius eſt, quàm quòd Deus omnes pœnitentes recipiat in gratiam, & contrà impœnitentes omnes reijciat, abſque omni perſonarum reſpectu.

38 Quòd autem Deus Lazarum mendicare voluit, & Ioſephum principem Ægypti fecit, hoc non conſtitutit in Deo προσωποληψίαν. Nam perſonarum acceptio in iudicijs locum habet, vbi æqualibus inæqualia, aut inæqualibus æqualia tribuuntur. Nunc autem cùm Deus ſibi hanc iudiciariam regulam ſtatuit, quòd velit in Christo omnes credentes ſaluare, & quòd velit omnes contemnentes Filium, & perſeuerantes in delictis, pœnis punire æternis: nequaquam perſonarum acceptor eſt.

39 Præterea, quòd non ſint in Deo contradictoriæ voluntates, ex eo manifeſtum eſt, quòd, vt ipſe veraciſſimus, imò ipſa veritas eſt: ita duplex cor damnet. Cùm igitur ſcriptum eſt: Deus vult, omnes homines ſaluos fieri. Item, Deus non vult vllos perire, ſed omnes ad pœnitẽtiam recipere: nequaquam ſunt harum propoſitionum contradictoriæ admittẽdæ, quæ ſunt, Deus non omnes vult ſaluos fieri, Deus vult aliquos

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

perire, & non omnes ad pœnitentiam recipere.

40 Quomodo ergo (inquies) damnantur multi, cũ omnes saluos fieri Deus velit? Si consilium creationis & missi Filij in mundum respicimus, verè volũtas Dei est vt nullus pereat. Verùm si euentum cõsideramus, voluntas Dei est, vt contumaces & impœnitentes pereant. Pater terrenus vult omnes suos filios hæreditate gaudere. Hæc est enim paterna storga in bono patre. Verùm si aliquis filiorum perrexerit esse contumax, vt nec verbis nec flagellis emendari velit, hunc pater hæreditate priuat, & inter filios ampliùs non numerat.

41 Huius rei typus in Deuteronomio proponitur. Si genuerit (ait Dominus) homo filium rebellem & proteruum, qui non audierit patris aut matris imperium, & coercitus obedire contemserit, apprehendent eum pater eius & mater eius, & ducent eum ad seniores ciuitatis, & ad portam iudicij, dicentq; ad eos: Filius noster iste proteruus & rebellis est, monita nostra audire contemnit, lurco & potator est, lapidibus eum obruet populus ciuitatis & morietur. Nõnne hic pater vult filium obrui lapidibus, quem naturali storga charissimum habuit? Ad eũdem planè modum Deus, ex sua paterna bonitate, vult omnes homines hæredes fieri vitæ æternę. Verùm contumaces nihilominus & rebelles perpetuis pœnis vult obrui.

42 Discernendum est igitur accuratè inter voluntatem Dei paternam, quam Theologi antecedentem vocant, & eam quæ sequitur hominum cõtumaciam. Quare & consequens dicitur.

43 Mandatum (hoc enim est tertium in quo suprà proposuimus voluntatẽ Dei erga homines conspici) similiter nobis voluntatem Dei verè paternam erga omnes commendat. Fieri enim non potest vt voluntas Dei cum mãdato ipsius pugnet. Quapropter cùm iubet vt totus mundus Filium suum audiat, vult profectò vt omnes illum audiant: vult vt ex auditu fidem

concipiant. Prædicatio enim Euãgelij requirit fidem. Vult denique vt credentes ſaluentur. Deinde Filius, qui eſt ſapientia Patris, amandat diſcipulos ſuos in omnem terram cum hoc mandato: Ite in mundum vniuerſum, & proclamate Euangelium omni creaturę. Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Qui verò non crediderit, condemnabitur. Hoc mandatum cum ſit vniuerſale, clarè teſtatur Deum velle omnium hominum ſalutem: ſed cum conditione fidei, vt indicat promiſſio mandato addita. Matth. 11. clamat Dominus: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Hîc vtrumque hoc eſt, mandatum & promiſſio teſtantur voluntatem Dei paternam eſſe, vt omnes veniant ad Chriſtum vocantem, vt omnes in eo conſequantur ſalutem.

44 Firmiſſimè itaque & ſine hæſitatione ſtatuendum eſt mandatum Dei æternum & vniuerſale, eſſe teſtimonium infallibile voluntatis ipſius erga homines. Cùm igitur mandat omnibus vt audiant Filium & credant, vult reuera, vt omnes audiant, credant, iuſtificentur, ſanctificentur, ſaluentur.

45 Sed obijciet fortè aliquis: Fides donum Dei eſt, & opus Spiritus Sancti, Ergo nemo credere poteſt niſi qui diuinitus fidem acceperit. Item, Nemo venit ad Filium niſi quem Pater traxerit. Hoc veriſſimum eſſe fateor. Verùm, cùm Paulus inquit. Fides ex auditu, auditus autem per verbum Dei: ſignificat ordinarium ad conſequendam fidẽ inſtrumentum eſſe prædicationẽ Euangelij: in qua Deus iuxta ſuas promiſſiones vult eſſe efficax, vult trahere Verbo & Spiritu ad Filium. Sed multi trahenti Patri repugnant, cui poterant obedire. Hoc clarè comprobatur querela Chriſti, in hunc modum peruicaciam Iudæorum deflentis. Quoties volui te congregare vt gallina congregat pullos ſuos, & noluiſti? Similem contumaciam Stephanus ſuis Iudæis obijcit. Duri, inquit, ceruice, & incircumciſi corde & auribus, vos ſemper Spiritui San-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

cto resistitis. Et Dominus apud Esaiã: Tota die expandi manus meas ad populum contumacem & contradicentem mihi. Hoc ipso testimonio & Paulus rebellionem Iudæorum ostendit, quam rebellionem caussam reiectionis eorum fuisse concludit.

46 Huc etiam facit exemplum quod Augustinus de Nabuchodonosor & Pharaone proponit hisce verbis: Quantũ ad naturam, ambo homines erant: Quantum ad dignitatem, ambo reges: Quantũ ad caussam, ambo populum Dei captiuum possidebant: Quãtum ad pœnam, ambo flagellis clementer admoniti: Quid ergo fines eorum fecit diuersos? nisi quod vnus manum Dei sentiens in recordatione propriæ iniquitatis ingemuit: alter libero contra misericordissimã Dei voluntatem pugnauit arbitrio.

47 Verùm hîc imprimis cauẽdum est, ne quis peccandi petulantia & longa consuetudine, abusus benignitate Dei inuitantis se ad pœnitentiam, accersat sibi ipsi iudicium, vt à Deo permittatur ruere in reprobã mentem. Hoc cùm fit, homo ad verbum Dei obsurdescit, & sibiipsi eam peccandi necessitatem imponit propria voluntate, vt iam aliud quàm peccare nõ possit. Perinde enim illi accidit, ac si quis seipsum de cacumine montis præcipitem daret, vnde postea casum reuocare non valeret.

48 Maturè igitur vocanti Deo obtemperare oportet, & resipiscere, sollicitéque ambulare (vt Propheta monet) coram Deo suo. Nam qui vocantem Deum per suos ministros audire recusat, in contumaciæ pœnam incurrit, Vnde fit vt magis magisq; vinculis peccati cõstrictus donec tandem dedoleat, susque deque ferat omnia salutis media. Hîc proinde locum habet vulgò notus versiculus:

Qui non est hodie, cras minus aptus erit.

49 Obsignatio gratiæ (huic enim quartum locum tribui inter ea indicia, quæ nobis ob oculos ponunt quam sit paterna, voluntas Dei erga omnes homines) claris-

clariſſimè nobis paternam voluntatem Dei commendat. Nam dum iubet baptizari omnes gentes, vt veriſſimè omnibus gentibus ſuam obſignari gratiã & miſericordiſſimam voluntatẽ. Nunquam enim gẽtes omnes inuitaret ad Baptiſmum, niſi omnibus gentibus ſalutem, quam obſignat Baptiſmo, impartiri vellet.

50 Quòd autem in multis Baptiſmus eſt tantùm literalis, hoc non fit Dei conſilio & voluntate, qui verè ſuam gratiam Baptiſmo offert & obſignat: ſed hominum culpa, qui à pacto cum Deo in Baptiſmo inito, turpiter diſcedunt.

51 Nam vt Deus promittit, & promiſſum obſignat Baptiſmo: ita par eſt, vt homo ab altera parte fide reſpondeat, Siquidẽ in omni pacto vtraque pars pacti conditiones & leges ſeruabit. Atque eam ob cauſſam, Petrus Baptiſmum definit, ſtipulationem bonæ conſcientię cum Deo. Deus enim Baptiſmũ offerens promittit gratiã: conſcientia verò fide reſpondens, in pacto acquieſcit freta reſurrectione Ieſu Chriſti.

52 Cùm itaque ex his demonſtrationibus euidentiſſimè nobis conſtat de voluntate Dei paterna erga nos, quæ voluntas eſt cauſſa & baſis prædeſtinationis & electionis noſtri: firmam teneamus fiduciam ſalutis, & ad voluntatem Dei paternam in miſſione Filij, in promiſſione, in mandato, & in obſignatione gratiæ expreſſam, tanquam ad arcem munitiſſimam nos recipiamus: nihil morantes decreta Stoica, quantumvis magnos patronos & ſapientes habeant.

53 Porrò fines prædeſtinationis & electionis noſtri ad ſalutem, duos Paulus conſtituit, Epheſijs ſcribens: quorum proximus eſt vt ſimus ſancti & irreprehenſibiles coram ipſo, hoc eſt, vt ſtudeamus ſanctitati & innocentiæ, habeamuſque ſemper bonum propoſitum. Vltimus, vt laudetur gloria ipſius à nobis in omni æternitate.

54 Reſtat nunc vt nonnihil dicatur de vſu huius dulciſſimæ doctrinæ prædeſtinationis & electionis

æternæ:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

æternæ: qui duplex ex Pauli epiſtolis ad Rom. & Eph. colligi poteſt. Ad Roman. ideò ſcribit Paulus de prædæſtinatione, vt ex cauſſa, modo, & conditione prædeſtinationis concludat, prærogatiuam carnis & humana merita nequaquam eſſe cauſſam ſalutis. Euertit igitur Apoſtolus prærogatiuam carnis, & omnia humana merita tollit, quò ſit locus miſericordiæ Dei in Chriſto Ieſu, & via pateat ſalutis, omnibus qui in Chriſtum credere non recuſauerint. Ad Epheſios de hoc ipſo myſterio agit, vt oſtendat Euangelium Chriſti non eſſe nouam doctrinam ab Apoſtolis excogitatam, ſed ante mundum conditum in pectore Dei fuiſſe reconditam, & ſuo tempore mundo patefactam.

55 Præter hunc duplicem vſum, quorum prior ad confirmationem gratuitæ iuſtitiæ, & vniuerſalis gratiæ pertinet: poſterior ad commendationem antiquitatis Euangelij refertur, erit & hic vſus, (quem Paulus attingit ad Roman. 8.) vt ſtatuant pij nullam crucem, nullam calamitatem, nullam denique rem aliam poſſe impedire ſalutem credentium, quæ decreto Dei æterno nititur.

56 Hinc conſolatio ingens oritur in agone mortis, & ſumma & inenarrabilis lętitia naſcitur: adeò vt iam moriturus quaſi ouans dicat: In Domino cõfidit anima mea, nõ timebo: Chriſtus meus victor mortis eſt, in hoc ego triumphabo.

57 Huc pertinet illud Dauidicũ: Viriliter agite & confortetur cor veſtrũ, omnes qui ſperatis in Dominum. Cuſtodit enim Dominus omnes diligentes ſe.

58 Cæterùm hic vſus confirmans nos in cruce, & conſolans in agone mortis, tùm demum locum habet vbi nos ipſos in Chriſto eſſe ſenſerimus, & Chriſtum in nobis.

59 Quare iuxta conſiliũ Pauli inſtituenda eſt probatio noſtri, qui in hunc modũ ſcribit Corinthijs: Vos ipſos tentate an ſitis in fide, vos ipſos probate, an non cognoſcitis vos ipſos, quòd Ieſus Chriſtus ſit in vobis.

60 Hæc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

60 Hæc Pauli verba, certiſſimum probãdi modum nobis præſcribunt, qui eſt tentare & explorare an quis ſit in fide, an Chriſtus in ſe habitet: quæ ſanè probatio aliunde proficiſci nõ poteſt, quàm ex effectibus Spiritus Chriſti. Nã qui Spiritu Dei ducuntur, hi ſunt eius. Qui autem ducuntur Spiritu Chriſti, cogitãt, amant, proſequuntur quæ ſunt Chriſti, & nihil antiquius habent, quàm totam ſuam vitam Deo approbare. Hinc eſt illa, in Sanctis, pugna ſpiritus aduerſus carnem.

61 Huc & illud Pauli pertinet: Milita honeſtã militiam, retinens fidem & bonam conſcientiam. Nam hæc certiſſima ſunt inhabitantis Chriſti teſtimonia. Vbi enim fides eſt, illic conſcientia purgata eſt à malis operibus. Quare & bona conſcientia, & pium propoſitum, fidei ſynceræ teſtimonia ſunt. Contrà autẽ vbi contaminata eſt conſcientia, & vbi eſt propoſitũ peccandi, ibi nulla prorſus fides eſt, niſi fortè hypocritica quædam de fide gloriatio, quam vaniſſimam eſſe opera ipſa declarant, & diuus Iacobus commonſtrat.

ECCLESIA.

1 Era Chriſti Eccleſia (quemadmodum eam definit Symbolum Apoſtolicum) eſt ſocietas ſanctorum, in cuius tamen externo cœtu multi ſunt ſcelerati, hæretici, ſchiſmatici & hypocritæ.

2 Hæc ſocietas ſpiritualis eſt, qua, videlicet, per fidem (quæ ex auditu verbi eſt) homines iuſtificati, abſque ſuis meritis & operibus antecedentibus, coniunctis, & conſequentibus, Chriſti (cuius ſanguine à peccato mũdati ſunt) membra effecti, inter ſe mutuo ſpiritu Chriſti coaleſcunt, vt omnes ſimul participes ſint virtutis Chriſti, ac ſpiritualium bonorum, quæ ad ſalutem neceſſaria ſunt.

3 Sanctorum autem dicitur hæc ſocietas, vt clara & ſpecifica differentia ſtatuatur, qua & Eccleſia vera Chriſti,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

Christi, ab alijs in mundo cœtibus discernatur, & sua quadam proprietate signata monstretur.

4 Aliæ enim omnes societates in mundo sunt impuræ & profanæ, vt quæ peccati maculis & reatu inuolutę, extra familiã Dei, in regno Diaboli versentur.

5 At societas illa, quæ Ecclesia dicitur, est sancta: cũ quia corda eorum, qui huius societatis veri ciues sunt, fide purificata sunt, in sanguine Christi: tùm quia iam destinati sunt vsui sancto, vt Deo sancto cultum sanctum præstent, in vera sanctitate viuentes.

6 Hinc Paulus Corinthijs scribens definit Ecclesiã Dei esse eos, qui sanctificati in Christo Iesu, vocatíque ad sanctitatẽ, inuocant nomen Christi in quovis loco.

7 Hæc Ecclesia & spiritualis Ierusalem, exstructa scribitur nunc super fundamentũ Apostolorum, nũc super fundamentum quod est Christus.

8 Verùm in primis hîc cauendum est, ne cum Papistis, hominum opiniones fundamẽtum Ecclesiæ esse statuamus.

9 Quare hoc discrimen tenendum est, Ecclesia dicitur exstructa super fundamentum Prophetarum & Apostolorum, videlicet, quod attinet ad propagationem, & ministerium & testimonium doctrinę. Sed est exstructa super Christum, quod attinet ad autorẽ, meritum, doctrinę fontem, & efficaciam, hoc est, propter Christũ electa est Ecclesia, & vocata à principio mundi & propter eum seruatur & saluatur, & per Christũ ex sinu Patris reuelatum est Euangelium & Filius est efficax, dat Spiritum Sanctum per Euangelium.

10 Hanc ob caussam 1. Cor. 3. dicitur: Fundamentũ aliud poni non potest, præter id quod positũ est, quod est Iesus Christus. Itẽ, Filius, qui est in sinu Patris, ipse reuelabit nobis. Itẽ, Ego sum via, veritas & vita. Item, Non relinquã vos orphanos, sed veniam ad vos. Item, Acto. 2. Ad dexteram igitur Dei exaltatus, promissionem Spiritus Sancti accipiens à Patre effudit.

11 Cogitatio huius duplicis fundamenti, quorum illud

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

illud in ministerio, hoc in virtute situm est, confirmabit nos, cùm de doctrina Ecclesiæ, tùm de Ecclesiæ stabilitate.

12 Fundamentum ministeriale est doctrina Prophetica & Apostolica sola. Vnde discamus intrepidè cum Paulo pronunciare anathemata, quicunque humanas traditiones obtrudunt Ecclesiæ, si vel fuerint Angeli de cœlo, nedum puluis & cinis qualis est Papa & Mahomet. Fundamentum potentiæ & virtutis, est Christus, Deus & homo: qui suæ Ecclesiæ Sacerdos manet in æternum. Quare portę inferorum non præualebunt aduersus eam.

13 Quicunque est extra hoc fundamẽtum, frustrà gloriatur de Ecclesiæ titulo. Est enim Ecclesia Christi vna, vt quæ super vnum fundamentum exstructa sit.

14 Hinc sequitur fieri non posse, vt Mahometistarum conuentus sit Ecclesia, nam vt doctrinã Propheticam & Apostolicam reijciunt: ita Christum Dominum reijciunt & persequuntur.

15 Nec colluuies Monachorum & sacrificulorum in Papatu est Ecclesia. Nam tametsi non reijciunt manifestè doctrinam Apostolicam & Propheticam: tamen eius natiuam sententiam corrumpunt. Deinde tametsi nobiscum Christum Deum & hominem fatentur: tamen personæ officium negant, cum suis operibus tribuunt, quod Christi solius est.

16 Proinde is cœtus solus est vera Ecclesia, eaq́ue visibilis: quæ alligatur ad sceptrum rectum quod Dominus emisit de Sion, hoc est, ad ministerium Euangelij incorruptum, per quod offertur Christus, qui recipit in album ciuium suorum, quotquot iuxta vocẽ Euangelij in illum crediderint.

17 Quicunq; ergo Ecclesię ciuis esse cupit, is se verè huic Ecclesię adiũgat viua fide, clara cõfessione, pia inuocatione, & officijs alijs quæ requirit Euãgelium.

18 Quòd autẽ aliqui, vt ideam Platonicam, fingũt Ecclesiam inuisibilẽ esse, manifestus error est. Nam si

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

Ecclesia non est visibilis cœtus, quomodo agnoscetur & ministri Euangelij & auditores:& quæ Ecclesiæ iudicia erũt,de quibus scriptum est: Dic Ecclesiæ? Quomodo discernemus ciues,quorum expetenda & tuenda est societas,ab hostibus qui fugiendi sunt?

19 Sunt autẽ hęc signa minimè fallentia quę monstrant Ecclesiã: Vox ministerij Euangelij incorrupta: Ritus diuinitus traditi,incurrentes in oculos,vt Baptismus & Cœna Domini:& obedientia erga Euangelium,id est,pœnitentia,confessio,inuocatio,&c.

20 Porrò tametsi multi sunt cœtus in orbe terrarum qui Ecclesiæ dicuntur: tamẽ vna est sancta & catholica,cuius membra, tametsi spatio separantur: tamen vinculo fidei & Spiritus coniunguntur.

21 Huius typus pulcherrimus proponitur in malo punico, quod mandato Dei tintinnabulo adiectum erat. Nam hoc Symbolo significatur vnitas Ecclesiæ, ex multis gentibus in eundem sonum, hoc est,ad eandem fidem per sonum Euangelij conuenientibus. Sicut enim in malo punico, vno exteriùs cortice multa interiùs grana vniuntur, sic innumeros sanctæ Ecclesiæ populos vnitas fidei contegit.

22 Quod autẽ in externo Ecclesiæ cœtu sunt multi scelerati,hæretici,schismatici & hypocritæ, non solùm Ecclesia Corinthiaca ostendit, verumetiam parabola Christi de zizanijs apertè docet, vt taceã omnium temporum experientiam.

23 Quandiu enim in hoc mũdo peregrinatur Ecclesia, bonis & sinceris in ea permixtos fore malos & hypocritas, monet Dominus: vt se patientia arment filij Dei, & inter offendicula, quibus turbari possent, retineant infractam fidei constantiam.

24 Sunt proinde duplicia mẽbra visibilis Ecclesię: alia enim viua sunt, alia mortua. Viua sunt membra omnes qui ex fide Filij Dei viuunt, retinẽtes fidem & bonam conscientiam. Mortua verò sunt,qui profitentur quidẽ nobiscum articulos fidei,sed spiritu Christi

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

carent, hoc eſt, viuunt ſine pœnitentia, & ſinunt peccatum in ſe regnare per concupiſcentias corporis.

25 Deinde etſi ſanguine ſuo mundauit Eccleſiam Chriſtus, vt ſit abſque ruga & macula: adhuc tamen multis vitijs, & reſiduis carnis infirmitatibus laborat, quibus obnoxij ſunt ſinguli fideles, poſtquam regeniti ſunt Dei ſpiritu: adeò, vt opus habeãt perpetua hac orationę; Remitte nobis debita noſtra. Hęc tamẽ macula nõ impedit quo minus credentes ſint viua membra Eccleſiæ.

26 Cùm ergo Eccleſia duplici vitio obnoxia eſt, alieno & proprio, debet perpetuò Deum inuocare, vt has maculas minuat, ac tandem tollat. Præterea ſanctam adhibebit diſciplinam, quò innocentia in externis ſeruetur moribus.

27 Etſi autem impios errores, qui fidei puritatem inficiunt, ferre non licet: tamen malè faciunt, qui zeli prætextu, vel tumultuoſè ab Eccleſia diſcedunt, vel eam importuno rigore turbant.

28 Verùm pij videntes has maculas, ſe cõſolabuntur promiſſione Chriſti, qui venturum diem promittit, quo vt lolium à tritico ſeparabitur, ita manifeſtum fiet, fruſtrà ſceleratos & hypocritas ſibi externa Euangelij profeſſione placere.

29 Errãt igitur qui eum cœtum Eccleſiam eſſe negant, in quo ſunt vlli impij & hypocritæ: cùm tamen audiunt in eo verum Euangelium ſonare, Sacramenta rectè adminiſtrari, & à multis verã miniſterio præſtari obedientiam: quæ tria infallibilia viſibilis Chriſti Eccleſiæ ſunt teſtimonia, vt ſuprà diximus.

30 Porrò cum Papiſtæ ſigna Catholicæ Eccleſiæ fingunt Primatum Papę, ordinem Epiſcoporum, ſucceſſionem ordinariam, & ſimilitudinem rituum, toto cœlo aberrant. Nam iſta ſigna Apoſtoli & Prophetæ ignorabant, & Chriſtus ea non monſtrauit, qui ait: Oues meæ vocem meam audiunt.

31 Multum præterea errant qui σχῆμα πολιτικὸν in

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

Ecclesia Christi quærunt. Non enim rectè perpendũt discrimen inter regnum Christi & regna mundana.

32 Regnum Christi iuxta Propheticam & Apostolicam scripturam in hac vita, est ministeriũ Euangelij, per quod Christus colligit & viuificat Ecclesiam verbo & dato Spiritu Sancto, & protegit eam mirabiliter contra Diabolos & tyrannos, & post hanc vitam resuscitabit eam, & adducet ad æternum Patrem.

33 Ex hac descriptione petendum est Ecclesiæ, seu regni Christi, & Politiarum discrimẽ, quod sex differentijs distinguitur, videlicet, obiectis beneficijs, forma gubernationis, gloria, præsidijs & stabilitate.

34 Primùm enim potestas politica coercet externa membra, vt sint in officio. Sed Christi regnũ non tantum gubernat externos mores: sed arguit & sanat corda. Ita enim Dominus ipse ait: Vt mederer contritis corde.

35 Secundò, potestatis politicæ summa beneficia sunt, disciplina & pax corporum. At huius regni beneficia, spiritualia & æterna sunt, videlicet, iustitia, & pax conscientiarum coram Deo, &c.

36 Tertiò differũt forma gubernationis. Nam Reges & Principes mundi eligunt ministros idoneos ad gerendam rempublicam, instructos sapientia & eloquentia: Christus verò eligit stulta huius mundi, vt pudefaciat sapientiam sapientum: siue vt Psalm. ait: Ex ore infantium & lactantium perficit laudem. Forma exsecutionis in defensione & pœnis etiam variat. Nam politica potestas armis defendit subditos, & cõtumaces punit vi corporali seu gladio: sed Christus per vocem Euangelij dat æterna bona, remissionem peccatorum, Spiritum Sanctum & vitam æternam: & punit contumaces non vi corporali, sed verbo & legitima excommunicatione.

37 Quartò differũt gloria, Nam gloria regnorum politicorum est præstantia consilij in togata gubernatione, & in armis fortitudo, & felicitas. At Ecclesiæ

Christi

Christi gloria in hac vita, est vera Dei agnitio, inuocatio, professio veræ doctrinæ, conseruatio perpetua Ecclesiæ etiamsi in aliqua membra sæuitur, magnitudo animorum in vincendis omnibus illecebris & terriculamẽtis impijs, virtutum multarum decus in quibus præsentia Dei cernitur.

38 Quintò, præsidijs differunt. Nam præsidia regni politici sunt exercitus, & opes necessariæ ad sumtus domesticæ gubernationis & ad bella gerenda: Ecclesia verò non est munita præsidijs visibilibus: sed regitur à Filio Dei, & habet custodes Michael cũ suis Angelis, qui perpetuò contra Draconem militant.

39 Postremò differunt stabilitate. Nam omnes politiæ habent suam fatalem periodum, finem & terminum. Sed Ecclesię non erit finis: quia Rex est ęternus: iuxta illud: Regnum tuum omnium seculorũ, & dominatio tua in generationem & in generationem: Et populo suo dat vitam æternam, quæ hîc incoatur, & post resurrectionem consummabitur.

40 Hoc discrimen politici regni & Ecclesiæ, qui nõ obseruant, facilè cruce Ecclesiæ & scandalis alijs absterrentur à confessione. Quare semper sit nobis in conspectu dictum Domini: Regnum meum non est de hoc mundo.

41 Cuicunque ergo salus & vita æterna curæ est, is det operam, vt cum Dauide sit socius omnium timẽtium Deum, & custodientium mandata eius, & assiduè cum eodem precetur: Legem pone mihi Domine viam statutorum tuorum, vt custodiam ea semper. Item, inclina cor meum ad testimonia tua, & non ad auaritiam.

42 Nam quicunque extra hanc societatem est, is haud dubiè mancipium Satanæ est, cum quo & stipendium peccati habebit mortem æternam nisi ante mortem seria pœnitentia auertat iram iusti iudicis.

SYMBOLVM.

1 Rticuli Symboli Apoſtolici continent ſumma doctrinæ Christianæ capita, quæ ſunt veluti totius Christianæ religionis fundamẽtum. Vnde fit, vt qui ab vno aliquo horum articulorum aberret, extra fundamentum eſſe dicatur: & quia extra fundamentum eſt, extra gratiam & ſalutem, in regno tenebrarũ ſub Satana militat.

2 His proinde articulis optimè quadrat Symboli appellatio. Quemadmodum enim milites mundani ſuo quodam ſymbolo teſtãtur & cui ſeruiant, & cuius ſint hoſtes: ita Chriſtiani, hac fidei ſuæ profeſſione, tanquam Symbolo, teſtantur ſe, & Deo (qui eſt Pater & Filius, & Spiritus Sãctus) ſeruire, & eſſe hoſtes Diaboli & membrorum eius.

3 Hoc Chriſtianæ militiæ Symbolum ideò dicitur Apoſtolicum: vel quia ab Apoſtolis conſcriptum eſt, & quaſi per manus traditum Eccleſiæ: vel quia Apoſtolica doctrina nititur, & ex Apoſtolorum concionibus & Scriptis demonſtratur.

4 Doctrinæ Symboli Apoſtolici ſumma huc redit: quòd monſtret Deum: quòd diuina opera nobis ponat ob oculos: quòd veram ſalutis viam indicet.

5 Diuiditur autem Symbolũ hoc vſitatè & rectiſſimè in quatuor partes. Quarũ prima, eſt de Deo Patre. Secũda, de Deo Filio. Tertia, de Deo Spiritu Sancto. Quarta, de Eccleſia & eius ſalute.

6 Prima pars hiſce verbis cõtinetur: Credo in Deũ, Patrem omnipotentem, creatorem cœli & terræ.

7 Hæc Confeſſio vnitatem diuinæ eſſentiæ habet: diſtinctionem perſonarum in vna diuina eſſentia fatetur: potentiam & opera Dei Patris agnoſcit, & fide in hunc vnum Deum recumbit.

8 Cùm enim dicit, Credo in Deum, vnum tantum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

Deum esse statuit: quam particulam expressit Nicenum Symbolum hoc modo: Credo in vnum Deum. Dei proinde appellatio admoneat nos, quòd sit vnus Deus æternus natura & essentia, qui est fons & autor omnis boni, ex quo fonte liceat haurire omnibus ijs, qui ex fide ipsum inuocant.

9 Cùm addit, Patrem, distinctionem personarum incipit, & confitetur Deum Patrem esse primam personam in diuina essentia. Est igitur Pater prima persona diuina, qui ab ęterno generat filium sibi ὁμοούσιον.

10 Cùm subiungit, omnipotentem, tantam potentiam Dei esse fatetur, vt & facere, quicquid voluerit possit: & facilè prosternere omnia, quę se illi opposuerint, valeat.

11 Hanc potentiã confirmat opus creationis cœli, & terræ. Cœli autem & terræ appellationibus, intelliguntur non solùm cœlum & terra, verumetiam omnes creaturæ reliquæ visibiles & inuisibiles, quæ cœli & terrę ambitu continentur. Breuiter, Quicquid est rerum hic vnus Deus creauit. Verùm deprauatio, quæ in rebus creatis apparet, non Deum habet autorem, sed Diabolum, qui sua sponte defecit à Deo, qui bonus sed αὐτεξούσιος à Deo creatus fuit.

12 Ex creatione rectè concluditur omnipotentia, sapientia, iustitia, & bonitas Dei. Omnipotentis enim est ex nihilo omnia condere: Sapientis, ordinata condere: Iusti, gubernare, & prouidentia moderari creata: Boni, cõmunicare rebus creatis sua dona, vt in homine videmus, quem condidit ad suam imaginem.

13 Quartum quod habet hæc cõfessio, est de fiducia in hunc Deum qui est Pater. Cùm enim dicit Symbolum. Credo in Deum, sensus est: Statuo certa fiducia, quod Deus velit meus Deus esse, meus Pater, meus sustentator, meus defensor, quem solũ me colere profiteor, renunciatis omnibus idolis.

14 Secunda pars Symboli, est de Deo Filio: qui vt redimeret genus humanum reum & damnatum pro-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

pter peccatum, aſſumſit naturam humanam in vnionem ὑποςατικὴν ſeu perſonalem. In qua natura humana factus eſt victima expiatrix peccati totius mundi.

15 Hęc ſecũda pars ſex Articulis abſoluitur, iuxta hæc Symboli verba. 1. Et in Ieſum Chriſtũ Filiũ eius vnicum Dominũ noſtrum. 2. Qui cõceptus eſt de Spiritu Sancto, & natus ex Maria virgine. 3. Paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & ſepultus, deſcẽdit ad inferna. 4. Tertia die reſurrexit à mortuis. 5. Aſcendit ad cœlos, ſedet ad dexterã Dei Patris omnipotentis. 6. Inde venturus eſt iudicare viuos & mortuos.

16 Huius ſecundæ partis primus Articulus: Et in Ieſum Chriſtum Filium eius vnicum Dominum noſtrum, multa paucis complectitur. Primùm enim mõſtrat ſecundam Perſonam in diuinitate, quæ eſt æterni Patris æternus Filius, qui vt eſſentia eſt idem Deus cum Patre & Spiritu Sancto: ita proprietate diſtincta eſt ab vtroque perſona. Hoc explicatiùs Symbolum Athanaſij, Ambroſij & Nicenum habent. Deinde cũ hunc Filium vocat Ieſum, vnionem perſonalem indicat: Nam æternus λόγος & Dei Filius factus eſt homo, & vocatus eſt Ieſus, propterea quod populũ ſuum à peccatis eſſet ſaluaturus, iuxta promiſſiones Patribus factas. Hic enim Ieſus ſaluator mundi eſt, eò quòd ſit nobis à Deo Chriſtus, hoc eſt, Propheta, Sacerdos & Rex. Propheta, quidẽ, qui è ſinu Patris prodiẽs, nobis Patris voluntatem reuelauit. Sacerdos, propter victimam & interceſſionem. Nam vt victima ſua expiauit peccatum: ita interceſſione interpellat Patrem, vt nos propter ſuam victimam in gratiam recipiat. Rex verò, quia demolitus eſt poteſtates, & deſtruit opera Diaboli, iuxta primam promiſſionem.

17 Huius articuli fides eſt huiuſmodi: Ego firmiter ſtatuo quòd Dei filius ſit meus ſaluator, verus Propheta Dei, vnicus Saluator, Mediator & Rex, adeoq; Dominus, qui me ſua prouidentia gubernat, me redemit, me aduerſus Diabolum defendit, &c.

18 Se-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

18 Secundus articulus secundæ partis: Qui conceptus est de Spiritu Sācto,natus ex Maria virgine,modum assumtę humanæ naturę indicat.Cùm enim ait: Conceptus est de Spiritu Sancto, excludit vsitatum naturæ modum in generando. Vsitatus enim naturæ modus generationis est,vt fœmina concipiat ex virili semine. Sed hic Spiritus Sanctus occulta virtute virginem fœcundat, & format ex sanguine virginis hominem verum & perfectum, iuxta dictum Angeli ad Virginē: Spiritus Sanctus veniet super te,& virtus altissimi obumbrabit tibi, &c. Cū addit,Natus ex Maria virgine, Vt veram Christi humanitatem cōfitetur:ita inuiolata virginitate virginem perperisse agnoscit.

19 Tertius articulus secūdæ partis,Passus sub Pontio Pilato, crucifixus mortuus & sepultus, descendit ad inferna, modum redētionis factæ per Iesum Christum fidelibus commendat, videlicet, quod passus sit propter peccata nostra. Est ergo Christi passio nostra redemtio.

20 Huius passionis illustris definitio colligi potest ex Epistola ad Hebræos hoc modo: Passio Domini nostri Iesu Christi, est sacrificiū expiatorium & propitiatorium, quo æternus Filius Dei homo factus, seipsum per æternum Spiritum obtulit Patri æterno,vt sua victima & obedientia, & expiaret peccata mundi,& placaret iram Dei:quò omnes credētes in ipsum per eundem sanctificentur ad vitam æternam. Hanc quoque definitionem includunt in se verba Domini Ioan. 17.Ego pro ijs sanctifico meipsum,vt & ipsi sint sanctificati in æternum.

21 Huius sacrificij applicatio fit Verbo,Fide & Sacramento. Verbo enim quasi manu Dei offertur : Fide veluti manu hominis accipitur:Sacramento vtroque obsignatur, eiusque vis & vsus tanquam in tabula pingitur.

22 De sententia verborum Symboli,Descendit ad inferos,nō conuenit inter omnes.Quidam ante mor-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

tem intelligunt descensum ad inferos ipsam humiliationem, qua Christus horribilem sensum iræ Dei aduersus peccata sustinuit. Sed horum sententiam ordo Symboli videtur refellere. Quidam hanc clausulã additam putãt contra Valentinianorum hæresin, & volunt hac loquendi formula Mosi & Prophetis vsitata nihil aliud significari, quàm quòd Christus verè morte prostratus iacuerit, & in sepulchrum inclusus fuerit, vt alij homines verè mortui & sepulti. Quidã hæc verba ad vim & virtutem mortis Christi referunt, & volunt hac phrasi significari quod mors Christi profuerit etiam inferis, id est, mortuis, videlicet in fide Abrahæ. Quidam existimant Christũ reuera descendisse ad tartareas sedes. Sed nec inter hos conuenit. Sunt enim qui animam Christi, iacente corpore in sepulchro eò descendisse dicunt, vt illic pateretur pro animabus hominum. Quorum sententia ex eo refellitur, quòd Christi sanguis perfectissima sit peccati totius mundi expiatio. In quem enim finem pateretur anima sanctissima apud inferos, nisi vt suppleret mortis crucis defectum? Sunt etiam qui animam Christi ad inferos quidem descendisse fatentur, sed illic nihil passam esse. In hac sententia est Augustinus ad Dardanum scribens. Sunt & alij, qui cõtendunt Christum anima & corpore descẽdisse ad inferos, & in ipso terræmotu in momento resurrectionis se viuum inferis exhibuisse, & se declarasse victorem mortis & principis tenebrarum. Sed quid in hac varietate opinionum tutò sequendum? Hoc firma fide teneatur, quòd Christus reuera descenderit ad inferos, iuxta Symboli verba, & veteris Ecclesiæ confessionem. De modo, nemo sit sollicitus. Satis est enim tenere Christum victorem Satanæ esse, & deuicto mortis aculeo, aperuisse credentibus regna cœlorum.

23 Quartus articulus secundæ partis: Resurrexit à mortuis, historiam victoriæ Christi, & contriti capitis serpentis continet: atque ita completa est promis-

sio:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

ſio: Semen mulieris conteret caput Serpentis.

24 Quemadmodum autem hic articulus requirit firmam fiduciam in Chriſtum victorem mortis, auget ſpem promiſſæ hæreditatis, excitat nos ad confeſſionem huius victoris coram mundo & portis inferorũ: ita eius vſus cùm in tota vita, tùm in mortis articulo, maximus eſt. Huius enim articuli ſeria cogitatio facit, vt nullis fracti calamitatibus, perſiſtamus in fide, donec ad finem omnium calamitatum huius mundi & ad ſalutis portum peruenerimus.

25 Quintus articulus ſecundæ partis, Aſcendit ad cœlos, ſedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis: ſpectabilẽ triumphum Chriſti, & maieſtatis gloriam Chriſti nobis commendat.

26 Aſcendit Dominus viſibiliter corporali & naturali modo ſurſum, & nube ſubuectus eſt in cœlum è conſpectu diſcipulorum, Acto. 1. & inde ſubuectus ſupra omnes cœlos, Aſcendit autem, vt ipſe de ſe teſtatur, vt nobis locum pararet. Ioan. 14. Abeo parare vobis locum, & vos ad me aſſumam. Aſcendit vt omnia ſubijciat pedibus ſuis: Aſcendit, vt caput Eccleſiæ emineat, & dona det hominibus. Aſcendit vt corda noſtra ad ſe trahat, Coloſ. 3. Si reſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt ſapite: vbi Chriſtus ſedet ad dexteram Patris. Huc illud Philipp. 3. Noſtrum πολίτευμα eſt in cœlis, vnde exſpectamus ſaluatorem.

27 Vt enim aſcenſio perſonæ fuit iuxta humanam naturam, ſecundum quam localiter & viſibiliter aſcẽdit: ita ſeſſio ad dexteram Patris perſonæ eſt, quæ eſt Rex regum, & Dominus dominantium, æqualis Patri gloria & maieſtate.

28 Fides proinde articuli hęc eſt: Quemadmodum Chriſtum triumphatorem mortis, Dominum omnis creaturæ & patronum noſtrum apud Patrem agnoſcamus, in eum firma fiducia recumbamus, atque ipſum coram omnibus hominibus & inferorum portis cõfiteamur: ita vſus in hoc ſitus eſt, vt abnegata omni

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

impietate, & humanis desiderijs, leuemus corda nostra in cœlum, petentes inde in omnibus calamitatibus nostris auxilium, & exspectantes vt nos ad se iuxta ipsius promissionem assumat, ac donet promissam hęreditatem.

29 Sextus articulus secundæ partis, Inde venturus est iudicare viuos & mortuos, de futuro per Christum iudicio concionatur. Nam idem ille Iesus Christus qui hîc ab iniquis spretus & condemnatus est, veniet in maiestate sua iudicaturus orbem terrarum. Iudicij forma Matth. 26. exprimitur. Sistent enim se coram ipso boni & mali, seu pij & impij. Illis paratum regnũ tradet: hos iustis supplicijs mancipabit: vt pij cũ Christo beata immortalitate in æternum fruantur, & impij tradantur Diabolis cruciandi ęternis pœnis.

30 Fides huius articuli hæc est: Quemadmodum firmiter statuere oportet aliquando fore finé præsentium calamitatum: ita solidam consolationem inde percipiamus, quòd Iesus Christus, Deus & homo, sit constitutus iudex, qui antea in se credentibus, iureiurando interposito, promiserat vitam æternam. Quare non est quod qui in fide Christi hîc discedunt, pertimescant condemnationis sententiam.

31 Tertia pars Symboli est de Deo Spiritu sancto tertia persona in diuinitate: Credo in Spiritum sanctum. Cultus fidei conuincit Spiritum sanctum verũ Deum esse. Ordo Symboli tertiam personam in diuinitate eum esse docet. Appellatio indicat officium, videlicet, quod sit viuificator & sanctificator.

32 Est ergo Spiritus sanctus tertia in diuinitate persona verus & æternus Deus ὁμοούσιος Patri & Filio non gignens nec genitus, sed à Patre & Filio procedens, simul cum Patre & Filio creans, conseruans, saluans, sanctificans, qui mittitur in corda electorum, vt ea viuificet & sanctificet, vna cum Patre & Filio adorandus.

33 Quemadmodum igitur credimus in Deum Patrem

trem creatorẽ, & in Filium Dei redemtorẽ: ita etiam credere nos oportet in Spiritum ſanctificatorẽ, cuius templũ ſumus. Vſus huius fidei eſt vt renunciata omni impuritate ſimus ſancti ſpiritu & corpore, caueamuſque ne vllis factis contriſtemus ſpiritum Dei in nobis habitantem.

34 Quarta pars Symboli quatuor articulis abſoluitur, & his verbis continetur. 1. Credo ſanctam Eccleſiã Catholicam, ſanctorum communionem. 2. Remiſſionem peccatorum. 3. Carnis reſurrectionem. 4. Et vitam æternam.

35 Primus articulus, Eccleſiam Catholicam definit eſſe ſanctorum communionem ſeu ſocietatem. In Sanctorum autẽ catalogo, ſunt omnes, qui voci Euangelij credũt. Nam hi ſegregati ſunt à profanitate mũdi, & applicati Deo per fidẽ, vt ſint hoſtia illi placẽs. In horum numero ſe Dauid eſſe fatetur, cũ ait Pſalm. 85. Cuſtodi animam meam quoniam ſanctus ſum. Et in alio Pſalmo: Dixi, confitebor aduerſum me iniuſtitiã meã Domino, & tu remiſiſti impietatem peccati mei, pro hac (ſcilicet iniquitate remittẽda) orabit ad te omnis ſanctus in tempore opportuno,

36 Hinc efficitur quòd ſanctorum ſocietas in hac vita, non ſit illorum qui perfectè ſancti ſunt, & ſine peccato, vt Anabaptiſtę & Pelagiani putant. Sed eorum potiùs, qui agnoſcunt ſua peccata, credũt remitti peccata, & orant perpetuò pro ſua iniquitate remittenda, idque fiducia Mediatoris Ieſu Chriſti.

37 Erit proinde fides huius articuli, firmiter ſtatuere ęternũ Pontificem Ieſum Chriſtum habiturũ ſemper in mundo aliquẽ ſanctorum cœtum, cõtra quem Diabolus & mundus nõ poterunt præualere: etiamſi, vt in exercitu, quædam membra trucidantur.

38 Secundus articulus quartę partis. Credo remiſſionem peccatorum, eſt finalis cauſſa notitiæ hiſtoriæ de Chriſto. Sic enim agnoſcit fides Chriſtum eſſe Filium Dei, paſſum & reſſuſcitatũ, &c. vt propter hanc

cauſſam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

caussam nobis verè donetur remissio peccatorum, vt efficiamur filij Dei,& hæredes vitæ æternæ.

39 Vt autem hic articulus de remissione peccatorũ fiat illustrior, quatuor ordine spectanda sunt: Quid sit peccatum, Quid remissio peccati, Quæ fides remissionis peccati,&, Quæ fidei remissionis peccatorum coniuncta sint.

40 Peccatum vno verbo definitur à Ioanne, cũ dicit, peccatum est ἀνομία, hoc est, defectus à Lege (quæ est voluntatis Dei regula) cum obligatione ad æternam mortem & damnationem, iuxta illud: Maledictus omnis qui non manserit in ijs, quæ in libro Legis scripta sunt.

41 Remissio peccati est obligationis ad æternam mortẽ solutio,& pœnæ debitæ condonatio. Hoc confirmatur parabola de debitore, Matth. 18.

42 Vt huius remissionis materia & meritum est victima filij Dei: ita Deus Pater mira misericordia recipit homines condonato reatu. Etsi autem defectus non integrè curatur in hac vita, sed tantùm minuitur per mortificationem veteris hominis: tamen reatus adeò aboletur in conuersis ad vocem Euangelij, vt Deus dicat se non recordaturum peccatorum eorum.

43 Fides remissionis peccati, est firma fiducia misericordiæ Dei, iuxta promissionem ipsius, ex prædicatione Euangelij, in qua efficax est Spiritus Sanctus, concepta: qua statuit homo, quòd Deus velit se verè in gratiam recipere propter victimam Filij,& nõ ampliùs sibi peccata imputare.

44 Cum fide remissionis peccatorum duo sunt cõiuncta, videlicet gratia,& donum.

45 Gratia est iustificatio ipsa: Gratia ex multis delictis in iustificationem, Roma. 5. Hæc iustificatio est personæ credentis in Christum absolutio à peccato, imputatio iustitiæ Christi,& acceptatio ad vitã æternam gratis propter Christum.

46 Donum est ipsa donatio Spiritus sancti, qua homo sola fide iustificatus regeneratur, id est, mortificatur & viuificatur: vt iam noua creatura fiat, viuatque porrò iuxta voluntatem Dei, quantum quidem id fieri potest per humanam infirmitatem.

47 Quia hæc donatio Spiritus sancti, qua regeneramur, indiuidua comes est fidei remissionis peccatorum, sæpe Scriptura hinc salutis argumentum petit: non tanquã à caussa, sed à qualitate credentis personæ. Hinc illud Domini dictum: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non potest introire in regnũ cœlorum.

48 Ad eundem modum cùm Paulus dicit: Omnis qui inuocauerit nomen Domini saluus erit, ab effectu fidei iustificantis ipsa fides iustificans æstimatur. Omnis enim qui verè inuocat, ex fide inuocat. Quę inuocatio certissimum indicium est suæ caussæ. Est proinde inuocatio, nota iustificati & saluandi: & non caussa iustificationis & salutis.

49 Tertius articulus quartæ partis, (Credo) Carnis resurrectionem: est concio de perfecta regeneratione nostri, qua noui homines reddemur animo & corpore, non quidem mutata substantia, sed qualitate tantùm. Hac perfecta regeneratione efficiemur conformes Christo Domino, & gestabimus eius imaginem, quantum quidem ad humanam naturam attinet. Ita enim Paulus ait: Qui transfigurabit corpus nostrum humile, vt sit σύμμορφον glorioso corpori ipsius.

50 Quartus articulus quartæ partis (Credo) vitam æternam: est extremus portus ad quem properat fides nostra. Hæc vita æterna, est æterna Dei fruitio, & beata illa felicitas, qua electi fruentur in omni æternitate.

51 Hoc Symbolum Christiani militis, quicunque corde, ore & vita profitetur, conciuis sanctorum est, & domesticus Dei, ædificatus super fundamento Apostolorum & Prophetarum, ipso summo angulari lapide

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

pide Iesu Christo: in quo ædificium cõgruenter coagmentatum crescit in templum sanctum Domino.

52 Si quis ergo nobiscum hanc Symboli Christiani fidem profitetur, eum vt membrum Christi amplectamur & foueamus, etiamsi in quibusdam, quæ fundamentum non labefactant, à nobis dissentiat.

53 Multas legimus pugnantes sententias in Scriptis Patrum, magnum discrimen in Cæremonijs cernimus: sed donec immotum manet fundamẽtum, res salua est.

54 Quapropter, cum de Ecclesiæ membris iudicãdum erit, non ex fumo & stipula petendum est iudicium, sed ex fundamento, in quo qui manet viuus lapis est, ab ipso architecto Christo assumptus in ædificium templi Dei viuentis.

55 Non tamen hinc sequitur permittendum esse inquietis ingenijs, vt pro sua libidine ludant opinionibus. Nam ea res impedit hoc diuinum ædificium, & multos absterret, quo minus, fundamentũ ipsum quęrant, & super eo ædificentur.

56 Laudandum igitur iudico piorum Principum & Regum consiliũ, qui lege cauent, ne quis nouis opinionibus Ecclesiæ tranquillitatem turbet, ac præbeat aduersarijs occasionem calumniandi totum doctrinæ genus, quod profitemur.

INVOCATIO.

1 SOla Ecclesia Dei cultũ inuocationis, qui cũ fide & spe cõiunctus est, præstare potest. Siquidem soli Ecclesiæ aditus patet ad Patrẽ per Mediatorem nostrum Iesum Christum.

2 Quia autem proprium Ecclesiæ opus est orare, maximè necessarium est rectè institui homines de vera orationis ratione. Nam qui hanc nõ tenet, frustrà se orando fatigat.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

3 Conſiſtit autē precandi ratio in tribus. Primùm enim tenēdum eſt quid ſit oratio,& quotuplex. Deinde, quæ ſint circumſtantiæ orationis perpetuæ. Tùm, quæ ſint precandi formulæ.

4 Quid ſit oratio, Symbolis quibuſdam in Scripturis indicatur. Primùm enim thymiamate perpetuo in populo Iſraëlitico figuratur. Vnde Dauid: Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo. Deinde geſtibus, iuxta illud: Ad te Domine leuaui oculos meos. Adhæc, eleuatione manuum, de qua idem Propheta: Eleuatio manuum mearum ſacrificiū veſpertinum. Et Paulus iubet puras manus leuare. Significant ergo hæc Symbola orationem piam, eſſe eleuationem animæ hominis ad Deum. Quemadmodum alibi claris verbis Dauid explicat, cùm ait: Ad te Domine leuaui animam meam.

5 Erit igitur Chriſtiana & pia oratio, eleuatio animæ hominis ad Deum, vel aliquid ab eo petentis, vel ei gratias pro collatis beneficijs agētis. Seu, vt quidam ex Patribus Græcè definiuit, προσευχή ἐστι ἀνάβασις τοῦ νοῦ πρὸς τὸν θεὸν, καὶ ἄιτησις τῶν προσηκόντων παρ' ἀυτοῦ.

6 Orationis quatuor genera Paulus 1. Timo. 2. ponit, quę ſunt δέησις, deprecatio: προσευχὴ, adoratio: ἔντευξις, interceſſio: & ἐυχαριστία, gratiarum actio. Hæc quatuor genera definitionibus diſcernantur hoc modo:

7 Deprecatio eſt ſupplex eleuatio animæ hominis ad Deum, qua petitur liberatio ab ijs, quæ nobis moleſta ſunt: vt cum petimus remiſſionem peccatorum, & liberationem à malis quibuſlibet.

8 Adoratio, eſt ſupplex eleuatio animę hominis ad Deum, qua petuntur ſalutaria & vtilia: vt cū petimus regnū Chriſti aduenire, Sanctificari nomen Dei, Fieri voluntatē Dei, & Panem ἐπιούσιον nobis dari quotidie.

9 Poſtulatio, eſt ſupplex eleuatio animæ hominis ad Deum, qua vel alij pro alijs, vel omnes pro ſe inuicē orant, vt Deus largiatur ſalutaria & vtilia, & auertat noxia.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

10 Eſt autem orandum pro omnibus hominibus, ſuperioribus, inferioribus, miniſtris verbi, amicis, inimicis, peccatoribus, infidelibus, donec in hac vita nobiſcum viuunt.

11 Pro mortuis autem nequaquam eſt orandum. Nam vt Auguſtinus ait: In quo quemq́ue inuenerit ſuus nouiſſimus dies, in hoc comprehēdet mundi nouiſſimus dies. Quoniam qualis in iſto die quiſque moritur, talis in die illo iudicabitur.

12 Nec pro hoſtibus Dei induratis eſt orandū, ſed contra eos potius orare oportet exemplo Sanctorum. Pſalmo 5.59.134. Ierem. 18. 2. Timot. 4. Nō enim charitas proximi poſtulat, vt pro hoſtibus Dei, qui conuerti nolunt, oremus. Siquidem nullum locum habet dilectio proximi vbi cum dilectione Dei pugnat.

13 Sed quid de illis ſentiendum, qui vel nobis priuatim ſunt inimici, vel Rempublicam in qua viuimus, infeſtant? Pro illis quidem orandum eſt, vt ex inimicis fiant amici: pro his verò etſi idem faciendum iudico: tamen plura concurrunt perpendenda. Primùm enim agnoſcenda eſt iniquitas noſtra, propter quam Reſpublica affligitur: & ſeria pœnitentia, & publica peccatorum remiſſio, & mitigatio pœnæ petenda eſt. Deinde orandus eſt Deus vt tranquillam habitemus terram noſtram. Tum vt magiſtratui adſit in defendendis ſubditis. Præterea, vt auertat ſanguinis effuſionem, vt conatus & ſtudia hoſtium infeſtantium nos impediat. Denique vt tandem vtrinque depoſitis armis vnum ſimus, & viuamus in omni pietate.

14 Gratiarum actio eſt eleuatio animæ hominis ad Deum, qua gratię Deo aguntur, vel pro beneficijs nobis alijſq́; collatis (his caſtigationem paternam ſubijcio) vel pro malis nobis alijſue ſublatis.

15 In gratiarum actione ſpectāda ſunt duo, videlicet, quæ virtutes neceſſariò in ea concurrant, & quis ſit legitimus modus gratiarum actionis. Virtutes coniunctæ

iunctæ in gratiarum actione sunt veritas & iustitia. Vt enim veritas candidè & apertè agnoſcit benefactorem Deum & excludit hypocriſin & mendacium: ita iustitia grata eſt benefactori, & excludit ſuperbiam & abuſum rerum collatarum. Modus gratiarũ actionis à Paulo ſæpe indicatur, cum inquit: Gratias ago per Ieſum Christum. Cùm enim ait, Per Ieſum Christum, Vult vt in omni gratiarum actione fides præluceat: vult vt agnoſcamus nos per Christum accepiſſe ea pro quibus gratias agimus: vult vt ad Dei gloriã referamus accepta beneficia: vult vt Deum per Christum prædicemus, propter quem etiam Deo accepta eſt gratiarum actio.

16 Poſtquam autẽ constat, quid ſit oratio & quotuplex: Secundo loco tenendæ ſunt circũſtantiæ Chriſtianæ orationis perpetuæ, quæ ſunt quinque præcipuæ. Quarum prima eſt de affectu orantis. Secunda, de cauſſis orationis ſeu inuocationis. Tertia, de eo qui inuocandus eſt. Quarta, de Mediatore: Nam ſine Mediatore nemini ad Deum patet aditus. Quinta, de rebus petendis.

17 Prima circumſtantia eſt de affectu orantis, quẽ bene compoſitum eſſe oportet, vt per ipſum anima ad Deum eleuetur. Omnium igitur primũ exuat animus omnem opinionem propriæ glorię, dignitatis & meriti. Deinde non ſimulatè, ſed verè ſentiat ſuã inopiam. Tum proſternat ſe coram Deo, ſupplex in vera pœnitentia & pio propoſito. Adhæc, animus inflammetur viua fiducia, qua ſtatuat Deum ſecundum ſuas promiſſiones miſericordem eſſe, & velle exaudire inuocantes, propter Mediatorem vnicum & Sacerdotem noſtrum Ieſum Chriſtum.

18 Qui hoc modo compoſitus eſt ad orandum, is ſanè in Spiritu & veritate adorat. Siquidem ſentiens ſuam miſeriam, & cogitans miſericordiam Dei, veris motibus à Spiritu ſancto excitatis ad orandum impellitur.

19 Nam qui tument opinione propriæ gloriæ, dignitatis, aut meriti: qui non verè ſentiunt ſuam inopiam: qui ſe non proſternunt corã Deo in vera pœnitentia, cum pio propoſito: qui fiduciã promiſſionum diuinarum non adferunt: nequaquam orant. Nam illorum anima humi repit, & non eleuatur ad Deum.

20 In horum numero Phariſęus ille fuit, cuius meminit Euangelica hiſtoria. Is enim more hypocritarũ ſine intellectu, ſine affectu, & cum contradictione orabat. Neque enim voluntatem Dei rectè intellexit: nec inter præcandum motus ſpirituales ſenſit: prǽterea etiam aliud lingua aliud mente precabatur.

21 Secunda circumſtantia eſt de cauſſis inuocationis, quæ ſunt plures. Quarum prima eſt mandatũ Dei, requirentis à nobis cultum inuocationis: quod ſanè mandatum contemnere nefas eſt.

22 Secunda, promiſſio quòd Deus velit inuocantes exaudire. Ex his duabus cauſſis patet, quanta ſit dignitas & efficacia orationis. Nam cùm Deus inenarrabili bonitate & miſericordia, non ſolùm præcipiat vt petamus bona, ſed etiã addat ampliſſimas promiſſiones, quas vult eſſe ratas & immutabiles: nõ difficile eſt cogitare quanta ſit orationis dignitas, quanta amplitudo & efficacia.

23 Tertia cauſſa videlicet προκαταρκτικὴ eſt ipſa varietas periculorum, quæ quidẽ plura & maiora ſunt, quàm vt oratione comprehendi poſſint. Semper Eccleſiam hi duo exercitus oppugnant, tyranni & hæretici: quorum dux & incitator eſt hoſtis Chriſti & Eccleſiæ, Diabolus. Politiæ quanto in periculo verſantur? Quàm multa flabella ſunt Satanæ quibus gubernatores Rerumpublicarum ſæpe inflammantur. Vnde ingentia incendia Rerumpublicarum naſcuntur? Quãtę difficultates in domeſtica gubernatione? Quoties Satan ſingulos noſtrum ex inſidijs adoritur? Breuiter, quocunque nos vertimus infinita pericula cernimus: quæ vitare nõ poſſumus niſi confugerimus ad

aſylum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

asylum Dei, quod est pia & seria inuocatio. Ex hac caussa facilè videre est, quanta sit Christianæ orationis necessitas, vtilitas & efficacia.

24 Quarta caussa est, vt consuetudine orandi augeatur in nobis fides, excitetur spes & reddamur ardentiores in alijs pietatis exercitijs. Pertinet & hæc caussa ad vtilitatem.

25 Quinta caussa est imitatio sanctorum, quorum pręcipuum & summum studium fuit perpetuò orare. Nam in quibus viua fides est, quæ est veluti ignis quo accenditur hoc diuinum thymiama: ibi necesse est fidei germanos fructus esse, inter quos primum locum obtinet inuocatio: à qua nunquam abesse debet gratiarum actio. Has caussas omnes ad dignitatem, necessitatem & efficaciam orationis reuocare licet.

26 Tertia circumstantia est de eo ad quem dirigēda est oratio. Est autem dirigenda oratio ad eum in quem credere fas est. Ita enim Paulus dicit: quomodo inuocabunt, in quem non credunt? Si proinde is demum solus est inuocandus, in quem credere fas est: solus certè Deus inuocandus erit, qui est Pater & Filius & Spiritus sanctus. Nam maledictus est qui confidit in creaturam.

27 Vnus proinde Deus & solus est inuocādus, qui est Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Qui ergo adorat Patrem: non excludit Filium, nec Spiritum sanctum. Qui adorat Filium: Patrem & Spiritum sanctū adorat. Qui Spiritum sanctum inuocat: Patrem & Filium honorat. Nam Pater, Filius, & Spiritus sanctus vnus est Deus. Huc & illud responsum Christi (cum Christo diceret Satan, Si procidēs adoraueris me) scriptum est: Dominum Deum tuum adorabis, & illum solum coles.

28 Quicunque igitur negat inuocandum esse filium Dei, aut Spiritum sanctum, Arianus est. Nam tollit essentiam, à qua cultus fidei & inuocationis tolli non potest.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

29 Ex his enim efficitur quòd inuocatio creaturarum ſit blaſphema aduerſus Deum, & fœdiſſima idolatria, contra quam pugnat etiã Epiphanius: pag. 448. ὀυ κυριεύσει ἡμῶν ἡ ἀρχαια πλάνη, κατὰ λιμπάνειν τὸν ζῶντα καὶ προσκυνεῖν τὰ ὑπ᾽ ἀυτοῦ γεγονότα.

30 Papa itaque qui iubet ſanctos inuocari, & ſupplicio afficit non obedientes impijſſimo decreto, Deũ contemnit, eſt hoſtis Eccleſiæ & ſatelles Satanæ, qui per Papam inuexit inuocationem Sanctorũ, propter has præcipuè cauſſas, vt Deũ ſuo proprio honore ſpoliet, vt ignominia afficiat demortuos ſanctos, vt perdat idololatras, qui creaturas inuocant, denique vt paulatim Chriſti regno abolito, ſuum erigat.

31 Huic errori Ethnico & Papiſtico vicinus eſt eorum, qui dicunt quidem ſe ſolum Deum inuocare, & damnare inuocationẽ creaturarum. Sed interea cõtra Dei prohibitionem volunt Deũ adorare, proſtrati coram idolis & imaginibus. Nã nulla alia eſt cauſſa prohibitionis idolorum & ſculptilium, quàm quòd Deus nolit coram ſculptilibus & imaginibus adorari.

32 Quicunque igitur coram lignis & lapidibus religionis cauſſa procumbunt, Serpentem adorant, qui ligni fructu primos occidit parentes.

33 Neque excuſat patronos huius ſuperſtitionis, bona intentio quam prætendunt. Nam bis homines coram Deo reos facit bona intentio, quæ verbo Dei non regitur, videlicet defectionis & temeritatis. Defectionis quidem quòd deficiunt à ſimplicitate verbi & præcepti diuini ad ſuas cogitationes. Temeritatis verò, quod audeant Deo modũ præſcribere, quo ipſum colere velint.

34 Nec illi audiendi ſunt qui ideò ſe procumbere coram imaginibus dicunt, vt contemplatione imaginum excitetur animi deuotio. Nam admodũ frigida eſſe oportet ea corda, quæ iſtis flabellis à Satana excogitatis opus habent, vt excitentur ad precandum.

35 Quarta circumſtantia eſt de Mediatore. Nam ſi ſine

ſi ſine Mediatore Deum accedimus, facilè reijciet nos noſtræ indignitatis & peccatorum cogitatio, præſertim cum ſcriptum ſit: Deus peccatores non exaudit. Quare Mediatorem nos habere oportet, cuius interceſſione, merito & dignitate freti, audeamus Deũ accedere.

36 Sed quiſnam eſt ille Mediator? Deus & homo Ieſus Chriſtus, qui vt vera diuinitate cum Patre vnũ eſt: ita vera humanitate nobis coniunctus eſt. Qua ratione fit vt Deum & hominem ipſe, Deus & homo, optimè conciliet & coniungat, idq́; interceſſione, merito & dignitate. Hinc eſt quod Paulus dicit, Vnus eſt Mediator Dei & hominum, homo Ieſus Chriſtus.

37 Huc pertinet & Chriſti illa promiſſio: Quicquid petieritis Patrẽ in nomine meo dabit vobis. Ac ſi dicat, Nequaquam debetis veſtra opera ac dignitatẽ iactare in conſpectu Dei, ſed me nominabitis & propter me petetis, videlicet Mediatorẽ, & datorem vnà cum Patre. Ita etiã Cyrillus rectiſſimè explicat promiſſionem Chriſti. In nomine meo, inquit, addidit, vt Mediatorem ſe, & collargitorẽ oſtendat. Non enim tantum pro nobis intercedit, vt Pater det nobis ſalutaria, verùm etiam ipſe vt Mediator dat nobis dona, iuxta illud: Aſcendit in altum, & dat dona hominibus.

38 Ex hoc ſequitur quòd Chriſtus, etiam quatenus Mediator eſt, ſit inuocandus. Nam ſi & impetrat nobis, & donat cum Patre, vt Mediator: certè vt Mediator inuocãdus eſt. Proinde rectè orauit Bartimæus cæcus: Fili Dauid miſerere mei. Et Stephanus: Ieſu ſuſcipe ſpiritũ meum. Et Paulus piè ſolet præfari in ſuis Epiſtolis: Gratia vobis & pax à Deo Patre & Domino noſtro Ieſu Chriſto, &c.

39 Porrò ex eo quod alij homines pro alijs orent, non efficiunt vt ſint plures mediatores. Nam quicunque pro alijs rectè orant, freti Mediatore vnico Chriſto hoc faciunt.

40 Quinta circũſtantia reliqua eſt, videlicet de re-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

bus petendis. Nam quia non ſolet pater bonus dare filijs petita, ſi nocent: nec decet probos filios à Patre petere, quæ patrẽ dare indignum eſt: meritò hæc etiam circumſtantia, de rebus petendis, addenda fuit.

41 In primis hîc tenendum eſt diſcrimen inter ea, quæ petenda ſunt ſine conditione, & ea quæ cum cõditione peti poſſunt. Vt enim bona ſine quibus ſalus contingere non poteſt, atque adeò ſalus ipſa, ſine conditione petenda ſunt: ita bona quorum vſus eſt tantũ in præſenti vita, cum cõditione peti debent. Et vt mala impedientia ſalutẽ animarum, ſine conditione precabimur à nobis auerti: ita mala quæ in hac vita nobis moleſta ſunt, cum conditione non impeditæ gloriæ Dei & noſtræ ſalutis, precibus auertemus.

42 Hinc eſt quòd pij gloriantur in afflictionibus, & habent ſpem etiam tunc cùm interficiuntur à Tyrannis. Diſcernunt enim inter bona ſine cõditione & certò promiſſa, & inter commoda huius vitæ. Hinc eſt illa vox Iob: Etiamſi occiderit me ſperabo in eum, & ipſe erit ſaluator meus.

43 Neque cum his pugnat præceptum Iacobi, qui iubet petere ſine hæſitatione. Nam aliud eſt, cum hęſitatione petere: aliud, cum conditione. Nam fidelis nõ dubitat quin Deus ſuas preces exaudiat: quoniam ſi id non dat quod petitur, certè id quod multo melius eſt largitur. Rectè proinde Bernhardus, cùm inquit: Vnum è duobus ſperare indubitãter poſſumus: quoniam aut dabit quod petimus, aut quod nobis nouerit eſſe vtilius.

44 Vniuerſalis igitur particula in dicto Domini: Quicquid petieritis, &c. ad certum genus reſtringenda eſt. Quicquid ſcilicet vobis ſalutare eſt, non veſtro iudicio, ſed benigniſſimi Patris mei ſentẽtia. Sic Ioannes hoc genus reſtringit, cum inquit: Si quid petieritis ſecundum voluntatem eius, audiet vos.

45 Reſtat tertium quod propoſuimus, videlicet, de precandi formula. Quidam nimis ſocraticè nolunt

quic-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

quicquam expreſſis verbis nominare, ſed Deo ſupplicẽt vt ipſe largiatur quæ ſcit ſibi vtilia eſſe. Sed illi refutantur & plurimis ſanctorũ exemplis, & forma precationis nobis à Chriſto commendata.

46 Etſi enim fateor duplicem eſſe inuocationem, vnam cordis tantũ, alteram cordis & oris ſimul: (nulla enim eſt oratio oris tantùm: quod tamen Monachi impiè docent) tamen recitatio certæ formulę propter multas cauſſas vtilis eſt.

47 Primùm recitatio non ſolùm de multis rebus precantes admonent, verumetiam eſt confeſſio quædam, ſegregans nos ab impijs & profanis ſectis. Deinde recitatio piè cõcepta, excitat pios motus in pectoribus. Nam ideò verba adhibentur, vt pectora inter precandum accendantur: non, vt Deo narremus quæ ignorat. Ita enim ait Auguſtinus: Quamvis inuiſibilis voluntas orantis Deo ſit nota, nec vllis indigeat indicijs, vt ei animus pandatur humanus, qui locutionem cordis cognoſcit: tamẽ homo vocibus & membris ſui corporis vtitur, vt ſic orando affectus hominis humilior, deuotior, feruentior creſcat. Poſtremò diſtincta & expreſſa recitatio, terrorem incutit Diabolis. Nulla enim re magis expaueſcunt Diaboli, quàm audita vera inuocatione Dei. Quam ob cauſſam Paulus inter arma quibus inuaditur Diabolus, orationem recitat.

48 Quanquam autẽ multæ ſunt precandi formulæ, cũ veteres, quales ſunt Pſalmi Dauidici, & orationes aliorum ſanctorum Regum & Prophetarum, tum recentes bene & vtiliter conſcriptæ: tamen formula, quam nobis Dominus præſcripſit, omnibus reliquis anteponenda eſt, cùm propter autoris maieſtatẽ, tùm propter rerum petendarum ordinem & materiam.

49 Ordo autem hic eſt: Votum omnium primum eſſe debet piorum, vt firmum & immotum fundamẽtum cultus Dei iaciatur: quod eſt vera Dei notitia: idque in hunc finem, & regnum Dei erigatur, ſtabiliatur, propagetur: & vt ciues in eodem regno Regi cœ-

leſti debitam obedientiam præſtent. Ideò Chriſtus iubet primùm peti notitiam Dei. Deinde aduentũ regni: Tum obediẽtiam ciuium in eodem regno. Deinde quia in hac mortali vita regnum Dei incoatur erigiturq́;,vbi varijs opus habemus prȩſidijs: iubet quarto loco vt petamus quicquid ad huius vitæ ſuſtentationem facit. Verùm quia ea eſt corruptio naturȩ humanæ, quod facilis ſit lapſus in errata & mutuas offenſiones: quinto loco docet petendam eſſe condonationem iſtorum lapſuum & erratorum: ne propter ea à regno Dei excludamur. Poſtremò, quia ſunt duo acerrimi hoſtes, qui conſpirarunt aduerſum regnum Dei, caro & Diabolus: docet petendum eſſe defenſionem aduerſus eos, idque ſexta & ſeptima petitione, Quis quæſo ordo aptior eſſe potuit?

50 Porrò, vt compellatio orationis Dominicæ, fidem excitat, animat orantes: ita confirmatio qua clauditur, veluti exauditionis quædam obſignatio eſt, & certitudo.

CERTITVDO DOCTRINÆ ECCLESIÆ.

1 DOctrina Eccleſiæ Dei non eſt alia, quàm quȩ nobis ab ipſo Deo commendata eſt, iuxta dictum Domini apud Eſaiam. Hoc autem pactum meum cum eis, dicit Iehoua, Spiritus meus qui eſt ſuper te, & verba mea, quæ poſui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore ſeminis tui, & de ore ſeminis ſeminis tui, dixit Iehoua, ex hoc tempore vſque in ſempiternum. Et Chriſtus dicit: Oues meæ vocem meam audiunt.

2 Hoc verbum, & hæc doctrina quæ eſt Eccleſiæ, in Moſe, in Prophetis, in Euangelicis hiſtorijs, in Epiſtolis Apoſtolorum traditur. Habent Moſen & Prophetas, dicit Abrahã, audiant illos. Hos audiunt etiam qui

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

qui Euangelicas historias & Apostolorum scripta audiunt. Nam hæc sunt Mosis & Prophetarum clariores enarrationes.

3 Quoniam autem Mahometistæ, & aliæ profanæ gentes, passim per orbem opponunt se doctrinæ Ecclesiæ, & eam ferro & igni abolere conantur : necesse est, vt pij, in tanta colluuione malorum, muniant suos animos aduersus scandala, & sæpe cogitent de immota certitudine doctrinæ religionis quam profitentur: præsertim cùm maxima pars mũdi eã rideat & persequatur.

4 Philosophi de suę doctrinę certitudine gloriãtur, iactant κριτήρια, demõstrationes proferũt, experientiã prædicant. Quæ tametsi agnosco esse excellentia dona Dei: tamẽ dico, quòd nequaquam philosophica certitudo possit conferri cum firmitate doctrinæ Ecclesiæ.

5 Hæc doctrina Ecclesiæ, etsi solo testimonio nititur: tamen hoc testimonium maius pondus habet, quã vt ei conferri possit vlla philosophica certitudo. De hoc ergo testimonio copiosiùs quædam adferemus.

6 Testimoniũ quo nititur Ecclesię doctrina duplex est, externum & internũ. Illud in sensus incurrit, quo doctrina Ecclesiæ confirmatur tanquam sigillo quodam Dei externo: hoc in mentem cadit, & doctrinam Ecclesiæ in cordibus fidelium obsignat. De vtroque ordine dicemus.

7 Externum itaque testimonium, seu externum sigillũ, quo Deus obsignat doctrinam Ecclesiæ, sex habet partes præcipuas, quæ sunt: Patefactio diuina, miraculorũ operatio & varietas, Prophetiarum firmitudo, consensus veræ Ecclesiæ perpetuus, duratio Ecclesiæ, & cruenta plurimorum martyrum confessio.

8 Prima pars externi testimonij est patefactio diuina, per quam ipse Deus de sua arcana sede procedens, se olim sanctis Patribus patefecit, quibus suum verbum, quo vult Ecclesiam colligi & regi, tradidit & commendauit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

9 Quanquam autem Dominus apparuiſſe ſæpe legitur: tamē paucas eius apparitiones, quas prodeſt habere in conſpectu, recitabo: in quibus ſummā doctrinæ Eccleſiæ proponit, inculcat, repetit, illuſtrat.

10 Primùm itaque apparuit Adamo poſt lapſum, Geneſ. 3. & doctrinam Legis & Euangelij ſua voce tradidit: pœnas inflixit propter peccatum. Ab hac doctrina Eccleſia Dei nunquā defecit: ſed perpetuò eandem amauit, retinuit, propagauit.

11 Deinde apparuit Noæ, & facto cōfirmauit doctrinam Legis, & Euangelij: dum impœnitentes quidem diluuio perdidit: Noe verò cum ſua familia, ex gratia promiſſionis clementer liberauit, Geneſ. 6.7.9.

12 Poſt diluuium, vt doctrinam malitia hominum ferè collapſam erigeret, apparuit Abrahamo decies. Geneſ. 12.13.15.17.18.21.22. Eius filio Iſaac bis. Geneſ. 26. Nepoti Iacob ſexies, Geneſ. 28.31.32.35. In his apparitionibus Abrahamo, Iſaac, & Iacob factis, eadē doctrina eſt propoſita, & promiſſionis verbum clariùs illuſtratum eſt. Iuſtificationis quoque doctrina in Abrahamo, certiſſimo typo expreſſa eſt apertiùs. Nam in hoc clarè oſtendit, quòd fide ſola abſque operibus iuſtificetur homo: quòd fidei ſit coniuncta obedientia erga Deum: quòd Sacramenta non iuſtificent, ſed obſignent iuſtitiam promiſſionis & fidei.

13 Poſt hæc in Ægypto Moſi apparuit, eandē doctrinam repetens & confirmans. Exod. 3.

14 Adhæc multis Prophetis idem verbum in viſionibus & ſomnijs apparens commendauit, & prolixis concionibus declarauit, quod primis Patribus tāquam breuibus Aphoriſmis tradiderat.

15 In nouo Teſtamento Deus idem verbum ſonuit de cœlo, & proprio ore nobis Chriſtum doctorem commendauit, dicens: Hic eſt Filius meus dilectus, in quo placatus ſum, hunc audite. Acſi dicat: Olim promiſi ſemen mulieris deſtructurum caput ſerpentis, & reparatorem generis humani, ſublata Legis

male-

maledictione: Ecce iam præstò adest, eum audite, in eum credite, quibus vita & salus curæ est, in hoc enim mihi complacuit & reconciliatus sum mundo.

16 Hæ omnes apparitiones cum multis alijs, vna cum angelorum apparitionibus & concionibus, nostræ infirmitati mederi debent, ac confirmare nostros animos, ne credamus imposturis Diaboli, qui cũ omnibus Sophistis & Mahometistis profanisque gentibus in hoc totus incumbit, vt nos ab isto verbo, tot apparitionibus diuinis nobis commendato, abstrahat. Atque hoc est, quod prædictum est à Deo. Semen serpentis, mordebit calcaneum seminis mulieris.

17 Secunda pars externi testimonij est operatio miraculorum & varietas, quæ miracula sunt quædam extraordinaria opera Dei, quibus tanquam sigillis firmissimis verbum suum, hoc est Legem & Euãgelium, quatuor millibus annorum confirmauit.

18 Sunt autem miracula, quæ vltra virtutem creatam, contra consuetudinem aliquid obijciunt sensibus, quod in admirationem diuinæ Maiestatis homines adducit. Huiusmodi sunt plurima cùm in veteri, tùm in nouo Testamento: ex quibus nonnulla ascribemus.

19 Ante diluuium, duo insignia miracula occurrunt. Primum in sacrificijs Abel & Cain: vbi aperto testimonio Dominus confirmauit Legem & Euangelium. Non respexit Dominus ad Cain, sed ad Abel. Ille enim hypocrita fuit, Lege dãnatus: hic pius propter fidem in promissum semen. Quare primùm respexit ad Abel: deinde ad munera eius, quæ propter offerentis fidem placuerunt, Genes. 4. Secundum in Enoch, quem Dominus è consortio hominum sustulit in cœlum, quo facto doctrinam promissionis confirmauit Dominus de victoria super regno Satanæ. Genes. 5.

20 In diluuio duo quoq; præcipua sunt edita miracula. Vnum, miraculosa pœna ob peccatum iuxta

Legis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

Legis comminationem. Alterum, admiranda liberatio credentium iuxta promiſſionis verbum. Atque ita diluuium obſignat vtranq; doctrinam, nimirum Legis & Euangelij. Gene. 8.

21 Poſt diluuium primùm occurrit confuſio linguarum in ædificatione Turris: qua confuſione minæ in contumaces confirmantur, Gene. 11. Deinde partus aniculæ Saræ ſterilis naturâ & ætate, per Angelum annunciatus, Gen. 21. Pugna Iacob cum Angelo. Scala extenſa in cœlum viſa ab eodem, promiſſionis gratiæ certitudini ſeruiunt, Geneſ. 28. 32.

22 In Ægypto ardet rubus, ſed incolumis manet, Exod. 3. Virga in colubrum vertitur. Exod. 4. Vrgente Moſe mandatum Domini de exitu populi, decem mirabilia ſigna eduntur, Exod. 7. 8. 9. 10. 11. 12. quæ ſanè ſigna teſtantur Deum iuxta Legis minas, punire contumaces: & rurſus iuxta gratiæ promiſſionem, ſuos tueri.

23 In exitu de Ægypto, vt miraculoſa maris exiccatio, per quam liberati ſunt Hebræi, promiſſę gratiæ teſtimonium eſt, Exod. 12. ita ſubmerſio Pharaonis cum ſuo exercitu Legis diuinæ eſt ſigillum, Exod. 14. Eôdem pertinet columna nubis per diem, & columna ignis per noctem, qua ſuum populum Dominus in itinere direxit. Exod. 14.

24 In monte Sinai doctrina Legis multis cõfirmatur miraculis, quæ & Symbola fuerunt effectuum Legis in hominibus, & teſtimonia de doctrina, quòd verè à Deo ſit profecta. Taceo miraculoſum ieiunium Moſis in monte, quod eôdem pertinet. Exod. 19.

25 Tempore quadraginta annorum quo populus in deſerto fuit plurima ſunt miracula edita, quibus vtraque doctrinæ pars confirmata eſt. Legis doctrina confirmatur miraculoſa pœna Core, Dathan, & Abiron, cum eorum ſocijs, quos terra abſorpſit, Num. 17. Deinde thurificantes contra Legem, igne de cœlo abſumti ſunt. Inobedientes ſerpentibus percutiuntur,

Nume.22.Promiſſio quoque gratiæ confirmatur miraculoſis beneficijs Dei. Aqua de petra manat contra naturam, & comitatur populum quocunque proficiſcitur. Man de cœlo datur, vnde tot milia hominum aluntur 40.annis. Aſpectus ænei ſerpẽtis erecti mandato Domini,quo ſanãtur percuſſi à dipſadibus, Numer.22. Veſtimenta ac calcei tot hominum, tanto tẽpore non teruntur. Deut.8.

26 Sub Ioſua duce primum occurrit tranſitus per medium Iordanis,ſtante aqua ab vna parte inſtar muri,& defluente ab altera,Ioſ.3. Ciuitatis Hiericho, ſeptimo circuitu & voce tubarum,iuxta vocem Domini,euerſio,Ioſu.6. Prolungatus dies pugnantibus Hebræis contra Gabaon. Lapides de cœlo demiſſi,quibus hoſtes populi Dei occiſi ſunt. His omnibus confirmari vtrumque doctrinæ genus nemo non videt.

27 Sub ducibus etſi plurima contigere miracula: duo tamen præ alijs ſunt inſignia: Vellus Gedeonis, Iudic.6. Et fortitudo Samſonis,Iudic.14.15.16.Vtrũque veritatis doctrinæ ſigillum eſt.

28 Temporibus Regum Elias & Eliſæus miraculis plurimis claruerunt,quibus vtramque doctrinã Legis & Euangelij confirmarunt. Elias excitat mortuum. Hoſtiam perfuſam, aqua, impetrato miraculoſè igne de cœlo, accendit, in teſtimonium doctrinæ ſuæ. Ad preces eiuſdem tribus annis non pluit: rurſus petente eo in pluuiam nubes denſantur, & pluuiam mittunt. Hic pallio Iordanem diuidit, ſiccus tranſit, & ignito curru in cœlum tollitur. Eliſæus ſanat aquas peſſimas & ſteriles. Ditat mulierẽ oleo miraculoſè. Sanat Naaman Syrum à lepra. Alia multa prætermitto, quæ cõtigere temporibus Regum.

29 Sub captiuitate populi in Chaldæa, hæc ſunt præcipua: Miraculoſa liberatio trium virorũ,qui propter confeſſionem doctrinæ Eccleſiæ in ardentẽ fornacem coniecti ſunt,Dani.3. Miraculoſa defenſio Danielis coniecti in lacum vt deuoraretur à leonibus, eò

quod

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

quòd nollet abijcere doctrinam Ecclesię, & idola profana loco veri Dei colere.
30 Miracula sub ducibus vsque ad Christum fuerunt non pauca: sed præcipuum est, quod Deus populum suum, tot persecutionibus fractum, contra adeò potentes Reges & Principes defenderit, vt firmum staret vaticinium Iacob, de exspectatione gētium seu aduentu Messiæ.
31 Noui Testamenti miracula sunt plurima, quorum præcipua attingam. Primū occurrit sterilis aniculæ partus. Deinde virginis: vterque ab Angelo nunciatus. Sequuntur Angelorum conciones: Magorum stella: facta Christi diuina eaq; plurima, vt sanationes ægrotorum, suscitationes mortuorū, apparitiones in monte, resurrectio Christi. Quibus omnibus accedit veluti Regia quædã obsignatio, visibilis donatio Spiritus sancti, quinquagesimo post resurrectionem Domini die. Eôdem pertinent miracula Apostolorum.
32 Quòd autem miracula eò pertinebant, vt illis confirmaretur doctrina, testantur hęc dicta, Exod. 13. Erit quasi signum in manu tua, & quasi monumentum in oculis tuis, vt Lex Domini semper sit in ore tuo. Num. 14. Vsquequo non credent mihi in cunctis signis quæ feci in medio eorum? 3. Reg. 17. Vidua excitato filio, dixit: Nunc scio quod vir Dei es tu, & verbum Domini in ore tuo verū est. Ioan. 8. Si mihi non creditis, credite operibus meis.
33 Cur non adhuc eduntur miracula? Respondet Augustinus his verbis: Nec miracula illa in nostra tēpora durare permissa sunt, ne animus semper visibilia quæreret, & eorum cõsuetudine frigesceret genus humanum, quorum nouitate flagrauit. Nec iam nobis dubium esse debet, ijs esse credendū, qui dum ea prædicarent, quæ pauci assequuntur, se tamen sequendos populis persuaserint.
34 Tertia pars externi testimonij est Prophetiarum firmitudo & veritas. Nam cùm euentus respondet

det Prophetiæ, teſtatur Deus quòd ſit Prophetiæ autor, iuxta illud Ierem.28. Propheta qui vaticinatus eſt pacem, cum venerit verbum eius, tūc ſcietur Propheta, quem miſit Dominus in veritate. Apoca.19. Teſtimonium Ieſu eſt ſpiritus Prophetiæ.

35 Iacob prædixit tempus aduentus Chriſti in carnem. Geneſ.49. cui euentus reſpondit. Prophetia Balaam ſub imagine ſtellæ, Num.21. Vaticinium Eſaiæ de virginis partu, Eſai.7. Danielis Prophetia de quatuor Monarchijs, de hebdomadibus, de tempore aduentus Chriſti, de eius morte ęternoque Regno. Prophetarum plurimorum vaticinia de contumacia populi Iudaici, de perſecutione Eccleſię. Pauli prędictio de Antichriſto. Hic cùm euentus, qui à nulla creatura proſpici poterant, vaticinijs Propheticis reſpondeant: manifeſtum eſt à Deo monſtratos eſſe, & vocē Prophetarum diuinam eſſe.

36 Quarta pars externi teſtimonij eſt conſenſus Moſis, Prophetarum, Chriſti, Apoſtolorū, ac Catholicæ totius Eccleſiæ in Doctrina, cultu, & vita. Nam hi omnes Legem & promiſſiones vrgent, ac alij alijs clariùs exponunt.

37 Quinta pars externi teſtimonij, eſt ipſa duratio Eccleſię ac doctrinę Legis & Euangelij, cōtra tot Diabolorum & hominum potentiam, & ſophiſticam, qui conſpirarunt aduerſus Chriſtū, & eius Eccleſiam: quę tamē hactenus conſeruata eſt & cōſeruabitur, vtut furiat & inſaniat Satan & mūdus, quemadmodū Dominus promittit cum ait: Portæ inferorum nō præualebunt aduerſus eam. Huc quoque Gamalielis dictum pertinet: Si ex hominibus eſt opus hoc, diſſoluetur.

38 Sexta pars externi teſtimonij eſt, cruenta confeſſio tot Martyrum inde vſque ab Abel ad Chriſtum Dominum, & ab ipſo in hunc vſque diem. Nam tanta & tam atrocia ſupplicia nequaquam ſuſtinuiſſent pro incerta & erronea doctrina.

39 Neque hoc genus teſtimonij infringitur ex eo, quòd

quòd multi enthusiasmo quodã instigati, pro erroribus suis cõfirmandis mortẽ oppetunt. Nam destituti sunt superioribus testimonijs, quæ semper tanquã regula & norma sunt, vt discernatur inter veros Martyres, & impulsos à Diabolo ad oppugnandã veritatem.

40 Internum testimonium vnicum est, nimirũ arrhabo seu pignus Spiritus sancti, quo veritas verbi Dei obsignatur in cordibus fidelium. De hoc interno testimonio loquitur Paulus Corinthijs scribens in hanc sententiam: Qui confirmat nos vobiscum in Christo, & qui vnxit nos Deus est, qui etiam obsignauit nos & dedit arrhabonẽ Spiritus in corda nostra. Et ad Ephe. In quo Christo & obsignati estis Spiritu promissionis sancto, qui est arrhabo hæreditatis nostræ.

41 Hæc testimonia externa & interna sunt caussæ certitudinis in doctrina Ecclesiæ, quæ si conferuntur cum philosophica certitudine plurimum excellunt.

42 Omnia in philosophia, lumini rationis & sensibus subijciuntur: at in Theologia nostra, hoc est, in doctrina Ecclesiæ, lumen Deus est, qui suam doctrinam proponit & confirmat.

43 Valeant igitur profani homines qui certitudinem rei Theologicæ post scientiam collocant, & ferè cum εἰκασίᾳ coniungunt.

44 Hîc meritò quæri potest de doctoribus Ecclesiæ, quo in loco eorũ dicta habenda sint. Ad quã quæstionem ita responderi debet. Triplicia sunt dicta Patrum, Quædã demonstrata, Quædã probabilia, Quædam falsa. Demonstrata, vt sint Symbola, Apostolicũ, Nicenũ, Athanasianum, eiusdẽ autoritatis sunt cum Scriptura: quia ex ea collecta sunt & in ordinẽ digesta. Probabilia retineantur donec trahantur in malam consequentiam à Sophistis. Falsa vt vox serpentis fugienda sunt, iuxta hanc Ambrosij regulam: Nos noua omnia quę Christus non docuit iure damnamus, quia fidelibus via Christus est. Si igitur Christus nõ docuit quod docemus, & nos id detestabile iudicemus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

45 Porrò præter hæreticos (quorum caput est Papa) qui inter mœnia Ecclesiæ delitescũt, hostes doctrinæ sunt Turci, Iudæi, & aliæ gentes barbaræ. Turci, quia libros Propheticos & Apostolicos reijciũt, planè furiunt. Iudæos confutat tempus, quo adesse debuit Christus, & plurimæ prædictiones de illorum reiectione. Gentes barbarę ab ipso Satana agitantur: adeò vt se omni turpitudini & idololatriæ prostituant.

46 Non ergo debet pios offendere vel Turcorum secta, quæ confusio quædam est ex blasphemijs, latrocinijs, & flagitiosis libidinibus conflata, quæ sunt manifestæ notæ Diaboli. Sed debent pij vaticinium Danielis cogitare, de furoribus Mahometi, qui bellũ inferre Sanctis, & præualere eis, & loqui sermones contra excelsum prædicitur: vel Iudæorum reproba mẽs, qui à Deo propter suam ingratitudinem reiecti sunt: vel gentium aliarum barbararum cæca idolomania. Nam longè antea prædictũ fuit, vt talis colluuies hominum contemnentium Euangelium foret in mundo. Quare euentus prædictionum confirmabit piorũ animos contra omnes sectas, quæ persequũtur doctrinam Propheticam & Apostolicam.

47 Quemadmodum igitur abominamur superstitiones Ægyptiorum, qui boues, feles, serpentes tanquam numina colebant, & vt detestamur Corybantum tympana & Baccharum vlulatus: Sic Mahometi deliria, Iudæorum somnia, & omnium profanarum gentiũ sectas, tanquam ludribria Diaboli, execremur ac fugiamus.

48 Retineamus igitur hanc spem, quòd sicut verè Christus exhibitus est iuxta Scripturam, & diuinis testimonijs confirmatus est, quòd sit Rex & Mediator noster à Deo missus: ita breui aduenturus sit iudicatum viuos & mortuos. Atque tunc futurum est, vt qui hîc in fide Christi vixit & perseuerauit, non pudefiat: cũ contra, omnes hostes Christi pudore confundentur, quando videbunt Christum in sua gloria

venire abducturum secum omnes qui in ipsum crediderunt,& in eo mortui sunt,hostibus Dei coniectis in ignem æternum.

49 Cùm autem electos suos Christus Dominus ad se receperit,perficietur prophetia Dauid,dicẽtis: Notas mihi fecisti vias vitæ, adimplens lætitia vultum tuum: Delectationes in dextera tua in perpetuum.

GVBERNATIO ECCLESIÆ.

1 IN gubernatione Ecclesiæ Dei spectentur Verbum, Sacraméta, Disciplina & Ceremoniæ. His enim colligitur, fouetur, fulcitur & conseruatur Ecclesia.

2 Verbum non aliud requiritur quã quod in Mose, Prophetis, & in Euangelistarum Apostolorumq; scriptis traditum est. Hoc enim diuinum testimonium habet de infallibili certitudine.

3 Diuiditur autem hoc verbum rectè, si doctrinam spectes, in Legem & in promissionem gratiæ seu Euãgelium. Lex monstrat normam viuendi & arguit peccatum. Euangelium prædicat gratuitam gratiam pœnitentibus. Vtrumque verbum, hoc est, Lex & Euangelium, verum colendi Deum continet modum. Vt enim Lex quid Deus requirat: ita Euãgelium quomodo fieri & placere possit, ostendit.

4 Sacramenta Euangelio addita sunt, vt eius signacula. Obsignant enim nobis eam gratiam, quam Euãgelium prædicat.

5 Sunt autem duo noui Testamenti Sacramenta communia, videlicet, Baptismus & Cœna Domini, quorum vsus perpetuò piè meditandus est.

6 Sunt enim hæc sacra signa, aspectabiles quædam conciones, de summis beneficijs Christi erga Ecclesiam. Nam cùm Paulus dicit: Quotquot in Christum bapti-

baptizati ſunt Chriſtum induerunt, magnas ſanè res breui oratione complectitur. Teſtatur enim Baptiſma nos in Eccleſiam recipi, Chriſto inſeri, in Chriſto regenerari, & à peccatis emundari: idque beneficio corporis Chriſti, quo induimur, & ſanguinis, quo abluimur. Verùm quod per Baptiſmum Chriſto inſiti in eodem alimur, fouemur & ſuſtentamur, id denuò nullo conſequimur alio beneficio quàm corporis & ſanguinis Chriſti.

7 Quod ergo nobis in Baptiſmo tegumentũ eſt & emundatio, in Cœna cibus & potus eſt. Atq; vt aliud eſt gigni & renaſci, aliud ali & educari: ita aliud eſt in nouam vitam renaſci, & aliud in eadem ſuſtentari & creſcere, præcedit enim natiuitas, ſequitur educatio.

8 In diſciplina Eccleſiæ plura conſideranda cõcurrunt, vt ſunt Ordo, poteſtas, & autoritas.

9 Ordo eſt omnium pulcherrimus. Præſidet enim vnus Monarcha Ieſus Chriſtus, qui à Patre acceptum regnum ſuo ſpiritu verboque gubernat. Hic Monarcha ſolus eſt in ſuo regno ἀνυπεύθυνος.

10 Hoc regnũ, quod eſt Eccleſia, pulcherrima ſymmetria coheret. Nam conſtat cœtu hominum, qui in Chriſto Rege ſuo renati, & de carne & oſſibus eius facti, capiti ſuo ſic adhærent & inuicem ita ſunt cõiuncti, coaptati, & coagmentati pro cuiuſque fidei mẽſura, pro donorũ Spiritus ſancti varietate, pro vocationũ cõnexione, vt vnum corpus conſtituant, vt eodẽ omnes Spiritu viuant & agantur, vt ſinguli ſuum propriũ munus habeant & donum, quo commoda & incrementa vniuerſi corporis pro ſe quiſque promoueat.

11 Hanc pulcherrimam harmoniam nequaquam impedit, quod in externo cœtu Eccleſiæ ſint multa mortua membra, quòd ſint multi hypocritæ, multi infirmi, multi nomine tantum Chriſtiani. Nam Catholica Eccleſia nõ ab ipſis ſordibus, ſed à ſua propria natura & indole æſtimanda eſt.

12 Præterea cũ regnum Chriſti Monachæ, verbo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

& Spiritu Christi regitur, duo sunt in eo genera hominum, videlicet, verbi præcones & eorum auditores, qui non secus atque patres & filij se inuicem venerantur & colunt.

13 Etsi autem horum præconum spiritualis iurisdictio, de qua postea dicemus, eadem est: tamen dispares dignitatis gradus sunt: idque partim iure diuino, partim Ecclesiæ approbatione.

14 Vt enim Christus ascendens in altum dedit dona hominibus, Apostolos, Prophetas, Euangelistas, Doctores & Pastores: ita Ecclesiæ suæ potestatem dedit in ædificationem. Hac potestate Ecclesia ordinat ministros pro commodo suo, vt omnia ordinatè fiant ad instaurationem corporis Christi.

15 Hinc Ecclesia purior secuta tempora Apostolorum alios Patriarchas, alios Episcopos, alios Chorepiscopos, quos Iustinus Martyr προεστῶτας vocat, nos præpositos: alios Pastores & Catechetas instituit.

16 Reformatæ Ecclesiæ post tenebras excussas, quas Papa inuexit in Ecclesiam, contentæ sunt paucioribus gradibus, ne res paulatim in tyrannidem abeat. Habent Episcopos, Doctores, Pastores & pastoribus inferiores ministros, quos inepto vocabulo sacellanos nominant.

17 Inter hos qui excellit donorum excellentia, laborum magnitudine & vocationis gradu, alijs dignitate præfertur: non quidem vt dominium in alios exerceat, sed vt alios sapientia & cõsilio regat, modò rationem sui consilij ex verbo Dei & legitima Ecclesiæ ordinatione petitam ostẽderit. Nam cum solus Christus in suo regno est ἀνυπεύθυνος, par est vt qui illi subiecti sunt, rationem suorum factorum reddant.

18 Potestas Ecclesiæ duplex est: vna, clauium seu spiritualis iurisdictionis: altera, externæ iurisdictionis, quæ à priori tamen pendet.

19 Potestas clauium dicitur, quæ Symbolo clauium designatur, cuius appellationis hæc ratio est:

Qui

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

Qui œconomi constituuntur in aliqua familia ijs traduntur claues vt omnia aperiant, claudant, administrent pro arbitrio Domini sui. Ex quo factum est vt clauium symbolo primùm domus administratio, deinde regni gubernatio, & tandem Ecclesiæ potestas significetur.

20 Sed quæ sunt claues istæ quibus designatur Ecclesiæ potestas? Verbum & fides. Prædicatio enim verbi Dei de remissione peccatorum impetranda per Christum vnica clauis est ad aperiẽdum regnum cœlorum. Quòd si is qui audit, adiungit prædicationi remissionis peccatorum veram fidem, accedit etiam clauis altera.

21 Hoc confirmatur mandato Christi amandantis suos discipulos in vniuersum mũdum. Euntes, inquit, prædicate Euangelium. Et addit: Qui crediderit saluus erit, quibus sanè verbis expressit claues, quas tradidit Ecclesiæ.

22 Nam cùm prædicationi remissionis peccatorũ homo credit, absolutus est à peccato, liberatus est ab obligatione æternæ mortis & condemnationis, atque adeò ius habet cœlestis hæreditatis.

23 Potestas externæ iurisdictionis maxima ex parte pendet à potestate clauium, & in tribus potissimum consistit: In cognitione veræ doctrinę, in improbatione falsæ doctrinæ, & in moribus gubernandis.

24 Cùm Christus inuitet ad se omnes vt à se discant, & Apostoli mittantur vt doceant, manifestum est Deum requirere ab Ecclesia cognitionem sui verbi, sine qua salus nemini contingere potest. Quare sacrilegi sunt Papistæ, qui Laicos arcent à lectione Scripturæ.

25 Cùm Christus dicit: Cauete à pseudoprophetis. Item, Cauete à fermento Pharisæorum, manifestè potestatem suæ Ecclesiæ facit, improbandi falsam & erroneam doctrinam.

26 Gubernatio morum vsitatè disciplinæ nomen

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

retinuit, de qua quia antea diſputauimus, nolo eam hîc prolixiùs proſequi.

27 Autoritas Eccleſiæ cum poteſtate eiuſdem cõiuncta eſt, in qua duo ſunt ſpectanda. Vnum, quarum rerum ſit. Alterum, penes quas perſonas reſideat.

28 Duas res ſubijciunt Eccleſiæ autoritati, Traditiones nimirum, & ius interpretandi Scripturam.

29 Traditiones ſunt inſtituta quæ abſque Scriptura traduntur vel ab Apoſtolis vel à Patribus. Huius generis ſunt baptiſma infantium, obſeruatio diei Dominicę, ſumtio cœnę à ieiunis, &c. De huiuſmodi traditionibus quid ſit ſentiendum copioſè Philippus explicat in ſuis locis.

30 Ius interpretandi Scripturam non eſt alicui hominum ordini peculiariter alligatum, ſed eſt peculiare donum Dei, datum ad inſtaurationem Eccleſiæ.

31 Epiphanius in interpretatione Scripturæ quatuor requirit, ἄισθησιν, θεωρίαν, ἀλληγορίαν, παράδοσιν.

32 Ἄισθησις eſt cùm contenti ſumus ſẽtētia quam primùm voces offerunt. Vt enim ſenſus viſus hæret in obiecto: ita animus in ſenſu quem verba offerunt, vt cùm dicitur: Non mœchaberis. Hic animus in verborum propria ſignificatione acquieſcet.

33 Θεωρία ſpeculatio eſt, cùm ad loci alicuius veram explicationem non ſufficit ſenſus, ſed requiritur contemplatio, qua eruuntur definitiones, diuiſiones, qua fiunt collationes plurimum locorum, ex quorum collatione ſentētia vera eruitur, vt cùm dicitur: Oraturus intra in conclaue, &c. Pauci ſunt electi: Maledictus qui non fecerit Legem. Hic non ſufficit ſenſus. Sed requiritur etiam contemplatio, qua conferuntur plures loci, ſine qua ſententia vera deprehendi non poteſt. Huius contemplationis contemtus plurimas hæreſes in Eccleſia peperit.

34 Ἀλληγορία adhibetur quando in ſimplici verborum ſenſu eſt abſurditas contra verbum Dei & apertam ordinationẽ, vt cũ dicitur: Si oculus tuus dexter te offen-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

te offenderit,erue eum. Item: Beati qui ſe caſtrauerũt pro regno Dei.

35 Παϱάδοσις traditio, eſt cùm aliorum iudiciũ qui de aliquo pronunciarunt adhibetur, vt cùm quæritur, quid ſit λόγος, Ioan. 1.

36 Alterum quod ſpectandum diximus in autoritate Eccleſiæ eſt penes quas perſonas reſideat. Etſi autem hæc autoritas eſt totius & vniuerſæ Eccleſiæ: tamen non conſimiliter. Nam maior eſt eorum in Eccleſia autoritas, qui ex veris fructibus ſpiritus, declarant ſe ſpiritum Chriſti habere: amplior adhuc penes pios Doctores longo tempore exercitatos: grandior adhuc penes piorum conſilia, vbi ex fructibus, ſpiritus Chriſti adeſſe cognoſcitur. Nam iuxta Pauli conſilium probandi ſunt ſpiritus, an à Deo ſint.

37 Reſtant ceremoniæ, hoc eſt, humanæ ordinationes ad regendam Eccleſiaſticam politiam inſtitutæ. In his requiritur Decorum & Ordo.

38 Decori partes ſunt duæ. Prior, vt excitemur ad pietatem illis adminiculis. Poſterior, vt modeſtia & grauitas in pietatis tractatione eluceat. Quare nec ἄσημοι, nec hiſtrionicæ eſſe debent, quales ſunt pleræque in Papatu.

39 Ordinis partes tres ſunt. Prima vt præſidentes habeant certam agendi regulam. Secunda, vt auditores aſſuefiant ad obedientiam & diſciplinam. Tertia, vt bene compoſito Eccleſiæ ſtatu, paci & tranquillitati conſulatur.

SACRAMENTVM.

1 Eus ſemper, & antequã homo lapſus eſt ab innocentię ſtatu, & poſt lapſum hominis, conſueuit ſuam voluntatẽ homini patefacere duabus rebus: nempe, verbo & ſigno externo.

2 Verbo voluntatem ſuam expreſſit: ſigno eandem cõfirmauit: vt id quod mens ex verbo perciperet, quodammodo per ſignum ſenſibus præſentaretur.
3 Hoc enim modo optimè cõſultũ erat ruditati & tarditati hominis. Et tametſi Deus ſapiẽtiſſimus & optimus ita res omnes viſibiles cõdidit, vt homines quaſi manu duceret in rerum cœleſtium & ſpiritualiũ contemplationem: tamẽ hoc potiſſimùm in ijs ſignis cernitur, quæ Eccleſia vſitatè Sacramenta nominat.
4 Huc pertinet dictum Auguſtini: Si Sacramenta quandã ſimilitudinẽ earum rerum, quarum Sacramẽta ſunt, non haberent, omnino Sacramenta nõ eſſent.
5 Atque ex hoc eſt, quod ſigna ſæpe accipiant nomina rerum, quarum ſunt ſigna: ſicuti Auguſtinus ſuperioribus verbis annectit, cùm ait: Ex hac autem ſimilitudine plerumque etiam ipſarum rerum nomina accipiunt, ſcilicet Sacramenta.
6 Quòd ſanè factum eſt vtiliſſimo conſilio: nimirum, ne homines obliti rerum hęrerent in externis ritibus ſine fructu, vt Ethnici fecerunt.
7 Fœdè itaque errant, qui cùm audiant res prædicari de ſignis, putant mutari rerum naturas, & deſinere eſſe quod antea erant. Vnde Thomas horribiles & deteſtandos errores in Eccleſiam inuexit.
8 Quare firmiſſimè cùm in tota doctrina Eccleſiæ, tùm in doctrina Sacramentorum tenenda eſt hæc regula: nomina rerum diuerſiſſimarũ ſæpe propter analogiam quandam & comparationem effectuum, cùm docendi, tùm admonendi cauſſa permutantur, & de ſe mutuò prædicantur.
9 Chriſtus & vitis, diuerſarum rerum ſunt nomina. Sed Chriſtus ſe vitem nominat propter comparationem effectuum. Nam vt vitis miniſtrat palmitibus in ſe manentibus ſuccum: ita Chriſtus ſuum ſpiritum infundit in eos, qui in ſe manent per fidem, atque ita de alijs infinitis.
10 Panis & corpus, itẽ vinum & ſanguis rerum diuerſiſſi-

uersissimarum nomina sunt:sed tamen, propter comparationem effectuum, panis in Cœna Domini dicitur corpus Domini, & vinum dicitur sanguis eius.

11 Nam vt panis confortat corpus hominis, & vinum recreat:ita corpus & sanguis Christi fide hausta, vt Patres loquuntur, animam confortant, & recreant spiritualiter. Huiusmodi analogia in omnibus Sacramentis prudenter consideranda est.

12 His ita constitutis accedamus ad Sacramenta noui Testamenti, & videamus quid in ijs potissimùm sit spectandum.

13 Augustinus definit Sacramentum in genere, cùm ait: Sacramentum est signum gratiæ. Testantur enim Sacramenta de fauore Dei erga eos qui illis ritè vtuntur.

14 Neque dicuntur signa gratię tantùm, quia pingunt & significãt res promissas in Euangelio: Sed potissimùm quia credentibus res promissas obsignant. Quare non simpliciter signa, sed σφραγίδες à Paulo dicuntur, id est, obsignationes.

15 In omni ergo Sacramento sciatur, quod σφραγὶς, hoc est signaculũ sit genus, quo proprius finis indicatur. Quod genus cum applicatur singulis, meliùs & certiùs eorum vsus conspicitur. Circumcisio est pactum. Hîc si addis genus, Circumcisio est σφραγὶς, id est, signaculum pacti: An non clariùs iam intelligitur, quid velit Circumcisio? Atque ita de alijs.

16 Ratio appellationis hæc est: Quemadmodum militare Sacramentum, est obligatio militum, per solenne iuramentum: ita Sacramentũ Ecclesiæ, est Symbolum obligationis mutuæ inter Deum & hominem credentem.

17 Extra vsum diuinitus institutũ nihil habet rationem Sacramenti: hoc est, nec accipiuntur beneficia in Euangelio oblata: nec accepta obsignantur.

18 Confirmant siquidem hominem Sacramenta ex pacto legitimi vsus. Is verò est cùm vsurpantur à

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

credentibus Euangelio. Sine enim fide Sacramenta cedunt vtentibus in iudicium: ſicuti & verbum, cùm ſine fide auditur.

19 Porrò cum Auguſtinus ait: accedit verbum ad elementum & fit Sacramentum, nõ intelligit verbum recitatum ſuper externa ſigna eſſe conſecrationem quandam ſignorum, vt Papiſtæ putant. Sed intelligit verbum Dei inſtituentis, promittentis, & requirentis fidem promiſſionis. Hoc verbum cùm accedit ad elementum, fit ex elemento Sacramentum.

20 Ex ijs quæ iam dicta ſunt, tria colligere promptum eſt. Primum, Quot in quolibet Sacramẽto concurrunt? Secundum, Quid ſit Sacramentum noui Teſtamenti? Tertium, Quæ nam ſint, & quot noui Teſtamenti Sacramenta?

21 In quolibet noui Teſtamenti Sacramento (vt ex dictis colligitur) concurrunt quatuor. Primũ, Verbum ſeu mandatum Dei. Nullius enim hominis autoritate Sacramenta inſtitui poſſunt. Secundum, Signũ externum & analogicum, vnde Græcis Symbolũ dicitur. Eſt enim Symbolum propriè non quodlibet ſignum: ſed quod habet quandam analogiã cum re ſignata. Tertium, Res promiſſa in Euangelio, quæ eſt gratia & fauor Dei gratuitus propter Chriſtũ. Quartum, Fides promiſſioni reſpondens. Fides enim res Sacramenti accipitur, retinetur, poſſidetur.

22 Similiter ex dictis colligitur, quod Sacramentum noui Teſtamenti ſit ſignum viſibile, mandatũ & inſtitutum à Deo: quo ſigno vt Deus ſuam teſtatur promiſſionẽ homini factam: ita homo viciſſim ſuam erga Deum fidem profitetur.

23 Hac ſtante definitione quæ plena eſt, ita vt nec redundet quid, nec deſideretur: ſequitur duo tantùm Sacramenta Eccleſiæ noui Teſtamenti eſſe: quæ ſunt Baptiſmus & Sacra Chriſti cœna.

24 Nam in his ſolis cernimus & verbũ & elementum. In illis ſolis quæ adducũt Papiſtæ, nihil eſt quod plenam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

plenam ratioñe habeat Sacramenti. Quare relinquãtur Antichristo cum alijs infinitis superstitionibus.

25 Etsi autem principalis finis Sacramẽtorum est vt sint signacula Dei, quibus fides legitimè vtentium Sacramentis confirmatur: tamen alij fines non sunt prætereundi, qui cum primo coniuncti sunt: vt sunt, distinctio Ecclesiæ ab alijs sectis, conseruatio & propagatio doctrinæ, obligatio ad fidem & bonam conscientiam, vinculum dilectionis.

26 Hi ergo quinque fines generales sunt, & in omnibus Sacramentis, præter quos, singula seorsum suos habent peculiares fines & proprios, vt ostendemus suis locis.

BAPTISMVS.

1 BAPTISMVS Sacramentum initiale est in nouo Testamẽto: & vt omne Sacramẽtum est signum gratiæ: ita & Baptismus. Testatur enim de gratia & fauore Dei erga eum qui iuxta institutionem baptizatur.

2 Nam cùm Marcus dicit: Fuit in deserto Ioãnes baptizans & prædicans Baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum: definit Baptismum esse testimonium & signaculum, quod pœnitentibus Deus peccata remittat.

3 Pœnitentes vocat eos, qui ad prædicationẽ Euãgelij resipiscunt, & conuertuntur per fidem in Iesum Christum.

4 Analogia signi ad rem signatam, hæc est. Vt corpus hominis externè abluitur aqua, & purgatur à sordibus: ita consciẽtia hominis à mortuis peccatis sanguine Christi abluitur internè & purgatur. Vt ad generationem naturalem requiritur aqueus humor: ita ad spiritualem generationem, qua homo nascitur filius Dei, requiritur Spiritus sanctus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

5 Habet enim aqua comparationem,& ad ſanguinemChriſti,& ad Spiritum ſanctum,per quem homo regeneratur.

6 In Christi Baptiſmo pulchrè pingitur,& pactum Dei cum homine qui baptizatur,& actio Chriſti & Spiritus ſancti operatio.

7 Nam cùm Pater ſuper Filium baptizatum hanc vocem ſonat: Hic eſt Filius meus dilectus in quo mihi complacui: teſtatur quòd & Chriſtus ſit in ſuo fauore & gratia: & ſignificat eos qui baptizantur iuxta inſtitutionem,& Chriſtum per Baptiſmum induunt, placere Deo propter Chriſtum, cui per Baptiſmum inſeruntur.

8 Huc Paulus reſpexit cùm ait: Nos ſumus dilecti in dilecto. Et Pater ipſe: In hoc mihi complacui.

9 Apparitio Spiritus ſancti ſuper Chriſtum baptizatum,in ſpecie columbæ,eſt teſtimonium quòd Dominus internè baptizat Spiritu ſancto, quando miniſter foris aqua baptizat.

10 Ideo Baptiſta ait: Ego baptizo aqua, in medio autem veſtri ſtat,(Chriſtũ intelligit) qui baptizat Spiritu ſancto & igni.

11 Quoniam autem in Baptiſmo fit mutua pactio Dei & hominis qui baptizatur, Vt & Petrus teſtatur cùm ait,Baptiſmus eſt ſtipulatio bonæ conſcientię cũ Deo per reſurrectionem Ieſu Chriſti: Chriſtus iuſſit baptizare in nomen Patris,& Filij,& Spiritus ſancti.

12 Nam cũ miniſter dicit,Ego baptizo te in nomẽ Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, & actus baptizandi, & finis in quo pactio mutua exprimitur,ſignificatur.

13 Actus eſt baptizare,id eſt, immergere, intingere,abluere,vel aqua aſpergere: quorum poſtremũ optimè congruit propter ſignificationem. Petrus enim vocat ῥαντισμὸν, id eſt, aſperſionem ſanguinis Chriſti, quæ ſignificatur externo Baptiſmo.

14 Fines in quo pactio mutua intelligitur, eſt baptizare in (εἰς enim finem notat) nomen Patris & Filij &

lij & Spiritus sancti.

15 Baptizo te in nomẽ,id est,vt agnoscas,inuoces, colas,timeas, celebres (renunciato hoste Dei Satana) hunc vnum Deum, qui est Pater qui dedit Filium in mortẽ,pro te mortuus est,qui abluit te suo sanguine à peccato,qui te vestit sua iustitia, qui te membrum sui corporis facit: & Spiritus sanctus qui te regenerat & sanctificat ad vitam æternam:vt Deo iunctus in omni æternitate beatus sis.

16 Hinc clarissimè patet quale pactũ sit Baptismus inter Deum & hominem. Deus testatur se hominem recipere in gratiam,tanquam membrum Filij: & homo submittit se Deo vt ipsum colat, timeat, & veneretur,renunciato Satana & operibus eius.

17 Sanctificamur ergo in Baptismo,id est, cõsecramur Deo tanquam hostiæ. Deus enim nos purgat in verbo: quam purgationem testatur visibili signo, & separat nos à profanis hominibus, qui impuro spiritui se subiecerunt,eique seruiunt.

18 Etsi autẽ Baptismus est signum gratię,videlicet quòd Deus remittat resipiscenti peccata: tamẽ qui semel baptizatus est,& relabitur in peccatum, & resipiscit denuò,non est iterum baptizandus, vt Anabaptistæ sentiunt. Nam baptizatus quandocunque credit Baptismo semel facto,confirmatur quòd sit in gratia.

19 Infantibus Christianorum ideo Baptismus cõferendus est, quia sunt fœderis initi cum Abrahamo & eius semine participes, hoc est, sunt filij Dei ex virtute fœderis:etsi naturâ sunt filij iræ.

20 Neque cogitandum est, infantes ideò esse filios Dei,quia baptizantur:sed ideò baptizari, quia sunt filij Dei:& vt se esse filios Dei,reddantur certiores.

21 Etsi autem infantes nati à Christianis, participes sunt fœderis, vt diximus: tamen quia Deus vult omnes, quos in cœtu vocatorum vult haberi, ab Ecclesia recipi, & ab alijs sectis discerni, necesse est infantes baptizari.

22 Ideò

22 Ideo Matth. 19. dicitur: Sinite paruulos ad me venire, & ne prohibete illos: Talium eſt enim regnũ cœlorum. Et 1. Cor. 7. Liberi veſtri ſancti ſunt, hoc eſt, pertinent ad Eccleſiam viſibilem.

23 Cæterùm etſi ad omnem legitimi Baptiſmi vſum concurrit rerum ſignatarum exhibitio: nulla tamen aquæ & ſanguinis vel Spiritus Chriſti mutatio, aut coniunctio phyſica cum Papiſtis fingenda eſt.

24 Signum enim ſeu ablutio externa, eſt actio corporalis miniſtri, qui ſua manu cõſpergit aqua corpus baptizandi, & pronunciat eum recipi à Deo.

25 Signatum vero res ſpiritualis eſt, & actio ſolius Dei, videlicet, ablui ſanguine Chriſti & Spiritu ſancto regenerari, quod non eſt corporaliter ſiue viſibiliter, ſiue inuiſibiliter conſpergi ſanguine Chriſti: ſed recipi in gratiam à Deo propter fuſum ſanguinem, id eſt, totam obedientiam Filij, & inſertos ipſius corpori, ab ipſo viuificari, effuſo in nos Spiritu ſancto.

26 Etſi autem nec lauantur ſanguine Chriſti qui lauantur aqua à miniſtro, niſi in vſu legitimo Baptiſmi: idque non merito, aut propria vi humanæ actionis, vel aquę indita potentia, ſed libera Dei ordinatione, & Spiritus ſancti efficacia, propter ſigni tamen & rei conuenientiam, & ſacramentalem copulationem, nomina & proprietas permutantur, propter cauſſas à nobis in ſuperiori diſputatione aſſignatas.

27 Veræ igitur ſunt hæ locutiones ſacramentaliter: Baptiſmus eſt lauacrum regenerationis: Baptiſmus nos ſaluos facit: Aſperſio aquæ eſt aſperſio ſanguinis Chriſti, & donatio Spiritus ſancti: aqua eſt ſanguis Chriſti, &c.

28 Qui hîc fingit vel mutationem aliquam, vel copulationem phyſicam, mutat genus prędicationis Sacramentalis, in proprium, contra totius ſcripturæ cõſenſum, & Sacramentorum rationem.

29 Cùm autẽ Sacramẽtaliter accipiũtur iſtæ locutiones, ſignificatur quod Baptiſmus externus interio-

ris

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

ris ſit ſignum & arrhabo, id eſt, non tantũ huius imago, ſed etiã ob veritatis diuinę conſtantiã, certiſſimum teſtimoniũ baptizatos, quandocunque credunt, mundari ſanguine Chriſti, & regenerari à Spiritu ſancto.

30 Etſi ea quæ hactenus in genere de Baptiſmo diximus, ſufficere videntur ad cognoſcẽdum finem Baptiſmi: tamen quia multa cum fine coniuncta ſunt quæ cuiuis non ſunt obuia, huc adijciemus, tanquam in tabula, quæ ſimul in Baptiſmo cõſideranda veniũt: quorum vſus in tota vita eſt perneceſſarius.

31 Significationes Baptiſmi ſunt plures, quas tribus veluti limitibus claudimus. Eſt enim Baptiſmus, & teſtimonium gratiæ & Symbolum rerum arcanarum ſpiritualiúmque, & nota externa Chriſtianiſmi.

32 Etſi autem de prima ſignificatione videtur ſatis ſupra dictum eſſe: tamẽ hîc quò omnia tanquam ſub vnum conſpectum veniant breuiter repetenda ſunt.

33 Primo loco diximus Baptiſmũ eſſe teſtimoniũ gratiæ: quod ita accipiendum eſt: Baptiſmus eſt teſtimonium gratiæ, cùm exhibitæ tùm applicatæ.

34 Exhibitæ quidem, quia vt circumciſio figurabat Iudæis Chriſtũ vẽturum: ita Baptiſmus eundẽ veniſſe nobis teſtatur: Applicatæ verò, quia Baptiſmus eſt σφραγὶς, qua Deus obſignat gratiam ei, qui iuxta Chriſti inſtitutionem lauacro Baptiſmatis abluitur.

35 Cùm igitur Chriſtus ſit fons gratiæ, iuxta illud: Lex per Moſen data eſt, gratia autem & veritas per Ieſum Chriſtum quem adueniſſe teſtatur Baptiſmus: & Paulus dicat: Quotquot baptizati ſunt, Chriſtum induerũt: meritò Baptiſmus teſtimonium gratiæ dicitur, cùm exhibitæ tùm applicatæ.

36 Secundò, propoſuimus Baptiſmũ eſſe Symbolum rerum arcanarum & ſpiritualium. Symbolũ dicimus propter comparationem rerum viſibilium & ſignatarum. Eſt etenim Baptiſmus Symbolũ quatuor rerum maximarum, videlicet, hiſtoriæ, gratiæ, doni & conformitatis. Sed hæc clariùs repetenda ſunt.

37 Baptiſ-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

37 Baptiſmus eſt Symbolum hiſtoriæ, videlicet Chriſti. Pingitur enim in eo mors, ſepultura & reſurrectio Chriſti. Nam merſio in aquam, mortem figurat: mora ſub aquis, ſepulturam adumbrat: Extractio de aquis, reſurrectionem repreſentat: ſicuti Paulus Roma.6. clariſſimè docet.

38 Baptiſmus eſt Symbolũ gratiæ, vt qui teſtetur eos qui baptizantur, virtute mortis, ſepulturę & reſurrectionis Chriſti ablui à peccato, inſeri Chriſto, regenerari & in communionem corporis Chriſti recipi.

39 Nam quòd per Baptiſmũ mũdemur à peccatis, inſeramur Chriſto, & recipiamur in communionem corporis Chriſti, hoc eſt, Eccleſiæ: fit beneficio corporis Chriſti quo induimur, & ſanguinis quo abluimur.

40 Siquidem Chriſtus in Baptiſmo fit baptizatis emũdatio, tegumẽtũ & caput, quã ob cauſſam ipſe baptizari voluit, vt ſignificaret baptizatos illi inſeri, ſanguine eius ablui, & omnes baptizatos vnũ corpus myſticum vnius capitis Chriſti fieri iuxta illud: per vnũ Spiritũ nos omnes in vnum corpus baptizati ſumus.

41 Eſt præterea Baptiſmus Symbolum Domini. Nam teſtatur de virtute mortis, ſepulturæ, & reſurrectionis Domini in nobis.

42 Quòd enim morimur peccato, virtute mortis Chriſti fit: quòd reluctamur peccato, vt quieſcat, & Spiritus imperium non excutiat, efficacia ſepulturæ Chriſti fit. Quòd autem de peccati ſepulchro in nouã vitam reſurgimus, id quoq; in efficacitate reſurrectionis Chriſti in nobis.

43 Hoc clarè Paulus docet cùm ait Roman.6. An neſcitis quod quicunq; baptizati ſumus in Chriſtum Ieſum, in mortem eius baptizati ſumus? Conſepulti ergo ſumus per Baptiſmum in mortem, vt quemadmodum excitatus eſt Chriſtus ex mortuis per gloriã Patris: ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Nam ſi inſiti ſumus ſimilitudini mortis eius, etiam reſurrectionis erimus, &c.

44 Eſt

44 Eſt prætereà vt propoſuimus Baptiſmus Symbolum conformitatis. Teſtatur enim nos debere cõformes fieri imagini filij Dei, cùm in morte & ſepultura, tum etiam in reſurrectione.

45 Admonebit igitur nos Baptiſmus crucis ferendæ in hac vita cum Chriſto, item, mortis corporalis & reſurrectionis.

46 Nam ſi Chriſtus qui caput eſt, per mortem introiuit in gloriam: nos profectò qui eius membra ſumus, non poterimus alia via ad gloriam beatitudinis peruenire.

47 Quotieſcunq; ergo premimur cruce, reuocemus in memoriã Baptiſmum noſtrum, qui nos cruci ſubiectos fore ſignificat: non ita tamen vt ſub cruce perpetuò proſtrati iaceamus, ſed vt cum Chriſto tandem ad gloriam beatitudinis perueniamus, iuxta illud: Compatimur, vt vnà cum eo regnemus.

48 Poſtremò, propoſuimus Baptiſmum eſſe externam teſſeram, hoc eſt notam profeſſionis Chriſtianiſmi, & veluti σύνθημα quoddam militare, quo Chriſti milites à Satanæ mancipijs diſcernantur: modò Baptiſmus non deſtituatur ſua ſpirituali ſignificatione.

49 Hinc clariſſimè colligitur vſus Baptiſmi & eius ſalutaris meditatio: de quo Petrus 1. Pet. 3. ſic ſcribit: Baptiſmus eſt bonæ conſcientiæ ſtipulatio cum Deo per reſurrectionem Ieſu Chriſti.

50 His verbis ſignificat Petrus Baptiſmũ eſſe mutuam pactionẽ Dei & conſcientiæ hominis. Dei quidẽ promittentis & offerentis gratuitam ſalutem propter Filium: conſcientiæ verò reſpondentis, id eſt, accipentis fide promiſſam & oblatam gratiam.

51 Verùm in hac mutua pactione plura concurrunt. Nam vt ex parte Dei paciſcentis, doctrinam & conſolationem habemus: ita ex parte noſtri, admonitionem capiemus.

52 Ex pacto Dei colligit fides, 1. quòd Deus placatus ſit per Filium. 2. quòd Chriſti beneficia & merita do-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

nentur ritè baptizatis. 3. quòd baptizati in filios sint adoptati. 4. quòd Pater velit nos suo Spiritu regere. 5. quòd velit nos eripere è morte æterna, & donare vita æterna.

53 Pactione hominis admonemur de obligatione, de spe, de glorificatione, de pœnitentia, mortificatione & cruce, & de resurrectione ad æternam vitam & gloriam immortalem.

COENA DOMINI.

1 COEna Domini (alterum signũ gratiæ in nouo Testamento) in qua panis & vinum Symbola corporis & sanguinis Domini distribuuntur, est Sacramentum nostræ per victimam Christi redemptionis.

2 Seu, Cœna Domini est obsignaculum promissionis Euangelij, videlicet quo Deus obsignat credentibus omnia beneficia, quæ Filius ipsius meruit nobis obediẽtia sua, traditione corporis & effusione sanguinis sui. Ideò dicitur in institutione: Hoc est corpus meum, quod traditur pro vobis: Hic est sanguis meus, qui effunditur pro multis, &c. Hic est calix nouũ Testamentum in sanguine meo.

3 Promissio ergo quæ obsignatur credentibus hoc Sacramento, non est particularis alicuius gratiæ, sed omnium beneficiorum Christi.

4 Distinguendum est autẽ accuratè vt in omnibus Sacramentis: ita etiam in hoc, inter ceremoniam seu ritum externum cui Sacramenti nomen tribuitur, & rem promissam in Euangelio, quæ hoc Sacramento obsignatur legitimè vtentibus.

5 Ritus ipse seu externum signum sentitur, significat, obsignat: signatum, hoc est, promissio creditur, significatur, obsignatur.

6 Promissio ipsa id est, res signata sæpissimè in Scri-

pturis

pturis alia atq; alia verborum forma proponitur. Semen mulieris conteret caput Serpentis: Benedicentur in semine tuo omnes cognationes terræ: Beati qui cõfidunt in eo: Qui credit in Filium, habet vitã æternã: Christus est natus à Deo sapiẽtia, iustitia, sanctificatio & redemtio, &c. Omnes huiusmodi sententiæ vbicunque leguntur, de re signata loquuntur.

7 Ioannis 6. Manducatione carnis Christi, & potatione sanguinis ipsius pingitur summa promissionis Euangelij: vt qualis sit fides, qua percipimus promissa bona, & quæ sit eius vis in corde, ad erigendũ hominẽ luctantẽ cum peccato, mundo, Diabolo intelligatur.

8 Atque sanè eandem ob caussam Christus Sacramentum promissionis Euãgelij sub signis panis & vini instituit: videlicet vt ex comparatione effectuum, vis fidei sentiretur, qua promissa bona apprehendimus, retinemus, possidemus.

9 Vt enim panis & vinum hominem fame quodãmodo prostratum, & de vita periclitantẽ rursus erigunt, fouent, confortant, viuificãt, atq; adeò refectum exhilarant: ita fiducia Christi tradẽtis corpus suum, & effundẽtis sanguinem suum pro nobis in remissionem peccatorum, nos prostratos à Diabolo, ac veluti mortuos in peccatis, rursus erigit, à morte liberat, fouet, cõfortat, viuificat, nõ ad caducam, sed ad æternam vitam: vnde cor supra modum in tanti boni fruitione exhilaratur. Hinc intelligi potest, cur apud Ioannem comedere carnem Christi bibereq; eius sanguinem, & in Christum credere, pro eodem ponantur: & cur Augustinus dicat: Crede & manducasti.

10 Atque ex hoc est, quòd Patres sæpe, cùm agunt de cœna Domini, proferant dicta ex sexto capite Ioannis: non quòd existiment Dominum illic locutum esse de Cœna: sed quia in legitimo vsu Cœnæ, fides rei promissæ, sub manducationis & potationis nominibus, illic à Domino exprimitur: cuius promissionis Cœna pignus est.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

11 Est autem semper tenenda regula: omnis promissio fide accipitur. Vt ergo sensu signum sumitur: ita promissio fide accipitur, retinetur, possidetur.
12 Iam tenemus proprium finem Cœnę Domini: qui est obsignatio promissionis Euangelij, qua fides confirmatur. Verùm vt meditatio & vsus huius Cœnæ nobis dulcior euadat, altiùs repetemus, & distinctiùs de vsu legitimo & fine institutionis dicemus.
13 Primùm ergo, Cœna Domini est Sacramentũ institutum, in memoriã corporis Christi traditi pro nobis, & sanguinis ipsius effusi pro multis in remissionẽ peccatorum: iuxta dictum Domini: Hoc est corpus meum traditum pro vobis: Hic est sanguis meus, qui effunditur pro multis in remissionem peccatorum.
14 Secundò, Cœna Domini est Sacramentum incorporationis nostri in corpus Christi. Ita enim Paulus ait: Panis quem frangimus, nónne communicatio corporis Christi est? Calix cui benedicimus, nónne cõmunicatio sanguinis Christi est? Atque hoc est quod habet promissio, Ioan. 6. Qui manducat carnẽ meam in me manet, & ego in eo.
15 Ad hanc incorporationem & mansionem in corpore Christi, non requiritur applicatio corporum physica, sed spiritualis copulatio per fidem: vt Christus exponit, & ratio Sacramentalis postulat.
16 Tertiò, Cœna Domini est Sacramẽtũ educationis nostri spiritualis in corpore Christi. Vt enim per Baptismũ abluimur sãguine Christi: ita in Cœna abluti & regenerati, corpore & sanguine Domini alimur.
17 Hîc rursus cauendum, ne carnaliter sapiamus cum Capernaitis. Distinguantur ergo manducationis modi. Est enim alia manducatio Sacramentalis tantùm, alia spiritualis tantùm, alia spiritualis & Sacramentalis simul, quam requirit institutio Christi, hoc est, legitimus Cœnæ vsus.
18 Sacramentalis mãducatio & potatio est externa & sensibilis manducatio panis, & potatio vini: cui ex ordi-

ordinatione diuina, ſpiritualis manducatio & potatio quæ ſola fide fit, reſpōdet. Nā illa huius Symbolū eſt.

19 Verùm vt externa illa ceremonialis, poteſt eſſe ſine ſpirituali: ita ſpiritualis, ſine externa: quemadmodum perſpicuè docet Auguſtinus, de ciuitate Dei, lib. 21. cap. 25.

20 Carnalem manducationem, qualem ſomniauerunt Capernaitæ & quidam cum illis, ipſe Dominus Ioannis 6. duobus refutat argumētis; Quorum prius à ſigno; poſterius, ab vſu petitur.

21 A ſigno: Quid ſi videritis filium hominis aſcēdere vbi erat prius? ſignificans (vt Athanaſius rectè intelligit) aſcenſionem, & carnalem manducationem carnis Chriſti, non poſſe ſimul conſiſtere.

22 Ab vſu: Spiritus viuificat, caro non prodeſt quicquā, hoc eſt (vt ipſe contextus conuincit) mādu-catio carnalis eſt inutilis: Spiritualis autem viuificat.

23 Quid? Adéſtne ergo corpus Domini pro nobis traditum, & ſanguis ipſius pro nobis effuſus, verè & ſubſtantialiter in Cœna? Adeſt quidem, non ratione loci. Nam ſi locū ſpectes, corpus Chriſti in cœlo eſt περίγραπτον: ſed ratione fidei hominis legitimè vtētis ſacra Chriſti Cœna. Hæc enim fides coniungens nos cum filio Dei, facit vt multo arctiùs carni & ſanguini Chriſti mediante Λόγῳ iungamur, quā iungimur pani quem comedimus, & vino quod bibimus. Ea eſt enim vis fidei, vt iungat remotiſſima: idque arctiſſimè. Vbi autem fides non adeſt, nulla fit coniunctio niſi Sacramentalis tantùm, quæ cedit vtenti in iudicium.

24 Nec cum his pugnat, quòd Paulus affirmat reos fieri corporis & ſanguinis Domini, qui indignè manducant hunc panem, & bibunt hunc calicem.

25 Nam eadem eſt ratio de indignè audientibus verbum, & indignè ſumētibus Baptiſmum. Qui enim audit verbum Dei indignè, reus fit verbi Dei. Siquidem, Qui non crediderit, condemnabitur.

26 De Baptiſmo hæc ſunt Auguſtini verba: Sicut

qui manducat corpus & bibit ſanguinem Domini indignè, iudicium ſibi mãducat & bibit: Sic qui accipit indignè Baptiſma, iudicium accipit non ſalutē. Cùm Auguſtinus hîc nominat corpus & ſanguinē Domini, loquitur Sacramentaliter tribuens ſigno nomē rei.

27 Quartò, Cœna Domini eſt Sacramētum & pignus noui Teſtamenti, id eſt, promiſſionis remiſsionis peccatorum, videlicet quòd Deus hoc Sacramēto tanquam ſigillo obſignet, quòd velit propitius eſſe, & remittere peccata credētibus. Ideò in verbis inſtitutionis dicitur: Hic calix eſt nouum Teſtamētum in meo ſanguine, id eſt, hic calix eſt pignus & ſigillum promiſsionis de remiſsione peccatorum.

28 Quintò, Cœna Domini eſt Sacramentum coniunctionis communicãtium inter ſe, tanquam membrorum eiuſdem corporis, cuius caput eſt Chriſtus. Sicut vnus panis, ita multi vnum corpus ſumus. Hinc mutua dilectio manat.

29 Sextò, Cœna Domini eſt pignus & teſtificatio de reſurrectione noſtri per virtutem reſuſcitati Chriſti, cuius membra ſumus.

30 Nam ad hunc ſcopum omnia ſuperiora pertinent. Ideò Dominus ait: Qui manducat carnem meam & bibit ſanguinem meum, ego ſuſcitabo eum in nouiſsimo die.

31 Porrò, quoniam Paulus requirit probationem eius qui velit Dominica Cœna vti: modum probationis inquiramus.

32 Paulus 2. Cor. 13. de probatione ſic ait: Vos ipſos tētate, an ſitis in fide, an nō cognoſcitis, vos ipſos, quòd Ieſus Chriſtus in vobis eſt, niſi ſicubi reprobi eſtis?

33 Hęc antitheſiſ, qua reprobi & probati opponuntur, illuſtris eſt. Vt enim probatos dicit eos, qui in fide ſunt, & Chriſtum habitantem in ſe ſentiunt: ita reprobos eos ſtatuit, qui fide carent, & Chriſtum in ſe habitantem non ſentiunt.

34 Quare iuſta probatio & examen in hoc cōſiſtit,

vt verè

vt verè ſentiatur fides, & Chriſti præſentia in nobis: idque ex virtute ſpiritus eius, nos ad pietatis ſtudium excitantis.

35 Quicunque ergo hanc ſacrã Cœnam dignè vult percipere, exploret apud ſeſe, an vera pœnitentia ſentiatur: experiatur, an ſtatuat victimã Chriſti ſatisfactionem eſſe pro peccatis totius mundi: examinet ſe, an in hũc ſatisfactorem viua fiducia recumbat, excutiat, num ſentiat Chriſtum in ſe habitantem & oſtendentem ſuam præſentiam, ex ſpiritus ſui efficacia: videat, an firmum propoſitum habeat peccatũ poſthac vitandi, ac Deo totam ſuam vitam approbandi.

36 Vanum eſt figmentum Papiſtarum: qui, tanquã neceſſariam ad hanc probationem, requirunt confeſſionem quam vocant auricularem.

37 Nam ſi ea neceſſariò requireretur ad probationem, quæ vſum Cœnæ præcedit, Paulus non diceret: Probet ſeipſum homo: ſed potiùs, Probetur per aliũ: nec Apoſtoli & eorum ſucceſſores, multis annis eam neglexiſſent.

38 Neque tamen repudio pædagogicã illam cõfeſſionem, quæ in noſtris Eccleſijs eſt vſitata: præſertim cum habeat ſuum vſum in rudioribus informandis.

39 De vera autem confeſſione & neceſſaria ex verbo Dei ſic ſentiendum eſt. Si adeſt pœnitentia & vera fides, non opus eſt alio confeſſionis genere, quàm quo ſancti homines Dei, Patriarchæ, Prophetæ, Reges, Abraham, Dauid, Daniel, &c. veniã de maximis ſceleribus impetrarunt à Deo, qui ſolus peccata condonare & delere poteſt.

40 Quantum autem ad publicam confeſſionem attinet, quæ fit ab ijs, qui Eccleſiam aliquo ſcãdalo offenderũt, regulam à Domino præſcriptam, & exemplum Pauli, congruens cum regula, ſequi oportet.

41 Verum hoc diligenter & prudenter moderatores diſciplinæ cogitent, vt faciat ad ædificationẽ, non ad deſtructionem.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

APPENDIX DE COENA.

1 Voniam alibi à nobis & sæpè de sacra Christi Cœna scriptum est, nolo hîc prolixior esse: sed solummodo dicam de Christi cõsilio, instituentis hanc Cœnam, & de legitimo Cœnæ vsu.

2 Christus veteribus Sacramentis, quibus præter obsignationẽ gratiæ, ipsius aduentus in carnẽ & mors adumbratur, finem imponẽs, noua instituit Sacramẽta, quibus prçter obsignationem gratię, ipse exhibitus esse significatur. Atque hoc discrimen in vniuersum tenendum est, inter Sacramenta vetera & noua.

3 Sunt autem Sacramẽta exhibiti Christi, Baptismus & Cœna Domini. Illo inauguramur corpori Christi & regeneramur: hac alimur, noui homines effecti. Vtrumque signum gratiæ est, & signaculum fauoris Dei erga legitimè vtentes.

4 Verùm si de modo prædicandi quæritur, ex scriptura discendus est. Externo signo, quod Sacramentũ dicitur, tribuit Scriptura nomen rei quæ Sacramento significatur & obsignatur: idque eo consilio, vt finis & vsus instituti Sacramenti intelligatur.

5 Circumcisio Gen. 17. dicitur fœdus. Verũ ne quis hîc hæreret in re externa, seu in opere operato (vt loquuntur) tanquam res externa, seu opus operatũ per se fœdus esset, mox Dominus in eodẽ capite se interpretatur, & dicit circumcisionẽ signum fœderis esse.

6 Quoties ergo res diuinitus ordinata dicitur fœdus, sciendum est, quod perinde sit ac si diceretur, est signum fœderis.

7 Verùm quia signorum non eadẽ est ratio, Paulus ad Rom. 4. σφραγῖδα interpretatur, hoc est signũ obsignans rẽ promissam, seu signaculum quo res promissa ex pacto mutuo inter Deum & hominem obsignatur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

Vt Circumcisio est σφραγὶς iustitiæ fidei, Hoc est, Circumcisio est obsignaculum Dei, videlicet quo Deus obsignat credenti iustitiam.

8 Hinc catholica regula suméda est: Omne Sacramentum est σφραγὶς, id est, signaculũ Dei, quo res promissa legitimè Sacramento vtenti obsignatur.

9 Cùm ergo dicitur: Baptismus est lauacrum regenerationis, sensus est, Baptismus est σφραγὶς, id est, obsignaculum, quo Deus testatur legitimè vtentem Baptismo regenerari, eique regenerationis gratiam obsignari.

10 Similiter cùm dicitur: Panis est corpus Christi, vinũ est sanguis Christi, sensus est, Panis est obsignaculum corporis Christi traditi pro nobis, Vinum est obsignaculum sanguinis Christi effusi pro multis.

11 Hoc expressiùs dicitur cũ Dominus ait: Hic calix est nouum Testamẽtum in meo sanguine, hoc est, Deo ipso interprete, hoc vinum est signum & σφραγὶς noui Testamenti, videlicet, quo Deus obsignat legitimè vtenti suum fœdus de remissione peccatorũ, propter meritum effusi sanguinis.

12 Et Paulus 1. Corinth. 10. dicit panem esse κοινωνίαν corporis Christi, & calicem esse κοινωνίαν sanguinis Christi, hoc est, vt ipse contextus conuincit: Panis est signum & obsignaculum, quòd legitimè vtentes sacra Christi Cœna iungantur toti Christo: idq; pane quidem sacramentaliter, spiritu vero Christi efficaciter: quo spiritu sanctissimę Christi humanitati iungimur.

13 Quòd autem hæc coniunctio sit spiritualis, quę figuratur ceremoniali manducatione & potatione, modus ipse copulationis ostendit.

14 Nam vt Christo capiti iungimur nõ nisi Christi spiritu: ita etiam inter nos κοινωνοὶ efficimur eodem Spiritu, cuius cõsociationis vnus panis ex multis granis constans, Symbolum est & testimonium.

15 Verùm quia prima & principalis copula fit cũ Christo capite, rectè fit in nostris Ecclesijs, quod etiã singu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

singulis ægrotantibus & petentibus porrigatur sacra Christi Cœna, vt morituris obsignetur vita æterna in Christo promissa. Hęc plana & vera sunt, exstructa ex solido verbo Dei.

16 Hinc iam exstruamus claram & perspicuam definitionem Sacramenti Cœnæ Dominicæ, quæ faciat ad ædificationem conscientiarum.

17 Cœna Domini est σφραγὶς, id est, obsignaculum, quo Filius Dei legitimè vtétibus hac Cœna, obsignat omnia beneficia, quę nobis meruit sua obediétia, traditione corporis in morté, & effusione sanguinis sui.

18 Legitimè vtentes sunt, qui fidem in promissionem afferunt. Sine enim fide promissio nec accipitur nec obsignatur, iuxta regulam: Omnis promissio fide accipitur.

19 Hinc sequitur pactionem duplicem in sacræ Cœnæ vsu requiri. Vnam, à parte Filij Dei. Alteram, à parte hominis legitimè vtentis Sacramento. Filius Dei promittit remissionem peccatorũ legitimè vtenti, cum qua remissione omnia beneficia Euangelij cõiuncta sunt. Homo vicissim fide in promissionem recumbit, obligat se ad perseuerantiam, in fide & bona conscientia.

20 Huius mutuæ pactionis & dulcissimi fœderis, σφραγὶς, hoc est, obsignaculum, est sacra Christi Cœna, de qua Cœna, regula in omni Sacramento obseruanda, tenenda est. Nihil habet rationem Sacraméti extra vsum diuinitùs ordinatum, qui vsus in actione legitima cernitur.

21 Porrò vsus requirit cogitationem & meditationem: videlicet, cur Christus sit pro nobis mortuus, cur effuderit sanguinem, & quid requirat ab vtentibus.

22 In hac enim cogitatione sentitur vis fidei, & intelligitur cur promissio Euãgelij & fides, qua promissio accipitur, mãducatio carnis Christi, & potatio sanguinis ipsius, dicuntur.

23 Nam vt homo fame corporali & siti corporali pressus,

pressus, mortis periculo proximus est, sed recreatur rursus, colligit vires & exhilaratur esu panis & potu vini: ita hominis anima prostrata & victa fame spirituali, & siti spirituali, vt mortis ęternę periculo subiaceat, erigitur rursus, roboratur & exhilaratur fiducia Christi, qui tradidit corpus suum, & effudit sanguinē suum pro nobis, in remissionem peccatorum.

24 Hæc fides vsu Cœnæ confirmatur. Ideò ab Augustino rectè dictum est: Crede & manducasti.

25 Ceremonialis enim manducatio, Spiritualis est obsignatio, in legitimè vtentibus ceremonia.

26 Cum hoc principali fine, qui est obsignatio gratiæ (qua obsignatione fides confirmatur) plures sunt coniuncti, vt Insertio legitimè vtētis in corpus Christi: Consociatio spiritualis communicantium simul: Obligatio vtentis legitimè ad fidem & bonā cōscientiam: Testimonium confessionis publicum: Testificatio consensionis in tota doctrina & cultu: Tessera seiunctionis à castris Satanæ, & ab omnibus sectis alienis à Christi vera agnitione.

27 Hac breui explicatione contenti simus, maneamus in Christo, vt in nobis maneat, abstineam⁹ ab inutilibus disputationibus, quibus hominū animi auocantur à vero Cœnæ vsu, atq; ita dulcissimi huius fœderis non solū fructum amittunt, verumetiam sibi accersunt iudicium, propter abusum tanti Sacramenti.

MISSA PAPISTICA.

1 IN idolo Papistico, quod missam vocant, plurimæ & horrēdæ sunt abominationes, quæ superant omnium temporum idolomanias. Quare qui pius esse vult, non minus istud idolum fugiet, quàm antiquum serpentem, qui primos nostros parentes seduxit.

2 Sunt enim in missa Papistica, præter multa alia, Vanitas,

Vanitas, Superstitio, Turpis quæstus, Sacrilegiũ, Magica incantatio, Blasphemia, Idololatria, Seductio, Fucus meretricius.

3 Vanitas est, quòd fingunt missam cultum Dei, eumque præcipuum in Ecclesia, contra manifestam Scripturam: Frustrà colunt me mandatis hominum.

4 In omni cultu Dei, necessariò tria cõcurrunt, videlicet opus mandatum, fides agẽtis, & finis proprius, quæ omnia in missa Papistica desiderantur.

5 Nam nec mandatũ Dei, quod omnis diuini cultus fundamentum est, proferre possunt, nec fides ibi esse potest. Est enim ex verbo. Quare cùm verbum nõ habent, nec fides adest, quæ sola directrix operis est in proprium cultus Dei finem, qui est gloria Dei.

6 Superstitio est in gesticulationibus, saltationibus histrionicis, vestibus, expansione brachiorum, incuruationibus, & in multis alijs nugis, quas omnes recitare longum foret.

7 Turpis quæstus est, quòd prostituant suam missam tanquam meretricem, pro pecunia, & promittũt emtoribus quicquid postulant, nautis felicem nauigationem, virginibus maritos, meretricibus amatores, militibus victoriam, parturientibus partum facilem. Breuiter, nihil est quod non promittant Papales sacrifici, pecuniam numerãtibus, adeò vt ex hoc quæstu, infinitos thesauros, fundos, possessiones, regna collegerint. Quare non mirum est quòd Papa suum istud idolum, gladio & igni tueri conatur, fidelissimus toparcha Satanæ.

8 Sacrilegium est, quòd Papistę cœnam, quam Dominus voluit perpetuum suæ volũtatis testimonium esse, & testamentum inuiolabile, mutilent, sublato vsu sacri calicis.

9 Quid dico de calice sublato? imò totam Cœnam aboleuerunt, abolita cõmunicatione. Nam cùm vnus seorsum suũ epulũ habeat, quid aliud est quã Cœnam in aliam formã conuertere? Quid quæso hoc aliud est,

quam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

quā si quis seipsum Baptismate subinde ablueret? quo profectò nullum fœdius cogitari potest sacrilegium.

10 Magica incantatio est, quòd Papistæ se gloriētur quinq; verbis posse Christum de cœlo deducere. Nam verba quæ vocant cōsecrationis, quinque dicunt esse, videlicet: Hoc est enim corpus meum. Enim addunt, vt sit numerus impar, & hoc pronunciat sacrificus inflando crucem in panem, vt magia sit efficacior.

11 An non ista magis conueniant nefandis gentiū sacris, quā Christi instituto? Iustinus Martyr refert similē ritū seruatū fuisse olim, in sacris Solis (quē μύθραν sacerdotes ipsius vocarūt) in quibus vsus panis & aquę fuit, sed nulla vox à spectatoribus audiebatur nisi hęc ἢ ἐπίστασθε ἢ μαθεῖν δύνασθε. An non ab his Solis Sacerdotibus videntur Papistæ suum missandi ritum didicisse?

12 Blasphemia horrēda in Filiū Dei est, quòd fingant missam suam sacrificium esse, quo illorū peccata expiantur, qui missas illas pro se celebrari curauerint.

13 An non hoc est conculcare pedibus sanguinem Christi? An non hoc est miserum Sacrificium in locum Christi, imò supra Christum extollere? Quid est profanare passionem Christi, si hoc non est?

14 Hoc suum sacrificium non tantùm valere pro viuorum peccatis expiandis contēdunt, verumetiam pro mortuorum. Hinc illa magnifica palatia Papistarum, hinc cœnobia splendore superantia aulas Imperatorum, hinc firmitas regni pontificij. Quæris certiorem notam Antichristi?

15 Huic blasphemo errori refragatur tota Scriptura. Nam si verū est, Christum esse semen mulieris, cōterens caput serpentis: Si verū est, Christū esse agnum tollētem peccatum mundi: Si verū est, Christum, vna oblatione semel tantum facta, cōsummasse in æternū sanctificandos: Breuiter si verū est, Christum esse vnicum Mediatorem inter Deum & homines, profectò diabolicum mendacium est quod Papistæ fingunt, suā missam esse sacrificium pro viuis & mortuis.

16 Iam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

16 Iam verò quia Scriptura ſolui non poteſt, non habet micam veritatis Euangelicæ in ſe, qui iſtud Papiſticum figmentum non vidit continere deteſtandam in Chriſtum vnicum Mediatorem noſtrum, blaphemiam.

17 Idololatria horrenda admiſcetur in iſto ſacro pontificio. Nam ne quid impietatis præterijſſe videãtur, non ſolùm Sanctos inuocant, verumetiam ipſum panem, poſtquam illum magica incantatione intoxicauerunt, adorandũ proſtituunt. Leuant enim ipſum in altum, vt circumſtantes illum vt Deum adorent.

18 Non hac idolomania pluſquam ethnica ſunt contenti, ſed reponunt panem intra cancellos, accendunt coram eo candelas, iubent eum adorari, circumferunt ſæpe in monſtrantijs, vt vocant, vt adoretur.

19 Si hæc non eſt idololatria deteſtanda, nulla vnquam fuit in mũdo. Nam hæc facilè ſuperat alias impietate, & omnis generis abominatione.

20 Seductio eſt maxima & nocentiſſima, quòd iſta miſſa Papiſtica, ad miſeros homines carnali fiducia inebriãdos aptetur: adeò vt miſeri homines hoc amuleto putent ſe expellere omnes noxas, idque ſine fide & pœnitentia. Quinetiam ter ſtulti homines auditu miſſæ, ſeu potiùs inſpectione hiſtrionicæ ſaltationis, armari ſe putant, & aduerſus Deũ, tanquam tuto præſidio muniti, multò licentiùs peccare audent, & obſtinatiores redduntur.

21 Fucus meretricius eſt, quo pingunt ſuã miſſam, ne appareat eius turpitudo. Adhibet ſacras lectiones, preces Græcas, exhortationes Hebręas, gratiarũ actiones Latinas, quæ omnia per ſe ſunt bona.

22 Verùm res ipſa aliter ſe non habet quàm cum Thaide, quæ vt amatores habeat, faciem pingit fuco, collũ auro ornat, veſtibus ſplendidis ſe induit, nihilominus tamen eſt fœdiſſima meretrix, pernicies eorum qui ipſius amplexus amauerint.

ADIA-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

ADIAPHORA.

1 QVæ Basilius τὰ ἐν ἐξουσίᾳ καὶ μέσα, Naziãzenus τὰ ἐν μέσῳ κείμενα, ea Chrysostomus scribēs in Epistolam ad Romanos λόγῳ ζ, ἀδιάφορα nominat, quo nomine nunc Doctores Ecclesię vtuntur in certo operum & actionum genere.

2 Et vocant ἀδιάφορον tertium genus operum. Nam cùm tria sunt operum genera, videlicet mandata, prohibita, & quæ nec mandata nec prohibita sunt. Huic tertio generi nomen ἀδιάφορον tribuerunt.

3 Est ergo ἀδιάφορον opus, seu res, seu actio, quę nec mandatur, nec prohibetur, neque expressè, neque implicitè vllo verbo Dei.

4 De adiaphoris sequentes distinctiones tenendæ sunt, ne quis error in eorum vsu committatur.

5 Genus operis in specie nō expressè præcepti vel prohibiti, aut est pręceptū aut prohibitū. Si genus pręceptū est, opus ἀδιάφορον censebitur: at si genus prohibitū est, nequaquam opus mediū & indifferēs dicetur.

6 Vetitum est in genere, ne quis colat Deum mandatis hominum: ergo missa quæ sub vetito genere cōtinetur, non est in adiaphoris ponenda. Nam in genere est prohibita.

7 Hoc genus: Decorum in Ecclesia seruãdum est, mandatur: Sed circumstantiæ loci, temporis, vestitus, sunt liberæ & indifferentes.

8 Discernēdum est inter libertatem & vsum adiaphororū in Ecclesia. Natura & per se liberum est sine pallio sacro Cœnam celebrare. Sed propter ordinationem Ecclesiæ non est vsus liber.

9 Qui enim violat Ecclesiasticã politiã peccat multis modis. Primū enim reus fit violati ordinis in Ecclesia. Deinde autoritatem magistratus contemnit. Tum infirmorum conscientias vulnerat. Postremò nocet exemplo,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

exemplo, & charitatem erga fratres violat.

10 Quantũ ad rerum indifferentium vsum priuatũ attinet, Paulus discernit inter fidem & factum. Fidem probat Paulus; Exempli caussa, vt si quis credit sibi licere vesci quolibet cibo. Factum improbat, si fiat cum offendiculo infirmorũ. Omnia, inquit, munda mũdis, sed malum est homini, qui per offendiculum vescitur.

11 Præterea adiaphora consideranda sunt dupliciter. Primùm in se vt sunt res mediæ. Deinde ex ratione personarum, quæ illis vtuntur.

12 Si per se considerantur, neque placẽt, neque displicent Deo: vt cantare in choro, aut quodlibet aliud opus medium facere: vt ieiunare, &c.

13 Verùm si ex qualitate personarum considerantur, magnum est discrimen.

14 Si personæ vtentes adiaphoris sunt fideles, placet vsus adiaphororum Deo, non vt cultus per se, sed propter aliud.

15 At si vtẽtes adiaphoris sunt infideles, quoniam illorũ mens & conscientia est polluta, nõ potest adiaphororum vsus Deo placere.

16 Breuiter, fides & charitas solæ moderãtur vsum rerum indifferẽtium. Nam vt fides nouit, quid liceat: ita charitas spectat, quid prosit.

17 Has regulas si cogitarent quidam, minus turbarent infirmos inutilibus disputationibus, & magis studerent concordiæ & ædificationi mutuæ.

VETVS ET NOVVM TESTAMENTVM.

1 Nte omnia firmissimè tenendũ est, quòd omnibus tẽporibus inde vsq; à lapsu primorum parẽtum eadem fuerit & sit ratio consequendæ salutis & vitæ æternæ, videlicet per vnicum Christum, cuius iustitię efficiuntur

ficiuntur participes, quotquot in ipsum credunt.
2 Quare quantum ad expiationem peccati attinet, vnum eſt fœdus ſeu Teſtamentum Dei perpetuũ, quo Deus ſe obligat ad remittẽdum peccata omnibus, qui ad Chriſtum confugiunt.
3 Etſi autem huius fœderis, ſi verbum hoc ſpectes, nulla facta eſt mentio, antequam Dominus hoc fœdus cum Abrahamo inijt: tamen res ipſæ quæ ad ſubſtantiam huius fœderis pertinent, ſemper Patribus, etiam ante diluuium, notiſſimæ erant.
4 Res voco promiſſionem reparationis per Chriſtum, & fidem huius promiſſionis. Nam promiſſio in Deo, & fides in homine, ſunt huius fœderis partes, vt ita dicam, ſubſtantiales.
5 Pactio inter Deum & Abrahamũ hæc fuit: Statuam, ait Dominus, pactum meum inter me & te, interque ſemẽ tuum poſt te in generationibus ſuis, fœdere ſempiterno, vt ſim ſcilicet tibi in Deum, & ſemini tuo poſt te.
6 Hîc primùm conſideranda eſt materia ſiue fundamentum huius fœderis, quod eſt promiſſum ſemẽ. Nam quicquid Deus promittit ſalutare, ratum eſt in Filio qui nos cum Patre reconciliat.
7 Deinde cogitãda eſt bonitas & φιλανθρωπία Dei, qui tantam rationẽ humanæ fragilitatis habeat, quòd ſe velit etiam fœdere obſtringere, vt ſciamus immobile ipſius conſilium eſſe, de fauore ipſius erga nos.
8 Adhæc, perpendẽda eſt amplitudo promiſſionis factæ Abrahamo, videlicet, quòd ad ſemen Abrahę ſe extendat, idque in ſempiternum. Verum autẽ Abrahæ ſemen definit Paulus, Roma. 4. Gala. 3. eſſe omnes qui inſiſtunt veſtigijs fidei Abrahæ, hoc eſt, qui credũt promiſſioni gratiæ, ſicuti Abraham fecit.
9 Præterea cùm hoc fœdus ſempiternum dicitur, ſignificatur quòd Deus immortalitatem det ſuis confœderatis. Nam ſi periremus per mortem, nullo modo conſtaret perpetuitas fœderis, cùm Deus ſit Deus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

viuorum, hoc est, non solùm creator & sustentator, sed etiam saluator & donator æternæ vitæ.
10 Quoties igitur huius fœderis fit mentio, toties prædicatur immortalitas confœderatorum Dei. Primũ enim spiritu, Deinde corpore & spiritu æternùm viuent.
11 Huic pacto respondet fides Abrahæ & seminis eius. Nam cùm Deus se nobis fœdere obstringit ad dandam salutem, simul nos obligat ad fidẽ & nouam obedientiam ex fide præstandam. Ideo dicit Abrahamo: Ambula coram me & esto perfectus.
12 Vt hoc æternum fœdus Dei cum Ecclesia habet fundamentum & materiam, semẽ promissum: ita varijs typis olim adumbratum, tandem Christi aduentu in mundum completum est, & per eiusdem sanguinem confirmatum.
13 His ita constitutis, iure quæritur, cur duorum testamentorum Scriptura meminerit, quorum alterũ vetus, alterum nouum nominat: præsertim cùm sit extra omne dubium, vnum tantum perpetuum fœdus esse, quoad expiationem peccati & æternam hæreditatem attinet.
14 Dominus apud Ieremiam ita loquitur: Ecce dies venient, dicit Iehouah, & feriam cum domo Israel & cum domo Iuda pactum nouum, non secundum fœdus quod pepegi cum patribus eorum, in die qua apprehendi manum eorum, & educerem eos de terra Ægypti, &c. Sed istud est fœdus meum quod feriam cum domo Israel post dies illos: dixit Iehouah. Dabo Legem meam in medio eorum, & in corde eorum inscribam eam, & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populũ, nec docebunt vltrà vnusquisque proximum suum, & vnusquisque fratrem suum, dicendo: Cognoscite Iehouah. Omnes enim cognescent me à minimo eorum vsq; ad maximum eorum, dixit Iehouah. Quia propitiabor iniquitati eorum, & peccati eorum non recordabor amplius.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

15 His Prophetæ verbis ſubiungit Epiſtola ad Hebræos: dum nouum dicit, antiquatur prius, Quod autem antiquatur ac ſeneſcit, prope interitum eſt.

16 Paulus Gal. 4. docet Agaram ſeruam, montis Sinai, & Saram liberam, figuram fuiſſe cœleſtis Ieruſalem à qua fluxit Euangelium, additque his notari duo Teſtamenta: Vnum quidem in ſeruitutem generans: Alterum verò in libertatem generans: Vt enim vetus Teſtamentum Agari generanti in ſeruitutem: ita nouum Saræ generanti in libertatem, comparatur.

17 Nonum caput ad Hebræos longam collationẽ inſtituit veteris & noui Teſtamenti. Et ſumma rerum huc redit, quòd vetus fuerit vmbra noui, quod vt cõfirmatum eſt morte & ſanguine Chriſti: ita duraturum eſt in perpetuum abolito veteri.

18 Ex his Scripturę teſtimonijs concluditur, quòd vt vetus Teſtamentum ſit promiſſio certæ ſedis & regni politici, cum conditione Legis & ceremoniarum, ad hunc finem ordinata, vt in hoc certo populo naſceretur Meſſias, & conſeruaretur ibi memoria promiſſionis gratiæ, vſque ad aduentum Meſſiæ: ita nouum Teſtamentum eſt promiſſio remiſſionis peccatorum, iuſtitiæ, Spiritus ſancti, vitæ æternæ, propter Chriſtũ æternum Sacerdotem cum conditione fidei & obedientiæ ex fide præſtandæ.

19 Vetus igitur Teſtamentum ſubſeruit nouo, ipſumque adumbrat: quare vt illud σκία, ita hoc εἰκὼν ab Apoſtolo nominatur. Omnia enim veteris Teſtamenti ſunt veluti quædã σκιογραφίαι noui Teſtamenti.

20 Cùm ita proprijſſimè, Apoſtolica & Prophetica phraſi, accipitur vetus Teſtamẽtum: nequaquam complectitur promiſſiones gratiæ, quæ ad nouum Teſtamentum, ſicuti rectè teſtatur Auguſtinus, referendæ ſunt.

21 Porrò cùm politia Moſis perierit, cùm Aaronicum Sacerdotium cum omnibus ſuis ceremonijs, purgationibus & ſacrificijs deſierit, breuiter cùm vetus

Teſtamentum per Chriſti aduentum ſublatum, aut potiùs completum ſit: iure quęritur de Decalogo, quę pars Legis Moſaicæ fuit, num is quoque ſit ſublatus? Ad hanc quæſtionem ita reſpondeo: Quatenus Decalogus eſt pars Legis Moſaicæ nos nequaquam obligat, ſed quatenus æternam normam voluntatis Dei continet, perpetuò durat, ſicuti etiam multa alia, quæ in Moſe ſunt naturalia.

22 Verùm in eo, hoc eſt, in Decalogo, ſpectandus eſt duplex vſus, iuxta rationem duplicis ſtatus hominis. Nam ſi tempus hominis ante reuelationem Chriſti in homine, hoc eſt, ante iuſtificationem hominis per fidem Chriſti reſpicis, vt ipſe homo vetus dicitur: ita Decalogus analogia quadam veteri Teſtamento ſubijci poteſt. Nam pędagogia quædam eſt ad Chriſtum, hominem accuſans & damnans, quod non habeat iuſtitiam quam requirit Lex. Vnde homo impellitur ad quærendum Chriſtum, qui eſt finis Legis in iuſtitiam omni credenti. Hoc ſenſu Paulus Legem moralem nouo Teſtamento opponit 2. Corin. 3. At ſi tempus hominis poſt reuelationem Chriſti in homine attendis, vt ipſe homo nouus eſt effectus: ita Decalogus norma vitæ noui hominis eſt, quæ nunquam aboletur.

23 Ex his luce clariùs apparet diſcrimen veteris & noui Teſtamenti. Nam ſi tempus reſpicis, vetus Teſtamentum præcedit reuelationem noui. Si ſubiectum attendis, eadem planè ratio eſt. Si Mediatores, illud per Moſen famulum, hoc per Dominum ipſum adminiſtratum eſt. Si diſpenſationis modum, illud vmbratile fuit, hoc ipſam rerum imaginem continet.

24 Vmbra fuit liberatio Iſraelis ex ſeruitute Ægypti, oppreſſo tyranno Pharaone: Veritas eſt liberatio populi ex ſeruitute peccati victo diabolo. Vmbra fuit introductio Iſraelis carnalis in terram Canaan, & eiuſdẽ occupatio. Veritas eſt introductio Iſraelis ſpiritualis in cœlum, eiúſque hæreditaria poſſeſsio. Vmbra fuit

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

fuit Legis latio in monte Sina per Mosen: Veritas est verbum, quod prodijt de Sion per Christum. Vmbra fuit Lex in tabulis lapideis scripta: Veritas est Lex Dei scripta in cordibus hominum digito Dei: Hoc est, non notitia ociosa, sed fiducia efficax, qua statuimus & sentimus Deum nobis esse propitium remissis peccatis, quaque excitantur in nobis motus congruentes Legi Dei. Atque hæc est inchoatio Decalogi. Vmbra fuit ministerium mortis: Veritas est ministerium Spiritus & vitæ. Breuiter, vmbræ sunt Mosaica omnia Politia, Sacerdotium, purgationes, sacrificia, &c. Veritas est Iesus Christus cum suis beneficijs.

25 Horum attenta consideratio seruit imbecillitati nostræ, & ostendit vnam fuisse semper salutis consequendæ rationem, videlicet, per fidem gratuitę promissionis in Iesu Christo.

26 Quare detestandi sunt furores illorũ, qui falsò imaginati sunt triplicẽ salutis viam videlicet, per Legem Naturæ, per Legem Mosis, & per Legem Christi, ac si tria fuissent fœdera Dei substantiâ diuersa.

CHRISTIANA LIBERTAS.

1 DOctrina de libertate Christiana rectè explicata vberrimam consolationem continet: quare eius explicatio grata debet esse pijs mẽtibus.

2 Vt autem non, quasi in limine, impingamus, procul seiungamus oportet somnia Iudæorum de regno Messiæ terreno, enthusiasmos Anabaptistarum de imperio Sanctorum in mundo ante extremum diem, & furores Libertinorum, qui libertatis prætextu se omni turpiudini prostituunt.

3 Nam Epitheton Christiana, differentiam facit, qua hæc libertas, & à ciuili libertate, & ab aliarum

sectarum ficta libertate, discernitur.

4 Deinde cùm de Christiana libertate agimus, est etiam accuratè discernendum inter libertatē personę, & libertatem voluntatis. Vt enim huius distinctionis obseruatio, multū lucis adfert huic doctrinæ: ita eiusdem confusio, multos errores gignit, & disputationes infinitas parit. Quare de vtraque, hoc est, personæ & voluntatis libertate, ordine & distinctè dicemus.

5 De libertate personæ Christus loquitur, cùm ait: Si Filius vos liberauerit, verè liberi eritis.

6 Hoc dictum Christi manifestè docet, quod nemo sit verè liber sine Christo, vnde sequitur hanc libertatem non esse ciuilem aut politicam, sed multo augustiorem, nec esse carnalem, sed spiritualem.

7 Qualis autem hæc libertas personæ sit, partim ex collatione seruitutis spiritualis cui opponitur, partim ex manifestis oraculis Scripturæ intelligi potest.

8 Adam peccans factus est reus coram Deo, incurrit in iram Dei, obnoxius factus est morti æternæ, & amisso spiritu libertatis, tristissimo seruitutis iugo est pressus, ac postea tales genuit filios, qualis fuit ipse pater, hoc est, seruos.

9 Est igitur spiritualis seruitus, propter peccatum esse reum iræ Dei, esse maledictum à Deo, esse obnoxium morti æternæ, & iugo seruitutis premi, adeoq; seruum peccati esse.

10 Huic seruituti cum libertas spiritualis opponitur: necesse est vt sit liberatio à peccato, ab ira Dei, à maledictione, à morte æterna, & à spiritu seruitutis.

11 Nam vt Adam peccans coniecit nos in istam tristissimam seruitutem: ita Christus iustus nos in libertatem vindicauit, modò nos in eius fidem coniecerimus.

12 Si caussa huius liberationis quæritur, rectissimè respondetur quòd merito & efficacia Christi perficiatur.

13 Primùm enim merito nos à peccato liberat

Christus qui factus est λύτρον pro nobis,& Ioannes dicit: Sanguis Christi purgat nos ab omni peccato. Merito nos liberat ab ira Dei, quia iram Dei pro nobis sustinuit, iuxta illud: Erat Deus in Christo mundum sibi reconcilians. Item, Hic est Filius meus ἐν ᾧ εὐδόκησα. Item, Merito nos à maledictione liberat, iuxta illud: Christus redemit nos à maledictione Legis, factus pro nobis maledictum. Et merito nos à morte æterna vindicat, iuxta illud: Qui credit in ipsum non peribit, sed habebit vitam æternam: vel, vt breuiùs dicam, merito obedientiæ crucis expiat peccatum: merito obedientiæ Legis imputat iustitiam suam omni credenti. Hæc beneficia sæpe vno gratię vocabulo intelliguntur.

14 Deinde efficacia nos idem Christus à Spiritu seruitutis liberat. Nam credentes donat Spiritu sancto, qui libertatem adoptionis obsignat fidelium cordibus,& in eis accendit nouam lucem, & inchoat nouam obedientiam. Hoc Christi liberatoris beneficiũ, Donum per gratiam ab Apostolo nominatur.

15 Cũ his duobus libertatis gradibus, quorũ prior gratiæ vocabulo, posterior doni appellatione signatur, coniunctus est tertius gradus post Christum exhibitum, Liberatio à ritibus Mosaicis, quemadmodum docet Paulus in multis locis. Non enim Christianus obnoxius est ritibus & ceremonijs Mosaicis. Nam illi vt vmbræ finem habuerunt adueniente Christo, & peracto λύτρῳ pro nobis.

16 Quartum libertatis gradum Paulus addit, Liberationem à traditionibus humanis, nę videlicet vllas traditiones humanas putemus ad salutem necessarias esse, vt debitum cultum. Quas tamen ordinis & εὐσχημοσύνης gratia seruare, si sint piæ oportet.

17 Hanc libertatem offert Euangelium omnibus qui conuertuntur, cùm prædicat pœnitentiam & remissionem peccatorum, in nomine Christi.

18 Ex his quæ hactenus exposuimus, plenam defi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

nitionem libertatis Christianæ, quæ inchoatur in hac vita, exstruamus. Libertas Christiana est manumissio spiritualis parta per Christum, quam offert Euangeliũ in nomine Christi, qui vt merito suo credentes liberat à peccato, ira Dei, damnatione Legis, morte æterna, ritibus Mosaicis & humanis traditionibus, adeoq; sua iustitia ornat: ita efficacia eosdem donat Spiritu sancto, qui & obsignat in ipsis libertatem adoptionis, & flectens eorum corda ad nouam obedientiam, inchoat in eis vitam æternam.

19 Hæc inchoata libertas personæ locum habet in hac vita per quam fit transitus ad plenam libertatem, qualis futura est post iudicium, quando deleto peccato, placata ira Dei, abolita morte, & sublatis omnibus calamitatibus donabimur æterna iustitia, & erimus conformes Deo in omni æternitate.

20 Hinc æstimari potest, quantus thesaurus Ecclesiæ Christi sit libertas Christiana, de qua frustrà gloriantur, qui viuunt sine pœnitentia, & contra cõscientiam peccatorum cœno se miserè inuoluunt. Hi enim miserrimi serui sunt, iuxta dictum Christi: Qui facit peccatum, seruus est peccati.

21 Contrà verò, qui retinent fidem & bonam cõscientiam, militantes honestam militiam, iustè gloriari possunt se liberos esse. Nam vt Paulus ait: Nulla condemnatio est ijs qui sunt in Christo Iesu, & non secundum carnem ambulant, sed secũdum Spiritum. Nam lex Spiritus vitæ in Christo liberauit me à Lege peccati & mortis.

22 Hæc rectè expensa coufutant errores Iudæorũ, Papistarum, Anabaptistarum, Libertinorum & aliarum sectarum omnium, quæ secus docent de libertate, quam offert Messias.

23 Iudęi dum somniant mundanũ imperiũ Messiæ, contra dictũ Christi, Regnũ meum non est de hoc mundo, de libertate Spiritus planè nihil intelligunt.

24 Papistę etsi libertatẽ spiritualem agnoscunt: tamen

men ab eius poſſeſſione homines abducunt, dum alia merita, & aliam ſatisfactionem pro peccato, quàm ſolius Chriſti, hominibus obtrudunt.

25 Anabaptiſtæ nihilo meliores Iudæis ſunt. Nam & illi fingũt libertatem externam, excuſſo ciuilis magiſtratus iugo, & ſomniant Chriſtianos debere dominium in mundo obtinere, mille annos ante iudicium. Horum delirium paulatim ſponte ſua collabitur.

26 Libertini noſtræ ætatis, prorſus à Diabolo dementati, frenum laxant cuiuis carnis laſciuiæ, vt ſine vllo ſcrupulo, vnuſquiſq; viuat ſuo arbitratu, Chriſtianam libertatem definientes licentiam quiduis faciendi, ſine omni honeſtatis & turpitudinis diſcrimine.

27 Hos beluinos fœtores qui non extremè odit, eum porcum eſſe, imò diabolum potiùs quam hominem dixero.

28 His ergo erroribus de Chriſtiana libertate profligatis, veram ſententiam quam propoſui amemus, ac caueamus ne vllis Satanæ impoſturis circumuenti, Libertate quam in Chriſto habemus, excidamus, ac rurſus in laqueos ſeruitutis incurramus, in certiſsimũ animarum & corporum interitum.

29 Libertas voluntatis variat tempore. Nam alia eſt eius ratio ante conuerſionem perſonæ, alia in conuerſione, alia poſt conuerſionem, præſertim in actionibus ſalutaribus.

30 Ante conuerſionem voluntas hominis ſponte ſua ſerua eſt, quantum ad actiones ſalutares attinet. Nam & iudicio aberrat & electione decipitur, & conatu ſuccumbit, vt non queat niſi pro qualitate ſua malè velle, Rom. 3.

31 In conuerſione Spiritus ſanctus in verbo eſt efficax, & non ſolùm mouet voluntatem, ſed mouendo immutat, non pertinaciter ſe opponentem Spiritui ſancto. Hoc ita eſſe & Scriptura atteſtatur, & Sanctorum experientia comprobat.

32 Poſt conuerſionẽ in renatis voluntas eſt libera,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

non ex natura, sed ex gratia. Nam & mens illuminata est verbo & Spiritu, & volũtas est conuersa ad Deum, & conatus iuuatur.

33 Verùm quia magna in natura adhuc imbecillitas reliqua est, non potest hæc libertas perfectissima esse, sed habet sua incrementa, prout fides in corde crescit.

34 Cùm Scholastici Doctores distinguunt inter liberum arbitrium naturale, & gratuitum, rectissimè faciunt. Nam & liberum arbitrium naturale est rerũ naturalium, quæ sunt hominum iudicio & electioni expositæ: ita liberum arbitrium gratuitum est, cùm Deus in nobis operatur salutaria, vt cognoscere, velle & facere. Hoc habent soli renati, nõ naturâ, sed dono.

35 Vt gratuitum hoc liberum arbitrium est præstantius & perfectius naturali tantùm (quale est in non renatis:) ita gratuito renatorum præstantius est, & perfectius liberum arbitrium (etsi naturale est) Angelorum: & omnium præstantissimum & perfectissimum liberum arbitrium in Deo est. Nam huius natura perfectissima, & vis cognoscendi præstantissima coniunctæ sunt cum omnipotentia & libertima voluntate.

SCANDALVM.

1 CVm Christus dicit: Necesse est venire scandala: &, væ homini per quẽ venit scandalum, nõ solùm significat magna pericula fore Ecclesiæ à scandalis, sed etiã denũtiat grauissimas pœnas scandalorũ autoribus.

2 Verùm quia non omnia scandala sunt vnius generis, nec omnia æquali reatu obstringunt, operæpretium est rectè scandalorum genera distinguere & explicare.

3 Scriptura has voces vsurpat σκάνδαλον, πρόσκομμα & ἐγκοπὴν. Scandalũ proprijssimè significat tegillum in instru-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

instrumentis,quibus capiũtur mures,vulpes,lupi,&c. Vnde Ecclesia nomen trãstulit ad insidias seu tẽdiculas,quibus capiuntur homines veluti bestiæ tẽdiculis. Πρόσκομμα propriè est, cũ in via aliquid obijcitur pedibus,in quod incurrẽs impingit aut cadit, vnde mala exempla veluti saxa quædam sunt in quæ incurrentes impingunt. Ἔγκοπὴ ipsa offensio est seu impactio.

4 Erit igitur scandalum generatim, quicquid alicui vel caussa vel occasio offensionis est. Hoc est, quicquid impedit quo minus inoffenso cursu pergamus in Lege Domini. Nam quæ ita offendunt, sunt veluti tendiculæ seu obices quibus in via Domini ad casum impellimur.

5 Bernhardus duplex scãdalum facit, videlicet interius & exterius. Interius vocat,cùm vetus homo offendiculũ præbet nouo homini. De quo interpretatur dictũ Domini,Matth. 5. Si oculus tuus dexter scandalizat te,erue illum, &c. Vbi per oculum,manũ,& pedem,intelligit concupiscentias prauas,quę sæpè nouũ hominem molestant, vt in offenso cursu non pergat in via Domini. Exterius definit quod foris accedit,& præbet vel caussam vel occasionem ruinæ.

6 Hoc exterius scandalum de quo potissimũ Theologi disputant est duplex,videlicet datũ & acceptum. In vtroque duo spectanda sunt,scilicet materiale, hoc est,factum ipsum, & formale,hoc est, imitationis seu offensionis occasio,vnde scandali nomen est.

7 Datum scandalum est,cùm aliquis efficacẽ caussam lapsus alicui dat seu prębet. Hoc,si materiale spectes, aut oritur ex facto per se malo, hoc est disertè prohibito Lege Dei: aut ex facto in se adiaphoro,sed intẽpestiuè vel facto vel omisso, contra charitatis regulam. In illo, duplex peccatum: in hoc, simplex est.

8 De priori genere loquitur Christus ad Petrũ: Vade post me Satana, scãdalo es mihi. Etsi enim Christus nõ impegit: tamen dictum Petri reuera offendebat & potuit infirmis occasio esse ruinæ. Fuit ergo dictum

Petri

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

Petri actiuum & datum ſcandalum, etſi paſsiuè Chriſtus non impegit.

9 Hoc ſcandali genus datum malo exemplo, hoc eſt, actionibus vel omiſsionibus pugnantibus cũ Lege Dei, omnes quibus ſalus curæ eſt, non ſecus quàm infernum ipſum cauere debent.

10 Hoc, eſt illud ſcandalũ quod tam multis præbet occaſionẽ præcipitij in æternã mortem. Huic omnes hæreſes, omnia flagitia. Breuiter, quicquid aduerſatur dilectioni Dei & dilectioni proximi, ſubijcitur.

11 Autoribus huius ſcandali Christus θρηνῶδις illud ἐπίφθεγμα væ accinit: & addit meliùs eſſe homini illi, vt alligata mola aſinaria collo eius, ſubmergatur in profundum maris.

12 Variat & hoc genus ſcãdali pro perſonarũ differentijs. Nam ſi datur à perſona quæ verſatur in mũdi theatro, & in aliqua dignitate eſt cõſtituta, magis nocet exemplum, & pluribus ruinam adfert, quàm ſi priuatam vitã ageret, aut alioqui obſcura eſſet perſona. Vt enim quò ingentius fuerit ſaxum cadẽs ab alta rupe, eo plura fragmenta facit: ita quò dignior fuerit perſona, & in ſublimiori dignitatis culmine cõſtituta, eò plures in lapſum ſecum trahit cùm cadit: quare & maiorem pœnam meretur. Vt Dauid ob adulterium grauius punitur, quàm obſcurus ciuis.

13 De poſteriori genere loquitur Paulus, cùm inquit: Si eſca ſcãdalizat fratrem meum, nõ veſcar carnibus in æternum, ne fratrem meum ſcandalizẽ. Non enim vult Paulus cum offenſione proximi, vel vti rebus adiaphoris, vel abſtinere ab earum vſu.

14 Verùm hic triplex hominum genus conſiderãdum eſt. Quidam enim ſunt docti Chriſtianam libertatem: ideò firmi habentur: his non eſt ſcandalo factum adiaphorum: ſed potiùs gaudio & cõſolationi. Nam ex mutua firmitudine in negotiis pietatis non parum gaudent verè pij. Quidam ſunt obſtinati & indociles, quales fuêre Phariſæi, de quibus regula Chriſti no-

sti notanda est: Sinite eos quia cæci sunt & duces cæcorum. Quidam sunt infirmi & veluti pusilli in schola Christi. Horum ratio habẽda est in vsu Adiaphororum. Nam qui cum scandalo talium, hoc est, infirmorum vtitur rebus adiaphoris, charitatis legem violat, & fidem Christi abijcit.

15 Bernhardus hoc etiam comprobat: Non omniũ (inquit) scandala æqua lance sunt pendenda. Aliter namq; accipienda sunt pusillorum, aliter Pharisæorũ scandala. Illorum quippe scandalum de ignorantia: horum verò de malitia descendit. Illi scandalizantur quia veritatem nesciunt: hi quia veritatem oderunt.

16 Apostolus duo cõsiderari vult in rebus & actionibus medijs, videlicet factum & fidem. Factum liberum vult esse, si caret scandalo: alioqui non. Fidem semper approbat.

17 Acceptum scandalum est, quod homines sibi accipiũt, vel ex aliorum rectè factis, vel ex alijs rebus quibuscunque.

18 Sed hoc variat. Nam aliud est hominũ sapiẽtum extra Ecclesiam, aliud hypocritarum in externo cœtu Ecclesiæ: aliud piorum, sed infirmorum, in Ecclesia.

19 Mundi sapientes offenduntur. Primùm infirma specie Christi. Deinde absurditate doctrinæ, quã tradit Ecclesia. Nos (inquit Paulus) prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, Græcis verò stultitiam. Tum mole ærumnarum, quæ comitantur professionem Euangelij. Præterea dilatione promissionis aduentus Domini.

20 Horum scandalum contemnendum est forti & inuicto animo, & sequenda est regula Hieronymi, qui ita ait: Dimittendum est propter scandalum, omne quod potest prætermitti salua triplici veritate, scilicet vitæ, iustitiæ, & doctrinæ, & Bernhardus piè dicit: Melius est vt scandalum oriatur, quàm vt veritas relinquatur.

21 Hypocritæ, mortua Ecclesiæ mẽbra, quia operibus

bus suis nituntur, doctrina iustitiæ offenduntur, & vita piorum contemnentium hypocrisin: horũ scandalum vt abominatio spernendum est.

22 Infirmi in Ecclesia accipiunt scandalũ à florenti impiorum fortuna, & prospero rerum successu. Vnde Dauid Psal. 73. Mei penè moti sunt pedes, penè effusi sunt gressus mei, quia zelo ardebam super iniquos, pacem impiorum videns, in miseria hominum nõ sunt, & cum hominibus nõ affliguntur. Ideò tenuit eos superbia: operti sunt violentia tanquam veste, &c. Et paulò pòst subiungit: Ergo frustrà mundaui cor meũ, & laui in innocentia manus meas.

23 Sed quid hîc infirmi facient? Hoc Dauid præclarè docet in eodem Psalmo, cùm inquit: Cogitabã, inquit, vt scirem hoc, sed difficilè erat in oculis meis, donec veni in sanctuarium Dei, & animaduerterem in nouissima eorum.

24 Hîc Dauid duo requirit in infirmis, qui offenduntur prosperitate impiorum. Primùm vult nos introire in sanctuarium Dei. Deinde iubet nos in nouissima impiorum animaduertere.

25 Sanctuarium Dei est Ecclesia, cui cõmendata est sapientia illa arcana, de cõsilio & voluntate Dei. Hæc sapiẽtia, nos ita erudire potest, modo dociles nos præbuerimus, vt facilè, contempta prosperitate impiorũ, credamus inuisibilia, speremus promissa, amemus Deum, atq; illi adhærentes, dicamus cùm Psalmista: Mihi adhærere Deo bonum est, posui in Deo Domino spem meam, vt annunciem omnia opera eius.

26 Animaduertere nouissima impiorum est conferre finem tristissimum impiorum, cum lætissima catastrophe piorum. Vt enim impij morte hanc vitam commutantes, rapiuntur ad æternum exitium: ita pij in media morte sentientes præsentiam Dei, ducatu angelorum, ex præsentis vitæ miseriis migrãt in æternam vitam.

27 Hæc cùm pij cogitant, desinunt æmulari in malignan-

lignan-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

lignantibus, inuidereque iniquitatem facientibus: & sperant in Domino,& faciunt bonum, scientes hereditatem suam in cœlis repositam esse.

28 Hoc cùm sanctus Iob cogitaret, fortuna impiorum contemta, in medijs ærumnis in hanc vocē erupit: Scio quòd redemptor meus viuat,& in nouissimo die resurrecturus sim.

29 Hinc exitum piorum & impiorum commēdat nobis Dominus, propositis exemplis purpurati Epulonis & vlcerati Lazari: quorum illum luctus excepit sempiternus: hunc angelorum chorus in cœlum subuexit, vbi æternùm beatus viuet.

30 Finis omnium quæ hactenus à nobis proposita sunt, est, vt animis nostris verbo Dei confirmatis, & moribus nostris ad normam Legis diuinę compositis, simus synceri & ἀπρόσκοποι in diem Christi, pleni fructibus iustitiæ, qui fiunt per Christum Iesum in gloriam & laudem Dei.

CRVX.

1
Voniam Ecclesia Dei semper subiecta est cruci in hac vita, necessarium est rectè institui pios de cruce: ne fracti crucis scādalo, abijciāt confeßionē: id quod, proh dolor, multis accidisse certum est.

2 Nominamus autem crucem, quamuis afflictionem, qua vel tota Ecclesia premitur: vel singula eius membra, vel castigantur vel probatur: siue id in corpore, siue in animo fiat.

3 Vt autem distinctiùs de hac re dicamus, quatuor ordine exponemus. Primùm caussas crucis recitabimus. Deinde discrimina crucis piorum & supplicij impiorum, colligemus. Tum quo animo pijs crux sit ferenda, indicabimus. Postremò vnde consolationes sub cruce petendæ sint, aperiemus.

4 Causæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

4 Causæ crucis, cùm in nobis ipsis, tùm extra nos quærendæ sunt.

5 In nobis ipsis tres caussæ crucis sunt manifestæ, quorum prima est peccatū in nobis habitans. Secunda, concupiscentia quæuis inde pullulans. Tertia quotidianus lapsus, quem peccatum inhabitans, per suas concupiscentias, gignit & producit in conspectum.

6 Hæ tres caussæ sub genere culpæ ponuntur, quæ culpa quia violat Legem Dei, iustè cruce reprimitur & castigatur.

7 Extra nos caussæ crucis sunt quatuor. Nūc enim Satanas Ecclesiam molestat: Nunc membra Diaboli eandem cruciant: Nunc benignissimus Pater castigat: Nunc obiecta in cuiusque vocatione perplexitas & difficultas, perturbat.

8 Diabolus hostis humani generis & præcipuè Ecclesiæ, circumiens vt Leo rugiens, quærit quem deuoret, hoc est, molitur Ecclesiæ interitum, mendacio & homicidio. Id quod & primi parentes experti sunt, & tota posteritas eorum omnibus temporibus experta est, & experietur vsque ad extremum diem.

9 Membra Satanæ, vt sunt Sycophantę, tyranni, hypocritæ & flagitiosi, non parum molestant Ecclesiam.

10 Sycophantæ sunt qui de sapientia sua gloriantes doctrinæ Ecclesiæ insidiantur. Hi sunt vel extra visibilem Ecclesiam, & manifestè totam Ecclesiæ doctrinam abijciunt, & derident vt stultam, quales sunt Mahometistæ, Iudæi indurati, & aliæ profanæ gētes, quæ Christi nomen auersantur: vel in Ecclesia sunt visibili & volunt Christiani appellari. Hi non totam doctrinā, sed nunc hanc partem nunc illā, vel deprauant, vel prorsus abijciunt. Hos hæreticos appellamus.

11 Tyranni à Sycophantis & Sophistis excitati, bella Ecclesiæ Dei mouent, & violenta manu conantur Ecclesiam opprimere. Sed nō eodem modo. Quidam enim apertè nomen Christi detestantur, atque ideo pios persequūtur, vt Turca, Saraceni, & aliæ profanæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

sanæ gentes. Quidam Christi nomen se magnificare simulant, sed tamen sanguine Sanctorū, cursum Euāgelij occludere moliuntur, quorum antesignanus est Papa, hoc est, Antichristus ille, de quo prædictum est ab Apostolo, 2. Thess. 2. Huic militant multi principes, quidam errore, quidam malitia.

12 Hypocritę ficta religione sua, non paruam molestiam Ecclesiæ inferūt. In horum numero sunt Monachi, Moniales, Canonici, Vicarij, Sacrificuli, non quidem omnes, sed eos tantùm intelligo, qui Papę castra sequuntur, & abdomini suo potiùs quàm Domino seruiunt.

13 Flagitiosi sunt, quos Græci ἀλάστορας vocant. Horum caussa, præsertim cùm in castris Ecclesiæ tanquam ciues Ecclesiæ delitescunt, multum affligitur Ecclesia, vt historiæ & experientia docet. Vnius Achan scelere, exarsit ira Dei in populum. Facinus Roboam, multis fuit exitio. Stuprum vxoris Leuitæ, plurimis, etiam pijs, cessit in perniciem corporum & fortunarum.

14 Quòd autem innocentes sæpè affligantur propter paucorum flagitia, etiam homines sapiētes extra Ecclesiam, norunt. Sophocles refert propter Oedipi incestum, Thebanum regnum fuisse peste vexatum. Homerus propter abreptam sacerdotis filiam, magnā Græci exercitus partem deletam esse, testatur. Hesiodus interdum vnius ob noxam totam Rempublicam affligi affirmat.

15 Inter caussas crucis externas, tertium locum tribuimus benignissimo cœlestis patris consilio & paternæ voluntati. Hîc enim sæpè alienum opus facit, vt faciat suum, hoc est, occidit & mortificat, vt viuificet & saluet.

16 Est ergo vtrumque spectandū diligenter, quando Deus cruce castigat Ecclesiam, videlicet iudicium & misericordia. Iudiciū est, quòd propter peccata nostra punimur. Ideò Dominus ait: Noli peccare, ne

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

quid deterius tibi accidat. Misericordia est, quòd punit vt conuertat, iuxta illud Pauli 1. Cor. 11. Cùm iudicamur, à Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur.

17 Cum his congruit Augustini dictum Psal. 98. Cùm blandiris, pater es, cùm cædis pater es: blandiris ne deficiam, cædis ne peream.

18 Vt ergo Mirrha acris & amara est, & tamẽ sanat vulnera: ita Crux, etsi carni insuauis est: tamen tẽperata fide nequaquam exitialis, sed salutaris existit.

19 Quarto loco inter externas caussas crucis, sequitur difficultas quæ in cuiusque vocatione obijcitur. Nulla enim est vocatio tam exigua, quin habeat suã molestiam adiunctam, modò quis non fraudulenter faciat opus Domini.

20 Hoc quàm verum sit conspicitur in regimine domestico: In gubernatione politica: In administratione Ecclesiastica, vt taceam de omnibus alijs vocationis generibus.

21 Secundum quod proposui, fuit de discrimine crucis piorum, & supplicij impiorum.

22 Est autem hoc discrimen potissimùm colligendum ex his quinque, videlicet, ex causis efficientibus, finibus, effectibus, tempore & loco.

23 Si caussas efficientes respicis, quas vocãt προκαταρκτικὰς, Deus pios paterna virga ex paterno amore castigat. Impios verò & inemendabiles, flagello iræ & furoris sui premit. Illos igitur, vt pater: hos, vt iudex punit.

24 Si fines respicis, pios punit Deus in ipsorum bonum: impios qui emendari & conuerti nolunt, in interitum eorum: hoc est, pios quidem punit, vt cruce probentur: impios verò, vt vel cruce resipiscant, vel dignis supplicijs coerceantur.

25 Effectus quoque variant. Pij, vt Iob, Dominum benedicũt sub cruce: Impij fremunt aduersus Deum & tristantur: Pij erudiuntur, Impij confunduntur: Pij

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

Pij probantur, Impij perturbantur: Pij patientia ſub cruce diſcunt & inuocant, Impij impatientia victi deſperant.

26 In tempore quoq; permagnum eſt diſcrimen. Pij ad breue tempus, vt poſtea cum Chriſto glorificētur: Impij perpetuo malo inuoluuntur, quorum præſens afflictio præludium eſt ſuppliciorum æternorum.

27 In loco quoque differunt crux piorum, & impiorum pœna. Nam pij in hoc mundo tantùm erudiuntur. Impiorum ignis nunquam extinguetur.

28 Tertium membrū noſtræ partitionis fuit, quonam animo pijs ferenda ſit crux: id quod pauciſſimis verbis exponi poteſt.

29 Pij hominis animus ſub cruce in hunc modū erit cōpoſitus. Primùm omnium renunciabit veteri homini & eius concupiſcentijs, vt tanquā noua creatura in Chriſto, non ampliùs iuxta carnis, ſed iuxta Spiritus & noui hominis imperium viuat. Secundò, fides vera prælucere debet in omnibns ærumnis, videlicet probris & cruciatibus. Hæc fides quia nititur merito & interceſſione Chriſti, facilè victrix euadet. Tertiò, quicquid iam mali euenerit, accipiendum eſt, tanquā ex manu optimi patris. Quartò, præſenti cruce vtendum tanquā auxiliari pharmaco contra omnes animi morbos, ſuperbiā, philautiam, petulantiam carnis, &c. Quintò, Cruce excitabitur pius, ad ſtrenuè currēdum in propoſito ſalutis ſtadio, per prædicationem Dei, inuocationem & alia pietatis exercitia.

30 Etſi autē ex his quartum quod in principio propoſuimus, colligi poteſt, videlicet, vnde pius conſolationes ſub cruce petat: tamē prodeſt ad hęc capita cōſolationis reſpicere. Primùm cogitet pius in ſe peccatū puniri, vnde excitetur ad pœnitentiā. Secūdò, finis intueatur, cur Deus vult Eccleſiā ſub cruce eſſe. Tertiò, hiſtoria piorum, qui cruce probati ſunt, cogitetur: & pręcipuè Filij Dei. Quartò, cogitetur neceſſitas obedientiæ. Quintò, præſentia Dei erigatur animus, qui

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

dicit: Sum tecum in tribulatione. Sextò, concipiatur fiducia promiſſæ liberationis glorioſæ. Septimo, Cõferatur præſens afflictio cum futura gloria. Octauò, Dignitas crucis attẽdatur. Nam hac ratione olim glorificandi filij Dei, declarantur conformes imaginis filij Dei vnigeniti.

MAGISTRATVS.

1 QVia & Solomon dicit abſq; Magiſtratu ruere populum, ibiq; ſalutem eſſe vbi multa ſunt cõſilia: & experiẽtia docet fieri non poſſe vt incolumis ſit humana ſocietas ſine Magiſtratu: decet profectò omnes, quibus pietas eſt cordi, rectè de Magiſtratu ſentire, ne cum profanis hominibus, in contemtum ordinationis diuinæ abripiantur, in contumeliã Dei, & in propriam corporum & animarum perniciem.

2 Vt autem hanc de Magiſtratu doctrinam diſtinctiùs explicemus, quinque nobis excutienda vidẽtur: quorum primum eſt, vnde & quid ſit Magiſtratus. Secundum, quænam ſint conditiones legitimi Magiſtratus. Tertium, quod officium, quique fines adminiſtrationis politicæ. Quartum, quódnam ius Magiſtratus in ſubditos, & in illorum bona. Quintum, quidnam Magiſtratui debeant ſubditi.

3 Tota Scriptura docet, & Paulus diſertis verbis affirmat Magiſtratum à Deo eſſe. Non eſt, inquit, poteſtas niſi à Deo. Quæ verò ſunt poteſtates, à Deo ſunt ordinatæ.

4 Hæc diui Pauli aſſertio, quæ cum tota Scriptura cõſentit, de imperio ipſo Magiſtratúſq; dignitate intelligenda eſt, non autem de confuſione, quæ ſæpè in Imperijs propter ſcelera hominum exoritur.

5 Etſi igitur Deus, Neronis imperium conſtituit: tamen eius ſcelera abominatur & punit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

6 Cùm ſcitur quòd Magiſtratus ſit à Deo, definitio quoque Apoſtolica eſt tenenda: videlicet, quòd Magiſtratus ſit ordinatio Dei, ſubditis in bonum, hoc eſt, vt honorentur boni, & puniantur mali, pro delictorũ ratione: idque in hunc finem, vt quieta ſit & tranquilla humana ſocietas, Deo ſeruiens.

7 Secundum partitionis noſtræ membrum, eſt de cõditionibus legitimi Magiſtratus, quę Exod. 12. quatuor recenſentur: quæ ſunt, Pietas, Sapientia, Veracitas, & Odium auaritiæ. Vbi enim hæ conditiones in magiſtratu inueniuntur, ſalutaris eſt gubernatio. Cõtrà, vbi vel aliquæ deſiderantur, moleſta & infelix eſt adminiſtratio.

8 Impia igitur vox fuit profani Tyrãni: Sanctitas, Pietas, Fides, priuata bona ſunt, quâ iuuat Reges eant.

9 Pietas quę requiritur in Magiſtratu, caput eſt felicis gubernationis. Monet enim vt magiſtratus in omnibus cauſſis ad Deum reſpiciat, caueatq; ne quid committat, quo illum offendat.

10 Hinc eſt quòd Ieremias de Ioſia loquens, dixerit ipſum pauperis cauſſam iudicaſſe, eò quòd Dominum cognouerit.

11 Sapientia in pio principe gubernat actiones, ne ſophiſtica vſitata in iudiciis circumuentus, peruertat iudicium, ac iniuſtitiæ, iuſtitiæ laruam induat. Præterea etiam Sapientia efficit, vt iudex flectat legem ad cauſſam, non cauſſam ad legem.

12 Veracitas efficit ne Magiſtratus iudicaturus falſas legũ interpretationes admittat, quæ poſtea in prę-iudicia raptæ, paulatim omnem æquitatẽ peruertunt.

13 Odium auaritiæ ſynceritatem in iudicando confirmat. Vbi enim iudices ſunt nummarij, actum eſt de æquitate. Nam ſi perſonæ acceptio corruptio eſt iudicij, vt nulli ſit æquitati locus: profectò auaritia efficit, vt iudex potiùs perſonam, quàm cauſſam intueatur.

14 Vbicunque itaq; hę quatur cõditiones in guber-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

natoribus incorruptè adſunt, adminiſtratur regnum in ſanctitate, vt Sapiens loquitur.

15 Tertium membrum, quod in partitione propoſuimus, eſt de officio Magiſtratus. Hoc Magiſtratus officium in genere, eſt vt ſit cuſtos Legis vtriuſque videlicet, diuinæ & humanæ.

16 Legis diuinæ cuſtos eſt. Primùm, quando exemplo Dauidis, Ioſiæ, Ezechię, Theodoſij, Ioannis Friderici ducis Saxoniæ, Chriſtiani III. Regis Daniæ, &c. tollit idololatriã & idololatriæ occaſiones. Secundò, quãdo verã religionẽ proponit, conſeruat, & propagat. Tertiò, quando Scholas erigit, docentes & diſcentes fouet. Quartò, cũ alijs ipſe pietatis norma eſt. Rectè enim à Claudiano dictum eſt: Regis ad exẽplum, totus componitur orbis. Quintò, cùm religioſa diſciplina cauet, ne quis pateat aditus ad corrumpendam doctrinam, & ad inficiendos mores.

17 Cuſtos legis humanæ eſt, quando iudicia diligenter exercet, diſciplinam grauiter tuetur, populi vtilitatibus conſulit, Statuum omnium & ordinum iuſtam harmoniam conſeruat, & foris fortiter depellit hoſtes.

18 Etſi autem arduum opus eſt, cuſtodẽ eſſe vtriuſque legis, Diuinæ & humanæ: tamẽ cùm fides prælucet, & verus affectus ſentitur erga omnia Reipublicæ membra, difficultas non erit maxima.

19 Nam vt fides recta ad Deum oculos conuertit in omni neceſſitate, vnde omnis felicitas in gubernatione dependet: ita verus affectus erga Rempublicã facit, vt quæ grauiſſima per ſe ſunt, facilia æſtimentur.

20 Qualis autem affectus eſſe debeat principis erga ſuos, monet Homerus, cũ principẽ appellat ἤπιον πατέρα. Et Xenophon in Hierone particulatim idẽ explicat, hiſce verbis: Νόμιζε τὴν μὲν πατρίδα οἶκον, τοὺς δὲ πολίτας ἑταίρους, τοὺς δὲ φίλους τέκνα σεαυτοῦ, τοὺς δὲ παῖδας ὥσπερ τὴν σὴν ψυχὴν καὶ τούτους πάντας πειρῶ νικᾶν εὖ ποιῶν.

21 Quartum partitionis noſtræ membrum quærit

de Iure

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

de Iure Magiſtratus, cùm in ſubditos ipſos, tum in ſubditorum bona. Nam hîc etiam frequenter grauia errata incidunt.

22 Quid autem de hoc iure ſentiendum ſit ſine errore, & vſitata adulatione τῶν κερκόπων ex regula Xenophontis ſciri poteſt: Μέτρον δ' αὐτῷ οὐχ ἡ ψυχὴ, ἀλλ' ὁ νόμος ἐστί.

23 Ex hac regula cõcludo tantũ Iuris Magiſtratum habere in ſubditos & ſubditorũ bona, quãtum Leges conſentientes Decalogo & legi naturæ, illi tribuunt.

24 Quantũ igitur ad ſubditos attinet, ius Magiſtratus eſt iuxta quartum Decalogi præceptum, imperare ſubditis neceſſaria officia, cùm ad publicã incolumitatem, tum ad ſingulorum commoda facientia.

25 Cùm itaque publica incolumitas conſeruari nõ poteſt, ſine defenſione ab externis hoſtibus, habet Magiſtratus ius vocandi ſubditos ad bella, vt armis tranquillitas paretur, & defendatur.

26 Et quia corpus integrum nequaquam conſiſtere poteſt, niſi ſingula membra ſuum munus fideliter obeant: Magiſtratus ius habet cogendi quemlibet in ſuo ordine & ſtatu, vt officium faciat, & puniendi eos qui contumaces inueniuntur.

27 Quantum autem ad bona ſubditorum attinet, Magiſtratus non habet ius ſimpliciter inuolandi nec in publica, nec in Eccleſiaſtica, nec in priuata bona.

28 Si ad publica bona reſpicis, nefas eſt vt vnus ad ſe rapiat, quod eſt commune multis. Si ad Eccleſiaſtica, ſacrilegium eſt transferre ad pompam & voluptates, quod deſtinatum eſt pietati, hoc eſt, docentibus, diſcentibus, pijs pauperibus, ſtructuræ templorum & aliarum domorum ſpectantium ad Eccleſiaſticam Rempub. Si ad priuata, manifeſtum latrocinium eſt, & rapina, quæ non erit inulta: ſicuti clarè docet hiſtoria Achab & Naboth.

29 Etſi autem ius in bona ſubditorum non habet Magiſtratus ſimpliciter: tamen ius habet exigendi

tributa: ordinaria quidẽ, ſemper: extraordinaria verò, quando hoc poſtulat ingruens aliqua neceſſitas.

30 Sæpè enim accidit vt propter maiora pericula deuitanda, propter hoſtes externos arcendos, & alias quaſcunque neceſſitates, extraordinarijs tributis indigeat Magiſtratus: quæ vt ipſe exigendi ius habet: ita diuino mandato obligantur ſubditi, ad ſoluendum.

31 Reliquum eſt poſtremũ noſtræ partitionis mẽbrum, de analogo officio ſubditorũ erga Magiſtratũ: quod ſanè vna voce honoris in Decalogo ſignatur.

32 Quia autem hic honor non debet pugnare cum præceptis Dei, rectè dicit Polycarpus: Magiſtratui honor tribuendus eſt, qui non eſt religioni contrarius.

33 Porrò partes legitimi honoris Magiſtratui debiti ſunt plures, quarũ prima eſt ſtatuere ſtatũ Superiorũ, diuinã ordinationẽ eſſe, quam Deus vult nos magnifacere. Secũda, libẽter ſe ſubijcere poteſtati maiorum iuxta regulã. Tertia, vera ſtorga Superiores cõplecti. Quarta, reuereri eos tanquã vicarios Dei, ipſius imaginẽ geſtantes. Quinta, obedire in honeſtis & licitis, hoc eſt, in omnibus quæ nõ faciũt ſubditos impios. Vt ſi Magiſtratus iuberet te aureã ſtatuam adorare. Tum enim exẽplum Danielis ſequi deberes. Idẽ eſt de ſimilibus iudiciũ. Sexta, gratitudinẽ & beneuolentiã omni officiorũ genere declarare. Septima, errata maiorum, vel pia ἐπιεικείᾳ tegere vel prudẽti diſſimulatione præterire, vel moderatis conſilijs & admonitionibus corrigere. Octaua, ex conſilio Pauli pro ipſis orare.

LEGES ET IVDICIA.

1 MAgnæ ſunt laudes legum ciuilium etiã apud Philoſophos & Oratores. Vt corpora noſtra (ait Cicero) ſine mẽte: ſic ciuitas ſine lege ſuis partibus, vt neruis, ſanguine, & membris, vti non poteſt.

2 Fieri

2 Fieri enim nequit,vt ſocietas humana incolumis conſeruetur, niſi ſint gubernatores & rectores diſciplinę politicę.Hęc autem diſciplina vt exerceatur iuxta certas legum regulas,neceſſe eſt.

3 Vt enim nulla familia ſalua eſſe poteſt, ſine Oeconomica diſciplina:ita politica ſocietas prorſus collabitur,ſine imperandi & prohibendi autoritate, quæ honeſtarum Legum executrix eſt.

4 Vt autem Leges rectè & ſine errore conſtituantur, duo in ipſis requiruntur, videlicet, Ratio & Autoritas.

5 Ratio hæc, aliunde peti non debet, quã ex duobus,videlicet,ex naturæ Lege (cuius Epitome eſt Decalogus) & ex fine Legis.

6 In natura ipſa, ſunt ſemina quædam iuſti & honeſti,præterea iudicium, quo iuſta & honeſta iniuſtis & turpibus præferantur. Hęc ſemina & hoc iudicium confirmantur voce Dei,hoc eſt,Decalogo.

7 Finis Legis eſſe debet,vt iuſtitię norma homines retineantur in officio,& inter ſe iuſtitiæ neruis veluti colligantur:Vt & incolumis ſit ſocietas,& Deus in ſocietate ſancta & iuſta colatur. Atque hoc eſt quòd Cicero ait:Salus populi ſuprema Lex eſto.

8 Nam tum demùm eſt Reſpublica,& bona hominum inter ſe ſocietas, cùm bene ac iuſtè geritur. Geritur autem bene & iuſtè, cùm iuxta iuſtitiæ normas, hoc eſt, Leges viuitur, quarum vltimus ſcopus eſt ſalus populi & gloria Dei.

9 Autoritas,quã in Legum ſanctione requiro, etiã in duobus conſiſtit, videlicet, vt Lex feratur à legitimo Magiſtratu,ac publico approbetur conſenſu.

10 Cùm Leges hoc pacto exſtruũtur è Lege naturæ,& feruntur à legitimo Magiſtratu,&approbantur publico conſenſu, obligant conſcientias ſubditorum, vel ad obedientiam vel ad pœnam : idque non ſolùm apud homines,ſed etiam coram Dei tribunali.

11 Verùm ſi Leges aberrant à ratione, & nõ ordi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

nantur ad verum finem, vim Legum non habent, ſed vincula potiùs Tyrannica ſunt cenſenda.

12 Sunt autem huiuſmodi Tyrannica vincula duplicia: Aut enim ſunt onera iniuſta, quibus premuntur ſubditi immodicè: Aut ſunt decreta impia quibus mandatur aliquid fieri contra honeſtatem naturę & Deum. In illis obedientiam debemus, in his minimè. Nam hîc autoritas ſuperioris Magiſtratus, videlicet Dei, excuſat. Oportet enim magis Deo obedire quàm hominibus. Quemadmodũ Socrates ex Philoſophia, & Petrus ex verbo Dei, rectè reſponderunt.

13 Vt autem honeſtæ Leges legitimè latæ, ſint ſalutares Reipublicæ & diuturnæ futuræ, requiruntur duo, videlicet, vt ipſi Legumlatores & principes ſint veluti viuæ quædam Leges, vt qui vita exprimant, quod Legibus ſtatuerunt. Nam vt cupiditatibus principum & vitijs inſici ſolet ciuitas: ſic emendari & corrigi continentia. Vt & Claudianus teſtatur cùm ait: Regis ad exemplum totus componitur orbis. Deinde requiritur vt ſint νομοφύλακες, qui facta hominum obſeruant & ad Leges reuocant, vt boni honorentur & mali puniantur.

14 Lycurgus ideò rectè affirmat, non ſatis eſſe Leges eſſe bonas, & eſſe iudices ordinatos, niſi etiam ſint qui hominum facta ad Leges reuocant, vt nocentes iuxta Leges plectantur, & alij ſint incolumes.

15 Apud Græcos igitur hoc officium fuit νομοφυλάκων, vt Leges quæ per νομοθέτας poſitæ erant, conſeruarent diſciplina iuſta.

16 Nam vbi Legum non fit exſecutio, veniunt & Legumlatores in contemtum, & Leges vileſcunt, & ſcelera augentur, iuxta illud Solomonis: Quia non citò fiunt iudicia contra malefacta, æſtuant hominum corda ad ſceleratè faciendum.

17 Atque ideò rectè dictum eſt à Zaleuco Locrenſium Legiſlatore: Leges eſſe ſimiles aranearũ telis, vbi cura ſeruandarum legum deeſt, in quibus muſca &

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

culex hæreat,ſed veſpa,diſſipata tela,auolet.

18 Porrò in hac νομοφυλακίᾳ æqualitas,ęquitas,maturitas,ſpectentur.

19 Æqualitas facit ne det veniam coruo & vexet cenſura columbum. Hæc enim æqualitas poſtulat vt ſit proportio pœnæ & commiſſi contra Leges, eaque Arithmetica ſine reſpectu perſonarum.

20 Porrò hæc æqualitas partim in facti qualitate, partim in perſonæ conditione poſita eſt. Fraus à plebeio homine,& à perſona cõſtituta in dignitate, fungentique præclaro munere, commiſſa. Si qualitatem facti reſpicis,ſimilis ratio eſt. Verũ quia conditio perſonarum eſt diuerſa, quæ vel extenuat vel exaggerat ſcelus,æqualitas poſtulat,vt plebeius mitiùs:in dignitate conſtitutus,grauiùs puniatur.

21 Neque tamẽ hîc perſonarum fit reſpectus ſimpliciter: ſed grauitatis cauſſæ ratio habetur, quã prudens iudex perſpicit.

22 Æquitas,quam Græci ἐπιείκειαν vocant, eſt cùm propter certas circumſtantias à rigore Legis,& non à ſententia Legiſlatoris diſceditur.

23 Eſt autem hæc ęquitas duplex,videlicet ciuilis, quam ius appellant:& naturalis,quæ ingenita eſt à natura animis bene ſentientium & iudicantium:qua nihil cùm ſit meliùs,idcirco bonum nominatur.

24 Vt autẽ iudex nõ intempeſtiuè vtatur ἐπιεικείᾳ prodeſt,vt ad hæc tria reſpiciat,Legem, Sontẽ,& Populum.

25 Cùm Legem reſpicit, primùm cauebit, ne indulgẽtia intempeſtiua,Legis autoritas minuatur,eleuetur & vileſcat.Deinde prudenter inquiratLegis extremam voluntatem,quę ſanè non vult perniciem ciuium, ſed emendationem potiùs, cum conſeruatione totius corporis.

26 In Sonte conſiderandum eſt,qualis ſit ipſe,qualeque delictum perpetratum, & an nocere poſſit exemplum.

27 In

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

27 In Populo duo cauenda ſunt. Primum, ne le- nitatis exemplum pariat peccato patrocinium. Deinde ne cũ damno & periculo ſocietatis humanæ parcatur reo. Nam tum melius eſt vt pereat vnus, quàm vnitas.

28 Ex his cõcluditur hæc de ęquitate regula. Quãdo Legis voluntas admittit ἐπιείκειαν, & reus emendari ſine duriori pœna poteſt, & populus non redditur deterior exemplo: poteſt Magiſtratus clementiori ſententia vti, ac reo ſupplici emendationis ſpe parcere.

29 Maturitas, & opportunitatẽ quærit, & moram frangit. Illa facit ne quid intempeſtiuè & non debito modo fiat. Hæc occurrit initijs, ne vnius flagitium ſeriùs punitum multis ſit occaſio petulantis contumaciæ aduerſus Leges & iudices.

30 Impunitas enim ſcelerũ multos inuitat ad peccandum. Peccantium multitudo, pabulum eſt omnis generis flagitiorum.

31 Cæterùm, quia Anabaptiſtæ ex nonnullis Scripturæ dictis perperã intellectis, conantur tollere actiones forenſes, atque adeò ipſas Leges & iudices: ſciendum eſt quid pius animus tutò ſequi poſſit.

32 Solomon, Prouerb. 25. ait: Age cauſſam, de qua eſt controuerſia inter te & proximum tuum, & arcanum alterius noli reuelare, ne contumelia afficiat te auditor, & infamia nunquam à te recedat.

33 Hoc dictum Sapientis oſtendit litigationem forenſem licitam eſſe, imò præceptum. Verùm quid ſit ab ea excludendum monet. Vult vt partes inter ſe diſceptent de cauſſa controuerſa, ſed amotis præſtigijs Sophiſmatum, & Sycophantiarum. Vult frenari cupiditatem & proprium dolorem.

34 Nam qui omiſſa cauſſa, in aduerſarium fertur, limites iuſti actoris excedit, ac ſibi ipſi infamiã inurit. Siquidem affectibus indulgens, ſępe malè agendo, bonam cauſſam corrumpit.

35 Cũ hac Solomonis ſententia non pugnat Pau-

lus,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

lus, cùm vult pios potiùs ſuſtinere iniuriam, quàm eam perſequi in iudicio. Nam cùm addit, Coram incredulis, ſignificat non malum per ſe eſſe perſequi ſuā cauſſam, ſed propter ſcandalum: neque Chriſtus cùm prohibet vindictam. Nam damnat tantùm vltionis cupiditatem, quæ tendit in malum eius, de quo petitur vindicta.

36 Nam qui eo affectu petit vindictā, vt is qui priuatim offendit pereat, accerſit ſibi ipſi diuinam vindictam, iuxta dictum Syracidæ: Cupidū vindictæ vltio manet à Domino, & peccata eius ſedulò conſeruabit.

37 Diſtinguatur igitur diligēter & rectè, inter vindictam licitam, & non licitam.

38 Qui patitur iniuriam, licitè petit defenſionem à Magiſtratu, tantùm hoc ſpectans vt quietè ſibi viuere liceat. Verùm Magiſtratus qui exercet iudicium Dei, & non hominis, debet iuxta leges coercere petulantiam eius qui iniuriam facit, & hæc vindicta dicitur publica, & Dei vindicta.

39 Sine hac publica vindicta, actum eſt de Legibus & tranquillitate ſocietatis humanæ. Quare Paulus Magiſtratui gladium datum eſſe dicit, vt ſit terrori malis operibus, & vindex ad iram.

40 Verū ſi exacerbato animo quæris non tam defenſionem tui, quam oppreſſionē aduerſarij, aut etiam ſi ſine legitima cognitione, tuus ipſius iudex & vindex velis eſſe, tua vindicta illicita eſt & damnanda.

CONIVGALE IMPERIVM.

1
Vm omnis Oeconomica adminiſtratio cernatur in ijs qui imperant, & in ijs qui parent, neceſſe eſt vt hinc petatur differētia œconomicæ ſocietatis & adminiſtrationis.

2 Nunc autem, vel maritus impe-

rat

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

rat & vxor paret, vel pater imperat & liberi parẽt, vel herus imperat & serui parent.

3 Hinc concluditur Oeconomicum imperium esse triplex, videlicet Coniugale, Patrium & Herile.

4 Neq; his obstat, quòd primogenitorũ ius quoddam & autoritas fuerit olim in reliquos fratres eiusdem familiæ: & procuratorum seu τῶν ἐπιτρόπων sit potestas in reliquos eiusdem familiæ seruos.

5 Nam nos hîc loquimur de ea oeconomica administratione, quæ ἀνυπεύθυνος à Platone dicitur & non continetur sub alia, vt pars eius.

6 Prima harum societatũ, coniugalis, est imperium ἀνυπεύθυνον, quo maritus imperat, & vxor paret iuxta rectam rationem, Leges ciuiles & diuinas.

7 Hæc societas coniugalis, omnibus statibus hominum concessa, vniusque viri & fœminæ legitima copulatio, conseruatur recta imperandi sciẽtia, legitima parendi alacritate, & promtitudine, vtrinque reddendi τὰ ἴσα seu τὰ αὐτά, vt Paulus loquitur, hoc est, si analoga officia sibi mutuò præstiterint maritus & vxor.

8 Porrò recta imperandi scientia in marito, posita est in timore Dei, in cogitatione iugi communis, in affectione mariti erga vxorem, iuxta volũtatem Dei, in recta officiorum partitione, in noticia finium coniugalis societatis.

9 Timorem Dei ideò primo loco requiro, non solùm quia est ἀμάχητος, verumetiam quia vt solus nos in obseruantia mandatorum Dei, & in omni sancta vocatione, continet: ita nisi quis se in timore Domini studiosè continuerit, citò euertitur domus eius. Debet ergo summa & prima & regula in Oeconomica administratione timor Dei esse.

10 Secundò, cogitetur commune iugum, videlicet, quòd vir & fœmina eodem quasi iugo iuncti sunt, ex quo hæc societas dicitur coniugium, & ipse maritus & vxor coniuges.

11 Huius iugi vinculum est, quo coniuges per beneuo-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

neuolentiam & fidem ad omne vitæ consortium, diuinique & humani iuris communionem consocian-tur atque constringuntur.

12 Hoc qui seriò cogitat, non imperat vxori vt beluæ, sed vt compari seu σύζυγῳ: idque in timore Dei, qui autor est huius iugi.

13 Affectio mariti erga vxorem indicatur in coniugij primi institutione, in Sanctorum exemplis, & passim in Propheticis & Apostolicis scriptis: vt taceam pulcherrima dicta sapiẽtum, exstructa ex Lege naturæ.

14 Alia animalia fecit Deus duplicia, scilicet masculum & fœminam: hominem autem fecit vnum, & ex illo sunt omnes & singuli procreati, vt scilicet, vnitatem pacis & concordiæ commendaret in homine: idque maximè in coniugio.

15 Cũ Adæ parenti nostro nõ inueniretur adiutor coram eo, immisit Deus soporẽ in Adam, cumq́; obdormiuisset, tulit vnam de costis eius, & repleuit carnem pro ea, & adduxit eam ad Adam, dixitq́; Adam, hæc verè os de ossibus meis, & caro de carne mea, hæc vocabitur ischa, quoniam de viro sumta est: quamobrem relinquet homo patrem & matrem suam, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carnem vnam.

16 Hæc institutio docet qualis affectus debeat esse mariti erga vxorem. Maritus & vxor sunt vna caro, hoc est vnus homo, nõ quidem substantia, sed affectu. Quare par est, vt maritus sit affectus erga vxorẽ suam tanquam erga seipsum, & eam foueat ac diligat, tanquam proprium corpus.

17 Sanctorum exempla plurima sunt quæ nobis hunc dilectionis affectum mariti erga vxorem commendant, vt Abrahæ, Tobiæ, Dauidis & plurimorum aliorum, quæ decet maritos pios imitari.

18 Dicta Scripturæ multa cõmendant maritis dilectionem erga vxores. Ephe. 6. Mariti diligite vxores proprias, vt Christus dilexit Ecclesiam. Item, Sic debent

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

bent diligere proprias vxores mariti, tanquam propria corpora. Qui diligit vxorem ſuam, ſeipſum diligit. Colo. 3. Mariti diligite vxores, & ne ſitis amari erga ipſas.

19 Sapiẽtum, vt Philoſophorum & Poëtarum, dicta prætereo, quale eſt illud Homeri: Qui bonus & prudens eſt, is & diligit & magnifacit propriam coniugem. Et illud Phocylidis: Dilige vxorem tuã. Quid enim ſuauius? quid melius?

20 Hæc dilectio, quã in maritis requiro erga vxores, excludit acerbitatem, tegit incidentia errata, non violantia & rumpẽtia coniugij fœdus, multa ἐπιεικείᾳ mitigat, ſub iugo communi ſubleuat.

21 Recta officiorum partitio etiam pars eſt ſcientiæ coniugalis. Mariti enim eſt iuſto labore victum & ſibi & vxori quærere, tueri vxorem, nõ imperare vxori labores iſti ſexui non conuenientes.

22 Fines coniugij plures ſunt. Clemens Alexandrinus duos ponit, ad quos reliqui referri poſſunt: dicit fœminam viro datam eſſe, vt ſit βοηθὸς τῆς γεννήσεως ϗ τῆς οἰκουρίας.

23 Ex Scripturis hi fines colligi poſſunt. 1. procreatio & educatio ſobolis. 2. ſocietas vitæ domeſtica & mutuum auxilium. 3. Eccleſia domeſtica. 4. caſtitas, qua vitatur omnis impuritas contra ſextum præceptum. 5. conſeruatio Eccleſiæ, politiæ, & familiæ, per ſucceſſionem liberorum in locum parentum, quem finem & Plato, etſi Ethnicus, agnouit.

24 Si quis huc addit ſextum finem, videlicet, quòd coniugium inſtitutum eſt, vt ſit quoddam myſterium arcanæ copulæ & amoris Chriſti & Eccleſiæ, non repugno, modo inde non faciat Sacramentum noui Teſtamenti.

25 Deinde conſeruatur coniugalis ſocietas legitima parendi alacritate, videlicet cùm vxores maritis ex dilectione ſubiectæ ſunt, & ea quæ requirit officij ratio præſtant.

26 Eſt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

26 Est enim ordo naturalis in hominibus, vt seruiant fœminæ viris. Nam natura postulat, vt maiori seruiat minor.

27 Hæc parendi ratio in duobus potissimùm videtur sita videlicet in ornatu & φιλεργίᾳ.

28 De ornatu Syracides ait: Vxor verecunda & fidelis grata est, duplici cõmendatione cumulata. Hæc enim duo sunt maxima mulieris ornamenta, verecũdia & fides: quarum illa cauet omnem in dictis & factis turpitudinem, in primis autem mariti offensionẽ: hæc, in rebus commissis creditisque versatur.

29 Paulus commendat in pijs matronis tria ornamenta, Decentem amictum, verecundiam & temperantiam.

30 Amictum decentem seu conuenientem requirit: Vt enim non vult fœminam sordidatam esse: ita nec meretricio cultu, sed eo habitu, qui animum optimè compositum testetur.

31 Verecundia est, qua omne turpe & dictu & factu fugit, ne maritum vlla turpitudine offendat.

32 Temperantia, σωφροσύνη, modestiam, castitatem, sobrietatem, & pudicitiam continet.

33 Φιλεργία seu industria diligentiam adiunctã habet, laboremque facilè suscipit.

34 Hæc industria grata est propter oportunitatem rerum domesticarum, in quibus acquirendis, conseruandis, augendis, mulier industria diligens & laboriosa, plurimum potest.

35 Adhæc confirmatur societas coniugalis, promtitudine vtrinque reddendi τὰ ἴσα, hoc est, si maritus & vxor ritè sibi inuicem præstiterint analoga officia.

36 Hæc officia tum demũ præstari possunt, quando animi vero timore Dei, & mutuo amore deuincti sunt & copulati.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

PATRIVM IMPERIVM.

1 SEcũdum Imperium œconomicum est patrium, videlicet cùm parentes imperant & liberi parent.

2 In hoc imperio ſpectandum eſt quid parẽtes liberis, & quid viciſſim liberi debeant parẽtibus. Nam mutuis officijs conſeruatur hæc parentum & liberorum ſocietas.

3 Paulus Epheſ. 6. paucis indicat officia parentum erga liberos, cùm inquit: Vos parentes nolite prouocare ad iram filios veſtros, ſed educate eos in diſciplina & admonitione Domini.

4 Hoc præceptum Apoſtoli docet & quid parentes vitare in patrio imperio, & quid ſuis liberis pręſtare debeant, modo ritè velint ſuo fungi officio.

5 Primùm enim cauendũ monet, ne nimis ſeuerè & aſperè tractent ſuos liberos. Durior enim tractatio, in qua nulla relucet paterna ſtorga, plurima habet incommoda. Nam & liberos reddit puſillanimos & ſtupidos, & paulatim odium inſtillat teneris mẽtibus aduerſus parentes. Vnde contumacia & rebellio naſcitur, vt vbi tandem velis lenior eſſe, fruſtrà labores.

6 At vbi paternum imperium exercetur rectè, ibi autoritas quidẽ in timore & obſequendi ſtudio εὐτοϱγία verò in amore & alacritate placendi parentibus, pueros retinet.

7 Rectè quidem dicit Siracides: Qui ſuum diligit filium, crebro ei admouet flagella, vt in poſtremis vitę ſuæ diebus gaudeat. Sed vult hanc caſtigationem dilectione temperatam eſſe.

8 Vt enim blanda patrum ſegnes facit indulgentia natos: ita prudens educatio & iuſtum imperium dilectione temperatum, liberos frugi efficit.

9 Quid autẽ liberis ſuis debeant præſtare parentes, breuiter monet Apoſtolus, cũ ait: Educate illos in diſcipli-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

ciplina & admonitione Domini. Hîc tria requirit Apoſtolus à pijs parẽtibus, quæ præſtabunt ſuis liberis, videlicet, educationẽ, diſciplinam & admonitionem.

10 Ad educationem liberorum obligantur parentes, Lege naturæ, mandato Dei, omniũ hominum iure communi, & legibus ciuilibus.

11 Deinde requirit diſciplinam, qua vt inſtituuntur nati in rerum piarum & honeſtarum cognitione: ita humani & comes redduntur: quò ipſorum prudẽs conuerſatio & parentibus ipſis ſit honori, & reipublicæ vtilis.

12 Tertio loco requirit Apoſtolus admonitionem Domini, qua pueris veluti in animum ponunt, & ingerunt quid facto opus ſit. Vult enim Apoſtolus, vt illa teneris mentibus aſſiduis monitionibus, inſtillẽtur quæ Domini ſunt, hoc eſt, quæ ad veram pietatem & timorem Domini faciũt. Deinde etiam, vt adhibeantur artibus diſcendis, ad quas naturâ videantur maximè idonei: idque vt & ſibi victum honeſtè quærant, & ſint vtiles ſuo loco in Eccleſia & politia.

13 Parentes qui hæc officia negligunt, in naturam peccant, Deũ horribiliter offendunt, (cuius vice funguntur in educandis liberis) liberos proprios perdũt, & in Eccleſiã & politiã ſunt crudeles. Quare & maledicti iuxta illud Prophetæ: Maledictus qui facit opus Domini fraudulenter.

14 Quid viciſſim liberi debeãt parentibus, idẽ Paulus docet repetẽs Legem Dei: Honora patrem & matrem tuam, vt bene ſit tibi, & ſis longæuus in terra.

15 Syracides 3. ait: Tam factis, quam dictis, patrem matremq́; honora, vt ab hominibus ad te benedictio perueniat. Vult Sapiens orationis reuerentiam cũ cæteris vitæ officijs neceſſarijs atque honorificis cõiunctam eſſe, vt liberi ea tum dicant tum faciant, in quibus ipſorum reuerentia erga parentes reluceat.

16 Verùm liberi qui hunc honorem non tribuunt parentibus, in naturam & in Deum horribiliter pec-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

cant. Huc illud Siracidæ: Quàm infamis eſt deſertor patris, & maledictus à Domino, qui mouet indignationem matri ſuæ.

HERILE IMPERIVM.

1 TErtium Imperium œconomicum, eſt herile, in quo herus imperat, & ſerui parent.

2 Scientiam imperandi ſeruis tradit Paulus Epheſ. 6. hiſce verbis: Et vos Domini eadem facite ſeruis, remittentes minas, ſcientes quòd & veſter ipſorum Dominus eſt in cœlis, & perſonarũ acceptio apud Deum non eſt. Coloſ. 4. Domini quod iuſtum eſt & æqualitatem ſeruis præbete.

3 Hæc Pauli teſtimonia quinq; continẽt ſpectanda in hericli imperio. Horum primum eſt, quòd liceat homini Chriſtiano vti ſeruorum operibus. Secundũ, quòd domini Chriſtiani debeant oculis fidei intueri ſuos ſeruos, & cogitare ſe & ipſos eſſe conſeruos Dei. Tertiũ ex ſecundo ſequitur, quòd debeãt placidè illos tractare, non aſperè, aut Tyrannicè. Quartum, vt reddãt τὰ ἀυτὰ ſeu iuſtum & æqualitatẽ, hoc eſt iure analogo compenſent mercede & beneficentia illorũ labores. Quintum, cùm dicit apud Deum perſonarum acceptionẽ nõ eſſe, monet dominos de pœnis in quas incurrent, ſi tyrannicè ſeruos ſuos tractauerint.

4 Idem Apoſtolus ſeruis hanc regulam præſcribit, Eph. 6. Serui obedite dominis veſtris carnalibus cum timore & tremore, & in ſimplicitate cordis veſtri, tãquam Domino, non ad oculum ſeruientes, quaſi hominibus placentes, ſed tanquam ſerui Chriſti, facientes voluntatem Dei cum beneuolẽtia ſeruientes Domino, & non hominibus. Coloſ. 3. Serui obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum ſeruiẽtes quaſi hominibus placentes, ſed in ſimplicitate cordis

timentes. Quodcunque facitis ex animo operamini tanquam Domino.

5 Hæc Pauli dicta præſcribunt ſeruis iuſtā parendi dominis ſuis rationē. Primo loco requirit in ſeruis timorē Dei, ſine quo nullum officium rectè pręſtari poteſt, nec à dominis nec à ſeruis. Secundò, requirit in ſeruis ſimplicitatem: qua nequitia πανουργία ſeruilis, contumax rebellio & reſponſatrix audacia expellitur. Tertiò, requirit obediēdi alacritatem in ſeruilibus officijs. Quartò regulam obedientiæ tradit cū iubet ſeruos obedire Dominis tāquam Chriſto, Quare vult vt Chriſtiani ſerui in omnibus actionibus ſuis ad mandatum Dei reſpiciant. Poſtremò magnificè ſeruorum obedientiam ornat, cū ipſa Deo præſtari pronunciat.

6 Verùm ſerui qui hanc ſuam parēdi regulam negligunt, plerunque puniuntur egeſtate in ſenectute, vt taceam maledictionem in quam ſua contumacia iuſtè incurrunt.

DIVITIÆ.

1 IN primis Monachorū error deteſtādus eſt, qui perfectionē Chriſtianā poſuerūt in mendicitate, & diuites omnes extra perfectionis ſtatum eſſe falſò ſtatuerunt.

2 Nā neque diuitiæ, neq; paupertas, per ſe, aliquem meliorē aut deteriorē faciunt. Quare rectè ille apud Terentium, diuitias neque in bonis neque in malis numerat, ſed tales dicit eſſe, quales ſunt ij, qui illis vtuntur. Idē planè iudicium eſt de paupertate ſeu mendicitate.

3 Si quis ergo bene vtitur diuitijs, bonę cenſentur: Contrà verò, ſi malè, malæ culpa vtentis ſunt.

4 Hinc rectè Plato diuitias cæcas eſſe pronunciat ſine prudentia: acutū autem cernere, cùm prudētiam ſequūtur. Et ſapiens: Diuitię ſunt bonæ ei, in quo non

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

eſt peccatum, & paupertas mala in ore impij. Et Bernhardus. Crimen non eſt in rebus, ſed in vſu agentis. Itē, nec diuiti obſunt opes, ſi eis bene vtatur: nec pauperem egeſtas commēdabilem facit, ſi inter inopiam ſordes peccati non caueat.

5 Proinde conſtanter teneatur hæc regula, Quòd neque diuitiæ, (loquor autem de terrenis diuitijs) neque paupertas ſeu mendicitas, per ſe, hominem coram Deo commendabilem reddant.

6 Cũ igitur diuitię à Domino dicantur ſpinę, & ab Apoſtolo laqueus, non ad rerũ naturam, ſed ad abuſum referendum eſt. Nam multi diuites, ſuis diuitijs malè vtuntur, & inde fiunt petulantes, & ſuperbi ac pugnaces, atque ita in alios contumelioſi & iniurij, iuxta dictum Græcorum, πλοῦτος ὕβριν τίκτει.

7 Ne ergo pijs diuitiæ fiant vel ſpinæ, vel laqueus, ſed inſtrumenta potiùs multarum virtutum, in gloriã Dei, & multorum vtilitatem: tria ſunt in diuitijs ſpectanda, videlicet iuſta acquiſitio, pia poſſeſſio, ac prudens adminiſtratio. De his tribus ordine dicemus.

8 Quantum itaq; ad iuſtam acquiſitionē diuitiarum attinet, ſex ſequentes regulæ teneantur.

9 Prima, Summa cura & præcipua, in tota vita, & omni actione noſtra, ſit ſalutis animæ noſtræ, iuxta Domini dictum: Quærite primum regnum Dei & iuſtitiam eius.

10 Secunda, Quia hæc vita opus habet adminiculis, iuxta ordinationem Dei quæri poſſunt facultates, licetq́ue ijs quæ ad victum cultumq́ue neceſſaria ſunt quærendis operam dare: Hæc regula confirmatur nō ſolùm promiſſione diuina. Deus enim piè laborantibus benedictionem promittit: verumetiam multorũ Sanctorũ exemplis, qui ampliſſimis ſua induſtria partis diuitijs abundarunt.

11 Tertia, Sit labor noſter in legitima vocatione legitimus, vt bona conſcientia gloriari poſſimus, nos in vllius fraudem nihil egiſſe.

12 Quarta

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

12 Quarta, Abſint malæ artes, quibus facultates aliorũ ad nos auarè trahamus: abſint fallaciæ & fraudes in contractibus.

13 Quinta, Omnibus cõtractibus, approbatis à gubernatoribus ſapientibus, liberè vtamur.

14 Sexta, Lucrum, quod proficiſcitur nobis laborantibus ex benedictione Dei, capiamus tanquam ex manu Dei, fructumque laboris noſtri tanquam iuſtã mercedem, percipiamus cum gratiarum actione.

15 Partas his vijs diuitias, vt piè poſſideamus ſumma cura adhibenda eſt. Nam niſi piè poſſideris, quod iuſtè acquiſitum eſt, tibi ipſi laqueũ ad interitum paraſti.

16 Hîc proinde regula Dauidis obſeruetur: Si diuitiæ affluant, nolite cor apponere, hoc eſt, nolite fiduciam collocare in diuitijs, ſunt enim incertæ.

17 Hæc regula Dauidis vult, vt animus noſter nõ ſit affixus diuitijs: vult vt non metiamur felicitatem fallaci diuitiarum menſura: vult vt non efferamur ſuperbè aduerſus tenuiores.

18 Quicunque ergo pius eſſe velit, abijciat fiduciã diuitiarum: ne ſibi in laqueos vertantur: ne ſibi intercludant aditum regni cœlorum. Sit ſpes firma in ſolo Deo, ſiue augeantur, ſiue minuantur, ſiue auferantur diuitiæ. Retineatur verus theſaurus Ieſus Chriſtus. Qui enim hunc habet, verè diues eſt, etiamſi cum Lazaro mendicet panem.

19 Hic affectus in Paulo Apoſtolo fuit, qui ita de ſe ait: noui & humilis eſſe, & abundare, hoc eſt, paupertate, contemtu, & ærumnis preſſus, non frangor animo, ſed ſubmitto me voluntati Dei, & conſtanter perfero aduerſę fortunę ſęuitiam. In felici rerum ſucceſſu minimè ſuperbio, ſed in timore Dei, cum gratiarum actione, præſentibus bonis vtor.

20 Hoc ſuum exemplum vult omnibus pijs commendatum Apoſtolus. Nam ſumma ars piorum eſt, nec aduerſis frangi, nec proſperis efferri.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

21 Verùm huius artis principia duo ſunt, videlicet, viua fides, & verus timor Dei. Fides enim facit, ne in aduerſis ſuccumbamus. Timor Dei nos reprimit, ne in proſperis efferamur. Vtrumque principium inuocatione Dei fulcitur & conſeruatur.

22 Cũ in hunc modum animus diuitis compoſitus eſt, debet de prudẽti adminiſtratione ſuarũ diuitiarũ cogitare, vt rectus & legitimus ſit diuitiarum vſus.

23 Etſi autem laudanda eſt ſententia Xenophontis, qui vſum diuitiarũ triplicem facit: (Primam partẽ cultui diuino tribuit. Secundam amicis indigẽtibus. Tertiam conſeruationi & ornamento Reipublicæ, in qua quis viuit) tamẽ nos verbo Dei edocti, diſtinctiùs paulò & clariùs oſtendemus pium & verum diuitiarum vſum, qui in quatuor poſitus eſt.

24 Primus ergo & principalis diuitiarum vſus eſſe debet, vt ſeruiant cõſeruandæ religioni, & propagandæ gloriæ Dei.

25 Hic vſus confirmatur, ex fine hominis. Homo enim primũ conditus, & deinde regenitus eſt per Spiritum ſanctum, vt Deum glorificet. Proinde quicquid bonorum habet homo, ad iſtum ſuæ creationis & reparationis finem referre debet.

26 Hic multi, miſerè ineſcati cupiditate habendi, horribiliter peccãt. Sunt enim diuites, qui nihil prorſus conferunt ad cõſeruandum verbi miniſteriũ. Sunt qui rapiunt ſceleratè, quæ diuino cultui à maioribus noſtris deſtinata ſunt. Sunt qui diuitijs ſuis augẽt potentiam Tyrannorum ad opprimendam Eccleſiam, & abolendam religionem, quibus præſtaret ſi nunquam nati fuiſſent. Nam illorum portio, tandem erit cum Diabolo cuius ſatellites ſunt.

27 Pius ergo cui contigère facultates in hoc mundo, intueatur finem creationis & regenerationis ſuæ, & partem ſuarum facultatum cõferat in hunc vſum, vt Dei gloriam ornet, ac veram religionem ſuis opibus promoueat.

28 Pro-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

28 Proponat ſibi pius piorum hominum, vt Dauidis, Ioſiæ, Ezechiæ, Conſtantini, Theodoſij, item multorum honeſtorum nobilium & ciuium, aliorumque exempla, quorum hæc præcipua cura fuit, pro ratione facultatum ornare gloriam Dei, iuuare docentes & diſcentes religionem, conſeruare Scholas, & honeſta Scholarum priuilegia, defendere Doctores pietatis, contra ſæuitiam & iniuriam Tyrannorum, quibus nihil dulcius eſt, quàm varias artes & vias excogitare, quibus opprimere poſſunt docentes & diſcentes. Horum Tyrannorum vicem toto pectore doleo. Nam reproba ſua mente magis magiſque ſe immergunt in gehennam.

29 Secundus vſus diuitiarum verus & legitimus eſſe debet, vt eas reſpub. in quibus viuimus, iuuemus & ornemus pro noſtrarum facultatum modulo.

30 Hanc ob cauſſam tributa imponuntur, vt illis tanquam neruis cōtineatur reſpublica, hoc eſt, vt ſint ornamenta pacis, ſubſidia belli legitimi, & premia eorum, qui Reipublicæ præſunt.

31 Hîc non parum peccāt duo hominum genera. Sunt enim quidam, qui tametſi abundāt facultatibus: tamen cùm aliquid erogandum eſt in vſum Reipublicæ, hoc vafrè reijciunt in miſeram plebeculam, quæ vltra vires & facultates conferre quæ petuntur, cogitur. Qui autem hoc faciunt, ſuo reſeruantur iudicio.

32 Sunt etiam fortè, qui nō contēti ordinarijs redditibus, nouas exactiones ſubditis imponunt, qui non tam furti, quàm ſacrilegij rei, coram Dei tribunali, ſiſtuntur.

33 Verùm hoc intelligi cupio prudenter. Nam hîc diſcerno inter tempora pacis, & belli. Tempore pacis ſit contentus Magiſtratus ordinarijs redditibus, ne in Deum peccet. Tempore belli, corpora & facultates, ſubditi ſuo magiſtratui, debent. Verùm hîc piam prudentiam moderatricem eſſe oportet.

34 Tertius vſus rectus & legitimus diuitiarum eſt,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

vt quilibet pro ratione suæ personæ statum suũ tueatur, honestè viuat, ac suam familiã alat atq; defendat.

35 Verùm hîc cauenda sunt duo vitia, sordes & prodigalitas. Sordes sunt indignæ pio homine. Prodigalitas effundit temerè facultates: sæpè in splendorem, statui minimè conuenientem.

36 Pius nobilis tueatur suum statum, relinquat principibus suam magnificentiam. Honestus ciuis relinquat nobilibus suum splendorem. Doctor pietatis in Scholis & templis, modestè tueatur suum statum, sine thrasonico fastu. Breuiter, quilibet quod suæ personæ conueniat, cogitet.

37 Quartus & postremus vsus rectus & legitimus diuitiarum sit, vt diuites afficiãtur egenorum calamitate, eosque subleuent suis facultatibus.

38 Nam hoc consilio Deus absq; omni dubio vult in medio nostri esse pauperes & egenos, vt exploret, & quã simus erga ipsius mandatum obediendi promtitudine, & quo simus affectu erga Filij Dei membra.

39 Quare non sine caussa in extremo die prouocabit Dominus ad opera misericordiæ, tanquam ad testes fidei & timoris Dei. Esuriui, inquit, & dedistis mihi cibum, sitiui, & dedistis mihi potum, hospes erã, & collegistis me.

40 Cur autẽ tanti faciat opera misericordiæ Dominus, ostendit cùm ait: Amen dico vobis, quatenus fecistis vni ex istis fratribus meis, mihi fecistis, & quatenus non fecistis vni ex istis minimis, nec mihi fecistis.

41 Huiusmodi verum & rectum diuitiarum vsum, duo præter spiritualia præmia, consequuntur: stabilitas bonorum, & illustris beneficiorum commemoratio in cœtu piorum, quæ est summa gloria. Ita enim Sapiens ait: Itaque eius bona cõstabilientur, eiúsque beneficia in cœtu Sanctorum commemorabuntur. Et Psalmus: Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in seculum seculi. Hoc est, perpetuò in hominum memoria durat.

42 At quanta mala concomitãtur iniuſtam acquiſitionem,& profanum abuſum diuitiarũ, nemo oratione explicare poterit. Summa tamẽ huc redit, quòd conſcientia ſcelerum, & metu iudicij diuini tandem proſtrati miſerrimè ſuas opes ſint relicturi, vel hæredibus ſuis in laqueum, vel alienis, & plerumque hoſtibus. Atque ita tandem, ſuo magno malo, diſcunt vanam fuiſſe ſpem, quam collocarunt in diuitijs, vero & viuo Dei poſthabito. Nam fieri nõ poteſt, vt ſimul & Mammonæ & Deo vero ſeruias.

CVRA.

1 VT nulla maior peſtis eſt veri cultus Dei, quam ethnica & profana cura & ſolicitudo: ita ſummus cultus Dei eſt, cùm vnuſquiſque ſolicitè ambulat corã Deo in vocatione ſua.

2 Eſt itaque operæprecium, vt pij rectè inſtituantur, ne nimium vel in dexterã partem deflectant, omnem curam abijcientes: vel in ſiniſtram, ethnica & profana cura tabeſcentes.

3 Eſt autem triplex cura. Quædam enim eſt neceſſaria & ſancta. Quædam ethnica & profana. Quædam ex vtroque genere mixta.

4 Neceſſaria & ſancta ſolicitudo eſt pars officij Chriſtiani hominis, quæ nobis & mandato Dei, & multis illuſtribus exemplis commendatur.

5 Paulus enim Rom. 12. ait; Qui præeſt, in ſolicitudine præſit, 1. Timoth. 5. Si quis ſuorum, & maximè domeſticorum, curam non habet, fidem abnegauit, & eſt infideli deterior.

6 Exempla huius ſanctæ curæ, Sacra hiſtoria plurima ſuppeditat, vt Noe, Abrahę, Iſaac, Iacob, Ioſeph, Moſis, Iudicum, Regum, Ducum, Prophetarum, Sacerdotum, &c.

7 Breuiter, vera pietas conſiſtere nequit, niſi hæc ſancta cura adſit, cùm in communi piorum omnium, tum in ſingulorum vocatione & officio.

8 Pius proinde rex, pro ſuo regno & ſubditis, pius paterfamilias, pro ſua domo, vxore & liberis, pius Euangelij miniſter, pro commiſſa ſibi Eccleſia, & quilibet pro ſeipſo, ſanctam ſolicitudinem habere debet.

9 Vt autem ſancta hæc cura certis limitibus claudatur, in ea ſpectanda ſunt quatuor, videlicet, mãdatum Dei, fides, finis, & modus.

10 Mandatum Dei eſt quo præcipitur hæc ſancta cura. Hoc mandatum iubet, vt Deum, proximum, & nos ipſos intueamur. Vult enim Deus, vt coram ſe ſolicitè ambulemus, Vult vt proximos pia cura foueamus, Vult vt noſtræ ſalutis & vocationis rationem habeamus.

11 Fides ideo requiritur, quia nihil ſine fide rectè fieri aut Deo placere poteſt. Deinde fides eſt veluti regula huius ſanctæ curæ. Nam niſi ad hanc regulã moderemur curam noſtram, ſancta eſſe non poteſt.

12 Finis principalis debet eſſe gloria Dei, cui alij plures ſubordinentur, vt ſtatus cuiuſque incolumitas, Conſeruatio oeconomiarum & Politiarum, Eccleſiæ ædificatio. Hi omnes gloriæ Dei deſtinentur.

13 Modus ſanctæ curæ hic eſſe debet, vt pius in omnibus actionibus ſe volũtati Dei ſubijciat, à quo non ſolùm ſucceſſus petendus eſt, verumetiam, ſi parum labor noſter votis reſponderit, ipſius tamen beneplacito nos ſubmittamus.

14 Quod autem Deus non ſemper ſinat, vt votis noſtris omnia reſpondeant (ſæpè enim fruſtrà videmur vel ſummam curam adhibuiſſe, ſæpè præces noſtri videntur contemni) in cauſſa eſt dilectio Dei erga nos. Ea eſt enim noſtra imbecillitas, vt in rebus proſperis facilè vincamur à vana gloria, partem ſaltem noſtri ſucceſſus nobis ipſis adſcribentes: ſicut ſcribitur de Ioſia, qui cum roboratus eſſet, cor ipſius in interitum

eleuatum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

eleuatum est. Et Ezechias in afflictione iustus fuit: in prosperitate, à vana gloria est victus.

15 Episcopi Romani in paupertate & persecutione sanctissimi fuêre: at successores in diuitijs, splendore, & prospero rerum successu, obliti sunt Dei, & ex pastoribus versi sunt in lupos.

16 Ecclesia sub tyrannis sancta erat: postea ex fauore Imperatorũ facta est remissior. Verissimum est enim dictũ Prophetæ: Afflictio dabit illis intellectũ.

17 Quapropter singulari arte opus est, ne rerum prosperitate abutamur in nostram ipsorum perniciẽ. Atque ob eam caussam, Deus paterno consilio, & singulari dilectione facit, vt nos interdum asperioribus flagellis cohibeat, ne ferociores facti, iugum obedientiæ abijciamus. Nescit enim mens hominis seruare modum, rebus sublata secundis.

18 Mala & profana solicitudo, quæ & ethnica dicitur, & Matth. 13. suffocans: Solicitudo, inquit, seculi huius, & seductio diuitiarum, suffocat sermonem, vt non ferat fructum.

19 Nascitur autem hæc profana solicitudo ex diffidentia & ignorantia prouidentiæ diuinæ, & prohibetur sæpè verbo Dei. Matth. 6. Nolite soliciti esse in crastinũ, 1. Petr. 6. Omnem curam proijcientes in illũ.

20 Hæc profana cura, in caussa, in fine, & in modo, lõgissimè aberrat à sancta & pia solicitudine. In caussa: quia oritur à diffidentia & ignorantia. In fine: quia præsentis vitę securitatem & tranquillitatem tantùm spectat. In modo: dum iustum modum & mensuram transgreditur, mundana cœlestibus, peritura æternis, saluti animæ tranquillitatem corporis, præponens. Non enim se subijcit volũtati Dei: sed potius fremit aduersus Deum, irascitur Deo, quando omnia ex voto non succedunt.

21 Mixta solicitudo est, qua curamus quidẽ, quæ officij nostri sunt: sed modum non seruamus. Sæpè enim propter innatam in nobis intemperantiam, in officium

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

officium Dei ſacrilege irrumpimus. Vt cum Paterfamiliâs, rectè quidem ſecundũ mandatum inſtituit familiam, liberos curat, quærit victum, &c. ſed non rectè laborem & curam partitur. Labor quidem, cùm ſancta cura in vocatione requiritur: ſed euentus Deo commendãdus eſt, cauendumq́; ne trepidatio aut nimia anxietas ad impatiẽtiam & profanitatẽ impellat.

22 Quare hîc opus eſt precatione, aduerſus ſolicitudinis tentationem, qua noſtra vota Deo commendemus, vt ipſe nos laborantes adiuuet & euentum gubernet.

PERFECTIO CHRISTIANA.

1 CVm tota Scriptura, teſte Apoſtolo, eò pertinet, vt perfectus ſit homo Dei, ad omne opus bonum inſtructus: hîc nonnulla de perfectione Chriſtiana, ad quam omnia quę hactenus diſputauimus, tanquam ad finem ſeu ſcopum referenda ſunt, adijciam.

2 Omnium primùm ſtatuendum eſt diſcrimen inter perfectionem duplicem piorum. Nam alia eſt perfectio piorum in præſenti vita: alia erit in futura.

3 Perfectio piorum in præſenti vita, non æſtimanda eſt ex perfectione ſeu impletione Legis: ſed ex imputatione diuina, cordis rectitudine, & alacritate obediendi Deo, qualis in omnibus verè piis exiſtit.

4 Monachi inſulsè definiunt perfectionem Chriſtianam eſſe, abdicare diuitias, & paupertatem ſpontaneam amplecti.

5 Etſi autem Dominus Matth. 19. iuueni, à quo interrogatus erat de modo conſequendi vitã æternam, dicit: Si vis perfectus eſſe, vade, vende tuas poſſeſſiones & da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlis, & veni & ſequere me: tamen non rectè ex perſonali mandato,

mandato, constituunt generalem regulam, & ex singulari facto vniuersalem definitionem: præsertimcũ exceptiones sint manifestæ.

6 Nam Noe, Abraham, Dauid, & multi alij, perfecti in Scriptura dicuntur: qui tamen suas facultates non abiecerunt, sed eis, vt plurimarũ virtutum instrumentis, rectè vsi sunt.

7 Non ergo dictum Domini ad iuuenem, accommodandum est in specie ad generalem definitionem: sed in genere tantùm. Nam si iuuenis iste secutus fuisset Christum, & anteposuisset obedientiam erga ipsum suis diuitijs, verè fuisset perfectus. Proinde omnis, qui ex fide Christi anteponit obedientiam erga ipsum omnibus rebus charissimis in hac vita, perfectus rectè dicitur.

8 Abraham iustus fide promissionis, iubetur à Domino, filium suum vnigenitum, quem diligebat Isaac mactare in holocaustum. Hîc quia Abraham anteponit obedientiam erga Deum filio, quo nihil erat illi dulcius in vita, nihil carius, pronunciatur perfectus.

9 Hoc Abrahami exemplum duo docet. Primùm, quæ sit perfectio personæ. Deinde, quæ sit perfectio operis.

10 Perfectio personæ est ex fide Christi obedientiã erga Deum præferre omnibus rebus mũdi. Perfectio operis est, cùm opus perfectum est, non quidem opere operato, vt loquuntur, seu operis consummatione, sed proposito operantis & acceptione diuina.

11 Abraham enim non perfecit opus mandatum: sed quia propositum fuit rectum, & voluntas prompta, Deus acceptauit opus.

12 Porrò partes Christianæ perfectionis sunt, rectitudo mentis, puritas affectuum, & morum integritas.

13 Rectitudo mentis est rectè sentire de Deo, iuxta ipsius verbum. Puritas affectuum agnitione nostræ infirmitatis, fiducia Mediatoris, & voto pietatis cõti-

nuandæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

nuandæ æstimatur. Morum integritas in pietate erga Deum, sanctimonia vitæ, dilectione erga homines,& sancta in vocatione cura.

14 Vel vt omnia breuiùs dicamus, Perfectio Christiana est retinere fidem & bonam conscientiam.

15 Neque perfectionis vox in hoc loco, imperfecto gradibus: sed fucato & mendaci, hoc est, hypocrisi, opponitur.

16 Breuiter, Perfectio Christiana in hac vita, in vera pietate,& non fucata consistit.

17 Est siquidem pietas vera, fundamentum, principium, dux,& gubernatrix omnium virtutum.

18 Fundamentum, quia super ea exstruuntur veræ virtutes. Principium, quia ab ea manant, vt à fonte riuuli. Dux, quia regit eas, & continet intra verbi Dei limites. Gubernatrix, quia dirigit eas, vt rectà ad finẽ verum ferantur, videlicet, ad gloriam Dei, ædificationem Ecclesiæ,& vtilitatem proximi.

19 Perfectio Christiana in futura vita cõstabit perfecta regeneratione corporum & animarum, & conformitate nostri cum Deo, qua erimus Deo iuncti perfecto amore in omnem æternitatem.

20 In hac coniunctione nostri cum Deo summo bono, positus est finis bonorum hominis, & vera hominis beatitudo & salus. Hanc donet nobis Pater cœlestis in Christo vnico Mediatore.

STATVS ANIMAE POST MORTEM CORPORIS.

1
Vi fingunt animas post mortem corporũ vel interire, vel dormire, seu nihil sentire, siue boni, siue mali, contra Scripturam sentiũt: quæ & vitam & sensum tribuit animabus, postquam discesserunt à corporibus, id quod Scripturis confirmabimus.

2 Primum

2 Primùm enim filius Dei dicit, Ioan. 11. Qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, viuet: hoc est, etiãsi moriatur ad tempus, quoad corpus attinet: tamen anima viuet, quæ est ita creata vt sit immortalis.

3 Significat ergo Dominus duo; Primùm, quòd anima morientis in fide Christi, sit post mortem victura beata. Alterum, quòd anima non credentis, sit victura misera.

4 Secundò, Orta dissentione inter Pharisæos & Sadducæos de anima post mortem, viuátne an moriatur: quorum illi & animam viuere post mortẽ, & corpora aliquando viua proditura ex sepulchris, rectè statuerunt: hi autem neutrum crediderunt. Horum ergo falsam opinionem Dominus hoc argumento euertit. Deus est Deus viuorum. Deus est Deus Abrahã, Isaac & Iacob. Ergo Abraham, & Isaac, & Iacob viuunt: Non autem nunc corporibus. Igitur animabus: quæ aliquando redibunt ad corpora, vt & ipsa viuant.

5 Tertiò, Dominus dicit discipulis suis, Mat. 19. Nolite timere eos qui corpus occidunt, & animam non possunt occidere. Sed timete eum potiùs, qui & animã & corpus potest perdere in gehenna. Quid potest clariùs dici de vita animæ post mortem corporis?

6 Quartò, Solomon claris testatur verbis, quid illi futurum sit, qui moritur in timore Dei. Puluis, inquit, (id est corpus hominis) redibit ad terram, vnde sumtus est. Spiritus autem, (id est, anima hominis) redibit ad Deum, qui dedit illum.

7 Quintò, Sap. 3. ita scriptum est: Iustorum animę sunt in manu Dei, & non tangit illas tormentum. An non hoc dictum congruit cum Christi & Solomonis dictis, de vita animæ post mortem corporis?

8 Sextò, Christus proponẽs historiam de diuite & impio Epulone, & de paupere & pio Lazaro, an non apertissimè affirmat vtriusque animam post mortem corporis viuere? Illius quidem, in pœnis miseram: huius verò, in sinu Abrahæ beatam? Quid? An non est

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

hoc animam poſt mortem corporis viuere & ſentire? miſeram eſſe vel beatam?

9 Septimò, Petrus Apoſtolus claris affirmat verbis, eorum animas detineri in carcere, qui Chriſti ſpiritui ſonanti in Noe, & inuitanti ad pœnitentiam nõ crediderunt. Quare neceſſe eſt fateri impiorum animas poſt mortem corporum, & ſupereſſe, & viuere, & ſentire pœnas.

10 Octauò, Sanctus Ioannes, in ſua reuelatione, dicit Sanctorum Martyrum animas clamare in cœlo, & expetere vindictam eorũ, qui ſua corpora occiderunt. Si ergo Sanctorum animæ in cœlo ſunt beatæ cum Deo: vanus eſt, qui eas vel interijſſe, vel ita ſopitas, vt nihil ſentiant, ſtatuit.

11 Nonò, Quid audit Latro qui pependit in cruce, & dixit: Domine memento mei dum veneris in regnum tuum? An non ei reſpõdit Dominus. Hodie eris mecum in Paradiſo, hoc eſt, in loco cœleſti & beato? Quod ſanè non de corpore latronis intelligi poteſt. Quare neceſſe eſt vt de anima accipiatur, quæ nunc beata viuit in cœlo, cum Chriſto, & multis Sanctorũ animabus, & caſtiſſimis Dei angelis.

12 Decimò, Chriſtus moriturus in ara crucis pro peccatis noſtris clamauit & dixit: In manus tuas Domine commendo ſpiritum meum. Iam autem ipſe dicit: Vbi ego ſum, illic & miniſter meus erit. Quare vt anima Chriſti recepta eſt in cœlum, in manus Dei: ita omnium eorum animæ recipiuntur, qui Chriſto per fidem inſeruntur. Quod enim in capite præceſſit, ſequetur in membris.

13 Vndecimò, Cùm Iudæi Stephanũ propter Chriſti confeſſionem obruerẽt lapidibus, vidit Stephanus cœlum apertum, & Filium Dei ſtantem ad dexteram Patris, quem moriturus inuocat & ait: O Domine, accipe Spiritum meum.

14 Hîc videmus Iudæos habuiſſe poteſtatẽ in corpus Stephani, ſed non in animam, quam Filius Dei in

cœlum

cœlum ad se recepit, vt illic beata viuat. Nec aliter sentiendum, de aliorum piorum animabus.

15 Duodecimò, Paulus post multas molestias in Apostolico munere, tandem ait: Cupio dissolui & esse cum Christo. Dissolutio hæc, fuit animæ à corpore separatio, quam animam post mortem non dubitabat mansuram cum Christo corpore in terra condito.

16 Decimotertiò, Ioannes dicit: Beati mortui qui in Domino moriuntur: requiescunt à laboribus suis, & opera eorum sequuntur eos.

17 Si mortui sunt beati: certè beati sunt respectu animarum. Nam corpora ante resurrectionem communem, nec bonum nec malum sentiunt. Si iam animæ sunt beatæ: certè sunt, viuunt, gaudent in cœlo cum angelis Dei.

18 Omitto Platonis, Ciceronis, Macrobij, Lucretij, Xenophontis, Senecæ, & aliorum plurimorum Philosophorum sentẽtias, de animarum immortalitate, quæ etsi veræ & præclaræ sunt: tamen, quia quærimus immotam certitudinem, maneamus apud tredecim illas demonstrationes, quas ex verbo Dei infallibili adduximus.

19 Ex demonstrationibus adductis, hæc ordine, & absque omni dubio, concludamus.

20 Primum, quòd hominũ animæ verè supersunt, viuunt & sentiunt, mortuis & in puluerem redactis corporibus.

21 Secundum, quòd omnium impiorum animæ sint in summis doloribus, & tormentis nunquam finiendis.

22 Tertium, quòd omnium eorum, qui in Domino mortui sunt, animæ sint beatæ, absque omni dolore & tormento: sint apud Deum, sint cum Christo: exspectent corporum gloriosam resurrectionem, & extremum iudicium, quando redibunt animæ in corpora viua, ac vnà viuant in omnem æternitatem beati. Amen.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

RESVRRECTIO MORTVORVM.

1 Voniam fides resurrectionis mortuorũ, in qua boni donabũtur vita æterna, & mali supplicijs nũquam finiendis subijciētur, excedit omnẽ sensus nostri & rationis mensurã: necesse est, vt firmis fundamentis nostram fidẽ confirmemus: ne cũ Epicureis & maxima colluuie generis humani, vel de hoc articulo dubitemus, vel prorsus fidem eius abijciamus.

2 Duo ergo hîc faciemus. Primùm, iaciemus solida fidei nostræ fundamenta, quo sit immota fides nostra, de hoc articulo. Vt enim quod faciliùs sculpitur faciliùs aboletur: ita citiùs venit in dubiũ, quod velociùs fuerit persuasum. Non ergo leuia, sed solidissima argumenta proferemus, quibus fides huius articuli nitatur. Deinde reddemus rationem, cur filius Dei non dicat credentes, sed eos qui bona fecerunt, prodituros in resurrectionem vitæ: qui verò mala fecerunt, in resurrectionem iudicij.

3 Cogitantes itaq; de hoc articulo, primum omnium veniet nobis in mẽtem, qua certitudine nitatur vniuersa Scriptura Prophetica & Apostolica, quam cùm constiterit esse infallibilem & immotam, animus non amplius de vlla promissione Dei dubitabit, quantumuis illi videātur sensus & ratio, adeoque tota natura contraria esse. Nam vt ratio & sensus non se extendunt vltra naturæ limites: ita fides promissionum diuinarum prorumpit cœlum, non dubitans de vlla promissione Dei. Nam Deum potentem, iustum, veracem, statuit.

4 Deinde regnum Messiæ, quod habet perpetuum Scripturæ cõsensum de perpetuitate, intueamur. Hoc regnum Christi, quod est vitæ æternæ, opponitur regno mortis & tenebrarum, quod Diabolo tribuitur.

Semen,

Semen, inquit Scriptura, mulieris, conteret caput Serpentis, hoc est, destruet opera Diaboli, id est, peccatũ & peccati stipendium mortem abolebit. Id autẽ fieri nõ potest nisi resuscitatis mortuis. Necesse est igitur vt resurgãt mortui. Siquidẽ Rex noster Christus mortuus & sepultus est, & nostram carnem tanquam primitias, cum è sepulchro prodiret, è terra reduxit, vt sciamus nos virtute ipsius in lucem prodituros.

5 Pendet ergo resurrectio nostri à resurrectione Christi regis nostri. Is primo dierum surrexit: nos in nouissimo die resurgemus. Ideò Paulus Christũ primitijs confert: nos vero maturæ messi. Est enim, vt ipse Dominus testatur, consummatio seculi tempus messis. Cùm ergo scimus Christum resurrexisse, sciamus & nos eius virtute resurrecturos.

6 Secundò, Patres ante Mosen cùm nondum Prophetica & Apostolica exstarent scripta, quinq; futurę resurrectionis post mortem habuere argumenta.

7 Primum à forma hominis erecta. Est enim hæc forma Symbolum naturæ hominis, videlicet, quod sit composita ex terrestri & cœlesti natura. Siquidẽ homo conditus est ex limo terræ, & spiraculo Dei. Dicere autem hãc tam nobilem naturam & singulare Dei opificium conditum esse ad certum interitum, nimis absurdum fuerit. Hinc coniecturam duxerunt Patres de corporum resurrectione.

8 Secundum ab imagine Dei, ex qua & finis hominis intelligitur, & vitæ perpetuitas significatur. Nã vt imago Cæsaris in nummo, monet quid debeatur Cæsari: ita imago Dei in homine, docet quid homo debeat Deo, videlicet, perpetuum cultum, ad quem præstandum perpetuitas vitæ requiritur. Præterea absurdum est cogitare Deum velle suam imaginem perpetuo interitu obscurari & opprimi.

9 Tertium à loco, in quo homo creatus, collocatus est. Ideò enim Deus hominem conditum in Paradiso collocauit, vt significaret statũ hominis fœlicẽ fore,

modo obediret. Iam autem cùm sit sapientis, nõ frustrari fine instituti opificij sui: Patres rectè ratiocinabantur, hominem aliquando suo pristino statui restitutum iri. Quod fieri non potest sine resurrectione mortuorum.

10 Quartum à semine promisso, quod omniũ euidentissimum & maximũ resurrectionis futuræ argumentum est. Sciuerunt enim Patres, Semen mulieris promissum esse, vt contereret caput Serpẽtis, hoc est, vt destrueret opera Diaboli, seu regnũ Satanæ, quòd est peccati & mortis. Hinc Patres absque omni dubitatione, fidem resurrectionis exstruxerunt.

11 Quintum, à perpetuitate fœderis. Inijt Deus pactum sempiternũ cum Abrahamo, videlicet, quòd velit esse Deus ipsius & seminis eius post eum in sempiternũ. Hoc fœdus non potest esse ratũ, nisi homines à morte resurgãt, postea perpetuò victuri. Alioqui Deus ipsorum Deus dici non posset: cùm Deus nõ sit mortuorũ, sed viuorum. Atque ita Patres à forma hominis, naturã: ab imagine Dei, finem: à loco, statum: à semine, reparationẽ post lapsum: à fœderis qualitate, perpetuitatem reparationis: & ab his simul, resurrectionem hominis à morte, ratiocinabantur.

12 Tertiò, Demonstratio resurrectionis firma sumitur à iustitia Dei. Nam cùm Deus iustus sit: necesse est vt virtuti præmium, & vitio supplicium reddat. Quod cum non fit in hac vita: (Nam ideò hoc differt Deus vt exstet testimonium futuræ resurrectionis) necesse est homines boni & mali resurgant: & vnusquisque reportet mercedem, secundum ea quæ gessit in corpore.

13 Neq; enim hîc satis erit dicere, animabus præmia & supplicia rependi pro factis in hac vita. Nã cũ omnis vitæ nostræ vsus, in corporis animæq; consortio est: necesse est præmia virtutũ & supplicia scelerũ non corpori seorsim, nec animæ seorsim, sed homini constãti ex corpore & anima deberi. Proinde animas

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

redituras esse in eadem corpora, vt homines resurgant, necesse est.

14 Interea vt corpora mortuorum, cùm bonorum tùm malorũ, vermibus hic obnoxia sunt: ita animæ, piorum quidem, cum gaudio, exspectant resurrectionis diem: Impiorum verò vermibus & igni conscientiæ torquentur, metuentes iram in die resurrectionis, in quo tradentur, cum corporibus, in quæ redierint, æternis cruciatibus.

15 Quartò, clara Scripturæ testimonia de hoc articulo colligenda sunt, qualia sunt hæc inter multa, Esaiæ 26. Viuent mortui tui, & interfecti tui resurgent. Ezech. 37. Ecce ego imperiã tumulos vestros, & educam de sepulchris vos, popule meus: & dabo vobis spiritũ & viuetis. Hic Propheta liberationem populi Israelitici à captiuitate Babylonica, figuram esse futuræ resurrectionis mortuorũ, significat. Atq; ita Prophetico spiritu vtrumq; videt & complectitur, videlicet liberationem populi à captiuitate, & resurrectionem mortuorum vniuersalem, cum qua illam cõfert. Iob 19. Et ego scio quod redemtor meus viuit, & in nouissimo (scilicet die) stabit super terram, (scilicet iudicaturus) & postquã cum pelle mea excauauerint (scilicet vermes) hoc, (scilicet corpus meum) etiam in carne mea videbo Deum, quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, non alienus. Hoc est, ego ipse proprietate personæ & vtriusque substantiæ veritate, resurgam.

16 Daniel. 12. Multi qui dormiunt, euigilabunt: alij, ad vitam æternam: alij, ad opprobria & contemtum sempiternum.

17 In nouo Testamento Christus contra Sadducæos probat resurrectionem mortuorum, Matth. 22. Item, Matth. 25. resurrectionem & iudicium simul prædicit Dominus.

18 Christus ait: Veniet hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem eius, & prodibunt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ, qui verò mala egerunt, in resurrectionem iudicij.

19 Omnes prӕterea Apostoli resurrectionis futuræ testes sunt. Quid enim aliud est prædicatio Euãgelij, quàm testimonium resurrectionis? iuxta illud: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: Qui verò non crediderit, condemnabitur. Hæc manifestè vniuersalem hominum resurrectionem cõcludunt. Paulus Apostolus potissimùm hisce rationibus articulum resurrectionis fulsit, videlicet, Prædicatione Euãgelij, Exemplo Christi resurgentis, 1. Thessal.4. Potentia Christi saluatoris, Philip.3. Arrhabone Spiritus sancti, ad Ephe.1. Signis in natura impressis. 1. Cor.15. &, Perpetuitate regni Christi, 1. Cor.15.

20 Quintò, Baptismus & Cœna Domini resurrectionis futuræ visibilia sunt testimonia. Sicut enim verbũ menti: ita hæc sensibus de resurrectione futura testantur. Vt igitur Baptismus duplicis resurrectionis nostri est Symbolũ, videlicet animæ à peccato, & corporis ex terra: ita Cœna Domini, perpetuæ in Christo obtinendæ vitæ, indicium certissimum est.

21 Sextò, Signa in natura expressa futuram resurrectionem adumbrant. Hieronymus, Ambrosius & Augustinus dicunt resurrectionem futuram in Phœnice aue signatam esse, de qua scribitur, quòd cùm in cineres redacta fuerit, mox post irrigationem viua prodeat.

22 Præterea, experientia docet, multas auiculas, vt Vpupas, Sturnos, Hirundines, tẽpore hyberno in profundis paludibus, tanquam sepultas mortuasq; delitescere: quæ verno tempore rursus viuæ prodeunt.

23 Granum coniectum in terram & mortuum, & postea renatum, etiam resurrectionis futuræ, teste Apostolo, symbolum quoddam est.

24 Est quoque vnusquisq; dies imago vitæ, cui succedit nox & somnus, qui nihil morti est similius. Itaq; reducti à sumno ad vigiliã, veluti à morte reuocamur

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

ad vitam: quæ res reſurrectionis futuræ quotidiana eſt admonitio. Prætereo Lunam quæ poſt defectũ & veluti mortem quandam, noua prodit.

25 Septimò, Præmonitiones conſiderentur in veteri populo. Enoch ante diluuiũ, viuus tranſlatus eſt. Ita enim ſcribitur, Gen. 5. Ambulauit Enoch cũ Deo, & non comparuit: quia tulit eum Deus. Hoc facto Deus voluit (abolita iam penè doctrina de victoria ſuper Serpente) proponere communem omnibus doctrinam, videlicet, quod pij aliquando plenam ſuper ſerpente cõſequerentur victoriam, ne ſpẽ ſuam huius mortalis vitæ finibus incluſam haberent.

26 De Elia ſcribitur, quòd cùm iam maxima pars adhæreret Baaliticis ſacerdotibus, oppreſſa vera doctrina, ſit in cœlum receptus: vt Deus iſto facto rurſus doctrinam de æterna vita commendaret hominibus. Ita enim textus habet: A quis Iordanis diuiſis, Ecce currus igneus & equi ignei diuiſerunt vtrumque, ſcilicet Eliam & Eliſæum: & aſcendit Elias per turbinem in cœlum. Hoc facto voluit Deus hominibus iſtius ſeculi, commẽdare ſpem futuræ reſurrectionis, in qua pij ab omnibus malis & perſecutionibus liberentur, oppreſſis eorum hoſtibus igne gehennæ.

27 Etſi autẽ Enoch & Elias in cœlũ ſubuecti ſunt, in teſtimonium victoriæ futuræ ſuper Serpente: tamẽ in gloriam illam cœleſtẽ & plenam, quæ eſt conſtituta electis & percipienda in extremo die, non ſunt recepti, ſed tantùm miſerijs huius vitæ ſoluti, exſpectãt plenam gloriam cum toto Chriſti corpore.

28 Octauo, Symbola futuræ reſurrectionis in nouo Teſtamento ſunt, ſuſcitationes mortuorum, vt filiæ principis, Matth. 9. Filij viduæ, Luc. 7. & Lazari, Ioan. 11. Nam vt hæ ſuſcitationes a morte corporis fuêre externa ſymbola ſuſcitationis animarum eorũ, qui credunt Euangelio: ita etiam haud obſcurè figurabant plenam liberationem, quæ fiet in extremo die reſuſcitatis corporibus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

29 Nonò, Chirographũ Dei in cordibus hominũ de præmijs bonorũ & pœnis malorum euidens testimoniũ est resurrectionis futuræ: præsertim, cũ imminente iã morte, magis sentitur cõscientię morsus, magisq́; torquetur animus cogitatione malè trãsactę vitæ: idq́; in ijs qui ad Deum per fidẽ non sunt conuersi. Nã alij, hoc est, pij vehemẽter in spiritu exultãt, quòd tandem in portum optatum & tranquillum, postquã varijs calamitatũ & miseriarum in hoc mũdo, iactati sunt procellis, perueniant. Siquidẽ Spiritum sanctum promissæ hæreditatis arrhabonẽ in pectoribus inclusum habent, qui facit vt minùs mortẽ perhorrescant.

30 Decimo & vltimò, Conscientia Sanctorũ omnium temporum suffragia, fidem futuræ resurrectionis comprobant, quæ quia plura sunt quàm numerari possint, ea omitto.

31 Martyres præterea infiniti, omnibus penè temporibus, nunquam tam forti animo grauissima sustinuissent supplicia, nisi suæ confessionis præmia in futura vita, resuscitatis corporibus, sperassent.

32 Hisce testimonijs, quorũ alia infallibiliter probant, alia probabiliter cõfirmant, alia venustè pingũt resurrectionis futuræ mysterium, contenti simus.

33 Neque moremur Epicureorũ voces, siue ioco siue seriò dicantur. Infidelitas, ait Ambrosius, non potest claram fidẽ resurrectionis habere. Quia sicut carbo cinere suo coopertus obcæcatur: ita hi perfidia sua erroris tenebris circumdati, luce carebunt.

34 Postquã ergo constat nobis, de veritate immota, sciamus hanc vnam satis refutare Sadducæorum & similium vanitatem, qui ignorantes sapientiã potentiamq́; Dei, & Scripturas de voluntate ipsius, ex mensura sensus humani, & ex rationis regula suũ exstruxerunt, & exstruunt, errorem.

35 Sed nos ab illis quęramus, Cur putent mortuos nõ resurrecturos? Nam si, vt illi dicunt, mortui nõ resurgẽt: necesse est vt id fiat: vel, quia Deus non potest: vel

vel quia non vult mortuos excitare. Si non poteſt: vel ignorat modũ ſuſcitandi mortuos, vel, ſi norit, imbecillior eſt, quàm vt valeat. Nunc autem, quia ſapiẽtiſſimus eſt, ignorare non poteſt: & quia potentiſſimus, (vt patet ex creatione rerũ ex nihilo, & earũdem perpetua gubernatione) non poteſt imbecillior dici, quã vt valeat. Huc illud Auguſtini: Abſit vt ad reſuſcitãda corpora vitæque reddenda, non poſſit omnipotentia Creatoris omnia reuocare, quę vel beſtia, vel ignis abſumſit, vel in puluerem cineremúe collapſum, vel in humorem ſolutum, vel in auras eſt exhalatũ: Abſit vt ſinus vllus ſecretumque naturæ, ita recipiat aliquid ſubtractum ſenſibus noſtris, vt omniũ Creatoris aut lateat cognitionem, aut effugiat poteſtatem.

36 His Auguſtini verbis, Viues addit hanc ſimilitudinem: Diligenti & acuto patrifamilias in promtu eſt, & velut ad manum, ac ante oculos, vbi quidque, in quamlibet amplis ſuis ædibus, ſit reconditũ: & Deum aliquid putabimus in hoc mundo latere, cuius infinita ſapientia minor eſt hic totus mundus, quàm cuiúſuis noſtrum anguſtiſſima & minima capſula.

37 Quòd autem velit Deus ſuſcitare mortuos, iam multis immotis rationibus demõſtratum eſt: adeò vt de volũtate Dei nemo ſanus dubitare poſſit. Hãc proinde immotam veritatem opponamus omnibus, quæ huic veritati opponi poſſunt. Et hoc Pauli dictũ, tanquam clypeũ, opponamus & noſtrę rationi atq; ſenſibus, & aliorũ argutijs: *Qui promiſit, poteſt etiam præſtare*: In hoc dicto acquieſcamus, expectemuſque è cœlis venturũ eſſe Saluatoré, qui transformabit noſtra contẽta corpora, vt fiant conformia ſuo glorioſo corpori: idque ea potentia, qua poteſt ſibi omnia ſubijcere.

38 Quantum autem ad qualitatem corporum reſuſcitandorum attinet, ſciendum eſt quid habeant commune corpora iuſtorum & iniuſtorum, & quid peculiare per ſe.

39 Corpora vtrorumq;, hoc eſt, iuſtorum & peccatorum,

torum, tria habent communia, videlicet, eandē carnis naturā cum personalibus proprietatibus, absque mole crassa, superflua & inutili: Incorruptibilitatē, qua fit, vt corrumpi & in nihilum redigi, aut in auras resolui nō possint: & Immortalitatē, qua perpetuò supererūt sine victu & alijs præsidijs, quorū vsus erat ipsis sustētandis in hac vita mortali, necessarius. Huius rei caussam exponit Hieronymus, cùm ait: Erit corpus quod resurget incorruptibile & immortale, non solū iustorum: sed etiam peccatorum. Iustorum quidē, vt semper possint permanere cum Christo: Peccatorū verò, vt absque interitione sua, debitas luant pœnas.

40 Discrimina autē inter corpora iustorum & peccatorum hæc erunt præcipua, corpora iustorū erūt in gloria, in compensationē ignominiæ, quam hîc sustinuerunt: Peccatorū verò in confusione, quæ erit contumaciæ pœna. Iustorū corpora, perpetuis delectationibus in Deo oblectabuntur, pro momentanea huius vitæ afflictione: Peccatorū nunquā finiendis tormentis subijcientur, cū propter trāsgressionem Legis diuinæ, tùm propter contemtū Filij. Iustorum corpora, in cœlo erunt conformia Christi corpori glorioso, cui in hac vita sub cruce erāt similia: Peccatorum autem, in inferno, opprobrio sempiterno obruentur. Iustorum corpora lumine diuino, tanquā pallio vestientur: Peccatorum autem tenebris infernalibus oppressa, à fruitione vultus Dei excludentur. Atque hæc exclusio à fruitione vultus Dei, æterna mors dicitur: sicuti contra æterna vita est, in omnem æternitatem iucundissimo Dei aspectu frui.

41 Sed Paulū Apostolum de Sanctorū corporibus disserentē audiamus, 1. Corin. 15. Sūt corpora, inquit, cœlestia, & sunt corpora terrestria. Sed alia quidē cœlestium gloria: alia, terrestrium: alia gloria Solis: & alia Lunæ: & alia gloria Stellarum. Stella siquidem à stella differt in gloria: ita & erit resurrectio mortuorū. His verbis Paulus significat, quanta futura sit corporū iu-

ftorum subtilitas post resurrectionem, nimirũ, quòd sint futura purissima, defecatissima, subtilissima.

42 Huius rei admonebit nos claritas corporum cœlestiũ, quæ Paulus hîc proponit tanquam symbola gloriæ corporum nostrorum post resurrectionem.

43 Hinc facilè est intelligere, quod suprà dixi, videlicet quòd corpora iustorum, sunt purgata ab omni mole crassa, obscura, ponderosa & inutili, clarificatis spiritibus & carne, vt proximè accedant ad spiritualem naturã. Vnde sequitur in Paulo: Seminatur corpus corruptibile, suscitatur incorruptum: seminatur ignominiosum, suscitatur gloriosum: seminatur infirmũ, suscitatur potens: seminatur corpus animale, suscitatur corpus spirituale. Et paulò pòst: Sicut gestauimus imaginẽ terreni: (id est Adã in hac vita, in quo dominabatur anima viuens, vnde animalis dicebatur) ita gestabimus imaginem cœlestis, hoc est Christi resurgentis, vt in nobis spiritu dominetur, vnde corpora nostra spiritualia dicuntur.

44 Et idem Apostolus ad Philip. 3. affirmat Christum transfiguraturũ nostra contemta corpora, vt sint futura conformia ipsius glorioso corpori, idque per eam potentiam, qua potest sibi omnia subijcere.

45 Horum, quæ iam dicta sunt, de gloria corporũ iustorum, vsus est, vt nos inde consolationẽ petamus, dum corpora nostra in hac vita, varijs morbis, contẽtu, & morte affliguntur: vt Sãctorum corpora habeamus in honore: vt ea honorificè sepeliamus: vt munda seruemus ea loca, in quibus Sãctorum corpora sepeliuntur, & quasi consopita delitescunt, donec tuba archangeli excitabuntur.

46 Sed cur dicit Dominus eos, qui bona fecere, prodituros in resurrectionem vitæ: qui verò mala fecerunt, in resurrectionẽ iudicij? Num ergo bona opera, vt Papistæ hinc colligunt, merentur vitam, vt mala condemnationem? Nequaquam. Firma enim sunt hæc veritatis testimonia. Stipendium peccati mors,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

donum autem Dei eſt vita æterna per Ieſum Chriſtũ, Rom.6.Si eſt donum,gratis datur.Si gratis datur,non redditur pro merito. Gratia enim, vt ait Auguſtinus, eſt nullo modo,quę non eſt gratuita omni modo.Deinde ſolus Chriſtus eſt,qui remittit peccatum,qui iuſtificat,qui ſanctificat, qui homines Patri reconciliat. Ergo ſolus Chriſtus meretur ſuis, id eſt, in ſe credentibus,vitam æternam.

47 Cur igitur hîc Dominus affirmat eos, qui bona fecêre, prodituros in reſurrectionem vitæ, videlicet, vt reſuſcitati viuant beatam & immortalem vitam: & qui mala fecerunt, prodituros in reſurrectionem iudicij,hoc eſt,vt ſuſcitati ęternam mortem luant? Vt ex ſigno perſpicuo diſcernat inter hæredes vitæ æternæ,& damnandos: vt omnes creaturæ,& potiſſimùm ſancti Angeli, filios Dei ex qualitatibus proprijs agnoſcant: vt nemo ſe ſpectro fidei & hypocriſi fallat. Non ergo hîc opera, vitæ æternæ merita facit Chriſtus, quod eſſet ſeipſum mediatoris gloria ſpoliare: ſed indicia fidei non fucatæ.

48 Vt enim vera & viua fides efficax eſt per charitatem,& cernitur in operibus charitatis: ita ſpectrum fidei,vanitate & hypocriſi delectatur.

49 Verè ergo Bernhardus ſentit cùm ait: Bona opera non ſunt cauſſa regnandi, ſed via regni. Cuius autem generis hæc opera potiſſimùm eſſe oporteat, docet Chriſtus, Lucæ 16. Facite vobis amicos de mãmona iniquitatis, vt cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Et Matth. 25. Eſuriui & dediſtis mihi cibum, ſitiui & dediſtis mihi potum, peregrinus eram & collegiſtis me,nudus eram& cooperuiſtis me, infirmus erã & viſitaſtis me, in carcere eram & veniſtis ad me. Et Matth.5.Chriſtus pauperes ſpiritu,mites, lugentes, eſurientes & ſitientes iuſtitiam, pacificos,mundos corde,patientes perſecutionem,pronunciat beatos, hoc eſt, liberos ab æterna miſeria, quam ipſi ſuis peccatis meruerant, & hæredes vitæ æternæ,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

quam ex dono Dei per Christum habent.

50 Ex his locis promtũ est colligere, Primũ, quòd non loquatur Dominus nisi de ijs, qui filij Dei per fidẽ sunt facti. Deinde, quòd ea opera, quæ sunt germani fidei fructus intelligat: qualia sunt mortificatio carnis, patientia, studium benefaciendi hominibus, misericordia erga afflictos, facultatibus iuuare egenos. Huiusmodi operibus, tãquam hostijs quibusdam, delectatur Deus: & sunt propriæ filiorum Dei notæ, & veræ fidei germani fructus, qui non magis à fide, affectu saltem, separari possunt, quàm calor ab igni.

51 Secundò quæritur, Cùm multa genera sint bonorum operum, quæ Dominus sua Lege requirit: cur vnius certi generis tantũ Dominus, Matth. 25. in sententia iudiciaria meminit? Meminit autem solius beneficentiæ erga proximos, neque erga quosuis proximos, sed erga proximos miserè afflictos, videlicet, Esuriẽtes, sitientes, nudos, vagos, incarceratos. Huius rei duas esse caussas sciendum est.

52 Vnam, quia in hoc genere operum magis cernitur charitas erga proximũ carere omni fuco, quæ sanè charitas, sancti timoris Dei, & viuę cordis fiducię certissimum & infallibile est indicium. Est proinde hoc genus bonorum operum, luculentum testimonium filiorum Dei, qui hæredes vitæ æternæ scripti sunt.

53 Alteram, quòd in hoc genere operum manifestior est imitatio Filij Dei, cuius membra sunt hæredes vitæ æternæ. Nam cùm Filium Dei, hoc operum genere proximè imitantur homines, haud obscurè testãtur, se verè filios Dei esse per Christum, cuius Spiritu mouentur ad beneficentiam miserè affiictis præstandam. Cùm igitur & adoptionis nostri in Christo, & viuæ fidei, timorisque Dei, testimonium sit perspicuum hoc genus operum, nõ mirum est, Christum eius potissimum meminisse in sententia, quam ipse iustus iudex pronunciabit in die iudicij.

54 His tertiã caussam nõ ineptè addiderimus. Dominus

minus ipse misericordiam anteponit sacrificio, & ceremoniali cultui. Proinde hoc genus operũ præcipuè requirit, vt sciamus cum eo reliqua placere, & sine eo nihil, si non præstetur, modò possit. Nam deficiẽte facultate præstandi, Deus affectum pium & promtam voluntatem loco facti reputat.

55 Tertiò, quæritur de illis qui maximã ætatis suæ partem transegerunt in sordibus suis, sine vera pœnitentia, & tandem vel in mortis articulo conuertũtur. Respondeo. Peccata eorũ qui conuertuntur in obliuionem venire apud Deum, qui apud Esaiam ait: Ego sum, Ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorũ nõ recordabor. Qui enim in Filio est per fidem, habet remissionem peccatorũ, habet iustitiam Christi, qua apparebit iustus in die iudicij, & habet propositum benefaciendi, quod Deo pro facto est, quando negatur præstandi facultas.

56 Præterea de horum conuersione & inuocatione, qua in mortis articulo se cõmittunt fidei Filij Dei, testabuntur angeli eorum in die iudicij. Sed rem illustremus exemplis.

57 Lazarus fuit Filius Dei, & hæres vitę ęternę sic & Latro in cruce, & Cornelius aulicus, de quo Lucas in Actis. Lazarus & Latro affectu hæc opera habuêre, non externo facto. Ille enim paupertate: hic temporis breuitate post conuersionem impediebatur quo minus affectus sui externa testimonia ederet. At Cornelius qui à conuersione diutiùs vixit, testimonia sua fidei, & pij affectus luculenta edidit: adeò quòd ipsius Eleemosinæ & preces cœlum penetrasse à Luca commemorentur.

58 Hęc quę diximus & necessitatem benefaciendi concludunt, & beneficium Mediatoris esse gratuitum ostendunt, & inter olim iudicandos clarissimè discernunt.

ASSERTIONES

QVIBVS LEGES DECALOGI EXPLICANTVR, PROPOSITÆ & *disputatæ in Academia Hafniensi, ab anno Domini 1567. vsque ad annum 1574.*

Autore

NICOLAO HEMMINGIO.

PROOEMIVM DECALOGI.

Locutusq́, est Deus cunctos sermones hos. Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo seruitutis.

1 DVplex Prooemium Legi Dei præfigitur, Exod. 20. Vnum Mosis, quo populū excitat & præparat ad audiendas Leges diuinas. Alterum Dei, quo populus docetur quis sit Deus, & quid sit à Deo exspectādū.

2 Mosis autem hoc est prooemium: *Et locutus est Deus omnia hæc verba.*

3 Hoc prooemium meritò omnium hominū animis infixum esse deberet, vt eius nunquam caperētur obliuione.

4 Est enim vnum ex illis principijs, quę immota tenere oportet omnes eos, qui in schola Christi proficere in salutem cupiunt.

5 Sunt autē quatuor hæc principia tenenda Christi discipulis. Primum, quòd vnus sit Deus, conditor omnium rerum & conseruator. Secundum, quòd hic verus Deus certo verbo hominibus suam voluntatem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

patefecerit. Tertium, quòd hoc verbum ſit comprehenſum in Propheticis & Apoſtolicis ſcriptis, in quibus ipſe Deus loquitur. Quartum, quòd vt quicquid eſt præter hoc verbum non ſit ad ſalutem neceſſariũ: ita quicquid pugnat cum hoc verbo, ſit tanquam venenum Diaboli fugiendum.

6 Inter hæc, tertiũ eſt quod Moſes hîc nobis commendat, cũ ait: Et locutus eſt Deus omnia verba hæc.

7 Mẽs enim pia cupiẽs ſe Deo approbare, ac iuxta ipſius voluntatem & credere & viuere, certa non eſt priuſquam intelligat ea quæ audit hoc niti principio.

8 Hinc eſt quòd Prophetæ hanc vocẽ toties repetant: Hæc dicit Dominus: Os Domini locutũ eſt: Hæc dicit Dominus Sebaoth. Hinc eſt quòd ipſe Filius Dei ſermonem Patris ſe loqui teſtatur. Et Paulus eandẽ ob cauſſam titulum Apoſtolatus ſui aduerſarijs obijcit.

9 Hoc verbum Dei infallibile in ſe, Deus propter humanam ignorantiam & multiplicem cæcitatẽ varijs modis, ſuum eſſe, & non alicuius creaturæ teſtatus eſt.

10 Et quoniam menſura rationis, hoc eſt demonſtratione, capi non poteſt, teſtimonia addidit admodum congruentia.

11 Vt igitur quæ lumine mentis percipi poſſunt demonſtrationibus innoteſcunt: ita quæ aciẽ humanæ mentis excedunt, cœleſtibus & diuinis teſtimonijs confirmantur.

12 Huius generis teſtimonia ſunt & externa & interna. Externa, vt patefactiones diuinæ, miracula, prophetiæ, conſenſus Moſis, Prophetarum, Chriſti & Apoſtolorum, duratio & conſeruatio Eccleſiæ, & cruenta confeſſio infinitorum Martyrum omnibus ſeculis. Interna ſunt Spiritus Sancti obſignationes in cordibus fidelium.

13 Huius verbi diuini vera & non fluctuans perſuaſio & fides, fundamentum eſt omnis fiduciæ, pietatis & virtutis, quibus Deo coniungimur, & aſſequimur

mur

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

mur finem nostræ creationis.
14 Quod enim radix est arbori, quod oculus corpori, quodq; telis cõtexendis ipsa sunt stamina, vt rectè ait Theodoretus, hoc perficiendis animis est veritatis cognitio stabilisque rerum diuinarum fides.
15 Admoneamur igitur hoc Mosaico prooemio, de certissimo & indubitato principio & Theologiæ veræ, quòd est ipsum verbum Domini, in libris Propheticis & Apostolicis comprehensum, & quòd omnia quæ pugnant cum hoc verbo, sint venena Diaboli insidiantis saluti humani generis.
16 Alterum prooemium est ipsius Dei: *Ego sum Iehouah Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, &c.*
17 Pauca sunt quidem hæc verba, sed quæ nulla sapientia humana exhauriri possunt.
18 Omnium primum prooemiũ hoc Domini proponit modum cognoscendi Deum, videlicet, Verbum & Testimonium verbo additum.
19 Tametsi autẽ Paulus dicit: Τὸ γνωστὸν τοῦ θεοῦ fuisse hominibus manifestum ex rerum creatione & conseruatione: tamen cognitio hæc non fuit eis salutaris, imò pernitiosa magis idque ipsorum culpa.
20 Nam quò magis quæsiuerũt Deum naturali lumine, eò magis vanitate mens, tenebris intelligentia, & cor obduratione oppressa sunt.
21 Siquidem nihil ex illa notitia concluserunt, quã horrendas idololatrias, quas infinita scelera, vt Paulus testatur, secuta sunt.
22 Salutaris proinde cognitio Dei, ex verbo & testimonio simul petenda est.
23 Quare vt nihil præter & contra verbũ de Deo sentiendum & cogitandum est, vel loquendum, sed illud solùm de Deo credẽdum, quod ipse de se testatur, iuxta dictum: Esse Deum credas, quod de se predicat ipse: ita testimonia verbo addita, ipsius bonitatem nobis commendant, & fidem & inuocationem accendunt, quibus nos seiungimus ab omnibus alijs coeti-

bus in mundo, & adhæremus Ecclesiæ Dei, quæ est societas Sanctorum.

24 Secundò, etsi obscuriùs docemur hoc procemio de essentia Dei & personis in vna diuina natura: tamē vnitas essentiæ diuinæ, & pluralitas personarū in vna essentia hîc indicantur.

25 Prima enim vox Iehouah singularis numeri, significat essentiam illam diuinam, simplicissimam & vnicam esse, hoc est, quòd vnus sit Deus in essentia.

26 Secunda vox Hebræis est pluralis numeri, qua significatur pluralitas personarum subsistentiū in vna diuina natura.

28 Hoc mysterium primùm propositū est in Libro creationis, vbi dicitur: In principio creauit Elohim cœlū & terram, vbi plurali numero, propter personarum distinctionem vtitur Moses, cui adiungit singulare verbum, propter essentiæ & naturæ vnitatem.

28 Hoc ipsum deinde in Prophetis repetitū est, & postea clariùs in nouo Testamento patefactum, vbi & patefecerunt se tres personæ in diuinitate, & nominantur, Pater, Λόγος seu Filius, & Spiritus sanctus.

29 De hoc arcano ita loquitur Bernhardus: Sacramentum hoc magnum est & quidē venerandum, non scrutandum, quo pluralitas in vnitate, ac ipsa vnitas sit in pluralitate. Scrutari hoc temeritas est, credere pietas est, nosse verò vita est æterna.

30 Tertiò, cùm dicitur, *Deus tuus*, significatur bonitas Dei, φιλανθρωπία erga homines, & requiritur fides in hominibus, qua hanc bonitatē sibi applicant, quod fieri non potest sine Mediatoris notitia.

31 Hanc vocē cùm audiret populus Israel, nō omnes fundamentum bonitatis Dei erga homines cogitarunt, nec veram fidem adhibuerunt huic verbo.

32 Qui pij inter eos fuerunt, vt Moses, Caleb & quidam alij, vt seriò cogitarunt suam indignitatem: ita ardenti fide in promissum mulieris semen recubuerunt.

33 Reliqui, vt hypocritæ, ſua dignitate putabant ſe hunc honorem adeptos, quòd Deus ipſos ſuum populum vocauerit, & ſegregauerit ab alijs omnibus nationibus.

34 Moſes ergo & qui cum illo erant pij, hac ſola fide, & iuſtificati ſunt, & placuerunt Deo, per obedientiam Legis, etſi eam perfectè non præſtiterint. Cæteri autem Legis damnatoria ſententia oppreſſi, in ſuis peccatis perierunt.

35 Atque ita hoc prooemium concio fuit Euangelij. Nam Deus ſe nemini communicat niſi per prædicationem, qua offertur fauor & gratia Dei in Chriſto Ieſu, omnibus credentibus.

36 Et tametſi Mediatoris mentio non ſit expreſſè: tamen includitur in promiſſionis verbo, *Deus tuus*, ex eoque intelligitur, vt ab effectu cauſſa.

37 Nam cùm certiſſimum ſit neminẽ placere Deo, niſi per Chriſtum & in Chriſto, conſequitur hanc bonitatis & miſericordiæ promiſſionem fundari in illo dicto: Semen mulieris conteret caput Serpentis.

38 Quartò, cõtinet hoc Domini prooemiũ confirmationem autoritatis Legis diuinę, eamque triplicẽ.

39 Prima ſumitur à poteſtate, qua ſibi Dominus ius imperij vẽdicat, cũ dicit: *Ego ſum Iehouah*. Eſt enim hoc nomen Dei propriũ, quo eſſentia, potentia & maieſtas ipſius ſignificatur. Potentia enim & maieſtas τῆ αὐτοφυΐα diuinæ neceſſariò coniunctæ ſunt.

40 Secunda, ſumitur à promiſſione diuina, cùm inquit: *Deus tuus & Dominus tuus*.

41 Tertia ſumitur à beneficio, cùm inquit: *Qui eduxi te è terra Ægypti*. Quo admonet populum totius Hiſtoriæ eductionis de Ægypto, in qua cùm præcipuum ſit liberatio, per aſperſionem ſanguinis in poſtes domorũ, fides requirebatur in agnum Dei Ieſum Chriſtum, cuius ſanguinem adumbrabat ſanguis agni aſperſus.

42 Pij proindę cùm hoc dictum audiuerunt, reuo-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

carunt in memoriam promissionem agni illius immaculati, qui tolleret peccata mundi.

43 Quintò, cùm dicit: *Ego sum Iehouah Deus tuus*, significat se & creatorem esse omnium, & conseruatorem, atque adeò suæ prouidentiæ omnia subijcere.

44 Non enim vt faber, relicta naue à se exstructa, discedit: sed vt Pater, prouidentia omnia vel minima dirigit atque gubernat, prout maximè suæ gloriæ expedire videtur.

45 Detestandi igitur sunt furores Græcorum, qui tollunt prouidentiam, & negant Deum vel posse, vel velle rerum à se conditarum curam habere.

46 Sextò, inuitat nos hoc prœmium & ad gratitudinem erga Deum, à quo tanta bona habemus, ab ipso conditi & creati: & ad studium obediendi ipsius præceptis.

47 Est proinde hoc prœmium, veluti fundamentum & caussa Legum, quas Dominus humano generi imposuit, non quidem sui caussa, qui nostra obediētia non indiget, sed nostri, quibus obedientibus, vt Pater benignissimus, proponit præmia maxima.

48 Natura enim hanc Legem omnibus posuit, vt sint grati erga benemeritos, & maximè erga optimè meritos.

49 Si igitur parentibus debemus gratiam, qui nos genuerunt & aluerunt, multo magis gratos nos esse oportet Deo, à quo parentes habemus, in quo sumus, viuimus & mouemur, ac tanta prouidentia conseruamur, vt tandem optatam beatitudinem, ad quam cōditi sumus, consequamur.

50 Dolendum est proinde vehementer, quòd tantus veternus occupet humanas mentes, vt nō immensa bonitate moti, gloriam quam debent Deo reddant.

CAPI-

CAPITA PRIMA DECALOGI.

1 DEcem Legis Moralis pręcepta Dominus ad duas theses reuocat, tanquam ad summa capita seu fontes, ex quibus dependent & manant.

2 Harum theseō prior est: *Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex tota mente tua, & ex tota fortitudine tua.* Posterior. *Diliges proximum tuum sicut teipsum.*

3 Harum θεσιῶν ratio quidem est. Deus summum bonum est, & autor omnis boni in natura. Finis verò, vt Deo coniuncti, in eo tanquam summo bono acquiescamus, quod sanè summa felicitas est, adeoque finis hominis proprius & vltimus, si statum hominis perfectissimum spectemus.

4 Quoniam autem omne bonū naturaliter amatur, & ipsa boni ratio, modum amori imponit, necesse est, vt Deus cùm sit summum bonum, præ omnibus, ante omnia, & supra omnia diligatur.

5 Et quia dilectionis vocabulo omnis notitia dilectionem necessariò antecedens, omnis affectus dilectioni necessariò coniunctus, atque omnis actio dilectionem necessariò consequens, intelligitur. Lex in Mose sapientissimè ista tria coniungit, cùm ait: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex tota virtute tua*, vt in corde, id est, mente, sit vera lux, seu notitia de Deo (quæ dilectionem Dei necessariò antecedit (In anima, purissimi affectus, fides, timor Dei, spes, &c. (Qui cum dilectione Dei quasi quodam naturæ pacto connexi sunt) In virtute, conatus sufficiens ad agendum ea quæ Deus imperat, qui sanè conatus necessariò dilectionem Dei comitatur.

6 In hac enim re consistit rectitudo hominis, vt corpus animæ, anima menti, & mens Deo pareat & obse-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

obſequatur, atque ita ei fide iungatur, atq; amore veluti vnum cum eo fiat.

7 Etſi autem Moſes tria tantũ requirit, nempe totum Cor, ſiue mentẽ plenã noticia Dei, totam animã puriſſimis affectibus ornatam, & totam virtutem, qua perfectiſſimum præſtatur obſequium: tamen ab eo nõ diſcrepant Euãgeliſtæ Marcus & Lucas, qui quatuor, nempe cor, animam, διάνοιαν ϗ ἰσχὺν ponunt. Nã quòd Moſes ſub genere virtutis ſeu validitatis, vt ita dicã, intelligit, Euãgeliſtæ per ſpecies explicant, vt ſciamus & mentis virtutem, quæ eſt διάνοια & corporis robur, quod eſt ἰσχύς, ad præſtandũ Deo obſequium, requiri.

8 Cùm hanc Legem, qua nos obligat, vel ad obedientiam perfectam, vel ad pœnas æternas, intuemur ſine Chriſto, deprehẽdimus eam in ſe quidem eſſe iuſtam & ſanctam, ſed nobis fieri miniſterium mortis, vt qui eam non præſtemus.

9 Nam cũ ſententiam Legis audimus: Maledictus omnis qui non manſerit in omnibus quæ ſunt ſcripta in libro Legis, ſiſtimur veluti coram tribunali Dei, nos damnantis propter Legis tranſgreſſionem, quam damnationẽ conſcientia noſtra agnoſcit iuſtiſſimam eſſe. Siquidẽ nemo eſt mortalium, qui non longiſſimè abeſt à Legis huius perfectione.

10 Idem omnino ſentiendum eſſe de ſecũdo Legis capite, indicat Dominus, cùm ait: *Secundum eſt ſimile primo.* Hoc enim dicto vult Dominus corrigere errorem Phariſaicum. Phariſæi enim non putarunt ita difficilẽ eſſe obedientiam ſecundi præcepti atque primi, præſertim cùm ſcriptum ſit: Odio habebis inimicum tuum, Nec obedientiam ſecundi tam neceſſariam, nec pœnã violati tam grauẽ, nec impediri poſſe primi obſeruationem, etiamſi quis in ſecundo fuerit negligẽtior. Hunc errorem vt taxat Dominus, ait: Secundũ ſimile eſt primo. Nam ſiue facultatẽ præſtandi reſpicis, vtrumque pereque difficile eſt: ſiue debitũ, ad vtrumque obligamur mandato: ſiue obligationem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

ad pœnam transgressionis, vtrumque ad pœnas æternas obligat: siue denique ad connexionem obedientiæ, vtriusque obedientia connexa est, ita vt altera sine altera stare nequeat. Qui enim Deum diligit, diligit & proximum, & qui proximum, multo magis Deum. Hanc rationem postremam similitudinis primi & secundi, vidit Theophylactus.

11 Quid ergo hic faciendũ est? Damnatoria Legis sententia, vel te ad desperationem adiget, vel ad quærendum Christũ te compellet, vt in eo inuenias, quod ipse non habes, videlicet obedientiam Legis.

12 Nam si in Christum credideris, obedientia quæ propria est Christi, fit tua ex imputatione, vt Lex non amplius habeat quod in te cõdemnet. Christus enim est finis Legis, in iustitiam omni credenti, hoc est, omnis qui credit, habet quod Lex vt vltimum requirit, nempe iustitiam. Si iustitiam, & vitam, adeoque salutem & fœlicitatem, quæ est finis hominis. Hinc illa gloriatio Apostoli: Christus est qui iustificat, quis est qui condemnet?

13 Cùm ergo iustificati sumus fide, & habemus pacem cum Deo, per Dominum nostrum Iesum Christum, non sumus ampliùs sub Lege, sed sub Gratia.

14 Sed quid contra hæc ignari sciẽtię salutis & remissionis peccatorum, per viscera misericordiæ Dei nostri? Nónne idem nobis obijciunt, quod præconi fidei, Paulo, magno illi Theologo, obiecerunt Romani? Quid, inquiunt, peccabimus, quia non sumus sub Lege, sed sub Gratia?

15 Hæc obiectio necesse est vt proficiscatur, vel à crassissima ignorantia Euangelij, vel ab improba libidine deformandi Euangelium.

16 Tantum enim abest, vt valeat hæc consequẽtia, Iustificamur gratis fide absque operibus, Ergo bonis operibus incumbere non est necesse, vt nihil validius concludi possit, quàm contrariũ eius quod illi volunt, hoc modo. Iustificamur, id est, absoluimur, à peccatis,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

& donamur iustitia Christi ex fide absque operibus. Igitur nunc summo studio bonis operibus inuigilandum est.

17 Nam Paulus opera bona & necessarium fructũ iustitiæ esse scribit, & iustificationis finem proximum facit, & obsequium Deo debitum prædicat, & ex efficacia mortis & resurrectionis Christi in nobis fieri contendit.

18 Accuratè proinde distinguendum est, primùm inter beneficiũ Dei gratuitum, & hominis iustificati debitum obsequium. Beneficium Dei est gratia in iustificationẽ, hoc est, iustificatio hominis gratuita, quæ non ex operibus est, sed ex fide: qua sola gratia iustificans apprehenditur. Obsequium debitum hominis iustificati est, vt homo ea sequatur & faciat, quæ Deo placitura ex regula voluntatis ipsius nouit. Nam iustificati fide, debitores sumus Deo, vt membra nostra præbeamus arma iustitiæ.

19 Deinde distinguendũ est inter Legis officium in nõ conuersis, & in conuersis. In non conuersis est ministeriũ mortis. Nam illi sunt sub Lege. In conuersis non est ministeriũ mortis, sed norma vitæ iustissima. Hi enim sunt sub Gratia, rigore Legis vindicati.

20 Vt ergo Lex hæc, de dilectione Dei & proximi, obligat non conuersos ad pœnas æternas, cùm ab ijs requirit perfectam & perpetuam obedientiam, quam præstare non possunt: ita conuersis, & absolutis à iure Legis, est regula vitæ, ad quam conabuntur vitam suã componere, quod quia non faciunt hypocritæ, sunt fide vacui.

21 Tertiò, Præterea distinguendum est inter obedientiam Legis in non renatis & iustificatis. In illis non placet, quia est impura, imò nulla potiùs. In his placet etsi imperfecta, inchoata tamen. Nam vt iustificati fide placent propter iustitiam Christi, quæ illis imputata est: ita etiam conatus illorum, donec retinent fidem & bonam cõscientiam, propter Christum acceptus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

acceptus eſt,& eſt Deo gratum ſacrificium.

22 His iactis veluti fundamẽtis,videamus quomodo hæc Lex dilectionis inchoari poſſit à nobis. Nam dilectio vt ſummè neceſſaria obediẽtia à nobis requiritur,ſine qua cætera nihil,vt Paulus teſtatur.

23 Cùm Paulus dicit: Finis Legis eſt dilectio, ex corde puro, conſcientia bona, & fide non ficta, monſtrat & vnde manat dilectio Dei atq; hominis,& quòd nemo poſſit eam præſtare ſine notitia Euangelij,& fiducia viua in Chriſtum.

24 Nam vt puritas cordis & conſcientiæ bonitas ſunt ex fide vera & viua, cuius fundamentum eſt notitia Euangelij: (Fides enim ex cognito verbo Dei concipitur) ita dilectio Dei eſt affectus cordis purus, ex fide per ſpiritum Chriſti creatus: ex quo fit, vt nihil cognitionem Dei & erga ipſum obedientiæ anteponamus, vtque præ omnibus, ante omnia, & ſupra omnia ipſum amemus, adeò vt cupiamus illi iungi, vnumque cum eo fieri.

25 Hic dilectionis affectus erga Deũ,tanquam flabellis quibuſdam ſpiritualibus, cogitatione dilectionis Dei,qua nos priùs dilexit,meditatione beneficiorum Chriſti erga nos,fiducia & ſpe promiſſorum bonorum,atque ardẽti Dei inuocatione,excitandus eſt, ne fonte impuro carnis obrutus,exſtinguatur.

26 Ex hac dilectione Dei manat dilectio proximi, qui geſtat imaginẽ Dei. Quare & ipſum propter Deũ diligere debemus. Vnde Auguſtinus: Dilectio eſt rectiſſima animi affectio, qua diligitur Deus propter ſe, & proximus propter Deum.

27 Forma & modus dilectionis proximi additur in Lege,cùm dicitur: *Diliges proximum tuum ſicut teipſum.* Proinde amor quo nos ipſos amamus, debet eſſe regula,ad quam diligendus eſt proximus.

28 Verùm vt hoc rectè accipiatur, duo obſeruanda ſunt. Primùm diſcernendum eſt inter duplicem amorem noſtri, videlicet vitioſum & laudabilem.

Deinde

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

Deinde cauendum eſt, ne vitia cum ſubiectis eorum confundamus.

29 Duplex eſt amor ſui. Vnus qui ſequitur ſenſum carnis, cæcus, inconſultus, ferus & pernicioſius ſibi & alijs. Hic cùm vitioſus ſit, non debet eſſe regula puri amoris, quo diligendus eſt proximus. Alter eſt laudabilis, qui ſequitur Spiritus impetum, quo cupit animus in illis rebus occupari, quæ Deo ſunt gratæ & ſibi ſalutares. Hic amor ſui, quia eſt purus & ſanctus, debet eſſe mēſura dilectionis proximi: vnde fit vt cupiamus proximo omnia, quæ ad ipſius incolumitatē & ſalutē facere videbuntur. Ac ſimul conſilio, opere, precatione, ipſius commoda procuremus atq; adiuuemus, & amoliamur ab eo pro noſtris viribus, quicquid ipſi verè noxium eſſe deprehenderimus.

30 Chriſtus Dominus nouam dilectionis proximi formam nobis commendat, cùm ait: Diligite vos inuicem, ſicuti ego dilexi vos, propter quā cauſſam nouum etiam mādatum vocat. Sicut igitur Chriſtus dilexit nos intimè: ita & nos ipſius exemplo, nos inuicem diligere debemus.

31 Alterum, quod obſeruandum eſt in dilectione proximi, eſt vt caueamus ne vitia cum ſubiectis confundamus. Vnde Auguſtinus: Vnuſquiſque iniquus homo, inquantum iniquus eſt, odio habendus eſt, in quantum autem homo eſt, diligēdus eſt, vt illud quod in eo rectè odimus, arguamus, id eſt, vitiū, quo poſſit illud quod in eo rectè diligimus, id eſt, humana natura, ipſo emendato vitio, liberari.

32 Etſi autem neutra dilectio, nec Dei, nec proximi, perfecta eſſe poterit in hac vita, ſed tantùm inchoatur & creſcit pro menſura fidei: tamen cùm non ſit ſimulata, ſed ex viua fide conſcientia bona, & puro corde proficiſcatur, placet Deo, & hæc inchoata dilectio eſt teſtimonium plenæ regenerationis noſtri, quam exſpectamus, quaque perficietur dilectio & Dei & proximi.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

PRIMA LEX DECALOGI.

Non habebis Deos alienos coram me.

1 T procemium Decalogi modum notitię Dei monſtrat, videlicet per verbum, & teſtimonium verbo additum: ita Decalogus ipſe, quo cultu Deus coli velit, oſtendit.

2 Tametſi autem obedientia Decalogi ne inchoari quidem poteſt, ſine notitia Euangelij: tamen Deus iuſtiſſimus iuſtè requirit ab homine, quod ſibi iure debetur: & talem Legem præſcribit, cui obedientia integra præſtari potuiſſet, ſi homo in ea integritate perſtitiſſet, in qua creatus fuit.

3 Atq; ideo hoc facit Deus, vt agnito morbo, quęramus medicum, hoc eſt, vt agnito iuſto iudicio Dei in nos, confugiamus ad Chriſtum, qui eſt conſummatio Legis, in iuſtitiam omni credenti. Atque ita demum obedientiam erga Legem inchoemus in hac vita, quæ perficitur in beata illa vita, quam ex fide exſpectamus.

4 Debemus proinde Legem cōſiderare quadrupliciter. Primū, vt ſumus creati in Adamo in perfectionis ſtatu. Secundò, vt ſumus poſt creationem lapſi. Tertiò, quatenus ſumus de nouo creati, & per Chriſtum erecti. Quartò & vltimo, in beatitudinis ſtatu, reſuſcitatis mortuis.

5 His ita iactis fundamentis, primum præceptum perpendamus, à quo & reliqua pendent omnia, & ſine quo nulla erga alia obedientia præſtari poteſt.

6 Eſt autem hoc primum præceptum: *Non habebis Deos alienos coram me.* Hoc eſt, Me ſolum Deum tuum habebis, & non alienos Deos.

7 Vt huius Legis ratio eſt, quòd Deus conditor rerum, ſolus ſit omniū bonorū fons, id quod ſignificatur

tur cùm dicitur: Ego sum Dominus Deus tuus: ita finis Legis est, vt omni idololatria & impietate abiecta, solus habeatur Deus noster, & solus à nobis colatur, & non alius.

8 Vt hæc Lex prima requirit cultũ vnius Dei, agniti per verbum & testimonium: ita docet non licere vllum cultum Dei instituere, sine mandato Dei. Est enim solius Dei opus cultum ordinare, iuxta dictum, Psalm. 25. Dirige me in veritate tua, & doce me, quia tu es Deus meus.

9 Porrò, habere Deum, est Deum mente, affectú, voluntate, adeoque omnibus viribus complecti, seu vt ipse Deus se interpretatur, Diligere Deum ex tota mente, ex tota anima, & ex totis viribus.

10 Mente habetur Deus, quando vera notitia Dei in mente lucet: videlicet, quòd sit vnus æternus & verus Deus, Pater, & Λόγος, & Spiritus Sanctus: quòd hic Deus sit creator & conseruator rerum omnium: quòd sit fons omnis boni: quòd suas creaturas amet, gubernet, conseruet: quòd ad se confugientes iuuet, & contrà contumaces puniat.

11 Hæc in genere est vera Dei notitia, quæ in duas formas diuiditur: Vt alia sit notitia Dei Legalis, alia Euangelica.

12 Affectu habetur Deus, quando ex vera Dei notitia concipitur vera dilectio, verus timor, constans fiducia, & spes minimè vacillans.

13 Voluntate habetur Deus, cùm ex mentis recto iudicio, & puro animi affectu, nascitur voluntatis alacritas, ad imperandum omnibus viribus, vt Deo perfectam & perpetuam obedientiam præstent.

14 Viribus omnibus habetur Deus, cùm ipsæ vires, interiores & exteriores, voluntati alacriter imperanti, quæ mens rectè iudicat, & affectus purè suadet, obsequuntur & imperata faciunt.

15 Contrà verò alienos Deos habet, quicunque mente, affectu, voluntate & viribus, vllam rem creatam

tam vel fictam complectitur, ſine vero timore Dei, vt ab ea pendeat, auxilium ſperet contra ordinationem diuinam. Hinc Scriptura diuitias, cum illis fiditur, inter alienos Deos numerat. Et Paulus auaritiam idololatriam eſſe pronunciat.

16 Ex his promptum erit colligere opera primi præcepti, quæ ſunt. 1. Amor verbi Dei, & conſideratio creaturæ totius. 2. Notitia Dei ex verbo & creatura. 3. Dilectio quæ ipſam notitiam excipit. 4. Timor verus. 5. Fides. 6. Alacris voluntas. 7. Conatus omnium virium ad obediendum Deo, 8. Spes, ex qua patientia.

17 Hæc opera in hoc præcepto requiruntur perfecta & perpetua, qualia Adam & Eua præſtitiſſent, ſi in ſua integritate manſiſſent, qua cōditi erant ad imaginem Dei. Poſt lapſum primorum parentum nullus fuit, neque erit, præter vnum Ieſum Chriſtū, qui hanc Legem impleuit.

18 Porrò fides, quam requirit per ſe primum præceptum, verſatur circa promiſſionem additam primo præcepto: videlicet, *Faciam miſericordiam in millia ijs, qui diligunt me* (ſcilicet ex toto corde, tota anima, & totis viribus) *& cuſtodiunt præcepta mea.*

19 Et tametſi homo non poteſt hanc obedientiam præſtare: tamen Deus iuſtiſſimè illam requirit vt debitum, ad quod ſoluēdum obligatus eſt omnis homo, in primo parente Adam.

20 Quare autem hoc debitum requirat Deus, exponit Chriſtus, Matth. 18. Vbi proponit parabolam de homine rege, & ſeruo qui debebat decem millia talenta. Sicut enim ille ſeruus, intellecta debiti magnitudine, confugit ad miſericordiam regis ſui, & impetrauit totius debiti condonationem: ita Lex Dei requirit perfectam obedientiam, vt homo in ſeſe deſcēdens, & agnoſcens ſuum peccatum, iuſtamque Legis ſententiam, ad promiſſionem quæ Decalogi præcepta præcedit, redeat, videlicet, *Ego ſum Dominus Deus tuus.*

Quæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

Quæ promiſſio eſt pars fœderis initi cum Abrahamo & ſemine eius, de gratuita iuſtificatione, & pendet ex prima promiſsione: Semen mulieris conteret caput Serpentis.

21 Vt autem fide huius promiſsionis iuſtificatus eſt Abraham: ita omnis qui credit, iuſtificatur, imputata ſibi perfecta Legis iuſtitia, quam Chriſtus præſtitit, & homini credenti imputat.

22 Nam quoniam Chriſtus Legi Dei perfectã obedientiam præſtitit, iuſtus eſt ex Lege, & quia ſub Lege factus eſt, vt eos qui ſub Lege erant redimeret, iuſtitia ipſius credentibus imputatur, vt iuſti ſint & viuant.

23 Quoniam autem Chriſtus non ſolùm eſt homo, ſed etiam verus & æternus Deus, fit vt eius iuſtitia, quam præſtitit in ſua ſanctiſsima humanitate, *ſit infinita*, vt ſufficiat omni credenti in iuſtitiam. Atque hoc eſt quod Paulus ait: Chriſtus eſt conſummatio Legis in iuſtitiam omni credenti.

24 Hic proinde cùm huius primi præcepti, tũ aliorum ſequentium, vſus erit, vt examines conſcientiam tuam ad normam Legis, & ſententiam Legis recolas hoc ordine.

25 Primũ in hoc conſcientiæ examine ad regulam Legis, cũ deprehẽdis te lege Dei nõ ſatisfeciſſe, agnoſce te Legis diuinæ tranſgreſſorẽ eſſe, agnoſce magnitudinem & turpitudinẽ peccati tui. Secundò, agnoſce ſententiã Legis, aduerſus te latam, iuſtam eſſe. Tertiò, expaueſce ad iram Dei, & dole quòd Deũ tuo peccato offenderis. Quartò, confugito ad promiſſionẽ Fœderis noui, & viua fide recumbe in Chriſtũ expiatorem peccati, & ardenter pete remiſſionem peccatorũ, donec reſponſum Spiritus in corde tuo acceperis, de impetrata Gratia, & imputata Chriſti iuſtitia. Quintò, nactus remiſſionem peccatorum, fide Chriſti, qui noſtra delicta ſua delicta fecit, vt ſuam iuſtitiam noſtrã iuſtitiam faceret, redi ad Legem, & iuxta illam vitam tuam, quantum quidem id fieri poteſt, componito.

26 Et

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

26 Et tametsi adhuc hęrent reliquię peccati in natura (Vnde fit vt obedientia nostra sit imperfecta) tamen placet propter Christum, quia nō sumus sub Lege, sed sub Gratia.

27 Atque ita Notitia Dei, Amor Dei, Fiducia, Spes & aliæ virtutes, quas requirit Lex, fiunt sacrificiū Deo longè gratissimum & acceptissimum.

28 Porrò peccata pugnantia cum primo præcepto, ex antithesi facilè intelliguntur. Cum vero Deo, pugnant alieni Dij, quorū nomine intelligitur, quicquid loco veri Dei haberi hominibus profanis solet. Cum amore verbi, pugnat odium verbi. Cum notitia Dei, pugnat ignoratio Dei, & omnis falsa persuasio de Deo. Cum timore, pugnat profana securitas. Cū fide, diffidentia. Cum spe, desperatio & impatientia. Cum alacritate voluntatis, pugnat auersio voluntatis. Cum virium promptitudine ad obediendū, ignauia & torpor, & quæ Græcis dicitur ἀκηδία.

29 Præmia huius Legis inchoatæ à fidelibus sunt multiplicia, spiritualia & corporalia: vt fauor & misericordia, &c. iuxta promissionem Legi additam.

30 Hęc promissio planè irrita est sine Christo, quare Christum intuetur, qui vt Legi satisfecit: ita huius promissionis est particeps, idque in mille generationes eorum qui ex se per fidem & Spiritum sanctum nascuntur.

31 Si ergo in Christo es per fidem, statue te in fauore Dei & misericordia esse, iuxta Legis promissionem. Nam vt Christus est finis Legis, in iustitiā omni credenti: ita etiā omni credenti benedictionem Legis confert, & promissionem Legis in eo complet.

32 Pœnæ violatæ huius Legis in non cōuersis est, maledictio & damnatio, & visitatio iniquitatis in tertiam & quartam generationem.

33 Hoseas 4. cap. meminit specialis cuiusdā pœnæ violati huius præcepti, cùm ait: Quia oblitus es Legis Dei tui, obliuiscar & ego filiorum tuorum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

SECVNDA LEX DECALOGI.

Non facies tibi sculptile, &c.

1 Ex Domini, Exod. 20. hæc est: *Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, quæ est in cœlo desuper, & quæ est in terra deorsum, nec eorum quæ sunt in aquis sub terra. Nō adorabis ea. Ego sum Dominus Deus tuus.*

2 Tria hac Lege prohibentur. Primum, ne Deum vlla effigie exprimere tētemus. Effigies enim Dei manu hominis expressa, cedit in cōtumeliam diuinę maiestatis. Nam cùm Deus sit expers corporis, inuisibilis & infinitus: & effigies omnis ex materia corporea sit visibilis, & terminis clausa: fieri non potest sine cōtumelia Dei, effigiem Dei manu exprimere.

3 Secundum, quod prohibetur est, ne incuruemus nos coram vllo idolo religionis caussa. Nam cū ex duplici natura cōpositi sumus, anima & corpore, vtrumque debemus Deo videlicet cultum interiorē animæ, & exteriorem corporis.

4 Qui ergo corpore prosternit se corā idolis, religionis ergo, inuertit naturæ ordinem, subijciens se infra creaturas. Deinde sacrilegium committit, tribuens creaturæ cultum, qui soli creatori debetur.

5 Tertiū, quod hac Lege prohibetur, est, ne animo fingas tibi Deum, qui nō est Deus, & ne animo neges esse Deum, qui reuera est Deus. Id quod & Ethnici fecerunt, qui multitudinem Deorum introduxerunt, & hæretici, qui siue circa diuinitatis essentiam, siue circa personarum distinctionem, siue circa voluntatem diuinæ maiestatis errauerunt.

6 Cur autē Diabolus inuexerit idola in mundum, & quæ fuerit eorum prima occasio, Sapien. 14. exponitur. Ita enim ait Sapiens:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

7 In opificio Dei ad abominationẽ ſunt deformata ſimulachra, ad offenſionem animis hominum, ad laqueum pedibus inſipientum inijciendum.

8 Initium enim ſcortationis, (id eſt idololatriæ) excogitatio ſimulachrorum eſt, atque eorundem inuentio, vitæ corruptela. Neque enim ab initio erant, neque in æternum erunt. Quippe hominum ambitione in mundum ſunt introducta.

9 Cũ his conſentiunt multę Prophetarum conciones, quæ abominationẽ idolorum extremè damnant, vt quæ homines paulatim à verò Deo abducant.

10 Quid dico de Prophetis? Imò & Ethnici saniores ſimulachra Deorum abominati ſunt.

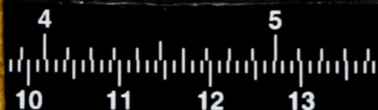
11 Numa (vt Plutarchus refert) prohibuit Romanos exiſtimare imaginem Dei aut hominis ſpeciem, aut animalis habere formam: propterea nefas eſſe putabat deterioribus meliora aſſimulare, nec aliter poſſe Deum percipi quàm intelligentia.

12 Varro acutiſſimus atq; doctiſſimus autor (teſte Aug.) dicit antiquos Romanos pluſquam annos 170. Deos ſine ſimulachro coluiſſe. Quòd ſi adhuc, inquit, manſiſſet, caſtius Dij obſeruarentur. Cuius ſententiæ ſuæ adhibet inter cætera gentẽ Iudæam. Nec dubitat eum locum ita concludere, vt dicat: Qui primi ſimulachra Deorum populis poſuerũt, eos ciuitatibus ſuis & metum demſiſſe, & errorem addidiſſe.

13 Ante annũ Domini 427. Sancti Patres qui doctrinam ſine Pontificijs corruptelis retinuerunt, nulla planè ſimulachra in templis Chriſtianorum eſſe permiſerunt. Sciuerunt quanti damni occaſionem olim præbuiſſent ſimulachra.

14 Verùm poſterior ætas, paulatim deficiens à puritate doctrinæ, imagines & ſimulachra inuexit in Eccleſiam, non ſine magna, & Imperiorũ ruina, & veræ religionis iactura.

15 Etſi autem conſilium eorũ, qui primum pinxerunt imagines in templis Chriſtianorum nõ fuit peſ-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

ſimum: tamen procedente tempore, error auctus eſt, & idololatria, per Romanos Pontifices, contra Græcos eſt defenſa.

16 Et tandem eò perducta eſt res, quòd præcipua pars cultus diuini, collocata fuerit in cultura ſimulachrorum. Id quod in regno Antichriſti videre eſt.

17 Porrò, ne quis artē pingendi & ſculpendi, prohibitione imaginum & idolorum damnari exiſtimet, conferat Legem prohibitionis cum alijs præceptis & exemplis Scripturæ, quibus aliquæ imagines & ſimulachra approbantur.

18 Mandatum Dei eſt, Exod. 25. Duos Cherubim aureos facies ex vtraque parte propiciatorij. Fuerunt autem Cherubim alatæ imagines, in quibus hominis ſpecies præualebat. Hos poſtea Solomon in ſuo templo curauit fieri, ad exemplar eorum qui fuerũt in tabernaculo.

19 Solomon in fabrica templi boues ſculpi mandauerat. Ita enim legimus, 2, Paral. 4. Similitudo quoque boum erat ſubter illud. Item: Duo ordines erant boum fuſorum.

20 Ex hoc mandato Dei & exemplo Solomonis efficitur, quòd imagines & ſimulachra nō prohibeantur ἁπλῶς & ſimpliciter, ſed ſecūdum quid, vt loquuntur in ſcholis.

21 Prohibentur ergo tribus de cauſſis. Prima, cùm rem non tantū nō repræſentant, ſed eius maieſtatem lædūt. Vt cùm Deus pater pingitur, cana barba, in capite gerens triplicatam coronam, more Paparū. Secūda, cum proſtituuntur cultus ac venerationis cauſſa, vt in Papatu, quem vſum Prophetæ paſſim damnant. Tertia, ne ſint idololatriæ occaſiones, obſcurata tempore doctrina, quemadmodum fieri conſueuit.

22 Porrò, cùm ex ijs quæ dicta ſunt manifeſtum ſit, non ſimpliciter prohiberi & damnari ſimulachra, quæritur, an poſſit aliquis eſſe nō impius ſimulachrorum vſus?

23 Triplex eſt in vniuerſum imaginum & ſimulachrorum vſus, videlicet, ſuperſtitioſus, typicus & politicus.

24 Superſtitioſus, vt contumelioſus in Deũ & eius creaturas, ſolus damnatur verbo Dei.

25 Typicus vſus in veteri Teſtaméto fuit, vt rẽ aliquam diuinam, ſub imagine rei incurrentis in oculos adũbraret. Veluti æneus ſerpens ſuſpenſus in deſerto, adumbrabat Chriſtũ, Ioan. 3. Hic vſus tantiſper fuit licitus, donec populus Ægyptio more eum adorare cœpit. Quod cùm videret Ezechias Rex pius (haud dubiè admonitus à ſanctis Dei Prophetis, quorum officium erat voce damnare iſtam idolomaniam,) illum confregit, relinquens omnibus regibus & principibus exemplum, vt & ipſi tollant inſtrumenta idololatriæ, ne impediatur verus Dei cultus, & caueant, ne poſteris inſtrumenta relinquant impietatis.

26 Politicus vſus imaginum & ſimulachrorũ eſt, cùm ſine ſuperſtitione pinguntur imagines, aut fiunt ſimulachra alicuius vtilitatis gratia.

27 Eſt autẽ hic politicus vſus triplex, videlicet, hiſtoricus, ſymbolicus, & ornatus cauſſa inuentus. Hi donec manſerint intra ſuos limites, nullo iure damnari poſſunt.

28 Hiſtoricus vſus eſt, qui hiſtorijs ſeruit, hoc eſt, qui ad intelligendas rectius rerum deſcriptiones, & ad memoriam rerum conſeruandam facit. Hic vſus & in libris & alibi licitus eſt.

29 Symbolicus vſus eſt, qui de re alia, quæ ſignificatur imagine, tanquam Symbolo intuẽtes admonet. Vt imago in moneta Cæſaris, admonebat Iudæos, quòd Cęſari eſſent ſubiecti. Vnde Chriſtus infert: Date ergo, quæ ſunt Cæſaris, Cæſari. Eſt & hic vſus licitus, ſi non contaminatur aliunde.

30 Ornatus cauſſa inuentus vſus eſt, qui ornandi gratia ſine ſuperſtitione adhibetur. Hic etiam conceſſus eſt, dummodo nulla ſuperſtitio acceſſerit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

LEX TERTIA DECALOGI.

Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum.

1 VT ratio huius Legis est: Deus conditor rerum, solus omnium bonorum fons est & dator: ita finis est, vt maiestas nominis Dei inter homines habeatur sacrosancta.

2 Huc pertinent verba Psalmi 72. Benedictus Dominus Deus Israël, qui fecit mirabilia solus. Benedictum nomen maiestatis eius in seculum, replebitur maiestate eius vniuersa terra.

3 Huius maiestatis fundamentum est ipsa diuina essentia simplissima, personarum Trinitas, potentia immensa, summa bonitas, sapientia infinita, misericordia ineffabilis, missio Filij, vt homo fieret & victima pro peccato, amplitudo imperij, cum alijs virtutibus Deo dignis.

4 Terminus est, A creatura rationali, id est, ab hominibus & angelis, sentiri, agnosci & prædicari, cum summa subiectione, reuerentia & cultu.

5 Reciprocus respectus fundamenti & termini est ipsa maiestas, summusque honor, qui Deo, sapientissimo, potentissimo, iustissimo, & misericordissimó debetur.

6 Est quoq; sciendum, quòd Maiestatis vox, interdũ pro solo fundamento ponitur, vt in illo: Scrutator Maiestatis opprimetur à gloria: interdũ pro termino, vt in Psal. Replebitur Maiestate eius vniuersa terra.

7 Est proinde Maiestas, magnificus ille splendor gloriæ, qui comitatur honorem summum & reuerentiam, quæ præstantur Deo optimo, potentissimo, ob summa beneficia, merita & virtutes.

8 Hinc iam promtum est colligere, quid per nomẽ Dei significetur in hac Lege: *Non assumes nomen Dei tui in vanum,*

in vanum, videlicet, quòd nomen Dei ſit, cũ ipſe Deus, tùm quicquid de eo dignè dici poteſt, vtpote omne quod in eius notitiam, famam & gloriam vergat.

9 Hoc Dei nomen legitimè vſurpat, qui cum ſumma ſubiectione illud ſacroſanctũ habet, cauetque, vt nec ſentiat nec dicat quod vel minimum Maieſtati ipſius deroget.

10 Vt ergo opera omnia in hac Lege pręcipiũtur, quæ ad nomen Dei illuſtrandum & prædicandũ inter homines facere videntur: ita ea omnia prohibentur, quæ præceptis operibus quovis modo aduerſantur.

11 Nos autem exempli gratia quædam ὑπαλλήλως recitabimus, ad quæ reliqua non difficilè referri poterunt.

12 Primum locum inuocationi vnius Dei tribuamus, quæ inuocatio eſt eleuatio mentis ad Deum aliquid ab eo petentis vel deprecantis. Huic opponuntur omnia quæ pugnãt cum vera inuocatione Dei, vt inuocatio Sanctorum, battologiæ, magicæ precationes, exorciſmi creaturarum, ſine fide inuocare, &c.

13 Secundum opus huius Legis ſit, prędicatio operum Dei, potentiæ, ſapientiæ, iuſtitiæ, miſericordiæ, veritatis, &c. Huic opponitur quicquid detrahit aliquid, vel potentiæ, vel ſapientiæ, vel iuſtitiæ, vel miſericordiæ, vel veritati Dei.

14 Tertiũ opus ſit gratiarum actio, qua & agnoſcimus Dei beneficia, & ea cũ ſumma reuerentia prædicamus, gratias pro omnibus agentes per Ieſum Chriſtum. Huic opponitur hypocriſis, cùm ore ſine mente Deo agimus gratias, vt Phariſæus fecit, & qui in templis Pſalmos decantant pro mercede. Hi enim potiùs ſuo ventri quàm Deo ſeruiunt.

15 Quartum opus ſit, glorificatio Dei, videlicet, mente rectè de Deo ſentimus, ore prædicamus, vita & moribus, quod rectè ſentimus, exprimimus. Huic opponitur omnis hæreſis, ſcãdala, ſchiſmata, cõtentiones inutiles, iurationes temerariæ, flagitioſi mores, qui-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

bus nomen Dei apud hostes religionis blasphematur.

16 Quintum huius legis opus sit, cõfessio veræ religionis publica & priuata. Publica cernitur in cœtu piorum, quando cum alijs pijs conuenimus, cum ijs simul precamur, & Sacramentis communicamus. Priuata consistit in fortitudine animi inuicta, cũ interrogati ab hostibus, palàm testamur fidẽ nostram. Nam vt corde creditur ad iustitiam: ita ore fit confessio ad salutẽ. Huic opponitur abnegatio Dei, quæ fit vel voce, vel signo, vel moribus.

17 Sextũ opus sit huius Legis, cultus iurisiurandi, cui opponuntur peierationes, execrationes, temeraria iuramenta, de quibus aliâs.

IVRAMENTVM.

1 Alde necessarium est, pios rectè institui de iurisiurandi religione, ne vel cũ Manichæis & Anabaptistis omnia iuramẽta impiè aboleant: vel cum promiscua hominum multitudine, temerè iuramẽtis assuescant.

2 Vtrumque sanè valde est pernitiosum. Nam vt religione iuramentorum sublata, sublata & fides est iustitiæ fundamentum, & sine qua omnis vitæ humanæ ratio periclitatur: ita temerarijs friuolisque iuramentis & periurijs polluitur nomen Dei. Vnde horrendæ pœnæ & in familijs & in rebuspublicis sæpe conspiciuntur.

3 Nõ enim frustrà hæc cõminatio Legi addita est: *Non habebit Deus insontem, qui assumserit nomen Dei sui in vanum.* Et Sapiens ait: Vir multum iurans, replebitur iniquitate, & non discedet plaga de domo eius.

4 Taceo Papistarum commentum, qui tametsi fatentur quædam iuramenta Christianis licita esse: tamen perfectis, quos fingunt, omnẽ iurisiurandi vsum adimunt.

5 Vt autem ordine iusto procedamus: Primũ, quid sit iuramentum dicemus notatis pręcipuis generibus. Deinde, quæ in legitimo iuramento requiruntur, expendemus. Tum, regulas colligemus, quibus regi conuenit iuramenta. Postremò, illicitorum iuramentorũ, & dirarum execrationum & deuotionum, abominationem & pœnam, indicabimus.

6 Iuramentum itaque propriè est inuocatio, & attestatio Dei, super re, sub conditione pœnæ, si fallimus. Vulgò autem sic: Iuramentum est affirmatio vel negatio, sacræ rei attestatione firmata. Sed prior definitio, ex verbo Dei: posterior, ex consuetudine iurantium desumta est.

7 Est autem duplex iuramentum. Simplex, vt inter priuatos. Solenne seu publicum: vt inter populos diuersarum nationum: vt inter principem & populum. Vtrumque est aut assertorium de re præsenti vel præterita: aut promissorium, quum promittitur aliquid, Sacramento iurisiurandi interposito.

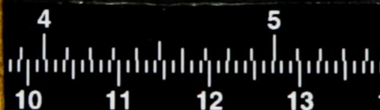
8 Iurans autẽ duo petit: Primum, vt Deus sit testis eorum, quæ iuramento affirmantur vel negantur. Alterum, vt sit vltor si fefellerit. Cùm ergo quis dicit: Testis est mihi Deus: vel, iuro per Deum, sensus est: Deũ, quem inuoco, in testem voco, & ab eo peto, vt si fallam, me puniat iuxta comminationem: Non habebit Deus insontẽ, quisquis vanè vsurpauerit nomẽ eius.

9 Vt itaque iurans sit cautior, cogitet ordine hæc quinque: Pręsentiam Dei, omniscientiam, veritatem, iustitiam & potentiam.

10 Præsentiæ Dei cogitatio, accẽdet in iurante timorem Dei, & reuerentiam erga diuinam Maiestatem, vnde fiet, vt coram tanta Maiestate nihil temerè effutiat, asseueret, aut promittat.

11 Cogitatio omnisciẽtię, tribuet Deo hanc laudẽ, quòd, vt omnia nouit, vel occultissima: ita omniũ, quæ dicuntur & fiunt, locupletissimus testis esse possit.

12 Veritatis præterea laudẽ Deo tribuet, quasi ipse

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

mendacia, tanquam Diaboli hostis sui signa, auersatur & odit, & ea quæ vera sunt, tanquam sua tuetur & amat.

13 Cogitatio iustitiæ Diuinæ monet, quòd Deus & pium iuramenti vsum præmijs ornare, & contrà, periuros horrendis pœnis punire velit.

14 Ne autẽ quis putet, vel præmijs cariturũ, si piè & sanctè iurauerit: vel pœnas euasurũ, si vanè nomen Dei sumserit: potẽtia Dei cogitãda est, qua potest omnia quæ vult, & vult omnia quæ Verbo suo promisit.

15 Iam, vt secundo loco proposuimus, expendamus quæ ad legitimum & necessarium iuramentum requiruntur. Ieremias tria ponit, cum inquit: Iurabis in veritate, & in iudicio & in iustitia.

16 Veritas est, non fluctuans opinio, sed firma & solida notitia eius rei, super qua iuratio fiet. Nam qui incertus est aut dubius, & nihilominus iurat: is & Deum contemnit, & se vanitatis periculo apud homines exponit.

17 Iudicium est deliberatio & consultatio in mẽte iurantis, quo vt Deum, quem testem adhibet, in conspectu habet: ita cauet, ne tempestate affectuum, aut incogitantia abripiatur, ad iurãdum id, cuius postea ipsum pœnitebit.

18 Hoc ergo, iudicium, quod timore Dei regitur, facit vt nec in re falsa quis iuret. Nam hoc esset Deũ mẽdacem testem producere: nec in re leui, quod esset Deũ contemnere, & ipsius sanctum nomẽ paruifacere: nec in re, cui facilè fides adhiberi possit, vel sui euidentia, vel grauitate & autoritate dicentis. Nam hoc esset planè superuacaneum: nec in re, quæ humano testimonio cõfirmari sine iurisiurandi religione possit. Nã hoc esset repudiare testimonium diuinitùs oblatum: nec in re turpi, impia, iniusta, impossibili, si promissorium iuramentum petitur. Nam hoc manifestè contra legem naturæ, & contra mandata Dei esset.

19 Iustitia, caussas iurationis iustas esse vult. Vt enim,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

enim, Iudicium, incautum: Veritas, falſum: ita iuſtitia, illicitum iuramentum repudiat.

20 Iſocrates duas cauſſas iuſtas numerat, in quibus iuramentum delatum ſuſcipere poſſumus, videlicet, cùm aut de noſtra fama & exiſtimatione agitur, aut de ſalute amicorum, videlicet, vt aut liberemus nos ipſos turpi crimine, aut amicos periculo. Nõ vult honeſtos, probos & modeſtos, iuſiurandum poſtulare: ne in aliquam auaritię, aut priuati commodi ſuſpicionem veniant.

21 Hæc Iſocratis hominis Ethnici ſentẽtia, monet quanta religio iuriſiurãdi olim fuerit, etiam apud homines ignaros Euãgelij: quæ profectò res meritò multos, qui Chriſtiani dici volunt, extremæ vanitatis accuſat, qui ſola leuitate adducti, ſingula ferè verba, ſingulis iuramentis, in contumeliam Dei polluunt.

22 Etſi autem Iſocratis ſententiam, vt in Ethnico probo: tamen clariùs explicandum iudico, quænam iuſtæ cauſſæ ſint iurationis apud Chriſtianos.

23 Quatuor proinde cauſſas neceſſarias & pias liciti iuramenti, in exemplis approbatis inuenio. Quarum prima eſt, cùm agitur de gloria Dei. Secũda, cùm ſalus & exiſtimatio proximi in diſcrimen venit. Tertia, quoties de propria iurantis neceſſitate diſcepatur. Quarta, cùm à magiſtratu iuſtis de cauſſis, poſtulatur teſtimonium, ſub iuriſiurandi religione.

24 Vbi autem nulla harum quatuor cauſſarum, neceſſariò requirens iuramentum, ſubſit, iuſta ira Dei prouocatur in iurantem, vt in eum qui nomen Domini ſacrilegè polluat.

25 Porrò, quia contingit vt homines aliquãdo iurent, vel coacti metu, vel errore decepti, vel affectibus abrepti: tenendæ ſunt regulę, quibus huiuſmodi iuramenta regi oportet.

26 Prima regula, Quicquid iuratum fuerit, ſiue Deo, ſiue homini, quod cum gratia Dei & ſine peccato præſtari poteſt, omnino præſtandum eſt.

27 Vbi

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

27 Vbi ergo tantùm de nostra vita & fortunis agitur, nomen Dei præferemus nostræ incolumitati.

28 Ex hac regula sequitur, quòd pius ne hosti quidem fidẽ, quam iureiurando confirmauit, fallere debeat, ne in periurij crimen incidat.

29 Iure proinde M. Regulus in hoc laudatur, quòd potiùs mortem oppetere voluerit, quàm fidem hosti datam non seruare.

30 Puniti diuinitùs violati iusiurandi ab hoste, insigne apud Horosium lib. 5. cap. 18. habemus exemplum, vbi dicit populum quendam Romanorum legiones, quibus sese dedidit & per iuramentum pacem cum ijs inijt, subita perfidia ex insperato occidisse. Vnde statim in vltionẽ tanti periurij, panem fractum apud populũ illum sanguine manasse: animantia quoque domestica ab hominibus ad syluas discessisse, balatibus, mugitibus & latratibus cœlum repleuisse. Tãdem populum illum à Lucio Pompeio esse victum, & planè extinctũ, &c. Vsque adeò ira Dei exarsit in fœdifragos & periuros.

31 Secunda, Si cum mandatis Dei pugnat, ad quod se aliquis iureiurando astrinxit, nequaquam præstandum est. Nam quod Deo displicet, nõ debet pius velle. Quare illud nec iuratus nec iniuratus præstabit. Siquidem cùm non sit sui iuris, non licet vt contra voluntatem Dei se obliget.

32 Monachus proinde & Monacha errore seducti, postquam rectiùs instituti fuerint, possunt votum iureiurando firmatum violare.

33 Cùm enim scriptũ est à Propheta, & à Christo pronunciatum, vt decretum Dei inuiolabile, Frustrà me colunt doctrinis & mandatis hominum: contra Deum peccant, qui, vel ob votum, vel bonam alioqui intentionem, hoc Dei decretum transgrediuntur.

34 Hac regula excusatur Dauid, qui non interfecit Nabal, qui tamen se eum occisurum religione iurisiurandi astrinxit. Scriptum est enim: Non occides.

Saul

Saul autem, qui se magis dilexit quàm Deum, priùs voluit impium & iniustum iuramentum præstare, quam videri aliquid contra iuramentum facere, adeò quòd filium virũ sanctum, ne videretur periurus, de medio tollere voluerit. Sic & Herodes, duplicauit peccatum sæuiens in innocentem Ioannem, propter stultum & temerarium iuramentum.

35 Etsi autem is, qui vel errore deceptus, vel affectibus abreptus iurat, iurando peccat: tamen non est duplicãdum peccatum, si contra voluntatem Dei fuerit, quod iuratum est.

36 Huc dictum Isidori pertinet: In malis promissis rescinde fidem: in turpi voto, muta decretum: quod incautè vouisti, ne facias. Impia est enim promissio, quæ cum scelere adimpletur.

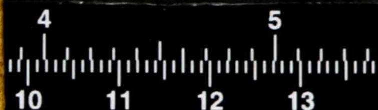
37 Tertia regula: Iuramenta quæ vel implicitam vel expressam habent conditionem annexam, haud obligant, non seruata conditione. Sed iuratus, iudicio & sententia iudicis absolui debet.

38 Cum his nequaquam pugnat præceptum Domini, Matth. 5. Ego dico vobis, ne omnino iuretis, sed sit sermo vester: Est, est, Non, non.

39 Nam Christus non ibi tollit Patris Legem: videlicet. Per nomen meum iurabis. Sed leuitatem Iudæorũ in iurando, iurandi formas & periurium damnat, quibus polluitur nomen Dei, quod sacrosanctum ab omnibus haberi conuenit.

40 Quicunque enim ex leuitate iurãt, periurij periculo obnoxij sunt, & rei polluti nominis Diuini. Qui per creaturas iurant, violant iurisiurãdi Legem, videlicet, Per nomẽ meum iurabis. Qui peierant, maledictioni & vindictæ diuinæ se subijciunt.

41 Etsi autem per creaturas iurare non licet: tamen res nobis caras in medium adducere, tanquam pignora & creaturas Dei, tanquã gloriæ diuinæ symbola, licet. Paulus Deum testem inuocat in animam suam. Moses testes inuocat, cœlum & terram ipsius opificis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

opificis intuitu. Sic cùm iuramus per Deum, & sanctum Euangelium, Deum quidem testem dictorum facimus: nobis verò pœnam imprecamur, si fallimus, quæ est priuatio fructus Euangelij, adeoque beneficiorum Christi.

42 Augustinus proinde rectè ait: Iuratio falsa, est pernitiosa: vera, periculosa: nulla, secura.

43 Porrò, cùm tantum sceleris sit in temerarijs iuramentis & periurijs, quis poterit oratione explicare, quantum sit abominationis in vsitatis vulgò diris, exsecrationibus & deuotionibus?

44 Audire est enim multos, qui non solũ temerè iurant, per mortem & vulnera Dei: verumetiã morte & vulneribus Dei abutũtur, ad horrẽdas exsecrationes & diras deuotiones, ad quas absq; omni dubio cõtremiscunt angeli Dei, cùm audiũt maledictioni & perniciei hominum, accommodari mortem & vulnera Dei: vnde benedictio & salus hominum effluxit.

45 Hanc horrendam blasphemiam olim apud nõnullas gẽtes pius Magistratus puniuit, interdum mutilatione membrorum, vt digitorũ, aurium, narium: interdum exsectione linguæ: nonnunquam submersione in proxima flumina.

46 Scribitur Ludouicus rex Galliarũ, ciuem quendam Parisiensem, propter huiusmodi diras, per mortem & vulnera Dei, deuotiones puniuisse: admoto labijs ipsius candente ferro, vt in ijs per quæ peccarat, puniretur, in terrorem & exemplum aliorum.

47 Verùm, cùm hoc quidam ex Satrapis iudicarent crudelius, adeunt Regem, improbant factum: quibus sanctus Rex respondet: Optarẽ mihi tale stigma inuri labijs, toto vitæ meæ tempore portãdum: modo possim blasphemiam istam de meo regno tollere.

48 Præclara vox, & digna verè Christianissimo rege, cuius exemplum si multi imitarentur, minùs prouocaretur ira Dei, & sanctior esset & priuata & publica disciplina.

49 Sed,

49 Sed, proh dolor, ita inualuit deierandi & exsecrandi consuetudo, in omnibus statibus hominum: vt faciliùs inueteratam lepram, quàm hoc malum curaueris.

50 Huius mali rei sunt, Primùm parentes, qui suos domesticos exẽplo docent abuti nomine diuino. Deinde ministri Euãgelij, qui eos, quos norũt singulis ferè verbis iuramenta adhibere, non admonent in priuato colloquio, ante vsum Cœnæ Dominicæ. Postremò, magistratus, qui Legẽ nõ statuit in profanatores nominis diuini: cùm tamẽ sit custos vtriusq; tabulæ.

MAGIA.

1 VONIAM Deus seriò vult suum nomen inter homines sacrosanctum haberi, & requirit ab omnibus hominibus notitiam, fidem, spẽ, gratiarum actionem, iuxta verbi regulam: damnat omnem abusum nominis & verbi sui: quorum profanatoribus æternas pœnas comminatur.

2 Verũ quia Diabolus hostis Ecclesiæ est, nihil magis in votis habet, quàm vt indies magis magisq; crescat inter homines profanatio nominis & verbi Dei. Nam huiusmodi profanatione, tanquã machina quadam bellica, muros Ecclesiæ subruere nititur.

3 Hinc fit quòd Diabolus adeò obsequentem se præbeat stultis hominibus, qui nomine Dei, & sacrosancto eius verbo ad magicas superstitiones, figuras & sacrilegas adiurationes abutuntur.

4 Etsi autem horrendum est, cogitare tantã tyrannidem exerceri à Satana in humanum genus: tamen magis horrendum est, iustissimam iram Dei, permittentis Diabolo hanc tyrannidem, cogitare.

5 Caussa autem huius permissionis exponitur ab Apostolo Paulo, 2. Thess. 2. Mittet (inquit) Deus efficacem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

cacem illusionem, vt credant mendacio, vt damnentur omnes, qui non crediderunt veritati, sed consensere iniquitati.

6 Hæc efficax Satanæ illusio, continet omnes artes & vias, quibus ipse, vel verbum Dei corrumpit, vel eo abutitur in contumeliam Dei, & in damnationem eorum, qui à Satana seducuntur.

7 Hic nominis & verbi Dei abusus turpissimus, indignissimus & maximè sacrilegus, cernitur in magicis incantationibus, signationibus & impijs adiurationibus.

8 Etsi autem Satan nec incantationibus, nec signationibus, nec cõceptis adiurationibus reuera cogi potest: tamen iste impostor Spiritus fingit se cogi, sæpe etiam inuitum, ad faciendum ea, quæ illi à Magis & incantatoribus, imperantur.

9 Habet autem Satan eas, suæ obediẽtiæ erga Magos & incantatores, caussas, quę meritò omnes homines reprimerent, ne se Diabolo tam fatuè subijcerent, in contumeliam Dei.

10 Prima caussa est, quod Diabolus optimè sciat, nulla re magis profanari nomẽ & verbum Dei, quàm Magica impietate.

11 Secunda, Pulchrũ spectaculum Satanæ est, quòd videat, homines à se doctos & seductos, contemnere apertum Dei interdictum, abnegare fidem. Nam cum verbum Dei sit regula fidei, fieri non potest, vt fides cõsistat, vbi eius regula amittitur, vel ad impiam profanitatem transfertur.

12 Tertia, Matth. 4. indicatur, quòd Diabolus expetat, vt homines alia media quærant incolumitatis & gloriæ, quàm diuinitùs ordinata: Hoc est, impellit homines, vt audeant corrigere ordinationem diuinam. Quæ sanè horrenda tentatio Dei est.

13 Est autem ordinatio diuina, vt nomen & verbũ Dei seruiant Christi regno erigẽdo, & saluti hominibus parãdæ. Contra hanc ordinationẽ apertè faciunt, qui

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

qui nomine & verbo Dei abutũtur ad magicas ſuperſtitiones, quibus erigitur, fulcitur, ſtabilitur & propagatur regnum Diaboli. Quid quæſo Diabolo magis gratum eſſe poterit?

14 Taceo Ethnicum furoré, taceo damnatam ſuperſtitionem, taceo pactionem cum Diabolo, taceo cultum & venerationem Diaboli: quibus cũ imprimis delectatur Satan, non mirum eſt eum ſe adeò obſequentem præbere aniculis, maleficis ac Magis.

15 Vt auté hanc profanitaté auerteret Deus à ſuo populo, qui Ethnica profanitate corruptus erat in Ægypto: Legẽ ſtatuit de maleficis & incantatoribus tollendis è medio. Et laudandæ ſunt Leges imperatoriæ & Pontificię, latę in iſtam horrendam blaſphemiam.

16 Nullo enim pacto ferendi ſunt inter homines, qui ad incantationes magicas abutuntur nomine & verbo Dei: vt qui putent nos talem Deum habere, qui patrocinetur impietati à ſe damnatæ.

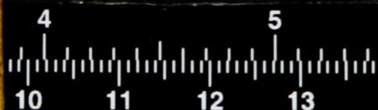
17 Genera & formas antiquæ magiæ ideò omitto: quia laudabilius eſt illa ignorare, quàm ſcire, & in lucem proferre.

18 Certum eſt Diabolum, tãquam ſimiam, Deum imitari in erigendo & ſtabiliendo ſuo regno. Nam vt Deus Verbo, Sacramẽtis, Miraculis & Spiritu ſuo erigit ſuũ regnum & propagat: ita Satan ſuo verbo, (cùm verbum Dei ſuum facit abuſu) ſuis Sacramentis, (id eſt characteribus, figuris, fabis, pilis, & neſcio quibus alijs nugis) ſuis præſtigijs (loco miraculorum) & ſuo Spiritu (quo efficax eſt in voce magorum, incantantium & adiurantium.)

19 Ne quis autem ambiguitate vocis Adiurationis decipiatur, ſciat verbum adiurandi, plura habere ſignificata.

20 Primũ enim ſignificat idem, quòd ſimplex verbum Iurare, niſi quod Ad particula ἐπίτασιν & αὔξησιν notat.

21 Secũdò, Adiurare ſignificat facere vt aliquis iu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

ret,& iureiurando interposito,aliquid promittat.

22 Tertiò, ad genus transfertur, & significat, nunc imperare aliquid, interposita diuini nominis autoritate,nũc rogare aliquem, vt ob religionem & metum Dei aliquid agat,vel non agat.

23 Hinc adiuratio,Quæ si fuerit Dęmoniorũ,nititur fide miraculorũ adiurantis. At si hominum fuerit, pendet vel ab autoritate,vel obtestatione adiurantis.

24 Quartò, Magicis impostoribus, adiurare, est virtute pronunciationis conceptorum verborũ, additis nũc certis characteribus,nunc nescio quibus alijs nugis, & cæremonijs, adigere Diabolũ,vel alias creaturas,ad imperata facienda.

25 Porrò, vt sciatur, nos non omnem adiurationẽ damnare, obseruetur quòd triplex sit adiuratio, Diuina,Magica,& Adiaphora.

26 Diuinam voco,per quã, interposito iureiurando & inuocato nomine Christi, Dæmonia eijciebantur in primitiua Ecclesia, fiducia Christi. Hoc enim faciebat tum temporis, ad commendandam hominibus potentiam Christi, & ad confirmandam certitudinem Euangelij Christi.

27 Huiusmodi tamen adiuratio nec Christo, nec Apostolis vsitata fuit. Sed alijs quibusdã pijs, minoris autoritatis & gradus. Nam vt Christus,sua autoritate propria:ita Apostoli, autoritate Christi, simpliciter præceperunt Diabolis vt exirent de hominibus.

28 Paulus in Actis ait: Præcipio tibi per nomẽ Iesu,vt exeas ab ea. At Exorcista sic dixisset: Adiuro te per nomen Iesu, vt exeas ab ea, hoc est, præcipio tibi autoritate Christi & metu potẽtiæ eius,ac si ipse Christus tibi præciperet, vt exeas,&c.

29 Magica adiuratio est,quando verborum efficacia & verbis conceptis, & nescio quibus ceremonijs, putãt exorcistæ se Dæmones cogere, aut alias creaturas ad aliquid faciendum. Vt cùm serpentes adiurati & incantati, venena retinent, & non lædunt gestatorem:

rem: ſed videntur cum illo quaſi colludere. Sed malignus ſpiritus dum corpus hominis illæſum ſeruat, veneno peſſimo animum interficit.

30 Adiaphoram adiuratioñe appello, qua quis & bene & malè vti poterit: Qualem iudico eam quæ in noſtris Eccleſijs adhibetur, in Baptiſmo infantium.

31 Nam ſi adhibetur tantũ ad ſignificandum, qualis ſit conditio hominis extra Chriſti gratiam, & qualis efficitur per Chriſti gratiam: nemo eam iuſtè improbare poterit. Siquidem admonet & de ſententia Legis in non reconciliatos, & de gratia Euangelij in eos, qui Chriſto inſeruntur per Baptiſmum.

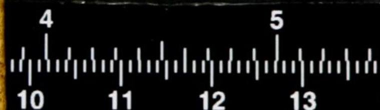
32 At ſi adhibetur, vt in Papatu, cum inſufflatione & Chriſmate, ad expellendum Diabolum, actu habitantem in homine: non caret manifeſta impietate & ſtultitia. Nam nec Diabolus in infantibus Chriſtianorum parentũ habitat. Sunt enim participes fœderis initi inter Deum & Abrahamum patrem noſtrũ. Nec miraculis clarent miniſtri Eccleſiæ hoc tẽpore. Nam miracula ad tempus tantùm durare debebant.

33 Eſt etiam adiaphora adiuratio, quando homo hominem adiurat, Nam bona quidem eſt, ſi è cauſſa bona procedit, & ad bonum finem tẽdit. Vt cùm Paulus adiurat Theſſalonicenſes, vt Epiſtola ijs ſcripta legatur coram omnibus fratribus. Mala vero erit, ſi temerariè fit, leuem ob cauſſam. Tum enim, vt iuramẽtum leue, damnatur.

PRAEDICTIONES FVTVRORVM.

1 NEceſſe eſt Eccleſiam rectè inſtitui, de vtilibus & pernicioſis prædictionibus futurorum euẽtuum, ne vel ſecurè contemnat vtiles & laudabiles prædictiones vel, ſuperſtitioſè inuoluatur pernicioſis

 nuncia-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

pręnunciationibus,in contumeliã Dei,&in propriam perniciem.

2 Vt autem rectè discernamus inter vtiles & perniciosas prædictiones:caussas earum imprimis obseruare oportet,vnde iudicium pendet & certitudo.

3 Omnis proinde prognosis, seu futurorum euentuum prænunciatio, vel oritur à prima caussa immediatè,vel à secũdis caussis naturalibus,vel aliunde,hoc est,vel à Diabolo,vel ab homine.

4 Prognosis,siue præcognitio,oritur à prima caussa,cùm Deus per inspirationem, siue quocunque alio modo reuelat hominibus futuros euentus. Et hæc præcognitio dicitur Prophetica.

5 Est autẽ hæc præcognitio Prophetica, ideò certissima,& dignissima cui fides habeatur,quia autorem habet Deum,qui omnia futura,tanquam pręsentia,in suo æterno videt.

6 Huius Propheticæ prædictionis vsus est maximus:vt quæ certitudinem doctrinæ Ecclesiæ humanis mentibus obsignet.

7 Nam cũ vident homines,euentus longissimè antea signatos, respondere prædictionibus Prophetarũ, confirmantur de autore Deo,& doctrinã, quam Prophetæ proponunt,diuinam esse statuũt: præsertim cũ eandẽ multiplices patefactiones diuinę,miracula plurima,consensus Mosis, Prophetarũ ,Christi, Apostolorum,cõseruatio Ecclesię in tantis furoribus Diabolorum & hominum, & obsignatio veritatis in cordibus Sanctorum per Spiritum sanctum,confirment.

8 Prognosis siue præcognitio,quę pendet à secundis caussis,quas Naturales vocamus,Prognosticis quibusdam nititur,hoc est,signis futurorum euentuum.

9 Hæc autem Prognostica & signa futurorũ euentuum,sunt triplicia, (pro quorum varietate certitudo etiam variat) videlicet τεκμήρια, εἰκαῖα,& erratica.

10 Τεκμήρια demonstrationem & scientiã pariunt. Et sunt caussæ,quæ necessitate physica agunt, & con-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

ſtanter & ſemper ſuos effectus producunt.

11 Hæc prognoſis, propter conſtantiam cauſſarũ, Apodictica dicitur. Hac Mathematici prædicunt ſine errore Ecclipſes futuras. Vnde patet quanta laus ſit Mathematicæ doctrinæ, quando intra ſuos terminos manet.

12 Huius Apodicticę pręcognitionis vſus eſt vt cognoſcamus totius vniuerſi autorẽ Deũ eſſe, qui certis legibus gubernat hanc cœli pulchritudinem, vt illum agnoſcamus, agnitum colamus ac prædicemus. Quẽadmodũ Paulus docet, Rom. 2. Ideò in Actis Apoſtolicis de Deo dicitur: ὀυκ ἀμάρτυρον ἑαυτὸν ἀφῆκεν.

13 Signa quæ εἰκαῖα dicuntur, nec demonſtrationẽ nec ſcientiam pariunt, ſed coniecturam tantũ, vt plurimum tamen veram. Nam ſunt cauſſæ, quæ producunt ſuos effectus non neceſſariò & ſemper. Vnde fit, quòd interdum fruſtrentur ſuis effectibus, impedientibus occultis cauſſis. Dicitur autem hęc præcognitio, probabilis.

14 Hac probabili coniectura freti Mathematici, pluuias, ſiccitates, tempeſtates, graſſaturos morbos, interitus animantium, frugum, vini, & aliarum rerum copiam vel defectum prædicunt, non ſine magna ſuæ artis commendatione.

15 Huius probabilis præcognitionis vſus eſt, vt homines ſuas operas rectè diſtribuant: ne tempeſtate imminente, nauta ſoluat: ne agricola faciat, inſtante pluuia, quod requirit ſiccitatem: Et morbos imminẽtes aptis præſeruatiuis anteuertamus.

16 Erratica ſigna ſunt, quę nec demõſtrationẽ pariunt, nec veram cõiecturam faciunt, nec cauſſæ ſunt propriæ actionum humanarum aut euentuũ proſperorum vel aduerſorum, & errãt vt plurimum. Et quia raro, idque caſu, euentus reſpondet, deceptionẽ & vanam ſpem hominibus credulis inijciunt.

17 Hinc erronea illa prognoſis Genethliacorũ naſcitur, qui gloriantur ſe fortunas hominum & euen-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

tus,& horoſcopis,prædicere poſſe.

18 Hi tametſi vera interdum prædicunt: tamen ipſa prædictio fallaciam pernicioſam habet annexam. Nam homines qui iſtis nugis fidem adhibent, paulatim abducuntur à verbo Dei: promiſſionibus & comminationibus diuinis diffidunt: varijs implicantur erroribus: donec laqueis Satanæ impediti, religioni ipſi renuncient, etſi non apertè & verbis, occultè tamen & animo.

19 Hoc periculum animaduertentes pij gubernatores Politiarum & Eccleſiarum, legibus cauerunt & pœnis, ne quis eſſet, qui hanc deceptoriam artem profiteretur, quæ corruptela eſt morum, pugnans cum verbo Dei & profeſſione Chriſtiana.

20 Fuerunt quoque inter Ethnicos, ſapientes homines, qui hanc vanitatem in ſuas Reſpublicas non admiſerunt. Et Gellius acuto Dilemmate eam exagitat. Ita enim ait: Aut aduerſa euentura dicunt, aut proſpera. Si dicunt proſpera, & fallunt: miſer fies fruſtrà exſpectando. Si aduerſa dicunt & mentiuntur: miſer fies fruſtrà timendo. Si vera reſpondent, eaq́; ſunt non proſpera: iam inde ex animo miſer fies, antequam è fato fies. Si felicia promittunt, eaq́; euentura ſunt: tum planè duo erunt incommoda, & exſpectatio te ſpei ſuſpenſum fatigabit, & futurum gaudij fructum ſpes tibi iam deflorauerit. Nullo igitur pacto vtendum eſt iſtiuſmodi hominibus res futuras præſagientibus.

21 Etſi autem corporũ & humorum affectiones, ex tempore conceptionis & ortus, coniectare interdum poſſunt Genethliaci: tamen cùm cauſſæ propriæ euentuum humanorum, quoad ſucceſſum proſperum & aduerſum in negotijs & vita attinet, non pendent à tempore conceptionis & ortus: decipiunt ſtultos homines Genethliaci, qui illorum fortunas aſtris ſubijciunt.

22 Nam cùm cauſſæ futurorum euentuum in hominibus

minibus sunt duę, videlicet prouidentia diuina, & voluntas humana, & neutra subijcitur imperio astrorũ: profectò stultum fuerit & perniciosum, ex vna particulari caussa, eaque inferiore, impotentiore, ne dicam erronea, determinatè colligere effectum, repugnantibus caussis principalibus, proprijs, prædominantibus, & vnà agentibus efficaciter.

23 Infiniti homines concipiuntur eodem tempore, & in hanc lucẽ eduntur, maximè dissimiles & fortuna & moribus.

24 Iacob & Esau vnà concipiuntur, qui tamen nec fortuna, nec moribus fuêre similes.

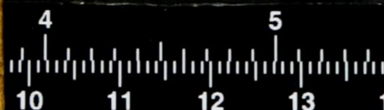
25 In eodem sæpe prælio multa hominum millia cadunt: in eodem naufragio ingens multitudo hominum perit. Quibus aptare eundem horoscopum, quid quæso stultius esse poterit?

26 Pius ergo homo, cogitans de futuris sibi vel prosperis vel aduersis, intueatur primum prouidentiã Dei, quę nunquam pugnat cum promissionibus & cõminationibus diuinis.

27 Hæc prouidentia postulat plura. Primũ, vt nos totos Deo commendemus, eum timeamus, inuocemus & prædicemus. Deinde, vt securè contemnamus quicquid nobis mundus vel Satanæ mancipia, minantur. Tertiò, vt respiciamus ad ipsius promissiones & minas. Promittit enim prospera, qui se diligunt: minatur aduersa, se non diligentibus. Impij, ait Solomon, non dimidiabunt dies suos.

28 Has promissiones & comminationes diuinas euertunt, quantum in se est, qui euentus hominũ suis horoscopis subijciunt.

29 Neque est quòd voluntatem hominis subijciant astris. Nam hoc esset opus Dei destruere, Deum autorem peccati facere, proæresin tollere, verbum Dei negare, Spiritum Sanctum legibus Genethliacorum subijcere.

30 Huic Genethliacorum vanitati affinis est diuinatio,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

natio, Lege Dei damnata, videlicet, cùm homines Enthusiastæ, se plenos diuinitate simulant, & astutia quadam Satanica, interdum futura coniectant.

31 Fit autem hęc perniciosa diuinatio multis modis, videlicet, per exta pecudum, auguria, sortes, colloquia cum dæmonibus, &c.

32 Nam Dæmones aliquando prædicunt, quæ ipsi facere decreuerũt: interdum ambiguitate ludũt: nonnunquã ex signis naturalibus breui futura coniectant. Fieri etiam potest, vt aliquando prędictiones Prophetarum sequantur, & vt suas proponant. Vnde fit, quòd euentus sæpe respondeat.

33 Sed caueat sibi Christianus, ne se sinat à Satana illudi. Quod promtissimum erit, si vel minimũ deflexerit à verbo Dei, ad vanitatem diuinatoriam.

QVARTA LEX DECALOGI.

Memento vt diem Sabbati sanctifices.

1 DOminus de Sabbato hãc Legẽ tulit: *Memento vt diem Sabbati sanctifices.*

2 Vt huius Legis ratio est, quòd Deus solus sit & rerũ conditor, & fons omniũ bonorũ datorque: ita eius finis est, vt proprijs operibus emortui, veram sanctificationẽ, operibus à Deo mandatis, meditemur, & sinamus nos à Deo sanctificari.

3 In huius Legis explicatione hæc ordine sunt spectanda, Quid Sabbatum: quid sanctificare: quid Sabbatum sanctificare: quatenus abrogatum sit Sabbatum: Symbolica Sabbati significatio: opera Sabbati: & hypocritarum Pharisæorumque de Sabbato error, cum defensione facti Domini sanantis ægrotos Sabbatis.

4 Σάββατον propriè quietem seu cessationem significat,

ficat, vnde transfertur ad diem septimum, in quo Dominus cessauit ab opere creationis, quod consummauit sex diebus. Vnde Genes. 2. scriptum est: Et benedixit Deus diei septimæ, & sanctificauit eam, qui in ea cessauit ab omni opere suo, quod creauit Deus vt faceret. Et hoc Sabbatum dierum dicitur. Et per Synecdochen, integra hebdomas dierum, sabbatum dicitur, vt in illo: Ieiuno bis in sabbato.

5 Præter hoc dierum Sabbatum apud Iudæos, fuit Sabbatum annorum, & Sabbatum magnum, & Sabbatum primum, & δευτερόπρωτον.

6 Sabbatum annorum est septimus quisq; annus. Leuit. 25. Numerabis tibi septem Sabbata annorum, id est, septem annos, septem vicibus. Qui dies septem Sabbatorum annorum, efficient quadraginta nouem annos. Vt autem septimo quoq; anno quieuit terra: ita quinquagesimo quieuit seruitus, & reddebatur libertas cum possessionibus.

7 Sabbatum magnũ, quod in Scriptura Sabbatum sabbati dicitur, fuit sabbatum incidens in solenne festum, Magnum dictum, quia præ reliquis festis diebus sanctum habebatur.

8 Vt sabbatum primũ fuit primus dies in festo plurium dierum, vt primus dies festi azymorũ, & tabernaculorum: ita δευτερόπρωτον, secundoprimum, dictus est à Luca vltimus dies claudens festum plurium dierum: sic appellatum, quod pari honore, pariq; prorsus religione, cum primo celebraretur: Vnde propter similem religionem, quasi primum erat secundariò repetitum.

9 Sanctificare in genere est aliquid segregare à cõmuni & profano vsu, purum seruare, & diuino cultui & sacro vsui destinare & applicare.

10 Hinc sanctificare sabbatum, est diem, quam Sabbatum nominamus, ab vsu communi & profano segregare, eum purum & incontaminatum seruando, accommodare vsui sacro, hoc est, religioni seu ope-

ribus, quibus Deus immediatè colitur.
11 Hoc Iudaicum Sabbatum abrogatum est quoad circumstantiam diei certę attinet: idque propter duas caussas: harũ prior est, quod fuerit typus quietis Christi in sepulchro. Vmbra proinde cessare debuit exhibita veritate. Posterior, vt hæc abrogatio sit testimonium liberationis credentium, à iugo legis Mosaicæ.
12 Etsi autem hoc Sabbathum Iudaicũ nos in specie nõ obligat: tamen, quantum ad genus attinet, ipsa pietas postulat, vt in singulis septimanis vnum aliquẽ diem segregemus à profano vsu, ac illum diuino cultui destinemus. Quare piè factum est ab Apostolis, qui primam septimanæ diem, in memoriam resurrectionis Domini à mortuis, in locum vltimæ subrogãt, quàm vocarunt ab euentu, κυριακὴν.
13 Quantum autem ad Symbolicam significationem & typum attinet, sciendum est, quòd pro triplicis temporis ratione spectetur.
14 Nam si præteritum tempus respicis, sabbatum fuit institutum in memoriam quietis Dei post rerum creationem. Vnde μνημόσυνον rerum creaturarum fuit. Deinde adumbrabat requiẽ populi Dei in terra Canaan, post multos in Ægypto & deserto exhaustos labores, quemadmodũ ex Psalmo, Epistola ad Hebræos indicat. Præterea sabbatum fuit typus sabbatismi Domini quiescentis in sepulchro, peractis nostræ redemtionis laboribus.
15 Si præsens tempus respicimus, Sabbatum fuit typus quietis conscientiarum à peccatorum procellis, post liberationem à regno Diaboli, per Christum ducem. Deinde signum fuit quod Deus sit qui hominẽ sanctificet: iuxta illud: Sabbata mea dedi eis, vt essent signum inter me & eos, vt scirent quod sim Iehouah, qui sanctifico eos. Præterea monet vitam sanctorum perpetuò in meditatione quietis cœlestis transigendam esse.
16 Huc Augustini dictum pertinet: Est autem sacramentum

mentum Sabbati antiquis nostris Patribus præceptũ, quod nos Christiani spiritualiter obseruamus, vt ab omni seruili opere, & ab omni peccato (quia Dominus ait: Omnis qui facit peccatum seruus est peccati) abstineamus nos, & habeamus quietem in corde nostro, id est, tranquillitatẽ spiritualem: & quamuis hoc seculo id conemur: ad eam tamẽ requiem perfectam non perueniemus, nisi cùm de hac vita exierimus.

17 Si tempus futurum respicimus, Sabbatum fuit typus consummationis mũdi. Quemadmodum enim sex dies creationis rerum, adumbrabant sex annorũ millia, iuxta dictum domus Eliæ: ita Sabbatum significat æternitatem quietis in cœlo, & Sabbatismum illum beatorum, perpetuò duraturum, quem Sancti exspectant.

18 Obedientia vera Sabbati apud Iudæos, sita erat in vacatione ab operibus seruilibus, in ceremoniarum & sacrificiorũ obseruatione, in tractatione & meditatione doctrinæ cœlestis, in fidei & charitatis exercitijs.

19 Ceterùm vt hypocritę semper hærẽt in cortice Scripturæ: ita etiã Sabbati, non intelligentes quãtum fecerit ista sanatio ad veri Sabbati meditationẽ. Primũ enim illa sanatio non fuit seruile opus Lege interdictum, sed diuinũ planè, quo gloria Dei illustrabatur inter homines, multo præstãtius omnibus ceremonijs & sacrificijs: quo Messiæ, in quem tota lex Mosis respiciebat, pręsentia significabatur: quo doctrina Christi confirmabatur: quo fides in multis accendebatur: quo charitas erga proximos afflictos declarabatur: Denique, quo vera Sabbatismi ratio indicabatur.

21 Hactenus de Sabbato Iudaico: nunc quædam adijciemus, de festis nostris & ceremonijs.

22 Nostra festa triplicia sunt, videlicet, Dominicus dies, festa Saluatoris, memoriæ Sanctorum.

23 Dominicus dies exemplo Apostolorum à nobis, non superstitionis, sed ministerij, ordinis, disciplinæ, & exercendæ pietatis caussa obseruatur.

24 Festa

24 Festa Saluatoris ideò in Ecclesia seruantur, vt ordine discatur historia, vt sigillatim beneficia Mediatoris spectentur, vt beneficijs eiusdē rectè vtamur, in gloriam Dei & nostram salutem.

25 Memoriæ sanctorum hos fines habent vtiles: vt cognoscatur Ecclesiæ historia: vt cogitentur beneficia Dei erga membra Ecclesiæ: vt gratiæ Deo, pro ipsis agantur: vt varij Sanctorum casus perpendantur: vt Sanctos imitemur in pœnitentia, vita, cultu, cōfessione, constantia, patientia, & alijs virtutibus: vt pijs suspirijs expetamus Sanctorum consortium.

26 Hi fines omnes seruiunt gloriæ Dei & saluti nostræ. Fines autem festorum Ethnicos & Papisticos exsecramur, vt indignos quorum vel mētio fiat inter Christianos.

27 Ethnicorum festa non animabus pietate & virtute exhilarandis, sed corporibus explendis destinata erant: Vnde Græcis ebrietas μέθη dicitur, eò quòd peractis sacris ingurgitationi vacabant, qua reputabant se suis dijs, hoc est, Dæmonibus rem gratam facere: & dies mox à festo sequens ἐπίβδα aspera dicebatur, eò quòd ex crapula post festum laborabāt. Vtinam multi qui Christiani censeri volunt, Ethnicos Græcos in potandi certamine, idque præcipuè in festis, non superarent.

28 Papistarum festa, potissimùm de sanctis, destinantur turpissimæ idololatriæ, videlicet, inuocationi sanctorum, quam Diabolus in mundum inuexit, potissimùm propter tres caussas, videlicet, vt Christum vnicū Mediatorem suo honore spoliaret, vt ignominia afficeret demortuos sanctos, vt perderet idololatras qui sanctos inuocant, haberetq; ipsos socios ęternarum pœnarum.

29 Quantum autem ad ceremonias attinet, distinguamus inter diuinitùs ordinatas & humana autoritate introductas: illas perpetuò retinendas iudicamus propter autoritatem instituentis, & eas suæ commen-

dantis

dantis Ecclesiæ: has, quatenus seruiunt decoro & ordini, retinemus: nec offendimur, si aliæ nationes à nobis in ceremonijs hisce variant. Nam scimus Ecclesiã Dei esse omnem cœtum, qui iuxta verbũ Dei Deum colit, etsi magna est dissimilitudo ceremoniarum.

30 Augustinus & Ambrosius non offenduntur ex eo, quòd aliæ Romæ, aliæ Mediolani essent ceremoniæ. Nam inter se iunguntur pij, spiritu Christi, non humanis ceremonijs.

31 Vt pios gubernatores Ecclesiarũ velim magno studio cauere, ne ceremoniæ scandalo sint infirmis: ita priuatos nolim quicquam mutare in ceremonijs, graui autoritate à maioribus institutis & approbatis.

32 Neque est quod exactissima ratio singularũ ceremoniarum inquiratur, modò non manifestam superstitionem & impietatem redoleant.

33 Quidam offenduntur ceremonijs nostris, quas clamitant Papisticas esse: dicunt nos habere sacerdotes, altaria, vestes, candelas, imagines, exorcismos, signationes crucis, planè Papistico more. His ego respõdeo, Ecclesiam veram à falsa distinguendam esse doctrina & cultu, non ceremonijs, quæ per se adiaphoræ sunt.

34 Neque enim ceremonias adiaphoras tanti momenti esse iudicamus, vt propter illas schismata moueantur in Ecclesia. Retineatur doctrinæ sinceritas: retineatur purus Dei cultus. Alia seruiant partim trãquillitati, partim infirmitati hominum: & relinquamus prudentiæ gubernatorum, & de his rebus dispiciant.

QVINTA LEX DECALOGI.

Honora patrem tuum & matrem tuam, vt sis longæuus super terram.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

1 VT superiora præcepta sub dilectione Dei, tanquam capite: ita sequentia sub dilectione proximi continentur. Quare vt dilectio Dei, moderatrix est omniū actionum interiorum & exteriorum primæ tabulæ: ita dilectio proximi, moderabitur ea quæ debemus proximis, & præscribuntur in secunda tabula.

2 Hinc fit, quòd quicquid facit ad charitatem proximis exhibendā, contineatur in secunda tabula, etiāsi verbis expressum non sit: & contrà, quicquid non est contra dilectionem proximi in secūda tabula nequaquam prohibeatur. Huius regulæ obseruatio, multis quæstionibus diluendis seruiet.

3 Cùm autem dilectionis proximi sunt plures gradus, & inter hos primus est parentū: meritò primum præceptum secundæ tabulæ est, de liberorum officio erga parentes, quod ex dilectione nascitur.

4 Est autem hæc Lex: *Honora patrem tuū & matrem tuam, vt sis longæuus, & bene sit tibi super terram.*

5 Quoniam autem hæc Lex latissimè patet, nec possunt omnia simul commodè explicari: visum est nobis in hac collatione, tria exponere.

6 Horum primum, est debitū officium: Secundum, præmium præstiti officij: Tertium, enormitas reatus neglecti officij, & eiusdem iusta pœna. Vsum Legis prætereo, qui vnus & idem est omnium Legum, & à nobis traditur in assertionibus de prima Lege scriptis.

7 Primum ergo debitum officium liberorum erga parentes quærendum est, & quo iure obligantur liberi ad officium præstandum.

8 Est autem hoc officium liberorum erga parentes (quod per Synecdochen honoris vocabulo continetur) in duobus positum, videlicet, in honore parentū, & in præmio nutricationis illis reddendo. Quorum prius dignitati, posterius necessitati parentum tribuendum est.

9 Etsi

9 Etsi autem honor parentibus debitus manat ex charitatis fonte: tamen caussas hîc concurrentes videre vtile est: quæ quatuor numerari possunt, videlicet, agnitio ordinationis diuinæ, timor Domini, naturalis ratio & στοργὴ diuinitùs homini ingenita.

10 Primùm itaq; inuitabit liberos ad honorem exhibendum parẽtibus, quòd illorum autoritas & eminentia sit ordinatio diuina. Nihil enim voce Dei honorabile dici potest, nisi idem à Deo profectum sit & ordinatum. Adhæc, consideranda est diuinæ maiestatis similitudo quædam in parentibus, nempe quòd filijs sint caussa vitæ generando, vt Deus creando. Quæ res monet, vt non tam quales, quàm quòd parentes habeamus æstimemus.

11 Secunda honoris parẽtum caussa est, timor Domini præcipientis hunc honorem. Qui timet (ait Syracides) Dominum, honorat parentes. Proinde, qui non honorat parentes, Dei maiestatem contemnit.

12 Tertia honoris parentum caussa est, naturalis ratio, quæ dictat, quod inferiora debeant subiectionem & honorem superioribus, tanquam dignioribus, præsertim bene meritis. Qui ergo hunc ordinem perturbat, legem naturæ pro nihilo habet, conferendus viperinæ soboli.

13 Quarta honoris parẽtum caussa est, στοργὴ diuinitus homini ingenita, quæ in multis Ethnicis, item in brutis, vt in aquilis, gruibus & ciconijs, agnoscitur.

14 Caussis honoris parentum cognitis, videamus in quibus rebus legitimus parentum honor consistit: vt explicatè intelligatur, quàm latè pateat vis honoris erga parentes.

15 Etsi autem alij aliter de gradibus huius honoris statuunt: ego tamen separans caussas ab affectis, tres præcipuos gradus facio, non eos reijciens qui vel plures vel pauciores numerant.

16 Sint ergo nobis hi gradus, Primus, pia reuerẽtia. Secundus, castus timor. Tertius, promta obedientia.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

Reuerentiâ,eminentiam & ordinem diuinũ agnoſcimus: timore offenſam cauemus: obedientiâ, debita præſtamus obſequia,quæ ſimul dilectionis,à qua naſcuntur, ἀκόλουθα ſunt.

17 Pia reuerentia eſt externa teſtificatio,vt qua veneramur parentum dignitatem & eminentiam quam ſuſtinent,& humiliatio quędam,qua nos illis ſubmittimus,tanquam dignioribus, nõ ſine admiratione ordinis diuini. Nam omnis reuerentia admirationem coniunctam habet.

18 Hæc externa reuerentia ſignificatur nõ eodem modo vbique,ſed pro nationum diuerſitate variat.In genere autẽ continetur tribus,videlicet, geſtibus corporis,verbis, & obſequijs, non imperatis ſed ſpontaneis. Hæc enim tria teſtantur de animo rectè ſentientis de alicuius virtute & dignitate.

19 Caſtus timor filiorum , ex perſuaſione amoris parentum erga ſe natus, facit , vt caueamus parentes offendere vllo vel facto,vel dicto,vel ſigno.

20 Prompta obedientia erga parentes tertiũ honoris gradũ obtinet,quæ eſt mãdatorum, quæ nobis imperantur à parentibus,prompta & debita exſecutio.

21 Hîc tenendum eſt diſcrimen inter obediẽtiam, quam Deus poſtulat,& quam parentes requirunt:Illa caret omni exceptione:hæc certis terminis clauditur.

22 Nam ſi parentes aliquid iuſſerint,vel cõtra Deũ, vel contra ſalutem filiorũ,vel contra naturam,vel cõtra Leges patriæ iuſtas, vel cõtra legitimum magiſtratum:nequaquam illis obtemperandũ eſt.Magis enim Deo,quàm homini obtemperare oportet.

23 Hîc locum habet dictum Domini,Luc.9.Si quis venit ad me , & non odit patrem & matrem, ſorores, & filios,& fratres, præterea etiam animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus.

24 Hîc , odiſſe parentes , non eſt parentibus malè velle,ſed ijs qui impiè imperant,aduerſari,atq; ea fugere,non ſecus atq; peſtem animarum.Sic multę ſanctiſſimæ,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

ctißimæ virgines olim fecerunt, quæ potius vitam amittere, quàm impia parentum imperata facere, non dubitarunt.

25 Hactenus de ea parte officij liberorum erga parentes, quæ ad illorum dignitatem pertinet dictum sit: nunc pauca adijciamus de præmio nutricationis. Quæ pars necessitati ipsorum seruiet, & est synceri honoris effectus.

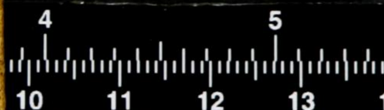
26 Cùm nulla sit ingratitudo crudelior, nulla nequior, nulla diuina vindicta dignior, quàm ingratorũ liberorum in parentes: postulat natura, lex Dei præcipit, omnes Leges humanæ exigunt, & multorũ beatorum exempla confirmant, atque adeò ipsa iustitia clamat, vt liberi indigentibus, infirmis, senibus parentibus præmia nutricationis reddant.

27 Nam cùm humana natura & in ortu & occasu, hoc est, in infantia & senectute sit debilis, opus habet aliunde subsidio, refugio & solatio. Vt ergo infantia opus habet parentũ subsidio, refugio, consilio, alioqui peritura: ita senectus opus habet liberorum subleuatione, vt ipsi τὰ θρεπτήρια soluant, idque iure analogo. Qui autem hæc non persoluunt, immemores sunt beneficiorum olim à parentibus præstitorum.

28 Verùm hæc θρεπτήρια seu nutricationis præmia, in tribus potissimùm posita esse videntur: Si alis egẽtes, si ministras infirmis, si pia ἐπιεικεία senectutis sordes & errata tegis.

29 Qui alit parentes indigentes, naturam sequitur ducem, quæ iubet simili beneficio beneficium cõpensare, id quod & brutis quibusdam natura impressit.

30 Ambrosius & Basilius Ciconiarum exemplum proponunt, quas affirmant parentes senio confectos in nidis alere, nudatos pennis tegmine alarum dulciter fouere, & si quando volandi necessitas incumbit, supponere corpora sua volantium parentum corporibus, ne in terram decidant & grauiùs impingant. Hinc ἀντιπελαργεῖν est more Ciconiarum gratiam re-

ferre parentibus, eoſque piè colere & fouere.

31 De miniſterio parētibus infirmis debito, loquitur Syracides, cap. 3. Qui timet Dominum, ſeruiet ijs qui ſe genuerunt, in omni opere & ſermone, & in omni patientia. Item: Fili, ſubleua Patrem tuum in ſenectute, neque in vita tua moleſtia eum afficias.

32 De ἐπιεικείᾳ idem Syracides ait: Si ſenſu deſtituatur ignoſce illi, & ne ſpernas eũ in virtute tua, hoc eſt, cum tu ſis forti & bona valetudine, ne contemnas parentes παλίμπαιδας, ſordidos & imbecilles.

33 Vult ergo Sapiens, vt liberi, cùm parentes vitio ætatis repueraſcunt, hanc ætatis imbecillitatem & deformitatem moderatè ferant ac tegant.

34 His officijs liberorum erga parentes accedat ſeria liberorum precatio pro parentibus, vt Deus illis largiatur patientiam, confirmet fidem, ac tādem exitum pium de hac vita concedat.

35 Secundum, quod propoſuimus eſt, de præmio officij parentibus piè præſtiti. Lex ipſa, longæuam & proſperam vitam, præmium honoris parentum facit: idq́ue valde congruè. Promittitur vita lōgæua & proſpera, ob gratitudinem erga eos, à quibus vitam habemus: vt præmium officio reſpondeat.

16 Porrò, huius proſperitatis ſeu felicitatis promiſſæ pietati erga parentes, plures ſunt partes, videlicet, gratia ſpiritualis, ſucceſſus in negotijs vitæ felix, honeſtum nomen, fauſta precatio, promiſſio lætitiæ ex liberis.

37 De gratia ſpirituali loquitur Sapiens, cùm ait: Qui honorat patrem, veniam peccatorum impetrat, atque in die precationis ſuæ exaudietur. Item, Tributa patri benignitas non tradetur obliuioni, aduerſus peccata tibi propugnaculum exſtruetur.

38 De ſucceſſu in negotijs vitæ felici, ipſa Lex potiſſimùm loquitur, cùm ait: Vt tibi bene ſit ſuper terram. Item Syracides: Bona patris precatio domos liberorum ſtabilit.

39 Honeſti

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

39 Honesti nominis, bonæ famæ, & gloriæ, meminit idem Sapiens: Gloria hominis honore patris comparatur, hoc est, qui patrem honorat, famam bonam & gloriam apud homines sibi comparat.

40 Piæ precationis & voti hominum, videntium liberos, suos parentes dulciter amplecti & fouere, meminit idem Syracides, cùm inquit: Tam dictis quàm factis patrem matremque honora: vt ab hominibus benedictio ad te perueniat.

41 Promissio lætitiæ ex liberis proprijs, qui suos honorant parẽtes, hæc est eiusdẽ Sapientis: Qui honorat patrẽ, lætabitur in filijs, hoc est, Vt quis honorauerit patrẽ suum: ita vicissim à filijs honorabitur, iuxta regulam: Par pari referẽdum. Item: Eadem mẽsura, &c.

42 His enumeratis præmij eorum, qui honorãt parentes, partibus, addo bonam conscientiam, quæ dulcissima nutrix erit aduentantis senectutis. Quæ vel sola, ad honorandos parentes, natos inuitare deberet.

34 Tertium quod proposuimus, est, de enormitate reatus eorum, qui sunt contumaces erga parentes, & de pœna eorundem.

44 Quantus sit reatus eorum, qui Legem de honorandis parentibus violant, facilè est iudicare. Nam quicquid honori parentum & eius partibus, quas recitauimus, aduersatur, Legem violat, & transgressores reos peragit coram iudicio Dei.

45 Nam siue in corde latet, siue ore profertur, siue gestibus aut signis significatur, siue opere probatur aliquid, quo dignitas parentum aliquo modo læditur: reus es violatæ huius Legis.

46 Quantus autem sit hic reatus, ex pœnis patet: Primùm enim immorigeris filijs à diuina maiestate denuntiatur maledictio, Qua pœna nulla maior, nulla tristior esse potest. Deut. 27. Maledictus qui non honorat patrem suum & matrem suam, & dicet omnis populus amen.

47 Cùm hac maledictione, ilias, vt ita dicã malorum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

coniuncta est, quæ ex antithesi præmiorum intelligi possunt, vt sunt ira Dei, infelix in rebus successus, mala fama, imprecatio ab hominibus, in proprijs liberis ignominia, & horrenda conscientiæ carnificina, quæ ipsa morte grauior est. Quæ mala tandem excipiet desperatio, nisi succurratur per Euangelium.

SEXTA LEX DECALOGI.

Non occides.

1 CVm hoc sit cõsiliũ Legislatoris Dei, vt cùm vnũ præcipit, contrariũ vetet, & contrà cùm vnũ vetat, cõtrarium præcipiat: fit, vt singularum legũ Decalogi sint duæ hypotheses, vna affirmatiua, negatiua altera.

2 Sunt ergo huius sextæ legis duæ hypotheses: Negatiua, Non occides, hoc est, tu homo nõ occides, scilicet quemuis hominem. Affirmatiua, Vitam proximi fouebis, conseruabis, tueberis.

3 Ratio huius Legis ex creatione hominis intelligitur & clarè exprimitur, Gen. 9. videlicet quia homo est conditus ad imaginem & similitudinem Dei.

4 Finis autem huius Legis est, vt mutuis officijs, ex mutua beneuolentia societas hominum inter sese coalescat & conseruetur, vt de Deo rectè doceri possint homines, vtque viuant tranquillè, quietè, honestè & piè in hac vita.

5 Quicquid ergo ad hunc finem facit, hac sexta Lege præcipitur: & quicquid vel huic fini aduersatur, vel quouis modo eum impedit, vetatur.

6 Hinc manifestum est, non solùm externum homicidium prohiberi hac Lege: verumetiam omnia, quæ quouis modo gradus esse possunt ad homicidiũ, & quæ humanam societatem, quò minus suauis sit & tranquilla impediunt.

7 Hæc

7 Hæc simul requiri, etiam manifestum est ex generali Lege secundæ tabulæ, quæ est: Diliges proximum tuum, vt teipsum.

8 Sunt autem gradus ad externum homicidium plures: vt, cogitata, affectus, dicta & facta pugnantia cum dilectione proximi.

9 Ex cogitatione de proximo praua, affectus feri nascuntur: vt, impatientia, fastidium, maleuolentia, contemtus ἐπιχαιρεκακία, ira, odium, inuidia, indignatio, vindictæ cupiditas: & multi alij.

10 Hinc, hoc est, ex affectibus, prorunt dicta contra proximum: vt, conuicia, probra, obtrectationes: Quæ quouis gladio sunt acutiora, magisque animum proximi vulnerant, quàm gladius, corpus.

11 Facta consequuntur dicta: vt iurgium, insultatio, prouocatio, pulsatio, & huiusmodi multa: quæ in generibus enumeratis continentur.

12 Hos gradus sæpe excipit externum homicidiũ, quod est horrenda imaginis Dei destructio. Ita enim Moses ait: Gen. 9. Qui effuderit sanguinem hominis, per hominem effundetur sanguis eius: quia ad imaginem Dei fecit hominem.

13 Porrò ab huius Legis sententia multi aberrarunt, non attendentes legitimos huius Legis limites & fines, quos imprimis in omnibus legibus considerare oportet.

14 Primus error est Manichæorum, qui iustos limites transgressi, Legem hanc de non occidendo interpretabantur, hoc modo: Non occides, scilicet vlla viuentia. Sed horum errorem confutat nõ solùm rerum conditarum conditio: verumetiam thesis, sub qua continetur hæc hypothesis.

15 Secundus error eorum est, qui putarunt hîc prohiberi solummodo, ne quis alium hominem occidat, non autem vetari, si quis se ipsum occiderit, vt Samson, Iudas, Empedocles, Cato, Lucretia, Seneca, Rasias.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

16 Tertiò, hîc errant, qui ſe à crimine homicidij alienos eſſe putant, ſi rogati, volentē occiderint. Nam hîc & qui petit ſe occidi, & is qui occidit, Lege homicidij tenentur.

17 Quartò, aberrant & illi ab huius Legis mente, qui exiſtimant ſibi licere hoſtes religionis, vt Mahometiſtas & alios in Chriſtum blaſphemos priuato arbitrio occidere. Nam poteſtatem alienā ſibi vſurpant, quod ſacrilegij quoddam genus eſt.

18 Quintò, aberrant quoque illi à ſcopo huius Legis, qui hoc præceptum cōtra publicam iuſtitiam interpretantur, non diſcernētes inter hominis factum, & Dei iudicium, quod exercetur per hominē. Quare cùm ſimpliciter Lex ait, non occides, concludunt nullo pacto licere vllum hominem occidere, nec publica nec priuata autoritate.

19 Verùm cùm iſta ſentētia pugnet & cum capite Legis, & cum iuſtitia, & cum manifeſto verbo Dei, eā fugiamus vt falſam, & humanæ ſocietatis peſtem.

20 Manifeſta eſt Lex de vindicta homicidij. Gen. 9. Item Exod. 23. Maleficum non patieris viuere ſuper terram.

21 Vt enim è re corporis humani eſt, putridū membrum maturè abſcindere, ne pars ſyncera trahatur: ita ſalutis ſocietatis humanę intereſt, noxios & pernicioſos ciues è medio tollere, ne malum vnius paulatim ſerpat in totum ſocietatis corpus.

22 Sextus error Papiſtarum eſt, qui hoc præceptum manum cohibere dicunt, & non animum: quorū vanitas manifeſtior eſt, quàm vt refutanda ſit.

23 Septimò, aberrant quoq; illi à mente huius Legis, qui nullam vindictam licitè, & ſine peccato expeti poſſe putant. Etſi enim Magiſtratui permittunt ius gladij, vt Dei miniſtro, ad irā ei qui quod malū eſt, fecerit: tamen pios qui perfectionis laudē quærunt, alienos eſſe ab omni expetitione vindictæ debere, contēdunt. Atq; ea de cauſſa prohibitionem vindictæ inter Conſi-

Consilia numerant, in illa falsa distinctione, qua dicũt Christum alia præcepisse, alia consuluisse: & hæc posteriora ad perfectionem pertinere: illa ad promiscuã Christianorum turbam.

24 In huius suæ sententiæ defensionem, dicta Domini, Matth. 5. Ne resistatus malo. Item, Benefacite ijs, qui oderunt vos. Et illud Pauli, Noli vinci à malo, sed vince bono malum. Item illud: Mihi vindicta, & ego retribuam. Et huiusmodi multa alia adferunt.

25 Verùm, cùm ex his dictis & similibus conantur omnem vindictam tollere, non distinguunt inter ea quæ simpliciter, & ea quæ ex parte dicuntur, qualia sunt ea omnia, quæ ad tollendam omnem vindictam torquent.

26 Natus est autem hic error, ex eo, quod omnis hæreseos fons est, videlicet, cùm de re aliqua agitur, eã æstimant imprudentes, ex vno Scripturæ loco non rectè intellecto, & non circumferũt animum, vt par esset per vniuersam Scripturam, dicta omnia de re proposita conferentes. Quam diligentiam Epiphanius theoriam vocat: sine qua nemo Scripturam rectè interpretati poterit.

27 Est siquidem hæc dictorum apud Hebræos sententia verissima. Qui non aduertit quod suprà & infrà in libris scribitur, peruertit verba Dei viuentis.

28 Nos ergo animum per totam Scripturam circũferentes, deprehendimus quadruplicem vindictã, videlicet, Diuinam, heroicam, ordinatam & temerariã: quarum sola postrema damnatur verbo Dei.

29 Diuina vindicta est, qua ipse Deus immediatè vlciscitur offensam, qua ipsius maiestas læsa est. Hanc vindictam & occultè & manifestè exercet similiter in hac vita & postea, & est supra omnem legem.

30 Hæc semper iustissima est, vt quæ ab optimo Deo proficiscatur: tametsi eius rationem non satis intelligimus. Vlciscitur sæpe peccata parentum in

 liberis,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

liberis, Magistratus scelera in subditis, subditorum in capite, vnius flagitium in multis: idque iustissimè, quia iustissimus.

31 Hîc Dei vindicantis scrutari iudicia, temerariũ est. Sunt enim iudicia Dei abyssus multa: adeò vt mẽsura sensus nostri & rationis capi non possint. Adoremus ergo hîc Dei iudicia, ac ipsum timeamus, ne in nos ira ipsius effundatur.

32 Heroica vindicta est, quæ zelo diuino accensa, vltionem sumit de hostibus Dei. Huius heroicæ vindictæ exempla habemus in Samsone, qui euersione domus, hostes Dei oppressit. In Elia, sacerdotes Baalim, & duos quinquagenarios cum suis militibus, occidente. In Helisæo conuicium non ferente puerorum. In Iudith, sanctissima fœmina, obtruncante Holofernem. In Christo eiiciente ementes & vendentes è templo, flagello. In Petro, qui mẽtientem Ananiam verbo occidit.

33 Hæc heroica vindicta præter legẽ fit communem. Quare huius rationẽ non in lege quæramus, sed Deo illam relinquamus, qui hunc zelum vindictæ in quibusdam excitat, in testimonium suæ iustitiæ.

34 Ordinata vindicta & legitima est, quæ sub Lege continetur, & ex ordinatione Dei, vel secundũ rectam rationem, vel iuxta Legẽ politicam, vel ad præscriptũ verbi Dei exercetur ab eo, cui eius potestas à Deo est concessa. Hanc ordinatam voco quia oritur à bona caussa, & procedit, per legitima media, ad bonum aliquem finem.

35 Hac Pater contumaciam filij punit: hac pœdagogus rebellionẽ discipuli castigat: hac minister Euãgelij eum, qui scandalo offendit, reprimit: hac magistratus noxios ciues è medio tollit: hac latrones, fures, aliosque hostes Rector reipublicæ coercet.

36 Sine hac vindicta nec domus, nec ciuitas, nec Ecclesia, nec Regnum, nec vlla humana societas, incolumis esse potest.

37 Porrò,

37 Porrò, ne hæc vindicta excedat iustos limites, duo considerentur: Vnum de eo qui petit vindictam, Quo sit animo, quē finem sibi proponat, quidq; eum ad vindictæ petitionem excitet. Alterum de ministro iustitiæ, cui vindicandi potestas à Deo data est, quo sit affectu, ad quem scopum respiciat, & quid illi liceat, & quid non.

38 Qui petit vindictam sit alienus ab omni odio, in timore Dei confugiat ad remedium diuinitùs ordinatum, nihil magis in votis habeat, quàm salutem eius qui offendit. Atque ita à ministro iustitię petat defensionem, & correctionem eius qui lęsit, ac intueatur iustos vindictæ fines, videlicet, cohibitionem scelerum, pacem, & quietem societatis humanę, æquitatis & iustitiæ conseruationem, amotionem scandali, destructionem regni Satanæ, regni Christi propagationem, & gloriam Dei.

39 Hos fines qui dignè æstimat, non solū iniuriam sibi illatam puniri petit, verumetiam magno zelo fertur ad vindictam petendam de ijs qui vitæ turpitudine, morum leuitate & scandalo, faciunt, vt doctrina Euangelij audiat malè apud aduersarios.

40 Ideò Dominus mandat, vt si quis peccauerit, te cōscio, vt illum primum admoneas ipse: deinde idem facias adhibito fratre aliquo: tandem, si nihil effeceris, vt dicas Ecclesiæ.

41 Paulus obiurgat Corinthios conscios sceleris eius, qui nouercam in vxorem duxit, quòd ad tantum scelus tacuerint, & hominem, qui tanti scandali autor fuit, non coram Ecclesia accusauerint.

42 Verū si sceleris commissi ratio talis fuerit, quòd accusatus in vitæ discrimen incurrat, sequenda est regula Bernhardi: Meliùs est vt pereat vnus quā vnitas. Nec pugnat cum dilectione proximi, pœnam petere de flagitioso. Est enim tota societas humana magis diligenda, quàm vnus incorrigibilis.

43 Minister iustitiæ, cui vindicandi potestas commissa

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

missa est, eosdẽ fines sibi proponat, quos dixi accusatorem debere aspicere. Deinde sit animo incorrupto. Tertiò sciat se non suam vindictam exercere, sed Dei: non licere sibi vel pacere cuiquam, vel aliquem absoluere, nisi quem mens Legis excipit. Scriptũ est enim: Qui condemnat iustum, & iustificat impium, vterque est abominatio coram Deo. Verum hîc magna prudentia in iudice requiritur.

44 Temeraria vindicta sola damnatur verbo Dei, (vt diximus) videlicet, cùm vel is qui accusat, cupiditate vindictæ ardeat, & principaliter quærit pœnam eius qui offendit & interitum: vel cum is qui iudicat, Legem affectibus prauis contaminat, & lætatur malo eius, de quo sumit vindictam. Quod cùm fit, vterque homicida coram Dei tribunali iudicatur.

45 Est & temeraria vindicta, omnibus modis damnanda, quando læsus, iniuriam sibi allatã, per se vlcisci molitur. Nam quòd Dei est proprium, ipse sceleratè sibi vendicat, sed excipio defensionis ἐν ἀυτοφώρῳ necessitatẽ. Ibi enim locum habet: vim vi repellere licet.

46 Est & illa censenda temeraria vindicta, quæ cũ exercetur à ministro iustitiæ, plus tamen mali adfert quam boni. Nulla enim vindicta, cuius finis malus est, à pijs est expetenda, aut exercenda. Beluarum enim potiùs est, quàm hominis, talis vindicta.

OPERA SEXTAE LEGIS.

1 VT opera bona sextæ Legis, à syncera dilectione proximi manãt: ita ad iustã & legitimam personæ proximi conseruationem, & societatis humanæ incolumitatem, referuntur.

2 Dilectio ergo proximi & eiusdem conseruatio (vnde pendet incolumitas societatis humanæ) limites sunt, intra quos opera huius præcepti proximo debita,

debita, claudentur.

3 Hac constituta regula facilius erit & promtius colligere, quæ opera Deus à nobis hac sexta lege requirat.

4 Verùm quia opera illa, certarum virtutum sunt actiones, quę virtutes rectrices & moderatrices actionum sunt, iuxta rectam rationem: de virtutibus ipsis huius Legis proprijs, earumque actionibus agemus.

5 Etsi autẽ alij aliter virtutes huius Legis digerũt, quorum quidẽ diligentiam laudo: tamen vt nos intra limites à nobis positos contineamur, omnes virtutes huius sextæ Legis sub beneuolentia & beneficentia concludamus. Nihil enim hæc requirit, quod non alterutra harum virtutum contineatur.

DE BENEVOLENTIA.

6 Beneuolentia est veluti primus riuulus, manãs à dilectionis fonte. Nam ei quem diligimus, hoc est, carum habemus, bene quoque velimus necesse est.

7 Hanc beneuolentiã tanquam ἀκόλουθα excipiunt hæ virtutes, Candor, amicitia, humanitas, concordia.

8 Candor, sinceritas & puritas quædam animi est, quæ vt non admittit vllas sinistras suspiciones de persona proximi sine euidenti probatione: ita vituperabilia in proximo non virtutum larua induit, sed vitia esse vitia iudicat. Quod qui non facit, non solùm Deo & naturæ Legi aduersatur: verumetiam sano iudicio destitutus esse censendus est.

9 Quid enim turpius esse potest, quã scaphã ligonẽ, & ligonem scaphã appellare, hoc est, vitia larua virtutum ornare, & virtutes vitiorum cœno deformare?

10 Amicitia, reciproca bonorum inter se beneuolentia est, & voluntas sibi inuicem benefaciẽdi, ex vera pietate & virtute manans.

11 Amicitia enim illa, quæ vel ἐκ ἀδονᾶς, vel ἐκ πταροχᾶς (vt Hippodamus loquitur) ortum habet, deficiente vo-

te voluptate, & cessantibus beneficijs reciprocis intermoritur.

12 Vera proinde & homine digna amicitia, pietate & virtute conciliata, comitate conditur, grauitate firmatur, constantia & fide cõseruatur, συμπαθεία probatur, & mutuis officijs continuatur.

13 Humanitas latiùs se extendit, quę & naturę facilitatem, & morum suauitatem complectitur.

14 Hæc maximè sibi animos hominum conciliare solet, facilè ignoscit, communem fragilitatem cogitat: vnde comicum illud: Homo sum, humani à me nihil alienum puto.

15 Græcè admodum significante vocabulo dicitur φιλανθρωπία, quàm Plato definit ἕξιν εὐεργετικὴν τῶν ἀνθρώπων. Hanc Paulus Tito scribẽs, Deo tribuit. Digna propterea homine, vt qui & homo sit, & ad Dei imaginem conditus, vt ipsum imitetur.

16 Concordia, siue à chitaræ chordis, siue à pluriũ chordium vinculo dicitur, laudatissima virtus est, qua vt quidam rectè ait, paruæ res crescunt.

17 Hæc virtus vt mutuam beneuolentiã fouet: ita maiores, pares, minores respicit, & συμφωνία quadam ordinum & omniũ statuum inter se, tanquã omnium dulcissima musica, summè delectatur. Nam vt citharę sonus tum demum iucundus est, quando ita intendũtur & remittuntur chordæ, & arte trahuntur ad harmoniæ regulam, vt vnum iustum & suauem concentum efficiant: ita animi bonorũ, concordia mutua delectantur, vnde apud Græcos nomen accepit, ὁμονοίας, quo significatur animorum summus consensus.

DE BENEFICENTIA.

18 Beneficẽtia id præstat opere, quod beneuolẽtia animo concepit. Hanc dicunt coniunctam esse cũ iustitia. Per hanc enim iustitia suũ munus exsequitur.

19 Siquidẽ iustitia, vt præclarè dicit Bernhardus, Maio-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

Maioribus reuerentiam & obedientiam, æqualibus consilium & auxilium, inferioribus custodiam & disciplinam, Hoc est, singulis τὰ καθήκοντα, reddit.

20 Etsi autem hæc verè dicuntur: tamen vt magis sit nobis vis beneficentiæ perspecta, quã hæc sexta Lex postulat: subijciam beneficentię, vt ἀκόλουθα quædam, mansuetudinem, ἐπιείκειαν, fortitudinem, zelum, liberalitatem & misericordiam.

21 Mansuetudine benefacit proximo, qui iniuria affectus, iræ ruẽtis ad vindictam impetum ita retinet, vt crudelitate, in proximum, qui offendit, non sæuiat, & aliquid indignum iustitia, temerè committat.

22 Etsi autem ira naturalis affectus est, insurgens aduersus ea, quæ virtuti aduersantur, & ea propugnãs quæ à ratione monstrántur esse bona & laudabilia: tamen in vitio est, quando rectam rationem non sequitur, sed ruit cæco impetu in eum qui offendit, extra iustitiæ limites.

23 Sed illa demum ira laudabilis est, quæ ex bona caussa procedit, & tendit moderatè & iustè in bonum aliquem finem. Talis ira & motus animi ad coercenda peccata insurgẽtis, fuit in Mose, Elia, Christo, Paulo, absque vitio.

24 Ἐπιείκεια summum ius moderatur, & cedit, ob caussæ circumstantias, seueræ iustitiæ. Dicitur autem ἐπιείκεια quasi ἐπί τινος εἴκουσα τῶν νομικῶν.

25 Est autem hæc ἐπιείκεια duplex, Publica & Priuata: illa, iudicis personam sustinentis: hæc hominis cuiusvis priuatim agentis est.

26 Publica ἐπιείκεια est qua iudex flectit Legem ad caussam, & non caussam ad Legem. Vt enim figura lapidis in structura lesbia mutata, mutatur & norma: ita caussa, pro circumstantiarum cõditione, variante, variat & mens Legis, ἐπιείκεια.

27 Flectitur ergo Lex ad caussam, quãdo non spectatur τὸ ἀκριβοδίκαιον. Sed mens & voluntas Legis accommodatur caussæ. Contra verò caussa ad Legem flecti-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

flectitur, quando retinetur in iudicando τὸ ἀκριβοδίκαιον,& nulla ἐπιείκεια propter circumſtantias admittitur:& tunc ſummum ius fit ſumma iniuria.

28 Priuata ἐπιείκεια tolerat infirmitatem proximi, tegit arcana errata, ſanat manifeſta delicta, doctrina, conſilio, admonitione, fraterna obiurgatione.

29 Fortitudo proximo commodans, etiam duplex eſt, videlicet publica & priuata: illa, magiſtratus: hæc, ſingulorum priuatim.

30 Fortitudo in magiſtratu, iuſtitiæ propugnatrix, ratione ad vindictam properat, & finẽ habet cõſeruationẽ humanæ ſocietatis: idque per defenſionem veræ religionis, veræque virtutis, & oppugnationem falſæ religionis, & vitiorum graſſantium repreſſionem.

31 Fortitudo priuata eſt, cùm ſinguli inuicto animo potiùs ferunt iniuriam, quàm vt iniuſtè ſe vlciſcãtur de proximo. Hæc etiam patientia dicitur.

32 Zelus etſi in genere eſt cuiuſvis affectus vehementior æſtuatio: tamen hîc ſolummodo de eo zelo agimus: quæ beneficentiæ erga proximũ vt pars quædam ſubijcitur.

33 Eſt ergo hic zelus affectus vehemens, quo iuſtè indignamur aduerſus contumaciam in atrocibus ſceleribus: quò contumacia repreſſa, alij tranquillè viuãt, & vnitas ſocietatis conſeruetur.

34 Hic zelus tum demum eſt laudabilis, quando excitatus ab Heroico motu, in magiſtratu vindice ſcelerum, vel à ſpiritu ſancto ortus, ſecundum ſcientiam tempeſtiuè exercetur in gloriam Dei, qualis conſpicitur in Moſe, in Phinee, Elia, in Chriſto, in Paulo.

35 Liberalitas quæ ἐλευθεριότης Græcè dicitur, eſt munificentia, propriè magnorum & liberorũ hominum, qua iuuant & ornant ordines & ſtatus hominũ ſuis facultatibus, vt bene mereri videantur de ſocietate humana. Huic cùm prælucet pietas vera, vt in Salomone, Dauide, Ioſia laudabilis eſt. Contrà verò, ſi ab animo inanis gloriæ cupido proficiſcitur, in vitio eſt.

36 Miſe-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

36 Misericordia erga proximum, affectus homine dignissimus, est συμπάθεια, qua tangimur aliena miseria tanquã nostra propria, quaque eius miseriç nostris bonis succurrimus. Breuiter, misericordia est affectus ipse miserendi: & quicquid officij ex hoc affectu miseris & afflictis piè iusteq; præstatur. Et dicitur in Scripturis interdum δικαιοσύνη, vt sciamus eleemosynam non esse liberum beneficium, sed debitum officium.

37 Consistit autẽ hæc misericordia in duobus, scilicet in remittendo & dando.

38 Misericordia in remittendo posita, est quæ vel pauperi debitum quod non est soluendo, nisi attrahat sibi miseriam, condonat: vel ei qui offendit, veniamq; precatur, offensam remittit, modò id piè & vtiliter fieri possit.

39 Misericordia quæ in dando cernitur, ignoranti communicat doctrinam, aberanti correctionẽ, dubitanti cõsilium, tristi consolationem, esurienti cibum, sitienti potum, nudo vestes, vago domum. Breuiter, Omni misero & afflicto, quantum potest, succurrit.

40 Hanc Dominus, ex Oseæ 6. testimonium adducens, anteponit sacrificio, cũ ait: Profecti discite quid sit: Misericordiam volo & non sacrificium.

41 Autor Epistolæ ad Hebræos eleemosynã valde placere Deo testatur, cùm inquit: Beneficentiæ & cõmunicationis ne obliuiscamini. Talibus enim victimis delectatur Deus.

42 Verùm hoc accipiẽdum est, de eleemosyna, quç præstatur à Publicano, & non à Pharisæo, id est, quæ præstatur à pijs ad Deum conuersis, & non ab impijs hypocritis. Nam horum eleemosyna, etsi vsu valet: cultu tamen est vitiosa & abominabilis coram Deo. Quicquid enim non fit ex fide, peccatum est: vtpote profectum ab ijs, quorum & mens & conscientia polluta est, & aberrans à debito fine.

SEPTI.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

SEPTIMA LEX DECALOGI.

Non Mœchaberis.

1 VT sub adulterij nomine, omne intemperantiæ, id est, impuritatis & impudicitiæ genus, quo anima vel corpus hominis polluitur, vetatur: ita omne temperātiæ genus impuritati animæ & corporis repugnans, præcipitur.

2 Duæ sunt ergo huius Legis hypotheses generales: Vna affirmatiua, Temperantiam sectator: Altera negatiua, Intemperantiam ne sectare. De affirmatiua, hac vice dicendum erit.

3 Temperantiæ bonum nemo satis laudauerit. Est enim tēperantia veluti naturæ custos fidelissimus, quā qui verè sectatur, tranquillum naturæ statum sentit.

4 Hoc Græca appellatione pulcherrimè significatur. Dicitur enim temperantia Græcis σωφροσύνη quasi σώζουσα φρόνησις, hoc est, conseruans prudentia.

5 Huius ratio ex appellatione Latina peti potest. Dicitur enim temperantia Latinis à temperie, hoc est εὐκρασία affectuum & actionum temperata ad rectam rationem.

6 Definitur autem temperantia in hunc modum. Temperantia est rationis in libidinem, atque alios nō rectos impetus animi, firma & moderata dominatio.

7 Hæc ergo facit vt nihil appetas, cuius te pœniteat: vt in nullo Legem moderationis excedas: vt sub iugo rectæ rationis cupiditatem frenes.

8 Cernitur autē hæc virtus, (quantum quidem ad nostrū institutum facit) in quatuor partibus, quę sunt, abstinentia, sobrietas, castitas, pudicitia, quę aptissimo ordine ad finem Legis huius referuntur.

9 Abstinentia gulæ aduersatur, vt quæ vsum potus cibíque iuxta rectæ rationis iudicium moderetur, ab ijsque

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

ijſque abſtineat, quibus caro ad vllã impuritatem natura hominis indignam, irritari poteſt.

10 Huic ieiunio ſubijcio, quo caro ferocior facta, tanquam freno, coercetur & domatur, quoties aduerſus ſpiritum importuniùs inſurgit.

11 Et quia nemo meliùs nouit propriæ carnis petulantiam, quàm is qui ferocientem ſentit: nemo ieiunando tempus aut modum rectiùs præſcripſerit, quàm ipſe.

12 Sobrietas duplex eſt: Vna animi: Corporis, altera. Vtraque vt rariſſima: ita maximè laudabilis.

13 Sobrietas animi eſt & rectus vſus rationis, & ſuauis affectuũ moderatio. Huius cauſſa eſt mens piè recteque edocta, & aſſuefactio ad moderationem ſeruandam in omnibus rebus. Ex quo fit, vt hac prędit9 conſilia & actiones prudenter gubernet, ne quid turpè aut indecorum in vita committat.

14 Sobrietas corporis eſt in potu potiſſimùm temperantia, ne eius ſit immoderatus vſus, vnde inflammantur impuri affectus. Hęc vt à ſobrietate animi venit: ita ſanitatem corporis, virium incolumitatem, & vitæ puritatem conſeruat.

15 Caſtitas puritas mentis eſt, quæ etiam in corpus dimanat, qua fit vt ab omni impuritate & contagio abhorreamus, impuram Venerem fugientes

16 Neque enim vera caſtitas corporis eſſe poteſt, niſi quæ à caſto proficiſcatur animo: id quod Ariſtoteles intellexit, dum diceret Philoſopho cuidam, caſtis manibus reddenti vrinam, ἁγναὶ μὲν χεῖρες, φρὴν δ᾽ ἔχει μιάσματα.

17 Quod autem Papiſtæ laudem caſtitatis ſuis impuris Sacrificulis, Monachis & Monialibus vendicãt, impurum eſt commentum, cum recta ratione & verbo Dei pugnans.

18 Nam caſtitas omnium hominum eſt, qui à vetita libidine ſe puros & integros ſeruant, ſiue ſint virgines, ſiue cælibes, ſiue coniuges.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

19 Nam cùm Paulus pronũciat piorum coniugium thorum honorabilẽ esse vt sanctum & impollutũ,quis castitatis laudem pijs coniugibus adimere audebit?

20 Damnandus est proinde & error eorum,qui ad certos hominum ordines castitatem alligarunt,& cõmẽtum eorum,qui virginitatem cælibatu, cælibatum coniugio meliorem tradunt,ac inter opera perfectionis,& consilia Euangelica numerant.

21 Quod autem Paulus,1.Cor.7.videtur virginitatem præferre coniugio, dextrè iuxta mentem Pauli accipiendum est. Non enim simpliciter & omnino anteponit coniugio virginitatem, vt meliorem, sed κατά τι, ob certas scilicet circumstantias.

22 Siquidem non bonitate operis,sed vsu,nõ merito perfectionis,sed actionis commoditate, virginitas & cælibatus anteponuntur coniugio: non tamẽ semper,neque in omnibus,sed tempore necessitatis, & in ijs qui donum fortè habent perpetuæ continentiæ.

23 Nam illi qui perpetuum continentiæ donum nõ habent,regulam Apostolicam teneant: Propter fornicationem (scilicet vitandam) vnusquisque suam vxorem habeat,& vnaquæque suum maritum habeat.

24 Tametsi autem hæc Lex non mandat cõiugium simpliciter, sed castitatẽ animi & corporis ab omnibus sine discrimine requirit: tamen sub conditione, omnes ad coniugium obligat, qui donum perpetuæ continentiæ non habent: adeò vt qui contrà faciunt Deum tentare videantur.

25 Pudicitia virtus animi est,quæ se in vita & moribus contemplandam exhibet. Hæc enim facit vt nos pudeat vel audire,vel videre, vel loqui, vel vllis gestibus ostendere aliquid à vera castitate alienum. Hæc vt à pudore nomen habet: ita pudore conseruatur.

26 Huius pudicitiæ indoles est,vt si quis ea præditus,casu vel viderit,vel audierit, vel fecerit quod parũ castum videtur, mox erubescat, & rubore vultus pudicitiam animi testetur.

27 Huc

27 Huc pertinet comicum illud: Erubuit, ſalua res eſt. Et vir quidam ſapiens adoleſcẽti in rubore dixit: Confide fili, iſte eſt color virtutis.

28 Cyprianus ſcribit pudicitiam non in ſola carnis integritate conſiſtere, ſed etiam in cultus & ornatus honore pariter & pudore.

29 Hactenus de temperantia & eius partibus. Nunc autem vt in eius amorem accendamur magis, cauſſas eius veras recitabimus.

30 Prima, Mandatum Dei. Is enim ſeriò nobis hanc virtutem in ſua Lege præcipit. Hoc Dei mandatũ meritò nobis eſſe deberet vice mille demõſtrationũ. Sola enim ad dictorum confirmationem, rerum ſufficit demonſtratio, quando probatio in autoritate dicẽtis eſt.

31 Secunda, Conditio fidei, quam, vt indiuiduus comes timor Dei purus & caſtus comitatur, qui ſine hac temperantia conſiſtere nequit.

32 Tertia, Cùm temperantia ſit naturæ cuſtos, naturam effrenem facit, qui temperãtiam non maximo ſectatur ſtudio.

33 Quarta, Vocatio noſtra. Vocati enim ſumus ad ſanctitatem, cuius præcipua pars eſt pia temperantia.

34 Quinta, Precandi forma Chriſtianorum, qua iubentur petere voluntatem Dei fieri in terra, quemadmodum in cœlo fit. Nunc autem cùm angeli Dei ſint maximè temperantes & caſti: petimus conformes illis fieri in temperantia & caſtitate.

35 Sexta, Exemplum Chriſti, à quo Chriſtiani dicimur. Cũ ergo is fuit tẽperatiſſimus, cuius omnis actio noſtri eſt inſtructio, decet profectò, modò ipſius diſcipuli eſſe velimus, imitari ipſius temperantiam.

36 Septima, Ipſa temperãtia eſt per ſe virtus amabilis, vtpote optima & pulcherrima, vt quæ ſua bonitate & pulchritudine meritò nos in ſui amoré alliciat.

37 Octaua, Turpitudo & pœna, quibus inuoluuntur omnes qui temperãtiæ immemores, ſeſe in omne intemperantiæ cœnum fœdiſſimè immergunt.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

INTEMPERANTIA.

1 Vemadmodum temperãtia virtus est,sub qua continetur,& cum qua coniunctum est, quicquid Dominus sua septima Lege requirit: ita intemperantia,& quę ab ea nascũtur infelices proles, hac eadẽ Lege interdicuntur,accusantur,damnantur.

2 Est autem intemperantia, quam Græci aptissimo vocabulo ἀκρασίαν nominant, vitium Deo inuisum, naturæ inimicum, & hominis excellentia indignissimum.

3 Per hanc intelligo omnem impuritatem animi & corporis, cum vera castitate & temperantia pugnantem.

4 Etsi autẽ Augustinus in libro De agone Christiano ait: Inter omnia Christianorum certamina duriora sunt prælia castitatis, vbi quotidiana pugna,& rara victoria: tamen qui verè à Spiritu sancto regitur, flãmas libidinis, etsi non prorsus extinguere, tamen reprimere potest, si gradus, occasiones, caussas vitauerit: Si remedia aduersus eas mõstrata verbo Dei arripuerit: si pœnas, quæ libidines sequuntur & in hac vita & futura, rectè cogitauerit: denique si præmia diuinitus castis promissa, ante oculos habuerit.

5 Gradus ad obscœnas voluptates sunt plures, videlicet cogitatio, affectus, consensus, ὁρμή: Quæ vt concupiscentiæ vocabulo intelliguntur: ita à concupiscentia innata pullulant,& altas radices agẽt, & partus infelices producent, nisi mox vt inceperint, suffocẽtur.

6 Cogitatio enim ἐμπαθὴς si morã traxerit, affectus mouetur: si hic nõ statim repressus fuerit, inflãmatur: inflammatus affectus voluntatem ad consensum impellit: consensum excipit factum. Hoc sæpiùs iteratũ veluti in naturam vertitur, vt postea reuocare pedem non possis, sed cogaris contra etiam consilium mentis

ruere.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

ruere. Huc querela illa Medeæ, θυμὸς δὲ κρείσσων τῶν ἐμῶν βουλευμάτων. Quare qui ſapit obtemperet Poetæ, qui ait: Principijs obſta, ſerò medicina paratur, Cùm mala per longas conualuêre motas.

7 Occaſiones multę offeruntur, partim à Diabolo, partim ab hominibus, vt prauum ſodalitium, ſicuti Medea de ſe teſtatur: Frequentes acceſſus malarum fœminarum me perdiderunt. Huc viſum impudicũ, geſtus venereos, & colloquia obſcœna refero.

8 Cauſſæ ſunt concupiſcentia innata, hæc fouetur crapula, ebrietate, comeſſationibus & id genus alijs Veneris inſtrumentis.

9 Nam poſtquam vino ſeu largiori potatione ſanguis calere inceperit, bruta pars animæ ſanguine calidiore veluti fermentata, furores feruentes & concupiſcentias ardentes excitat.

10 Hos gradus, has occaſiones & cauſſas ſciamus prohibitas eſſe hac ſeptima Lege. Quare quibus ſalus animæ curæ eſt, intempeſtiuè ſe aduerſus hæc mala muniant: ne tempore naturam æquent, ex quo quædam peccandi neceſſitas comparatur.

11 Præterea quæ diximus, Theologi ex verbo Dei quatuor (præter caſtum coniugiũ) remedia aduerſus malum damnatæ Veneris numerant, ac omnibus pijs commendant, quæ ſunt aſſidua inuocatio ex fide, lectio ſacra, ieiunium, & fuga ocij, ſeu labor honeſtus.

12 De oratione habemus promiſſioné, quòd Deus ex vera fiducia inuocátes velit exaudire, modò ſumma noſtra oblectatio & voluptas in Domino fuerit radicata, iuxta illud: Delectare in Domino, & ipſe dabit tibi petitiones cordis tui.

13 Sacra lectio mentem hominis ſurſum eleuat, vt homo brutæ voluptatis obliuiſcatur. Quare Dauid verbi diuini meditationem nobis diurnam & nocturnam commendat. Cum hac cõiungo pios hymnos & cantilenas, quibus anima hominis mirificè in ſublime tollitur, & veris voluptatibus perfruitur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

14 Ieiunio pabulum Veneri adimitur, & Spiritus hominis pij excitatur, vt insurgat aduersus Veneris æstum, eum extinguat. Redduntur enim preces ardẽtiores spiritu dominante. Nec alia de caussa laudatur ieiunium. Nam Monachorum figmentum de ieiunij laudibus, quasi per se esset meritorium & cultus Dei, ad Papatum remittimus.

15 Ocij quoque fugã & honestum laborem, remedium esse Veneris vetitæ etiam profani scriptores intellexerunt, vt ille: Ocia si tollas, periere cupidinis arcus. Item, Nihil agendo malè agere discimus.

16 Hæc quatuor remedia hoc disticho complecti soleo:

Ores, casta legas, ieiunes, ocia vites,
Si seruare cupis corpora casta Deo.

17 Pœnæ quæ comitantur κυπρομανίαν sunt horrendæ & plures quàm quæ cogitari possint, ne dũ numerari: inter quas præcipuæ sunt, cæcitas mẽtis, obduratio cordis, infamia vitæ, donorum Dei fœda contaminatio, pœnæ corporales, supplicia æterna.

18 Cæcitas mentis, quàm Paulus ἀδόκιμον νοῦν nominat, facit, vt amans putet se videre quod non videt, iudicet mala bona, & bona mala. Breuiter, Quid deceat, non videt vllus amans.

19 Obduratio cordis, quo malo nullum est magis triste, Hæc à Paulo etiam dicitur ἀμετανόητος καρδία, ἀπαλγησία, qua conscientia hominis tanquam cauterio vsta, planè ἀναίσθητος efficitur.

20 Infamia vitæ, quæ non solùm in ipsis Veneris mancipijs hæret: verùm etiam vniuersam familiam & posteritatem fœdat.

21 Donorum Dei fœda contaminatio, Veneris dãnatæ quoque stipendium est. Vt enim fumus rem obiectam fœdat & offuscat fuligine sua: ita obscœnus ille Veneris vsus dona Dei, quibus homo alioqui ornatus erat, fœtore polluit, vt nulli sint vsui.

22 Pœnæ in corpore sæpe hærent, vt lues Venerea

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

& alij morbi, quibus qui non corripiuntur, maius iudicij Dei aduersus se testimonium habent. Videtur enim Deus eos tanquam inemendabiles abiecisse.

23 Supplicia æterna, hæc enumerata mala excipiẽt in omnibus ijs, qui non ante mortem conuertuntur. Nam Dei misericordiæ in infinitum excedũt omnes omnium hominum miserias.

24 Sed cur tantæ pœnæ, & tam multiplices vni Veneri debentur? Quia mandatum Dei contumaciter violatur, dignitas humanæ naturæ per libidinẽ effrenem calcatur, Spiritus sanctus contristatur, templum Dei profanatur, inuocatio impeditur. Breuiter, Nullus locus relinquitur aut pietati, aut vlli virtuti, sed homo se totum imperio Satanæ subijcit in contumeliam Creatoris.

25 Postremo loco proposuimus de præmijs frenatæ libidinis, quæ maxima sunt, & omnia continentur hoc Domini dicto: Beati mundi corde, quoniam ipsi Deum videbunt.

27 Etsi autem cor hominis nunquã ita in hoc mũdo mundari potest, quin reliquię flammarum Veneris interdũ excitentur, vtut fuerint sopitæ & irritẽtur cõcupiscentiæ turpes: tamen quando penes Spiritũ manet victoria, & nõ superatur homo flammis libidinũ, conatus hic apud Deum pro mũditia cordis acceptatur, vt non imputet nobis nostras sordes, quibus purgandis damus operam.

27 Genera Veneris vetitæ plurima sunt; vt fornicatio, stuprum, raptus, incestus, adulteriũ, τὸ ἄῤῥητον βδέλυγμα, & multa alia, quæ accuratè recitant Monachi: vt qui ea vel in priuatis cofessionibus didicerint, vel ipsi Sodomitarum progenies, inuenerint & auxerint.

28 Si quis contraxerit cum ea, cũ qua turpiter consueuit, viuente marito, tametsi Papistæ contractum istum continuatum adulterium statuunt: tamen ego istud simpliciter affirmare non audeo, sed distinctione opus esse iudico, in hunc modum.

29 Aut turpitudo præcedens fuit publicè nota, vel saltem iustè suspecta: aut fuit sine omni suspitione. Si turpitudo fuit publicè nota, contractus sequẽs peccat scandalo, nec potest vnquam probari: nisi publicè nota pœnitentia, vt in Dauide, præcesserit. At si turpitudo sequens, nec publicè nota, nec iustè suspecta fuit, doctus & prudens pastor potest conscientias eorum qui contraxerunt, sic sanare, vt vsus eius coniugij fiat sanctus.

30 Verùm, quoniam rarò bene succedit ijs qui sic contrahunt, hortarer omnes qui Christiani dici & esse volunt, vt id non tentent, de quo iusta possit esse dubitatio, & ex quo insuauis conuersationis possit imminere periculum, & insanabile scandalum.

31 Antichristus quædam mentitur contra hãc Legem fieri, vt sunt Sacerdotum, Monachorum & Monialium coniugia. Præterea spiritualem cognationem impiè incestui comparat.

32 Nam cùm Sacerdotibus Papa interdicit cõiugia, legi Dei, naturæ, & laudatis exemplis aduersatur, & patrocinatur nefandis illis sceleribus, propter quæ Deus multas gentes deleuit.

33 Cùm votum Monachorum & Monacharũ putat impedire coniugium, sacrilegè facit: vt qui probet vota, quæ Deus improbat.

34 Si spiritualis cognatio, quam Papa definit esse eorum, qui pueris baptizandis vna testes adsunt, impedit coniugium; profectò nulla inter Christianos coniugia erunt licita: cùm multo sit arctior cognatio per Spiritum eiusdem Christi, quo coalescũt in vnum corpus (cuius caput est Christus) fideles omnes, quàm per externam baptismi testificationem.

OCTAVA LEX DECALOGI.

Non furtum facies.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

1 VT in omni honesta Lege, duo spectanda sunt Ratio & Finis: ita etiam huius octauæ Legis & rectissima ratio est, & vtilissimus finis.

2 Ratio quidem hæc est: Deus cùm sit iustissimus, vt ad normam suæ iustitiæ suum cuique tribuatur. Finis verò, vt homines sua sorte contenti, suumque cuique tribuentes, humanam societatem communibus officijs foueant, iuuent, tueantur.

3 Hac ratione & hoc fine Legis inter se collatis, facilè est videre, & quid hac Lege præcipiatur, & quid vetetur.

4 Vt enim omnia ista hac Lege præcipiuntur, quæ ordine iusto à ratione ad finem eius assequendum tẽdunt: ita omnia quæ & à ratione deflectunt, & ad finẽ non rectè feruntur, prohibentur. Vt enim illa ex charitatis fonte manant: ita hæc eandem perturbant.

5 His iactis veluti fundamẽtis, distinctiùs huius Legis amplitudinẽ consideremus, videamusq́; quæ particulares Leges sub hac communi contineantur.

6 Sunt autem potissimùm quinque Leges particulares, quas hæc communis complectitur. Prima de rerũ distinctis dominijs. Secunda, de alienis contra iustitiã non cõtrectandis. Tertia, de iustè quærendis proprijs. Quarta, de recto vsu quæsitorum. Quinta, de soluẽdis debitis, quæ vel natura, vel lege alijs debentur. Hæc enim omnia cum ratione & fine Legis propositis conueniunt, de quibus ordine dicemus.

7 Prima Lex particularis, sub communi comprehẽsa est, de distinctis rerum dominijs. Nam cùm furtum prohibetur, discrimen traditur inter meum & tuum. Nam si mihi tuo, & tibi meo vti ex æquo liceret, furtum nõ committeretur, sed rerum communio æqualis statueretur.

8 Iam si rerum communio esset æqualis, plerique omnes segniores & negligẽtiores in præstãdis officijs efficerentur. Ex qua re humana societas non solùm

maxima detriméta acciperet: verùm etiam paulatim litibus solueretur, & tandem miserè aboleretur.

9 Hæc detrimenta, solutio & abolitio humanæ societatis cùm manifestè pugnent cum Lege naturæ: (quæ dictat humanam societatem conseruandam esse) sequitur eorum caussam, nempe rerum communionem æqualem, cum lege naturæ pugnare. Quid enim magis cum natura pugnat, quàm quod naturam destruit?

10 Hinc planissimè sequitur quod proposuimus, videlicet, rerum distinctionem commendari & esse iuris naturalis: vt quæ faciat ad conseruandam naturam humanam, qualis nũc est in hac vita post lapsum primorum parentum.

11 Huc Leges pertinent humanæ, quibus distincta rerum dominia approbantur: huc iudicia forẽsia: huc gladius, (quem magistratus à Deo accepit) quo rerum proprietates contra fures & latrones defenduntur.

12 Verùm quia Deus voluit homines societate cõiungi, sapienter distribuit sua dona. Non enim vni cõtulit omnia, sed alijs alia, vt tu meis & ego tuis indigerem, ex quo nata est iustitia commutatiua, quæ, vt in commutatione rerũ seruat æqualitatem: ita maximè facit ad assequendum finem Legis, de quo agimus.

13 Cum hac pugnat iniustitia, quæ in rerum permutatione æqualitatẽ non seruat pro temporum & locorum ratione. Neq; enim similis semper æqualitas esse potest in specie, etsi in genere ęqualitatem semper esse oporteat. De qua æqualitate gubernatorum Rerumpublicarum est iudicare. Possunt enim gubernatores pro commodo societatis humanæ, hîc quædam permittere, & quædam Legibus stabilire.

14 Vt autem hæc æqualitas commodiùs inter homines seruari possit, sapienter nummus inuentus est, qui quidem vsum suum non natura, sed hominum arbitrio, instituto, ac Lege, tenet. Nummus enim quasi νόμος dictus est.

15 Qua-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

15 Quapropter de nummo non tam ex materia & valore eius in se, quàm ex Lege, vsu & fine iudicandum est.

16 Secunda particularis Lex, quæ sub generali cõtinetur, est, ne quis aliena contra Legem contrectet. Est enim furtum rei alienæ iniusta contrectatio. Ita enim ratio Legis postulat, vt furti appellationẽ latiùs quàm Iurisconsulti accipiamus.

17 Sunt autem furti genera duo, videlicet clancularia surreptio, & rapina.

18 Clancularię surreptioni (cum qua pugnat virtus rarissima αὐτάρκεια) tribuunt Iurisconsulti nomẽ furti, quam interdũ necessitate & iure belli excusari disputatur à nonnullis, quorum sententiam tum demũ approbabo, cùm eam cum capite Legis, *Dilige proximum tuum vt teipsum*, non pugnare monstrauerint. Quod tametsi aliquando fieri posse non nego: tamen qùia de ea communis regula statui vix potest, volo hìc omnia potiùs ad charitatis legem reuocari.

19 Rapina duplex est. Vna manifesta, Altera iuris prætextu palliata.

20 Manifesta rapina est, quæ per violentiam exercetur, qualis est latronum, piratarum, & omnium qui violenta manu iniustè alienas possessiones rapiunt, & auferunt.

21 Rapina palliata prætextu iuris, est, cùm potentiores non coacti necessitate, contra Legem & longo tempore confirmatam consuetudinem, suorum subditorum facultates ad se transferunt, vt habeant instrumenta, non quibus conseruare societatem humanam possint, sed quibus suæ superbiæ & libidinibus satisfaciant.

22 Etsi autem huius generis rapina sæpe committitur: tamen nolim hìc subditos sibi de hoc genere sumere iudicium. Nam hoc tempore plura ornamenta pacis, firmiora subsidia belli, & nerui reipublicæ maiores requiruntur, quàm olim. Quare & necessariò grauio-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

grauiora onera imponi subditis necesse est, quæ subditi æquo animo ferre debent modò contra Deum arma sumere noluerint.

23 Potentiores tamen vellem cogitare, non tam quid libeat, quàm quid liceat. Quod tum demum facerent si Deum timerent, subditos tanquam liberos proprios diligerent: Quod profanus Cyrus à Xenophonte fecisse scribitur.

24 Tertia particularis Lex, quæ sub communi cótinetur, est vt iustè quisq; quærat propria. Nã si distinctio rerum sancitur lege Dei & cótrectatio rerum ad nos nõ pertinentiũ damnatur à Deo: certè aut iubemur propria iustè quærere, aut nos ipsos iniustè de medio tollere. Horum posterius, cùm sit cótra Deum & naturã: profectò & Deus & ipsa natura volunt, vt quilibet sua quærat, & de iustè partis viuat.

25 Iustè parta voco, quæ vel ex hæreditate iusta quis possidet, vel iusto labore in legitima vocatione acquisiuit.

26 Legitimam vocationem definio, cùm vtrumq; coniungitur, hoc est, cùm & opus functionis sit legitimum, & persona operans legitimè ad opus faciẽdum sit ordinata.

27 Cùm hæc duo concurrunt, officium dicitur vocationis opus. Siquidem officium est, quod quilibet facere debet ex vocationis suæ conditione.

28 Sed in officij ratione duo spectanda sunt, videlicet genus officij & muneris exsecutio.

29 De genere officij tenenda est hæc regula: Omne officium faciens ad conseruandos & ornãdos status à Deo ordinatos, videlicet, Oeconomicum, Politicum, & Ecclesiasticum, prima, quinta, & hac Lege mandatur.

30 In muneris exsecutione fides & charitas regulæ esse debent. Fides quidem cauet, ne quis Deum offendat, suadet vt omnia ad gloriam Dei referat, continet operantem in timore Dei. Charitas verò cauet, ne cui

iniuria

iniuria inferatur, suadet vt proximi cómodis seruiatur, continetque operantem in amore proximi.
31 Ex his concluditur, quòd vt Segnities & impostura hîc damnantur: ita sedulitas & diligentia & cãdor in præstando officio commendatur.
32 Quarta particularis Lex, quæ sub cõmuni continetur requirit, vt legitimè quæsitis vtamur in gloriã Dei, in ministerij diuini conseruationem, in reipublicæ commodum, in sustentationem nostri & familiæ, in eleemosynam, qua subleuantur tenuiores.
33 Vt huic legitimo vsui seruiunt virtutes, liberalitas, misericordia, & iustitia: ita cum eo pugnant profusio, tenacitas, auaritia, immisericordia, iniustitia.
34 Postrema Lex, quæ sub hac communi continetur, iubet soluere quæcunque alijs natura vel Lege debentur.
35 Qui enim non reddit quod debet alienum detinet contra iustitiam, quæ tribuit vnicuique quod suum est. Quare & furti coram tribunali Dei peragitur. Rectè enim Augustinus ait: Omne quod malè possidetur alienum est. Si alienum, furtum coram Deo iudicatur.
36 Huc ergo pertinet præceptũ Pauli: Reddite omnibus debita. Item: Nemini quicquam debeatis nisi hoc, vt inuicem diligatis. Hîc Paulus & præcipit soluenda esse debita, & distinguit debitorum genera.
37 Quorum vnum ita solui vult, vt nemini quicquam debeamus. Alterum perpetuò quidem soluẽdo postulat, quod tamen nunquam ita persoluitur, quin adhuc debeatur aliquid.
38 Prius illud debetur Lege ciuili, & iuxta Legem solui oportet: Posterius naturâ. Quod quidem iuxta naturam soluitur, sed nunquam persoluitur. Verùm hæc fortè ita clariùs distinguuntur.
39 Prius debitum est, quod ciuili obligatione debetur, videlicet cùm Lege ciuili aliquis ad soluendum obligatur, ita vt magistratus debitorem cogere possit vt sol-

vt soluat, & puniat non soluentem. Atque hoc debitum Paulus vult persolui, cùm ait: Nihil cuiquam debeatis.

40 Posterius debitum est, quod naturali obligatione debetur, videlicet, cùm natura aliquis ad soluendũ obligatur. Obligamur autem natura omnes ad mutuam dilectionem, & ad mutuæ dilectionis officia analoga præstanda.

41 De hoc debiti genere loquitur Paulus, cùm ait: Nisi hoc, vt vos mutuò diligatis: significans perpetuã obligationem esse, qua nos Deus & natura obligat ad officia dilectionis.

42 Neque huius obligationis ratio obscura est, vt quæ sit in ipsa natura impressa ab ipso Deo opifice: quod tibi vis fieri alijs præstabis. Qui ergo non diligit, & ex dilectionis Lege benefacit proximo indigéti, contumax est aduersus Deum, & cum natura pugnat, indignus qui bonis naturæ fruatur.

NONA LEX DECALOGI.

Non respondebis falsum testimonium aduersus proximum tuum.

1
IN hac Lege, vt in omnibus alijs, duo spectanda sunt, videlicet, ratio & finis. Quæ si rectè æstimentur, facilè apparebit, & quid ea præcipiatur, & quid prohibeatur.

2 Ratio quidem hæc est: Quoniam Deus est verax, vult suam creaturã, amare veritatem & odisse mendacium. Finis verò, vt veritatem sine fuco colentes, sanctiùs & tranquilliùs, & in Ecclesia, & in humana societate, viuamus imaginem Dei portantes, in veritate & iustitia.

3 Quicquid ergo à ratione hac proficiscitur, & ad hunc

hunc finem iusto ordine tendit, hoc præcepto mandatur, & quicquid quouis modo vel à ratione vel à fine deflectit, prohibetur.

4 Hinc patet, quòd vt veritas omnis in dictis & factis præcipitur: ita omne mendacij genus in ijsdem prohibetur & damnatur.

5 Sapientes illi qui primi dederũt rebus nomina, vt docerent veritatem Lege naturæ requiri, & mẽdacium esse contra naturam, conceptum mentis & sermoné vno nomine λόγον nominarunt. Volebant enim hoc modo significare λόγον alium fonti, alium riuo similem esse. Fonti quidem, qui mente concipitur, atq; ideo ἐνδιάθετος cognominatur: Riuo verò qui per os linguamque profluit, ex quo προφορικὸς appellatur.

6 Iam verò, vt est secundum naturam, vt riuus sapiat fontem, à quo profluit: & contra naturam, si fœtidus riuus à dulci promanat fonte: ita secundum naturam est, cum λόγος externus congruat cum interno: & contra naturam, si ab eo discrepet.

7 Porrò, quoniam hæc lex Nona prohibitiua est, vt quæ prohibeat falsum testimoniũ, quo per Synecdochen omne mendacium compreheditur: dicemus de mendacio, eiusque generibus.

8 Est autem mendacium, omne dictum & omne factum cui veritas non subest, quauis caussa, quouis fine, & quauis intentione prolatum aut fictum. Cuius generis sunt plura.

9 Vt autem omne mendacium vel in dictis, vel in factis versatur: ita committatur dupliciter, videlicet in doctrina, & in vita.

10 In doctrina committitur mendacium cùm vel in religione ab analogia fidei disceditur, vel in artibus à principijs certò perceptis aberratur.

11 Mendacium in religione commissum si est contra analogiam fidei seu fundamentum, omnium perniciosissimum est, sub quo mendacio omnes hæreses continentur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

12 In artibus mẽdacium leuius eſt, videlicet, cum non rectè applicatur rebus in Philoſophia iudicandis demõſtratio, quæ amuſſis philoſophica dicitur. Nam vt fabri ſuam amuſſim ſequuntur, ne in ædificando peccent: ita Philoſophi in artibus nihil ſine demonſtratione, vt immotum, admittant.

13 Hîc fœdiſſimè lapſus eſt Epicurus, qui contemta amuſſi philoſophica, errores multos in Philoſophiam inuexit, & inter alios, finẽ hominis eſſe voluptatem: quod ſanè potiùs in haris porcorum, quàm in Scholis Philoſophorum didiciſſe putandus eſt.

14 In vita committitur mẽdacium pluribus modis. Qui tametſi vix numerari poſſunt: tamen eos omnes ſub certis generibus comprehendere conabimur. Statuamus ergo huius mendacij, quod in vita committitur, quatuor genera.

15 Primum, cum quis ſola mentiendi libidine, non ſpectans ſuum vel aliorum commodũ aut incommodum, mentitur. Hoc genus mẽdacij ab Auguſtino merum mendaciũ dicitur, vt quod nulla opinione commodi vel incommodi mixtum ſit.

16 Secundum, cùm quis ſua ipſius gratia mentitur ſiue id fiat dictis, ſiue factis: Quales ſunt arrogantes, hypocritæ, diſſimulatores, à quibus vitijs alienus, αὐθέκαστος à Philoſopho dicitur, hoc eſt, qui dictis & factis ſuis ſibi per omnia ſimilis eſt, nec quicquã fingit, ἀλλ' ἑκάστοτε ὁ αὐτὸς manet.

17 Tertium, cùm quis propter alios mentitur. Atq; huius generis quatuor ſunt gradus.

18 Primus gradus eſt, cùm ſolummodo voluptas auditorum ſpectatur, & vocatur Græcis εὐτραπελία, quam Ariſtoteles virtutibus, Paulus vero vitijs annumerat. Hoc quidam iocoſum mendacium nominant.

19 Secundus gradus, cùm tantum commodum aliquod ſpectatur, ſine alicuius damno. Hoc interdũ verum occultatur quod dici oportuit, & falſum dicitur quod nõ oportuit. Hoc nõnulli officioſum mẽdacium appel-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

appellant: cùm tamen contra officium pij hominis eſt, vllam ob cauſſam mentiri.

20 Tertius gradus eſt, cùm ſolummodo damnum ſpectatur eius, de quo quis loquitur. Huic gradui ſubijciuntur detractio, cõtumelia, deriſio, ſuſurratio, quæ in hunc modum diſtinguuntur.

21 Detractio eſt, qua abſentis vita apertè roditur, quæ ab odio vel inuidia nata, tendit in eius infamiam cui detrahitur.

22 Contumelia eſt, qua præſentis honori aliquid dictis, vel factis iniuſtè detrahitur, quaq́ue indignus ignominia afficitur.

23 Deriſio eſt, qua alicuius dictum aut factum, cõtemtus cauſſa, in riſum iocumq́ue trahitur iniuſtè.

24 Suſurratio eſt occulta & inſidioſa oratio de abſente, cuius finis eſt diſcordiã inter amicos ſeminare.

25 Quartus gradus eſt, cùm vtrumque ſpectatur, videlicet commodum & damnum. Hoc eſt, cùm quis mentitur, vt proſit vni, & noceat alteri. Huic gradui fraudem & dolum ſubijcio.

26 Quartũ, cùm quis contra alios mentitur aut falſum dicit, idq́ue in iudicio. Superiora enim omnia, vt fiunt extra iudicium, accipimus. Hoc autem quartum genus præcipuè hac Lege nona interdicitur, cùm cætera ad ſuperiores quoque Leges referuntur.

27 Hoc genus committitur in iudicio, nunc accuſatione falſa, nunc teſtimonio falſo, nunc inficiatione falſa, nunc defenſione falſa, nunc ſententia falſa.

28 Reus eſt igitur violatæ huius Legis, & qui falsò ficteq́ue accuſat, & qui falſum teſtimonium dicit, & qui verũ negat, & qui defendit iniuſta, & qui iudicat malè. Huic mendacij generi ſubijcitur συκοφαντία.

29 Eſt autem συκοφαντία, calumnia qua quis vel fictè accuſat, vel vera crimina celat, vel tergiuerſatur, quo ſententiam iudicis eludat.

30 Atque hactenus de generibus mendaciorum dictum ſit, quibus omnibus veritas opponitur, quæ in

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

omni re, honesta & laudabilis est, quemadmodum mendacium malum viciosumque semper existit.

31 Est autem veritas, cùm dictum aut factum cum re consentit, vel subiecta vel significata: cuius cum firma sit προαίρεσις in voluntate, maxima virtus est, qua homo constanter amplectitur veras sententias, dicit vera, seruat pacta in sermone & gestu, vitat insidiosas occultationes.

32 Veritati ancillantur amor veritatis, candor, docilitas, vera gloria, modestia, temperantia linguæ, & multæ aliæ virtutes, quæ vitijs in mendacij generibus enumeratis opponuntur.

33 Porrò quoniam mendacium est quiddam ἀκατάληπτον, (vt loquuntur) nulla, quæ aliquid veri significant sub dictis vel factis qualibuscunque mendacia sunt dicenda, sed schemata sermonis, sub quibus veritas continetur.

34 Christus ergo cùm apparet in forma peregrini, non committitur mendacium. Nam illa forma peregrinãtis significat Christum in suis membris peregrinari in hoc mundo, & non habiturum stabilem mansionem. Nec quod finxit se longiùs ire mendacium erat. Nam ista fictione significat se discessurum ab illis, qui se docentem fide non recipiunt.

35 Similiter multa Prophetica dicta & facta, mẽdacijs similia sunt: sed cùm referuntur ad eas res, ob quas significandas ita vel dicta vel facta sunt, reperiũtur significationes esse veraces, atque ideo nullo modo mendacia esse dicenda.

36 Similiter tropi, vt metaphora, metonymia, allegoria, εἰρωνία, hyperbolæ, &c. Item, parabolæ, apologi, fabulæ, & quibus non falsa significantur: non mendacia, sed veritatis instrumenta sunt iudicanda.

DECI-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

DECIMA LEX DECALOGI.

Non concupiſces rem proximi.

1 VT ratio huius Legis, Non concupiſces, &c. hæc eſt: Deus ſanctus & purus, & ab omni mala concupiſcentia alienus, vult nos puritati & ſanctitati ſtudere: ita finis eius eſt, vt nulla cupiditas, cum charitate Dei & proximi pugnans, humanos animos perturbet, & à recto auocet.

2 Etſi autem hanc Legem vetitæ concupiſcentiæ in ſuperioribus legibus includi non eſt dubium: tamen peculiarem legem de ea ferri, multis de cauſſis vtile erat.

3 Prima, vt errorem corrigat eorum, qui peccatum definiunt opus cum voluntate coniunctum, negantes inclinationem & voluntatem malam, ſine perpetratione operis, eſſe peccatum. Quod ergo in ſuperioribus Legibus implicitè, idem hîc expreſſè prohibetur, vt primum peccati fontem monſtret prauam concupiſcentiam.

4 Secunda, vt diſcernat inter leges politicas & diuinas: quarum illæ contentæ ſunt externa diſciplina: hæ puritatem cordis ante omnia poſtulant.

5 Tertia, vt hypocriſin damnet eorum qui externa legis diſciplina ſe iuſtos putant, cùm interim cor ardeat prauis cupiditatibus Lege Dei damnatis. Ex quo fit vt homo in hac vita Legem Dei nunquam implere poſſit.

6 Hîc cogitandum eſt quãta ſit ἀταξία in toto homine lapſum primorũ parentũ ſecuta. Homini integro adſtructa fuit concupiſcentia, vt quod bonum ſibi eſſe crederet, expeteret, ſequereturque: adeptus verò, retineret & conſeruaret. Bonum autem hominis verum & ſolidum eſt Deus. Itaque hominis concupiſcentia

recta est, vt Deum tãquam summum bonum sectetur, ei adhæreat amore perfecto, & in eo solo acquiescat. Verùm postquam homo in peccatum lapsus est, & auersus à Deo, concupiscentia hominis deprauata est, vt quæ feratur in res prohibitas contra naturæ ordinẽ & Dei voluntatem.

7 Et vt homo in fruitione Dei summas habiturus erat delicias & voluptates, si mansisset in perfectionis statu: ita factũ est, vt auersus à Deo quærat delicias & voluptates, quibus tamen nunquam expleri potest, in signum, quòd vero & solido exciderit bono, quod solum sufficit ad explendum hominis desiderium.

8 Neque tamen omnem concupiscentiam, quæ est in homine post lapsum, peccatum esse definimus, sed tantùm eam, qua id quod nõ licet, libet, & quia libet, appetitur.

9 Nam vt naturalis concupiscentia, qua appetimus ea quæ faciunt ad conseruationẽ nostri & naturæ, ordinatis medijs, ac recto rationis iudicio bona & necessaria est: ita renatorum concupiscentia reparatio est concupiscentiæ eius quæ fuit in homine ante peccatum, ideoque sancta & laudabilis.

10 Non ergo simpliciter damnamus omnem concupiscentiam, sed vetitam solummodo, quæ à Deo ad creaturas hominem auertit, quæ hoc modo rectè definiri potest.

11 Concupiscentia, Lege Dei vetita, est ἀταξία, infirmitas, & inclinatio in homine, pugnans cum Lege Dei, damnata à Deo & rea æternæ pœnæ, donec fiat remissio.

12 Monachorum somnium damno, qui ex natura huius concupiscentiæ petunt discrimẽ, vt alia sit peccatum veniale, alia mortale. Nam omne quod est, vel fit ab homine, pugnans cum Lege Dei, per se consideratum, infert meritum mortis.

13 Verùm si quis hoc referat ad subiecta, in quibus sunt concupiscentię, discrimẽ admitti potest. Nã con-

cupiſcentia Pauli veniale peccatũ erat, non naturâ ſed gratia. In Nerone verò omnis concupiſcentia ſiue inchoata tantùm, ſiue deliberata, ſiue conſummata, peccatum erat mortale, & naturâ & Legis ſententia.

14 Eſt autem vetita concupiſcentia duplex, videlicet, Originalis, quæ & inuoluntaria, & paſſiua dicitur: Et actualis, quæ & volũtaria, & actiua nominatur. De his duobus generibus ordine dicendum eſt.

15 Originalis concupiſcentia eſt ἀταξία omnium virium hominis contra Deum, cuius ſi ortum attendas, cauſſam habet vetitum fructum & perſuaſionẽ Diaboli. Atſi nos reſpicis, traducta eſt cum natura ab vno Adam in omnem Adæ poſteritatẽ. Nam vt naturam ab Adam trahimus: ita naturæ vitium.

16 Hæc originalis concupiſcentia, verè peccatum damnans eſt, in omnibus qui ſunt extra fœdus gratiæ in Chriſto Ieſu. In ijs autem qui ſunt in gratia remittitur, non vt non ſit, ſed vt non imputetur. Atque ideo veniale peccatum dicitur.

17 De hac concupiſcentia Paulus loquitur cũ ait: Concupiſcentiam neſcirem eſſe peccatum, niſi Lex diceret: non concupiſces.

18 Quoniam autem huius originalis concupiſcẽtiæ, motus quidam ſeu παθήματα, vt Paulus loquitur, ſentiũtur in omnibus Sanctis, vocat eam Legem peccati, cùm ait: Mente ſeruio Legi Dei, carne vero Legi peccati. Eſt enim hæc concupiſcentia, vt quidam ait, πάσης κακίας πηγη.

19 Actualis concupiſcentia, quæ à Platone θηρίον πολυκέφαλον dicitur, eſt qua actu hoc vel illud Lege Dei vetitũ, libet & appetitur, & hæc habet plures cauſſas.

20 Prima eſt originalis concupiſcẽtia, ex qua omnes aliæ actuales ſunt, veluti riuuli ex fonte, & fumus ex igni. Quaſi enim ignis concupiſcentia exardeſcit, vt Sapiens ait.

21 Secunda, Sẽſus externus. Hinc Auguſtinus dicit, mortem per quinque ſenſus, tãquam per feneſtras, in

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

animam nostram ingredi: non quòd ibi antea non fuerit, sed quia noua peccatorum accessione, mortis æternæ meritum augetur.

22 Hinc est quòd alius quidam dicat, cõcupiscentias prauas esse portas mortis. Sunt enim accessus ad consensum & operationem, per quæ duo peccatum in homine regnat, vnde mos æterna. Decipiunt ergo hominem concupiscentiæ prauæ, & deceptum occidũt.

23 Tertia est temperamentum. Temperamentum enim aliud ad alia vitia flectit, vt & Physici & Medici agnoscunt, & experiẽtia conuincit. Vnde de Diogene fertur, quòd cùm videret stupidũ & desipientem adolescentẽ dixerit, νεανίσκε ὁ πατήρ σε οἰνωθεὶς σε ἔσπειρε.

24 Quarta, Diabolus, qui cùm nouit hominis cõplexionem, potest occultè adhibere ea quibus inclinationes prauæ magis inflammantur. Nihil enim insidiarum omittit, sed quærit semper, quos suis laqueis constringat.

25 Quinta, conuersatio cum malis & peruersis hominibus, qui impuris sermonibus commouent in auditoribus concupiscentias prauas. Vnde dictum Menandri quod & Paulus vsurpat: φθείρουσι ἤθη χρησθ᾽ ὁμιλίαι κακαί.

26 Sexta otium, quod ideo dicitur puluinar Diaboli, quia in ociosis faciliùs & quasi sine labore facit quod vult, hoc est, decipit & interficit. Hoc etiam agnouit Poëta, cùm diceret:

Quæritur Ægistus quare sit factus adulter,
In promtu caussa est, desidiosus erat.

27 His causis addi potest memoria, quæ sæpè irritat concupiscentias prauas. Vt impurus adulter cogitans de suo facto, concupiscentia in eo irritatur & inflammatur magis magisque.

28 Neque cum ijs quæ hactenus diximus de caussis concupiscentiarum prauarum pugnat, quod quidam statuunt inordinatum amorem sui esse omnium prauarum cupiditatum caussam. Nam istũ inordinatum amorem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

amorem ſub concupiſcentia originali concludimus.

29 Concupiſcentiam tribus gradibus conſtare dicunt, videlicet ſuggeſtione, delectatione, conſenſu, idque rectè. Iacobus ei duo tribuit, videlicet, quòd cogitationem hominis à bono abſtrahat, & quòd ineſcet hominis affectus, vt incautum obruat.

30 Porrò, quoniam tria ſunt, quæ maximè deſiderant homines, videlicet, voluptates, opes, honores, Ioannes Apoſtolus tria concupiſcẽtiarum genera facit, cùm ait: Omne quod eſt in mundo, concupiſcentia carnis, & concupiſcentia oculorum, & faſtus vitæ.

31 Etſi autem hæc tria genera, videlicet, concupiſcentia carnis, concupiſcentia oculorum, & concupiſcentia honoris, vno nomine à Paulo dicuntur concupiſcentiæ carnis: tamen Ioannes, vt monſtret pleniùs fontes omnis mali in mundo, petit differẽtias à principijs motiuis.

32 Concupiſcentia carnis iuxta Ioannis ſententiam eſt cuius principium eſt internum, videlicet, caro ipſa, hoc eſt, vitioſitas carnis, quæ fertur in ea quæ carni ſunt ſuauia, vt voluptates in cibo, potu, rebus venereis.

33 Concupiſcẽtia oculorum eſt, cuius principium motiuum eſt extra hominem, & incurrit in oculos. Concupiſcentia ergo, quæ ex rerum intuítu & admiratione concipitur, cõcupiſcentia oculorum dicitur. Hinc auaritia & multæ fraudes.

34 Tertia concupiſcentia Ioanni eſt faſtus vitæ & appetitus honoris & inanis gloriæ.

35 Porrò, cùm pœna regnantis peccati per concupiſcentias corporis ſit mors, iuxta illud: Si ſecundum carnem vixeritis, moriemini: Omnibus modis prauis concupiſcentijs eſt reſiſtendum.

36 Etſi autem nec fons malarum concupiſcentiarũ intercludi, nec ebullitio coerceri omnino poteſt: tamẽ riuuli ſunt cohibendi, ne malæ concupiſcentiæ excurrant in conſenſum, & ex cõſenſu in operationem, per quæ duo diximus peccatum in homine regnare.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

37 Iuuerit autem ad horum riuulorum cohibitionem, ſi Chriſtum fide amplectaris. Nam in Chriſtum fides, eſt iuxta Ioannem, victoria mundi: ſi diligenter ores: ſi occaſiones fugias: ſi labores: ſi ieiunes: ſi ocia vites: ſi Chriſti crucē ſemper in corde geras: ſi lectionibus ſacris incumbas, pijſque exercitijs delecteris.

38 Cùm Paulus iubet nos offerre corpora noſtra Deo in hoſtiam placētem, reſpicit ad morem Sacerdotum, qui beſtias mactandas ligabant ad aram & occidebant. Quare cùm nos volumus noſtra corpora offerre Deo, debemus concupiſcentiam, beſtiam noſtram, ligare ſingulari arte, vt tandem interficiatur.

39 Ligamus ergo hanc beſtiam, quando eam cruci Chriſti affigimus, vt illi affixa non ſit ad operandum efficax.

40 Etſi autem in fidelibus ligatur hæc concupiſcētia, dum virtute crucis Chriſti non faciunt quod illa imperat: tamen mortificari prorſus in ipſis non poteſt, priuſquam hanc vitam morte commutauerint. Semper enim eius vim ſentiunt ſancti, quòd Paulus de ſe teſtatur.

41 Porrò quoniam opera, quæ ex antitheſi vetitæ concupiſcentiæ concludi poſſunt, hoc præcepto mandata in ſuperioribus Legibus ſunt enumerata, hic omittenda duximus.

42 Vſus huius Legis eſt, vt agnita infirmitate noſtra & corruptione, confugiamus ad Chriſtum medicum, & ab eo petamus veniam peccati & conſeruationem in ſui timore, qui fons eſt omnis ſapientiæ, puritatis & virtutis.

FINIS.

CATA-

CATALOGVS LOCORUM, in hoc Syntagmate congestorum & explicatorum.

Præfixus numerus seriem locorum, posterior paginarum indicat.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

Catalogus Locorum ſecundæ partis, in qua Leges Decalogi explicantur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

INDEX RERVM ET VERBORVM MEMORABILIVM, IN HOC SYNtagmate explicatorum.

Aquæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

Con-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

Mago-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

4
5
10
11
12
13

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

P.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

Per-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

Pro-

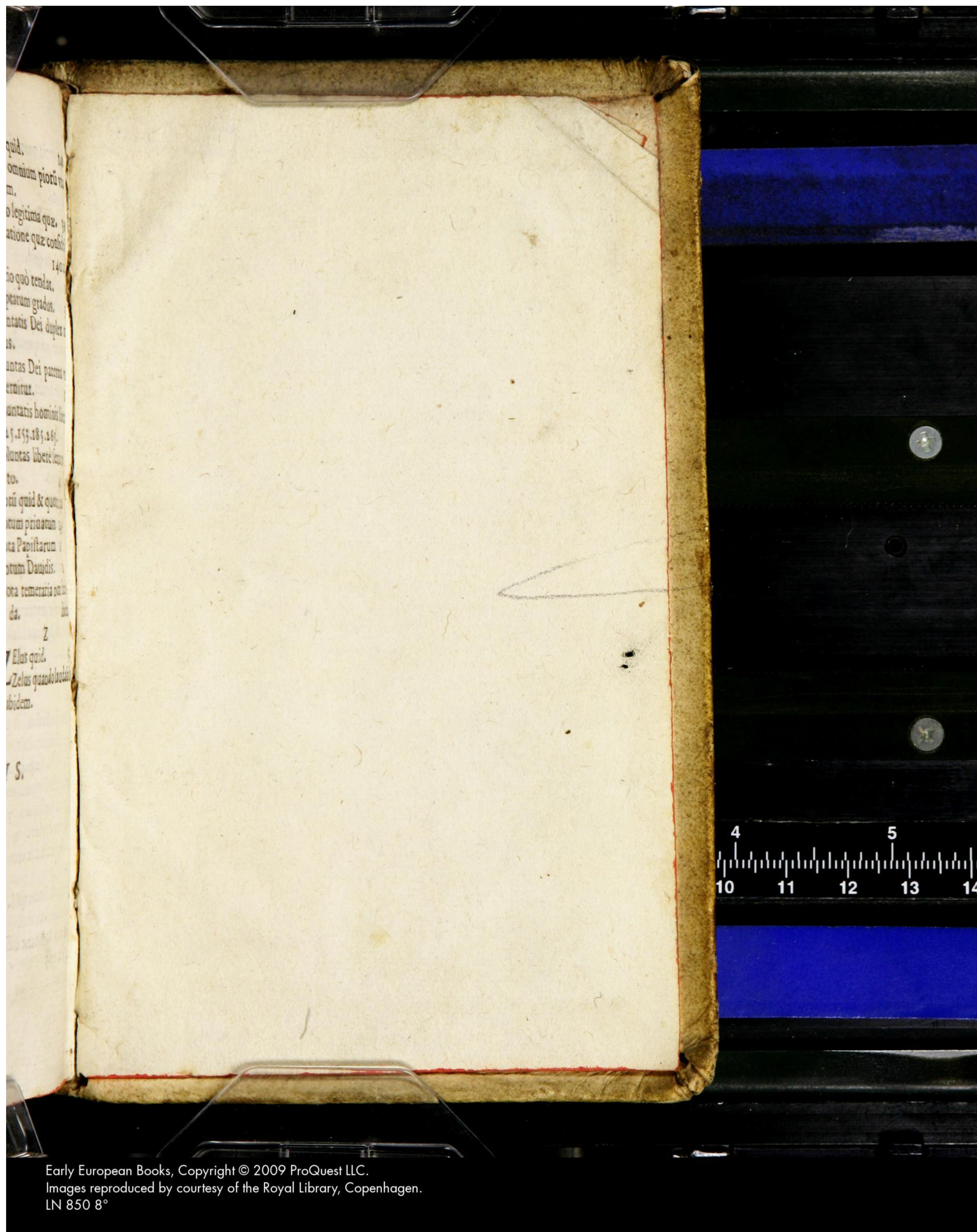
Reie-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

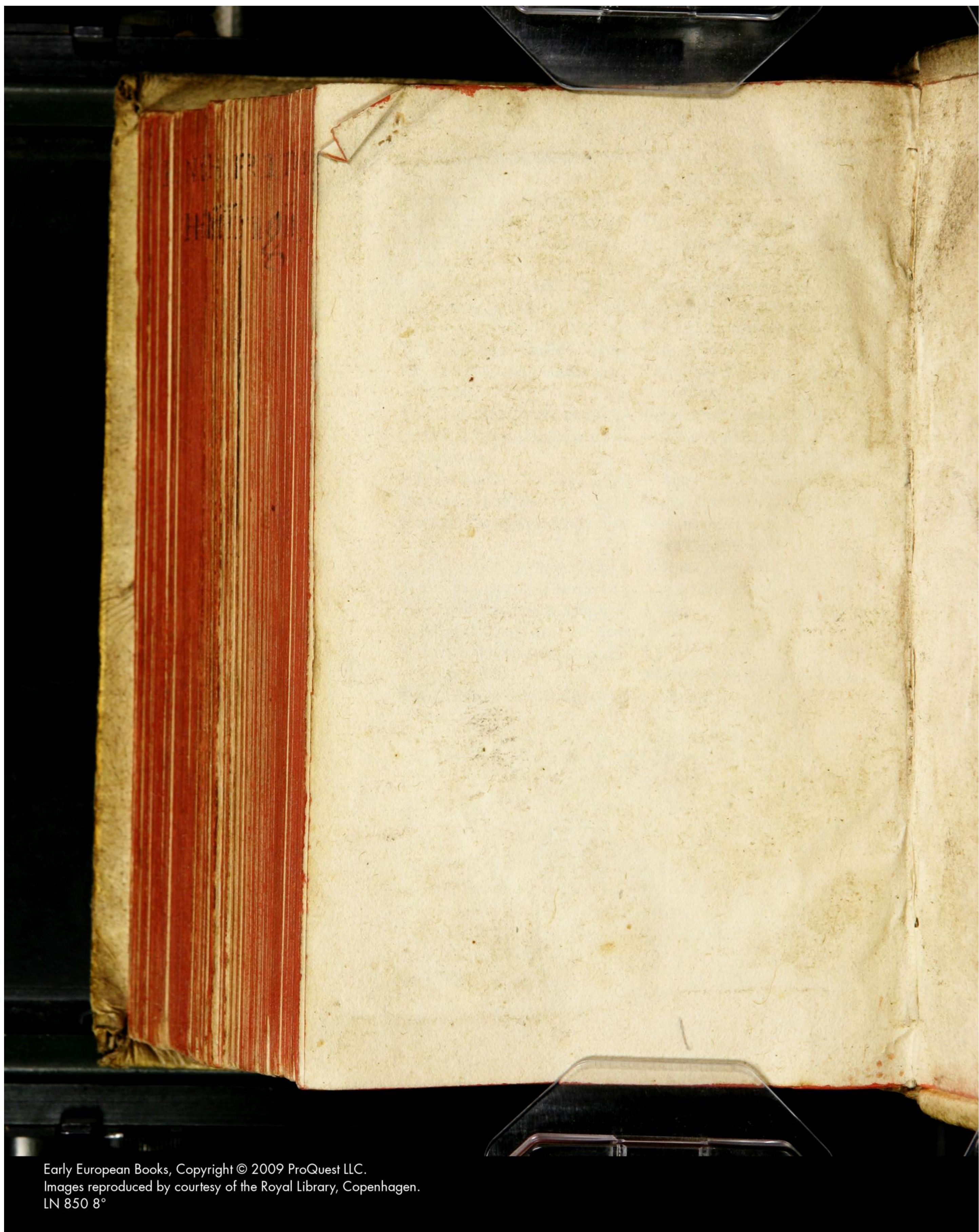
Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°

74
16
90

74 90
61 74
16 16
77 90

90
74
16

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 850 8°